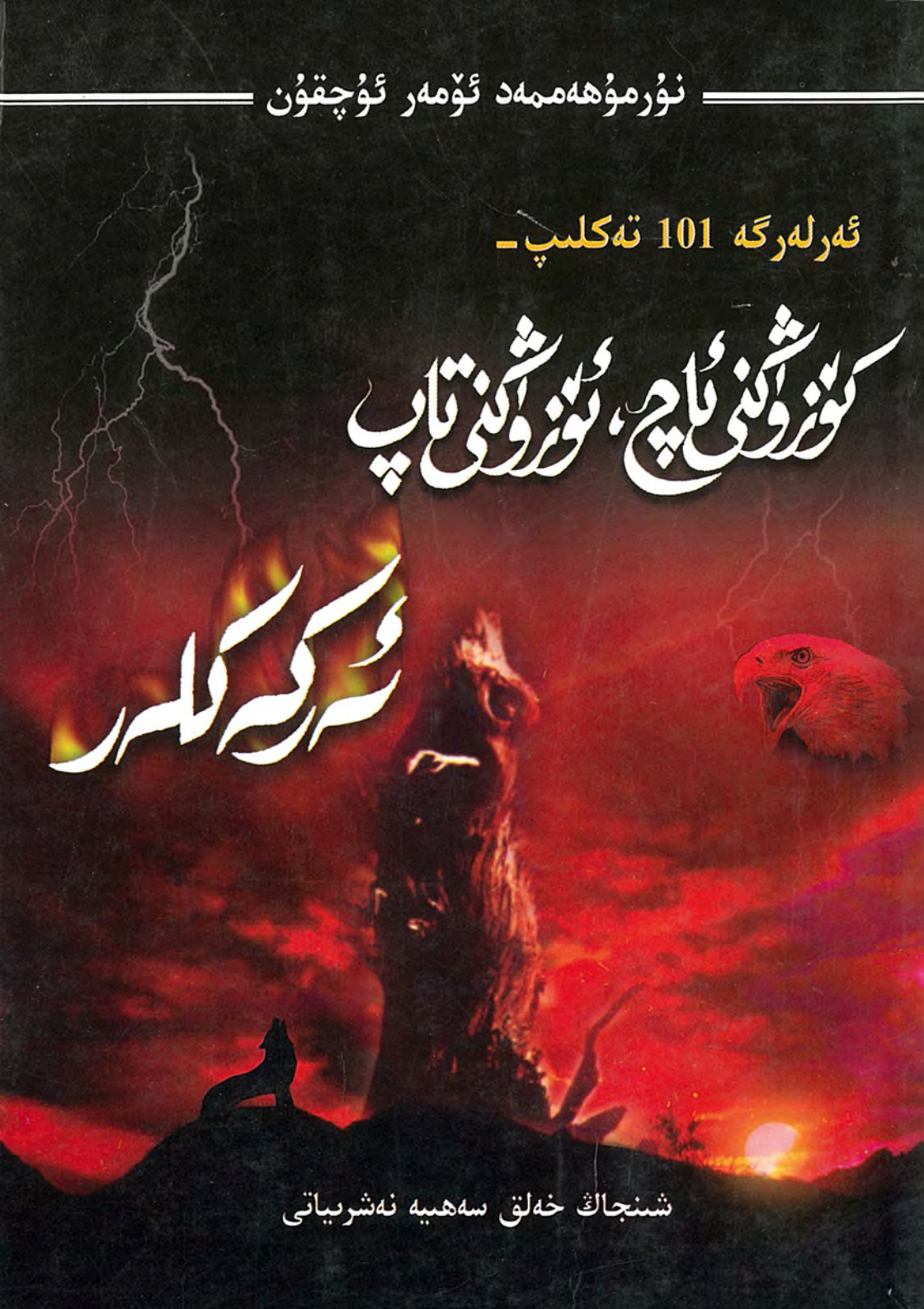
نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن

ئەرلەرگە 101 تەكلىپ.

كۈزۈشكىنى ياخشى، ئۇزۇشكىنى تاپ

شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى

هۆسنخەتنى يازغۇچى
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن

كۆزۈڭنى ئاچ، ئۆزۈڭنى تاپ ئەركەكلەر

شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى

تاغدىن چۈشكەن لاي سۇنى،
سۈزۈپ ئىچەر ئەر بارمۇ؟
نازۇك باشىغا كۈن چۈشتى،
ئېلىپ قاچار ئەر بارمۇ؟

- «نۇزۇگۇم قوشاقلىرى»دىن

دۇنيا بار كۈچى بىلەن: «ئەر» دەپ ۋارقىرىماقتا؛
ئەقىدە - ئەخلاق ئەرلەر ئۈچۈن چوڭقۇر ئاھسىنماقتا؛
قىز - ئاياللار: «ئەركەكلەر، قېنى سىلەر؟» دەپ
ئاچچىق سۇرەن سالماقتا؛
ياللار: «دادىلار، سىلەر نەدە؟» دەپ تېنەپ-
تەمتىرەپ ھەريان تەلمۈرمەكتە...
ئەرلەر، زاتى ئەركەكلەر! قېنى سىلەر؟...

ISBN 7-5372-4231-3
(民文) 定价：18.00 元

ISBN 7-5372-4231-3
9 787537 242318

هۆرمەت بىلەن _____ دىن _____ گە تەقدىم!

ئۆز ئەقلى كۆچە دۇنياسىنى ئىزدىگۈسى - ئەجدادلارنىڭ سەرىر قەلبى ،
ئاياللار ، يۈرەك ، ئائىلە ، ھەسرەت ئۇقۇمىدىن يولۇق - تېپەرك بولۇۋاتقان
بارلىق ئۇرۇق - تۇغقىنى - كۆڭۈل ئەجرى - رەھمەتلەر ، ھەممىنىڭ ئىنسانىي
كامالىغا ھەر خىل ئىزدىنىشلىرىڭ ئاق يولدا بولسۇن !

ئەھمەت ئىلھام

نۇرمۇھەممەد تۇغمۇر ئىبراھىم ئۆتكۈر

ئەرلەرگە 101 تەكلىپ

كۈزۈڭنى ئاچ، كۈزۈڭنى تاپ

ئەركەك بول

شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

给夫妻101条忠告.2/努尔买买提·吾买尔编. —乌鲁木齐:新疆人民卫生出版社,2006.9
ISBN 7-5372-4231-3

Ⅰ.给... Ⅱ.努... Ⅲ.婚姻—通俗读物—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.C913.13-49

中国版本图书馆CIP数据核字(2006)第116683号

书　　名:给夫妻101条忠告.2
作　　者:努尔买买提·吾买尔
策 划 者:艾则孜·阿塔吾拉·萨尔特肯
责任编辑:亚力坤·阿布都萨拉木
责任校对:佐合拉·斯迪克
出　　版:新疆人民卫生出版社出版
社　　址:乌鲁木齐市龙泉街66号
印　　刷:乌鲁木齐光彩印刷厂
发　　行:新疆新华书店发行
版　　次:2006年9月第1版 2006年9月第1次印刷
开　　本:850×1168毫米 32/1 11.625印张 185千字
印　　数:1—10000 定价:18.00元

ئاپتوردىن

— يېقىن خىش - ئەقرىبالىرىڭنى ئاگاھلاندۇرغىن.
سۈرە «شۇئەرا» سۈرىسى، 214 - ئايەت

زېمىنغا تۇنجى بولۇپ ئاپىرىدە قىلىنغان ئىنسان — ئادەم ئاتا، يەنى ئەر بولدى. يارانقۇچىنىڭ ئۇنى زاتى ئىنسانىنىڭ بىرىدىنبىر ئاتا يىلتىزى قىلىپ يارىتىشىدا ۋە ھەتتا پەرىشتىلەرنىمۇ ئۇنىڭغا سەجدە قىلدۇرۇشدا بەلكىم كارامەت ھېكمەتلەر بولۇشى مۇمكىن. زېمىنگە بولغان مەسئۇلىيەت، ھوقۇق، بارلىق جاندار- شەيئىلەردىن پايدىلىنىش ئىمكانىيىتى، يەنى يۇكسەك ئەقىل- پاراسەت، ئائىلە - جەمئىيەت تۈزۈشتىكى يادرولۇق ئامىل بولمىش ئايال ۋە قەلبلەرنى بىر - بىرىگە چەمبەرچەس باغلاپ تۇرغۇچى مۇھەببەت ئۇرۇقلىرىنى ئەرنىڭ قولىغا تاپشۇرۇشتا ئەرگە بولغان ئىشەنچىنىڭ قانچىلىك بۇيۇكلۇكى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇرىدۇ. دېمىسىمۇ، ئەر - ئايالنىڭ باشپاناھى، ئائىلىنىڭ تۈۋرۈكى، جەمئىيەتنىڭ ھەربىكەتلەندۈرگۈچى كۈچى. ئەرلەر جۈشقۇن جەمئىيەتتىن شادلىق ساداسىنى ئۈزۈلمەيدۇ. زەبىرانە، لايغەزەل ئەرلەر قاپلىغان جەمئىيەت مەنىۋى، ئەخلاقىي، ئىقتىسادىي كرىزىسنىڭ پاتقىقىدا قالىدۇ. ئەرلەر كاردىن چىققان جەمئىيەتتە ئاياللار ئۆزلىرىنىڭ تېتىقسىز، بىمەنە قىيا - چىيا-

لىرى ئارقىلىق ئەرلەردىكى ئەسلى يۈكسەكلىك، مۇكەممەللىك ۋە پاراسەت ـ پەزىلەتلەرنىڭ نمجان ھالىنىڭ بېشىغا دەسسەپ ئويناپدۇ. تاپتىن چىققان بۇزۇقچىلىقلار ئارىسىدىن ئەرلەرنىڭ ھالىدىن كەتكەن بىچارە تۇرقى كۆزۈنۈپ تۇرىدۇ. بىز دەسسىسە يەر تىترەيدىغان، ئەقىل ۋە ماھارەتتە ھەممىنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدىغان يېتۈك ئەرلەرنىڭ ئورنىدا خېنىم چىراي، لاتا بەل، بوشاڭ، چۈشكۈن ئەرلەرنى تولا كۆرىدىغان بولۇپ قالدۇق. جەمئىيەت ئېغىر ئەخلاقىي كرىزىسلەرنىڭ توپانىدا چايقىلىپ تۇرۇۋاتىدۇ. بۇ بالايى ـ ئاپەتلەرنىڭ سەۋەبىنى نەدىن ئىزدەيمىز؟

مەسىلە دەل ئەرلەردە، بىزنىڭ ئەقىدە ـ ئېتىقادىمىز، ياشاش ئۇسۇلىمىز، تۇرمۇش ئادىتىمىز ۋە ئۇ كەلتۈرۈپ چىقارغان ئامىللاردا. ئەرلەر تۇزەلسە ئاياللار ئۆڭشىلىدۇ، جەمئىيەت ساغلاملىشىدۇ، پەرزەنتلەرنىڭ چىرايى نۇرغا توشىدۇ، سائادەت زىيالىرى بوسۇغىمىزنى يۇيۇپ تۇرىدۇ.

كىتاب مۇشۇنداق بىر زۆرۈرىيەت ۋە سەممىي ئىنتىلىش سەۋەبىدىن يېزىلدى. مېنىڭ باشقىلارغا ئەقىل ئۆگەتكۈدەك سالاھىيىتىمنىڭ يوقلۇقى ئېنىق. ئەمما مەن ھەربىر ھەرپنى يېزىۋاتقىنىمدا پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە تەئەللۇق ۋە شۇلار سەممىي ئىتىئەت قىلىشى بەرھەق بولغان مۇقەددەس ۋەز ـ كالامىلارنىڭ ئاھاڭىنى تىڭشاپ تۇردۇم ـ دە، غەرەزسىز ئويلىرىمنى ئايانماي بايان قىلىپ چىقىشنى لايىق تاپتىم. دېمەككى، مەن ئەمدىلا مۇستەقىل تۇرمۇشقا قەدەم قويغان بىر تەنتەك ياشىنىڭ ئەمەس، بىر ئەر كىشىلىك تۇرمۇشتا دىققەت قىلىشى زۆرۈر بولغان ئىش ـ كۆشىلەرنىڭ زۇۋانىنى يەتكۈزدۇم. لايىقىدا يەتكۈزەلمىگەن بولسام،

قولۇم كۆكسۈمده، تەنقىدكە تەشنامەن.

مەن شۇنىڭغا شەكسىز ئىشىنىمەنكى، ئەر تۇزۇلىدۇ، مۇ-كەممەللىشىدۇ، ئورنىدىن دەس تۇرىدۇ. چۈنكى، ياراتقۇچى سالـغان ئوت ئۆچمەيدۇ ھەم كۆچمەيدۇ! سالام، ياخشى يولغا ماڭغان كىشىلەر[1].

نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن

2006 ـ يىل سىنتەبىر ئۇرۇمچى

① ئابدۇقادىر داموللام

مۇندەرىجە

1. يېگىتلىكتىن ئاتلىغان ئەرگە 1
2. يېگىت يەتكە ساپالىق بولسۇن 5
3. ھەربىر كۇنۇك توي بولسۇن 13
4. نىكاھ چۈشىنىش ئاساسىدا باشلانسۇن 18
5. ئايال تەربىيىگە موھتاج 22
6. ئايالىڭىزنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋەتكە سەل قارىماڭ 27
7. يول قويۇڭ، ئەمما چېكىدە بولسۇن 32
8. نىكاھ ھايا پەردىلىرىنىمۇ يىرتىۋەتمىسۇن 36
9. خىزمەت بىلەن ئائىلىنى مۇۋاپىق ماسلاشتۇرۇڭ..... 40
10. خوتۇن دېگەننى كۇنلىگۇلۇك 43
11. دادا بولۇشنىڭمۇ ۋاقتى بار..... 46
12. ھامىلىدار ئايالىڭىزنىڭ ھالىغا يېتىڭ 49
13. يېڭى جانغا مۇبارەك! بالىڭىزنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىڭ 53
14. ئەرلەردەك كىيىنىپ يۈرۈڭ 55
15. سەممىي نەسىھەت، ھاراق ئىچمەڭ. 57
16. تاماكا چەكمەڭ، تاماكا تاشلاڭ 63
17. قىمارىدىن نېرى تۇرۇڭ 68
18. بەدنىيەتلىك قىلما، ئەر 71
19. ئاياللارنى پەس كۆرمەڭ..... 74

20. ئايالىڭىزنى ماختاپ قويۇشنى ئۇنتۇماڭ..... 77
21. نىكاھ مۇھەببەتنىڭ قەبرىسى ئەمەس 81
22. ئاز ئۇخلىغىن، ئەركەكلەر 83
23. بىكارچىدىن نېرى تۇر 85
24. دوستىڭىز بولسۇن..... 88
25. ئايالىڭىزنىڭمۇ دوستلىرى بولسۇن..... 91
26. ئەرلەرنىڭ ئەڭگۈشتىرى — قەتئىيلىك..... 93
27. سەمىمىي راستچىل بولۇڭ..... 96
28. دۇنيا ئەمەلىي ئىشلەيدىغان ئەرلەرگە موھتاج 98
29. سىزدە ھەرقانداق ئىشقا نىسبەتەن ئېنىق ئۆلچەم بولسۇن 100
30. زەھەر يېمەي تاماق يەڭ 105
31. سوغۇق ئىستېمالنى ئاز قىلىڭ 110
32. بالىلىرىڭىز ئالدىدا ھايا بىلەن يۇرۇڭ..... 113
33. ھەربىر ھەرىكىتىڭىز ئۇلگە بولسۇن 116
34. غەيۋەتخور خوتۇنلارغا ئوخشاپ قالماڭ 118
35. قۇرق پوپوزا قىلىشنى تاشلاڭ..... 120
36. يۇمۇرىستىك بولۇڭ، ئەمما لاۋزىلىشىپ قالماڭ 122
37. مېھرىڭىزمۇ، قەھرىڭىزمۇ بولسۇن 126
38. دەققەت قىلىڭ، خوتۇن ئومۇمنىڭ مۇلكى ئەمەس 131
39. خوتۇنىڭىز بىلەن ئايرىم يېتىپ ئادەتلىنىڭ 134
40. مەنسەپكە توغرا مۇئامىلە قىلىڭ 137
41. قېرىنداشلىرىڭىزغا ئىگە بولۇپ قويۇڭ 142
42. ئىشلاردا ئاتا ـ ئانىڭىز بىلەن مەسلىھەتلىشىڭ 144
43. بالىلىرىڭىزنى ئېلىپ ئاتا ـ ئانىڭىزنى يوقلاپ تۇرۇڭ 148

44. بالىلىرىڭىز ئەركە ئۆگىنىپ قالمىسۇن 152
45. ئەنئەنىۋى ھېيىت - بايراملارنى داغدۇغىلىق تەبرىكلەڭ 156
46. سىز قەيەرگە بارماقچى؟ 160
47. كۈندىلىك پىلانىڭىز ۋە ھېسابىتىڭىز ئېنىق بولسۇن 166
48. پىخسىقلىق ئەيىب ئەمەس 169
49. باشقىلارنىڭ ئىشەنچىنى يەردە قويماڭ 170
50. مۇئامىلىدە ئادىل بولۇڭ 174
51. ئەر - خوتۇنلار، ئالمىشىپ قالماڭلار 176
52. ئائىلە بويىچە دەم ئېلىشقا ۋاقىت چىقىرىڭ 182
53. مەغلۇبىيەتكە توغرا مۇئامىلە قىلىڭ 185
54. ئاچچىقىڭىزنى ئۆيدىكىلەردىن ئالماڭ 189
55. مۇڭاپىق چېنىقىپ بېرىڭ 193
56. ساياھەت قىلىڭ 197
57. ھەدىسلا قۇسۇر ئىزدىمەڭ 201
58. ئۆگىنىشتە كېچىكىش يوق 203
59. مايىلىق تاماقلارنى كۆپ يېمەڭ 205
60. پۇل تېپىڭ 208
61. ئۇزلۇكسىز يېڭى نىشان بەلگىلەڭ 219
62. ھالال - ھارامنى ئايرىشنى بىلىڭ 221
63. تەۋەككۇل قىلىپ بېقىڭ 224
64. بىراۋ بىلەن توۋلىشىپ بېقىڭ 227
65. ئىشىنىڭ ناچىرى يوق، ئادەمنىڭ ناچىرى بار 231
66. يېرىم يولدا توختاپ قالماڭ 234
67. ھۇنەرسىز ئەر ھوسۇلسىز يەرگە ئوخشايدۇ 236

68. رەھىمسىزلىك ئەرلەردىكى مۇھىم پسىخىك ساپادۇر... 238
69. تەنقىدكە توغرا مۇئامىلە قىلىڭ 241
70. قۇرۇق سۆز - چۆچەكلەرگە ئىرەن قالماڭ 244
71. ئايالىڭىز بىلەن ئازارلىشىپ قالسىڭىز 246
72. ئەنئەنە بىلەن يېڭىلىقنى مۇڭاپىق ماسلاشتۇرۇڭ... 249
73. ئايالىڭىزدىكى ئۆزگىرىشلەرگە دىققەت قىلىپ قويۇڭ 256
74. تۇرمۇشىڭىزغا باشقىلار چېپىلۇالمىسۇن..... 258
75. خىزمەتلا بىردىنبىر دۇنيا ئەمەس 260
76. ئايالارغا چاقچاق قىلىشتا دىققەت قىلىڭ 263
77. ئۆينى قەبرە ياكى قىبلە قىلۇالماڭ 266
78. شىرىن كۈنلەرنى ۋە ئازابلىق كۈنلەرنى ئەسلەپ قويۇڭ 270
79. كىيىم كىيىڭ، كېپەن كىيمەڭ..... 272
80. هاياتلىقنى بوغمايلى..... 278
81. ئايالار نېمىشقا تالاغا قاراپ قالىدۇ؟ 283
82. پەرزەنتلىرىڭىزنىمۇ ئەگەشتۇرۇۋېلىڭ 288
83. ئەر - خوتۇنلار ئارا جېدەلدە ئىتتىكلىك قىلماڭ ... 281
84. ئازارلاشقاندا ئايرىلىپ تۇرۇپ بېقىڭ 294
85. بالىلىرىڭىز يېتىم بولمىسۇن 297
86. ئاجراشقاندا چۈپەيلىك قىلما 300
87. خوتۇندىن ئايرىلىڭ، ئىشەنچتىن ئايرىلماڭ 307
88. بويتاق ئەرمۇ ئۆلۈپ قالمايدۇ 310
89. بىر مۇشت يەپلا يېتىۋالماڭ 312
90. قايتا نىكاهمۇ بولۇپ قويىدۇ 315
91. كونا خامانىنى سورىماڭ..... 319

92. ئۆگەي دادا بولۇپ قالسىڭىز 322
93. بالىڭىز ئۆگەي دادىڭا قولىغا قالسىچۇ 325
94. ئائىلىڭىزنى پۇلدىن قىسماڭ 327
95. قەرزلىرىڭىزنى ۋاقتىدا تۆگىتىپ مېڭىڭ 330
96. قوشنىلار ئارا ئەپ ئۆتۈڭ 332
97. پەرزەنتلىرىڭىزدە مۇستەقىل قاراش يېتىلدۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىڭ 334
98. بالىلىرىڭىزنىڭ توغرا تاللىشىغا ھۆرمەت قىلىڭ..... 337
99. ياشانغاندا جەمئىيەتتىن ئايرىلىپ قالماڭ 342
100. ھاياتىڭىزدىن ھېسياب ئېلىپ بېقىڭ 344
101. بىزگە ئاقساقاللار بەك كېرەك 351
تۆگەنچە 356

1. يېگىتلىكتىن ئاتلىغان ئەرگە

بۇرادەر، مۇبارەك بولسۇن! بويتاقلىق، يالغۇزلۇققا خاتىمە بېرىپ، كېيىنكى تۇرمۇشىڭىزنى يەنە بىر ھالال جۇپ بىلەن ئۆتكۈزۈشكە بەل باغلاپ، بۇگۈنكى بۇ خۇشاۋا سورۇننى ھازىر-لىغىنىڭىزنىڭ ئۆزىلا تەبرىكلەشكە ئەرزىيدۇ. مەن جاھاندا بۇي-تاقلار، تۇللار، يېگانە - ساياقلار قانچە ئازلىسا شۇنچە خۇش بولغۇچىلاردىن. يالغۇز تۇرمۇش كىشىنى ئوڭايلا بەربات قىلىۋې-تىدۇ. يەنە كېلىپ كىشىنىڭ تۇرمۇشى رەتسىز، مەنىۋى دۇنيا-سى زىددىيەتچان، داۋالغۇش ئىچىدە تۇرىدىغان گەپ. توي، نىكاھ ۋە ئايال ھەر قانداق كىشىنىڭ غەم - غۇسسىلىرىگە خاتىمە بەرگۈچى خاسىيەتلىك مەرھەمەتتۇر. بۇ مەرھەمەتنىڭ ئىللىق، ئارامبەخش تۇيغۇلىرى تويلاشقۇچى ئىككى تەرەپنىلا ئەمەس، ئەل - جامائەتنىمۇ، تونۇش - بىلىش، دوست - يارەنلەرنىمۇ تەبئىي ھالدا يېقىنلاشتۇرۇپ، كىشىلەر ئارىسىدىكى مېھىر - مۇھەببەتنى چىڭىتىدۇ. بۇ مەندىن بىز «تويلار مۇبارەك» دەپ جار سېلىشقا ھەقلىقمىز.

نىكاھتىن بۇرۇن بەلكىم نۇرغۇن ئىشلارنى ئويلىغانسىز يا-كى كۆڭۈل قىزىقچىلىقىدىلا، ياشىنىڭ چوڭىيىپ قالغانلىقى تۇ-يەيلىلا ۋە ياكى ئاتا ئانىڭىزنىڭ زوردىنلا بۇ تويغا يۈزلىنىپ تۇرغانسىز - دە، «بولغىنىنى كۆرەرمەن» دەپ نىكاھنى غايىب قاينامنىڭ دولقۇنلىرىغا تاشلاپ بەرگەنسىز. ئەمما مەيلى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، مەيلى كېلىنچەكنى ياقتۇرۇڭ - ياق-

تۇرماڭ، ئۇنىڭ خۇي ـ پەيلىنى بىلىڭ ـ بىلمەڭ، ئۇنىڭ بايلىقىنى، نەسەبنى، چىرايىنى ياكى دىيانىتىنى دەپ ئالغان بو-لۇڭ، ئۇ بەربىر سىزنىڭ نىكاھىڭىزغا ئۆتىدۇ. دېمەككى ھازىر-غىچە يالغۇز ياشاپ كەلگەن، بىر ئۆزۈڭىزنىڭلا غېمىنى يەپ كەلگەن بولسىڭىز ئەمدى يەنە بىر ئىسسىق جانىنىڭ غېمىنى يەپ، گېپىنى قىلىشىڭىز كېرەك. ئۇنى قانات ئاستىغا ئېلىشتىن، ئائىلىدىن ئىبارەت مەسئۇلىيەت يەلكىڭىزگە مىنگىشىدۇ. سىز بۇلارنى ئەستايىدىل ئويلاندىڭىزمۇ ـ يوق، بۇنىسى بىزگە، سو-رۇن ئەھلىگە نامەلۇم. ئەمما بۇ مۇبارەك زىياپەتنىڭ ھەربىر داخىلى داستىخانلىرى سىزگە، كېلىنچەككە بەخت تىلەيدۇ. كەل-گۈسۈڭلارنىڭ شادلىق، خۇشاللىق تەنتەنىلىرى بىلەن ئورىلىپ تۇرۇشىنى، نىكاھىڭلارنىڭ ھايا، ئەخلاق، ھۆرمەت، ئىشەنچ ئاساسىغا قۇرۇلۇپ، ھارامدىن، زىنادىن، بۇزۇقچىلىقتىن، جەڭگى ـ جېدەلدىن يىراق تۇرۇشى ھەققىدە دۇئا قىلىدۇ. پەي-غەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيلەنگەن بىر جۈپ ئۇچۇن: «ئاللا ئائە-لەڭنى ساڭا مۇبارەك ئەيلىسۇن، ئۇستۇڭلارغا پەيز ۋە بەرىكەت ياغدۇرسۇن، ئىككىڭلارنى خەير ۋە ياخشىلىق ئۇچۇن بىر ئورۇنغا كەلتۇرسۇن» دەپ تىلەك تىلىگەنىكەن. بىز ھەممىمىز شۇنىڭغا ھەمجورمىز.

نىكاھ بىر ئەركەكنىڭ ھاياتىدا ئىنتايىن مۇھىم جەريان. ئۇ سىزنى يېگىتتىن ئەرگە ئۆزگەرتىدۇ. يەلكىڭىزدىن بالىلىق-نىڭ ساددا ھەۋەسلىرىنى، يېگىتلىكتىكى ئەركە ـ شوخلۇق، تەنتەكلىكلەرنى چۆرۈۋېتىش كېرەكلىكىنى ئەسكەرتىدۇ. ئاخۇ-نۇمنىڭ نىكاھ پەتىسىدە سورىغان سوئالىغا ناھايىتى كۆچلۇك ھاياجان ۋە تەسىرلىگۈسىز ھودۇقۇش ئىلكىدە: «ئالدىم» دەپ

جاۋاب بېرىۋاتقىنىڭىزدا سىز يالغۇزلا بىر خوتۇننى ئەمەس، بەلكى ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق جانلىك تۇرمۇش غېمىنى، بىر ئائىلىنى، بىر نازاكەتلىك ئايالنىڭ ئىززەت ـ نەپسى، شەرم ـ هاياسىنى، بىر لاياقەتلىك ئەر، مەسئۇلىيەتچان دادىنىڭ بالا، ئايال، ئائىلە، جەمئىيەت ئالدىدىكى بۇرچىنىمۇ تەڭ زىممىڭىزگە ئالغان بولىسىز. تۇرمۇشتىن تەنتەكلىك، بالىلىق، يېنىكلىك، شاللاقلىق كۆتۈرۈلۈشى كېرەك. ھەربىر قەدەم قاتتىق ئويلىنىش ئاساسىدا بېسىلىشى، بېلىڭىز چىڭ، ئىرادىڭىز مۇستەھكەم، مەيدىڭىز تىك بولۇشى كېرەك. خوتۇن ئالغۇچىغا بولغۇچىغا بىكاردىن بىكار پوتا باغلىمايدۇ. ئۇ ئىشتانباغنى چىڭ باغلا دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى بىلىك چىڭ بەردەم، چىدامچان، قەتئىي بول دېگەنلىك.

كىشىلەر خوتۇن ئالغان، ئەرگە تەككەنلەرنى «ئەمدى ئادەم بوپسىز» دەپ قويىدۇ. دېمەككى، سىز ئەمدى كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ يېپىيېڭى، جاپا بىلەن خۇشاللىق ئارىلىشىپ كەتكەن رەڭدار يولغا رەسمىي قەدەم باستىڭىز. خۇشاللىنىڭ، مەغرۇرلىنىڭ، شۇنداقلا چوڭقۇر شۇكرى ھەمدۇ ئېيتىڭ، نۇرغۇن ئادەم يېشى بىر يەرلەرگە بېرىپ قالسىمۇ، تېخى خوتۇن ئالالمايۋاتىدۇ، مۇڭاپىق لايىق تاپالمايۋاتىدۇ ياكى تۇرمۇشنىڭ بۇ ھەقىقىي يۈزىگە يۈزلىنىشتىن قورقۇۋاتىدۇ. خوتۇننى كىشەن، ئائىلىنى زەنجىر دەپ قارايدىغانلارمۇ يوق ئەمەس. ۋەھالەنكى، سىز بۇ مۇقەددەس سۈننەتكە دادىللىق بىلەن يۈزلەندىڭىز ھەقىقەتەنمۇ ياراتقۇچىنىڭ ھالاللاپ بەرگەن نېئىمەتلىرىنى تەرك ئېتىش ياخشى بەندىنىڭ ئىشى ئەمەس. ئەمدى مۇشۇ مۇرۇڭۇەتلىك ئىشىڭىزنى قانداق قىلىپ ئاخىرىغىچە مۇڭەپپەقىيەتلىك ئېلىپ چىقىش ئۈستىدە

ئىزدىنىڭ. يېگىتلىك شوخلۇقلىرىڭىزدىن قايسىسىنى تاشلاپ، قايسى خىل خاراكتېرىڭىزنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىسىز؟ ئايالىڭىزنى قانداق كۈتىسىز؟ ئايالىڭىزدىن نېمىلەرنى كۈتىسىز؟ بۇ ئائىلىنى جەڭگى ـ جېدەل، ماجىرا ـ نىزانىڭ پاتقىقىغا پاتۇرۇپ قويماي گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن قانداق قىلىش كېرەك؟...

«ئالدىم» دېگەن جاكاردىن كېيىنلا مۇشۇ ھەقتە ئويلاپ قويۇڭ. بۇ سوئاللار سىزنى تەنتەنە سادالىرى ئىچىدە خۇدىڭىزنى يوقىتىپ قويۇشتىن ساقلاپ قالىدۇ ۋە تەمكىن ـ سوغۇققانلاشتۇرىدۇ. ئەمەلىيەتتىمۇ، بىر ئەر، بىر ئائىلە ئۈچۈن تەمكىن سوغۇققانلىق بەك كېرەك. ئايال كىشى ئەردىن سالماق سۈپەتنى كۆرۈشنى تېخىمۇ خالايدۇ.

ھېكمەتلەردە يەنە ئايال كىشى ئەرنىڭ ئىمانىنىڭ يېرىمى دېيىلىدۇ. سىز ئۆز ئىمانىڭىز، تېنىڭىز، روھىڭىزنىڭ يېرىمىنى قانداق كۈتۈۋالىسىز؟ ئەگەر بۇ يېرىم ئىمان تېخىمۇ يېرىم-ياتا بولسىچۇ؟ ۋە ياكى سىز ئۇنىڭدىنمۇ ئۆتەر ھالدا «يالتىراق نوچى» بولسىڭىزچۇ؟

يېپىيېڭى دۇنيا، يېپىيېڭى ھەمراھ سىزگە قول سۇنۇپ تۇرۇپتۇ. چوڭقۇر تىنىۋېلىڭ ۋە ئۆزىڭىزگە «سەۋرچان، قەتئىي، رەھىمدىل ئەمما تەلەپچان بول» دەڭ. پوتىڭىزنى تېخىمۇ چىڭ باغلاڭ، مەيدىڭىزنى رۇسلاڭ. بۇگۈن سىز راسا كېرىلىدىغان، كۈلىدىغان كۈن!

2. يىگىت يەڭگە ساپالىق بولسۇن

بۇرادەر، توي ئاخشىمى يېقىنلىشىشتىن بۇرۇن سىزدە ئوبدان روھىي تەييارلىق بولسۇن. ھەددىدىن زىيادە جىددىيلىشىپ ياكى ھاياجانلىنىپ، قورقۇپ كەتمەڭ. سىز جازا مەيدانىغا ياكى سوتچىنىڭ ۋە ياكى پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېتىۋاتمايسىز، بەلكى بىر مېھمانڭ، ئىللىق سۆيگۈنىڭ ۋە سىزنى ھودۇقۇش، جىددىيلىشىش، تەمتىرەش ئىچىدە كۈتۈۋاتقان چىرايلىق مەلىكىڭىزنىڭ قېشىغا كېتىۋاتىسىز. ئەمما كۆرەڭلىكنى، مۇغەمبەرلىكنىمۇ تاشلاڭ ۋە بەلكى يىگىت بولغۇچى بىلەن ئاز - تولا باش قوشۇۋېلىڭ. بەلكىم بۇ گەپكە مىيىقىڭىزدا كۈلۈپ قويارسىز، ئۆزىڭىزنىڭ تەجرىبىڭىزگە، تۇيغۇڭىزغا ۋە كىتابىي بىلىملىرىڭىزگە، باشقىلاردىن ئوغرىلىقچە ئاڭلىۋالغان گەپلەرگە ئىشىنىپ قانداق قىلىش ھەققىدە كۆڭلىڭىزدە شېرىن چوت سوقارسىز. ئەمما بۇ مەشىق مەيدانى ئەمەس، تەجرىبىخانا، كىتابىي كالامپايلارنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە قىلسا بولۇۋېرىدىغان ئىش تېخىمۇ ئەمەس، بىراۋدىن ئاڭلىۋېلىپلا شۇ بويىچە ماڭسا بولۇۋېرىدىغان تاغنىڭ چىغىر يولىمۇ ئەمەس. بۇ نىكاھ، توي ئاخشىمى - ئېھتىيات سىزىقى. بۇ ئېھتىيات سىزىقىدىن ئۇستىلىق بىلەن ئۆتۈش سىزنىڭ قەدىڭىزنى تېڭ قىلىدۇ. شۇڭا يوغانچىلىق قىلماي يىگىتىڭىزگە قۇلاق سېلىڭ. ئەگەردە يىگىت بولغۇچى ھەر ئىشنى ئەقىل بىلەن بېجىرىدىغان تەدبىرلىك يىگىت بولسا، توي ئاخشىمىدا دىققەت قىلىدىغان ئىشلار توغرىلىق سىزگە تەلىم

بېرىدۇ. جىنسىيەت، ئەر ـ ئاياللىق مۇناسىۋەتتىكى نازۇك ئىش-لار ھەققىدە تەلىم سورايدىغان، تەلىم بېرىدىغان ياخشى چاغ مانا شۇ. بەكلا بۇرۇن بۇ ھەقتە ساۋاتلىق بولۇۋېلىش سىزنى يامان ئوي، ھارام خىيال ۋە غەيرىي ئۇرۇنۇشلارغا ئېلىپ بېرىشى مۇمكىن. توي ئاخشىمىنىڭ ئالدىدىكى تەربىيە ۋە نەسىھەتلەرلا سىزدە ساغلام، ئەمەلىي ۋە پايدىلىق ئالاقە ئادىتى ئورنىتىپ، سىزنىڭ تۇرمۇشىڭىزنى، روھىي دۇنيايىڭىزنى مالىماتاڭ قىلىـ ۋەتمەيدۇ. سىزنى كۈتۈلمىگەن گاڭگىراشلاردىن خالاس قىلىدۇ. شۇڭا تويدا يىگىت بولغۇچىنى ئىنتايىن ئاقىلانىلىق بىلەن تاللاش كېرەك. يىگىت قېشىڭىزدا سىزنىڭ يېقىلىپ چۈشمەسلىكىڭىزنى قوغداپ ماڭغۇچى ھاسا ـ تاياق ياكى قاراۋۇل ئەمەس، سىزگە تۇرمۇش ۋە كىشىلىك ئالاقە، ئەر ـ خوتۇنچىلىق مۇناسىۋەتلىرى ھەققىدە ساۋاق بەرگۈچى؛ يىگىت پوتا باغلىغۇچى ئەمەس، ئەرـ خوتۇن ئارىسىدا ساغلام رىشتە باغلىغۇچى بولالىشى كېرەك. بولمىسا ئۇنىڭ كاستيۇم ـ بۇرۇلكىنى قاتۇرۇپ كىيىپ، پوتا باغلاپ، گۈل تاقاپ تۇرۇپ، كەلدى ـ كەتتىنى ئۇزىتىپ قويىدىـ غان كۈتكۈچىدىن، ئەر ـ خوتۇننى بىر ئۆيگە سولاپ قويۇشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان قورۇقچى نەۋكەردىن ھېچقانداق پەرقى بولـ مايدۇ. بىزدە تويى بولغۇچىغا يەتكۈچە ھاراق ئىچۈرۈپ غەرق مەست قىلىپ يانقۇزۇپ قويىدىغان، يەپ ـ ئىچىشكىلا، تانسا ـ ئۇسسۇل ئويناشقىلا زورلاپ توي بولغۇچىنىڭ پىسخىك توقۇنۇش-لىرى توي ھەققىدىكى ئىدىيىۋى تەييارلىقلىرى بىلەن كارى بولـ مايدىغان يىگىتلەر ساماندەك. مەن پات ـ پات توي كېچىسىنى خوتۇننىڭ ئىسسىق قوينىدا ئەمەس، غەرق مەست ھالدا كوچا-كويلاردا، لاي ـ پاتقاق ئارىسىدا رەسۋالارچە بۇلغىنىپ يېتىپ ئۆتكۈزىدىغان، ئۆزى مەست بولۇپ قېلىپ كېلىنچەكنى باشقىلار

خوتۇن قىلمىدىغان، ھەتتا رېستۇراندىلا جېدەل - ماجىرا سەۋەبىدىن ئۆلۈپ كېتىدىغان نۇرغۇن جۇپتەكلەرنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاپ قالىمەن. «لەنەت! دەيمەن شۇلارغا ھەمدە شۇلارنىڭ يىگىت - يەڭگىلىرىگە! يىگىت - يەڭگە، ئەر - خوتۇن بولغۇچىدىنىڭ بىر كۈنلۈك تۇرمۇشىنىڭ پاكىزلىق ئىچىدە راھەتبەخش باشلىنىشىغىمۇ يارىدەم بېرەلمىسە ئۇنىڭ بولغىنىدىن بولمىغىنى ياخشى. يىگىت تويى بولغۇچىغا ھۇجرىغا كىرگەندىن كېيىن قانداق قىلىش، كېلىنچەكنىڭ كۆڭلىنى قانداق ئېلىش، ئورتاق ھېسسىي ئىنتىلىشىنى قانداق قولغا كەلتۈرۈش، مۇناسىۋەتنىڭ ئالدى - كەينىدىكى ئەخلاقى ئادەتلەر، تازىلىق ئۆلچەملىرى ۋە بۇندىن كېيىن تۇرمۇشتا ئۇچرايدىغان مەسىلىلەر ۋە ئۇنى ھەل قىلىش ھەققىدە جەزمەن ئېنىق، سىستېمىلىق تەربىيە ئىشلىشى لازىم. ساپالىق يىگىتلەرنىڭ بولۇشى نىكاھنى توغرا يولغا سېلىشنىڭ ئىنتايىن مۇھىم ۋاستىسى. ئەمما تولىمىزنىڭ نىكاھى ھېچقانداق تەربىيە - تەلەپسىز باشلانغان. شۇنىڭ بىلەن نىكاھتىن ئىبارەت بۇ مۇرەككەپ داۋاندا بەزىمىز يىقىلىپ - قوپۇپ، بەزىمىز ئۆمىلەپ، قاقىشاپ، زارلاپ، باتىناپ، ۋايسىاپ كېلىۋاتىمىز... تويىنىڭ ئەتىسىدىن باشلاپ يىگىتلەرنىمۇ، يەڭگىلەرنىمۇ تاپقىلى بولمايدۇ. ئەسلى ئۇلار ئىككى ياشنىڭ خاتىرجەم بىر ئائىلىگە كىرىشىدە تەربىيىچى، يېتەكچى، مەسلىھەتچى، ياراشتۇرغۇچى بولۇشى كېرەك. يىگىت - يەڭگىلىك مەسئۇلىيىتىنىڭ ئايدىڭلاشماسلىقى ۋە بۇ خىل بۇرچ تۇيغۇسىنىڭ ئىزچىللاشماسلىقى نىكاھلىرىمىزنىڭ دەسلىپىدىلا تايانچسىز، تەربىيىسىز، تەييارلىقسىز ھالدا باشلىنىشىغا سەۋەب بولۇۋاتىدۇ. بۇنىڭ زىيىنىنى توي قىلغۇچى بىر جۈپ ياش مەڭگۈ تارتىدۇ، ئەلۋەتتە.

مەن تاشقورغان تاجىكلىرىدا مۇنداق بىر ئادەمنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىغانىدىم: توي قىلماقچى بولغان بىر جۇپ ياش تونىنىڭ ئالدىدا بىر جۇپ ئەر ـ ئايالنى تۇتۇق ئاتا، تۇتۇق ئانا قىلىپ تاللايدىكەن. تۇتۇق ئاتا ـ ئانىلار بىر جۇپ ياشقا نىكاھنىڭ ئالدى ـ كەينىدىكى بارلىق ئەدەپ ـ ئەركان ۋە يۇز بېرىش ئېھتىماللىقى بولغان بارلىق ئىش ـ كۇشلەر ھەققىدە تەپسىلىي ساۋاق بېرىدىكەن، تويغا يېتەكچىلىك قىلىدىكەن، تويدىن كېيىن ئۇلار رىنىڭ مۇناسىۋىتى ئۇزۇلمەيدىكەن، بەلكى توي قىلغان بىر جۇپ ئۇلارنى ئۆز ئاتا ـ ئانىسى ھېسابىدا ھۆرمەتلەپ دائىم يوقلاپ تۇرىدىكەن. ئۇلارمۇ توي قىلغان بىر جۇپنىڭ نىكاھىدىكى ھەر قانداق مەسىلىگە ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىپ، مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىدىكەن. ئەر ـ خوتۇن كېلىشەلمىسە تۇتۇق ئاتا، تۇتۇق ئانىلار ئويلىشىپ كۆرۈپ، ئىككى تەرەپنى مۇرەسسەلەشتۇرۇپ بىر تەرەپ قىلىدىكەن. ئائىلىنىڭ ئازراقلا زىددىيىتىمۇ جاھانغا پۇر كەتمەيدىكەن. ئاجرىشىش نىسبىتىمۇ يۇقىرى بولمايدىكەن. بەلكىم ئاشۇ تۇتۇق ئاتا ـ ئانىلار بىزدىكى يېگىت ـ يەڭگىلەر بىلەن ئوخشىشىش كېرەك. ۋەھالەنكى، بىزنىڭ يېگىت ـ يەڭگىلەرنى تونىنىڭ ئەتىسىدىن كېيىنلا ئىزدەپ تاپقىلىمۇ بولمايدۇ. بىزدە يېيىشىپ ـ ئىچىشىپ، ئويناشىپ بېرىدىغان يېگىت ـ يەڭگىلەر ئويلىشىپ بېرىدىغانلاردىن مىڭ ھەسسە ئارتۇقتۇر.

يېگىت ـ يەڭگە تويدىن كېيىنكى ئەر ـ خوتۇن ئوتتۇرىسىدىكى ھەرقانداق بىر چۈشىنىشمەسلىك، ئارازلىق، زىددىيەتنى ئالارنى ئاتا ـ ئانىلار، دوست ـ بۇرادەرلەرگە، ئەل ـ جامائەتكە بىلىندۈرمەي ھەل قىلغۇچىلار، ياراشتۇرغۇچىلار، ھەر ئىككى تەرەپنىڭ ئاجىزلىق، كەمچىلىكىنى تەھلىل قىلىپ، ئائىلىنى ساقلاپ قالغۇچىلاردۇر. يېگىت ـ يەڭگە پولۇ يەپ، ئالغۇلۇق

نى ئېلىپ بولۇپلا تويى بولغۇچىلارنى ئۇنتۇپ كەتمەسلىكى كېرەك، بەلكى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئورنىدا ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتىنى تەرتىپكە سېلىشى، نومۇسسىزلىقلىرىنى ئىشكىنىڭ سىرتىغا چىقارماسلىقى كېرەك. بۇ مەنىدىن ئۇنىڭ رولىنى ھەر قانداق ئادەمنىڭكىدىن چوڭ ۋە مۇھىم دېيىش مۇمكىن. ئەگەردە بىزدىكى يېگىت ـ يەڭگىلەردە مۇشۇنداق بۇرچ، مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى بولمىغان بولسا، شۇبھىسىزكى، ئەر ـ خوتۇن ئوتتۇرىسىدىكى ئەرزىمەس ئىشلار سەۋەبىدىن بولمىغان سوركىلىش، جېدەل ـ نىزالار نەچچە ھەسسە ئازلىغان، ئائىلە ماجىرالىرى، ئاجرىشىپ كېتىش ھادىسىلىرى كېمەيگەن، پەرزەنتلەرنىڭ يېتىم بولۇش نىسبىتى تۆۋەنلىگەن، ئەخلاقىي، ئىجتىمائىي كرىزىسلار زور دەرىجىدە كونترول قىلىنغان بولاتتى. ئائىلە مۇستەھكەم بولاتتى، ئەرمۇ ـ ئايالمۇ خاتىرجەم، ئىناق ھالدا بەخت، مۇۋەپپەقىيەت تامان قەدەم باسقان، سائادەت نۇرلىرى بېشىمىزدىن كەتمىگەن بولاتتى. ئەپسۇس، مىڭ ئەپسۇسكى، مەن تېخى يېقىندىلا توي قىلغىلى ئۇچ يىل بولاي دەپ قالغان بىرىنىڭ «ئەر ـ خوتۇن مۇناسىۋىتى ئۆتكۈزسە يۇيۇنمىسىمۇ بولار» دېگىنىنى ئاڭلاپ نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي ھاڭۋېقىپ تۇرۇپلا قالدىم. ئۇنىڭچە زىنا قىلسا، پاھىشە ئوينىسا ئاندىن يۇيۇنۇش كېرەك بولمىش. ئوتتۇرىسىدا نىكاھ بار ئەر ـ خوتۇنلار يېقىنچىلىق قىلسا يۇيۇنمىسىمۇ بولىدىكەن. راستىنلا نېمە دېيىشىمنى بىلەلمىدىم. توي قىلغىلى ئۇچ يىل بولغان ئىككى مەخلۇق پاسكىنا ئاياغلىرى بىلەن يەنە بەخىرامان زېمىندا پىتىراپ يۈرسە ئائىلىدە، بۇ ئەل ـ جەمئىيەتتە بەرىكەت قالامدۇ؟ ئۇ بۇزۇقچىلىقنى سۇ بىلەن تازىلاشنىڭ ئەسلا مۇمكىن ئەمەسلىكىنى، ئەر ـ خوتۇنلار ئارا يېقىنچىلىقتىن كېيىن جەزمەن غۇسلى قىلىپ پاكلىنىش كېرەك.

لىكىنىمۇ بىلمەيدىكەن. مۇشۇنچىلىك ئەقىللىي ئەدەپ ـ ئەركان، پاكلىنىش مىزانىنى بىلمەيدىغان ئادەم ئەر ـ خوتۇن ئارىسىدىكى يەنە قانداق مۇھىم، زۆرۈر ئىشلارنى بىلىشى مۇمكىن؟ بىزدە مۇشۇنداق ئىش قىلىپ بىر قېتىم نىكاھ ئوقۇپ قويسىلا، بىز ئەر ـ خوتۇن دەپ ھەر قانداق قىلىق ـ ھەرىكەتلەر بىلەن كارى يوق غەپلەتتە پاسقىلىققا، بۇزۇقچىلىققا مىلىنىپ يېتىۋېرىدىغان ئاڭقاۋۇ جۇپلەردىن قانچىلىك بارىدۇ؟ نىكاھ بەزىدە كىچىككىنە گەپ ـ سۆز، ھەرىكەتلەر ۋە غەزەپلىنىشتىمۇ يوق بولىدۇ. ئۇنىڭ نازۇكلۇقى ھەر قانداق نەرسىنىڭ نازۇكلۇق دەرىجىسىدىن نەچچە مىڭ ھەسسە ئېشىپ چۈشىدۇ. نىكاھ، تالاق ئۆلچىمى بويىچە كەسكىن ئايرىيدىغان بولساق، بەلكىم نۇرغۇن ئەر ـ ئايالدا ئاللىقاچان نىكاھ مۇناسىۋىتى يوقالغان چىقىشىدا گەپ يوق. نۇرغۇنلىرىمىز توختىماي پاسقىلىق قىلىۋاتقاندىمىز؟ نۇرغۇنلىرىمىزدا ئاللىقاچان نىكاھ مۇناسىۋىتى يوقالغان بولۇشى مۇمكىن؟ نۇرغۇنلىرىمىز ھارامدىن بالا تېپىپ، ھارامدىن ئەر ـ خوتۇنچىلىق قىلىپ، ھارامدىن ئۆي تۇتۇپ تۇرۇۋاتقان بولۇشى مىز مۇمكىن؟ بۇنىڭ سەۋەبى زادى كىمدە؟ سەۋەب بالىسى يالىڭاچ قالمىسا، ئاچ قالمىسلا چوڭ بولدى دەپ ئويۇنىنى ئويناۋېرىدىغان بىغەم ئاتا ـ ئانىلاردىمۇ؟ ئىنسانلار جەزمەن رېئاليە قىلىشقا تېگىشلىك ئەدەپ ـ ئەخلاق ئەركانلارنى كار قىلمايۋاتقان جەمئىيەتتىمۇ؟ ھەدىسە ئەركىنلىكنىلا، ئائىلىدىن، ئاتا ـ ئانىنىڭ تىزگىنىدىن، ئەخلاقنىڭ «زەنجىر ـ كىشەن» ى، تۇزۇمىنىڭ كونترولىلۇقىدىن چىقىشنىلا ئىزدەيدىغان، جاھاننىڭ ئەپتى ـ رەپتى بىلەن كارى يوق يوغىناۋاتقان بالىلىرىمىزدىمۇ؟...

ھەممىمىز ھەر نېمە دەيمىز. توي قىلمىغان بىر ياشنىڭ ئەخلاقسىز بىمەنىلىكى، ئادىمىي خىسلەتكە يات بىھايالىقىغا ئاتا ـ

ئانا، مەكتەپ، جەمئىيەت جاۋابكار. ئەمما توي قىلغان بىراۋنىڭ مەنىۋى پۇچەكلىكىگە ئۇنىڭ ئۆزى، ئاتا ـ ئانىسى، ئايالىدىن باشقا چوڭ جەھەتتىن يىگىت ـ يەڭگە جاۋابكار بولۇشى كېرەك. ئەسلىدە نىكاھ دېگەن نىكاھ ھەققىدە ساغلام، ئېنىق، توغرا چۈشەنچىگە ئىگە، گۈناھ، جىنايەت ئېكى، ھالال ـ ھارامدىن، ياخشى ـ ياماندىن قورقۇش تۈيغۇسى يېتەرلىك شەكىللەنگەن، ئېغىزى، نەپسى، كۆزى ۋە مېڭىسىنى ئەقىل بىلەن جايىدا كونترول قىلالايدىغان لاياقەتلىك بەندىگە ئوقۇلىدىغان نەرسە. ئۇ كىملا ئۇدۇل كەلسە كۆزنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئوقۇپ قويۇۋېرىدىغان ھاپىزنىڭ قوشقى ئەمەس ئىدى. نىھايەتكى... بالىلىرىمىز مەدەنىيەت، تىل ئامىللىرى گىرەلەشكەن ئېتىقادسىزلىق ئەۋج ئالغان مۇھىتتا ياشاۋاتىدۇ. مۇنداق شارائىتتا نىكاھتىن ئالدىن تەييارلىنىشقا تېگىشلىك روھىي، ئىدىيىۋى تونۇش ـ تەييارلىقلارنى يىگىت ئارقىلىق ھەل قىلمىساق بولمايدىغان يەرگە يەتتى. يىگىتنىڭ ۋەزىپىسى سەۋزە ـ گۈرۈچ، رېستۇران تېپىش ئەمەس، تويى بولغۇچىدا نىكاھ، نىكاھنى داۋاملاشتۇرۇش، ساقلاش، پەرۋىش قىلىش قارىشى يېتىلدۈرۈشتىن ئىبارەت. بىز يىگىت ـ يەڭگىلەرگە مانا مۇشۇنداق بىر مەسئۇلىيەتنى ئارتالىغىنىمىزدا ۋە يىگىت ـ يەڭگىلەر بۇنى بىر خىل ئەقەللىي بۇرچ دەپ سەممىيىلىك بىلەن ئۆز ئۈستىگە ئالغىنىدا ئاندىن نىكاھتا لەززەت، ئائىلىدە ئىززەت، ئەر ـ خوتۇندا قانائەت قارار تاپىدۇ. ھەر قانداق بىر كۆڭۈلسىزلىكىمىز كوچىغا چىقىپ قالمايدۇ، يۇزلىرىمىزمۇ، ئابرۇيىمىزمۇ چۈشۈپ كەتمەيدۇ، ئەر ـ خوتۇنلار ئوتتۇرىسىدىكى چۈشىنىش تېخىمۇ ئىلگىرى سۈرۈلىدۇ. نىكاھتىن كىشىنى خۇشاللىققا ئۈندەيدىغان شادلىق گۈللىرى پورەكلەپ ئېچىلىدۇ.

دەيمەنكى، بۇرادەر يىگىتىڭىزنى تېپىڭ، ئەمما ساپالىق بولـ
سۇن، سىزنى يېتەكلىيەلىگۈدەك بولسۇن! يىگىت سىزنى ئويۇنـ
غا، شەھۋەتكە، شۆھرەتكە باشلايدىغان، ئەڭ ئەقەللىي ئەخلاقىـ
ئېتىقاد مىزانلىرىدىنمۇ خەۋەرسىز ئىككى پۇتلۇق مەخلۇق ئە
مەس، ئەيىبتىنمۇ، غايىبتىنمۇ ئەيمىنىشنى بىلمىدىغان، سىزنى
سالىھلىق يولىغا باشلىيالايدىغان روھى پاك بەندە بولسۇن.

يىگىتلەر، يەڭگىلەر، ئىشقىلىپ بىر ئاياللارنى قىلىپ تويى
بولغۇچى ئىككى ياشنى بىر ھۇجرىغا سولاپ قويۇپلا قاچماڭلار.
ئۇلار بىر ئەر ـ خوتۇن قانداق قىلغاندا ئەسلىدىكى مۇھەببەتـ
سۆيگۈسىنى ئاجىزلاشتۇرماي ساقلاپ ئەپ ئۆتەلەيدۇ، توقۇنۇشـ
لاردىن قانداق قىلغاندا ساقلانغىلى بولىدۇ، بۇرۇنقى بىلەن تاماـ
مەن ئوخشىمايدىغان يېڭى تۇرمۇشتا نېمىلەرنى جەزمەن قىلىش،
نېمىلەرنى جەزمەن قىلماسلىق كېرەك... دېگەنلەرنى تولۇق
بىلىپ كەتمەسلىكى ۋە ھەتتا بۇ جەھەتتىكى ئەڭ ئەقەللىي تەلەپ،
نۇقتىلارنىمۇ چۈشەنمەسلىكى مۇمكىن. ئۇلارغا يول كۆرسىتىڭلاـ
ر، ساۋاق بېرىڭلار، سەممىي مەسلىھەت بېرىڭلار. نىكاھ توغـ
را، ساغلام بىلىش ـ تونۇش ئاساسىغا قۇرۇلغاندىلا ئاندىن «مۇـ
ھەببەت، نىكاھ، جىنسىيەت، تەربىيە، ئەخلاق ۋە ماددىي تۇرـ
مۇش جەھەتتە ساغلام، يېتىلگەن، گارمۇنىيىلەشكەن پازىل ئائـ
لىگە»[1] ئېرىشكىلى بولىدۇ.

---

① ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن: «ئائىلە» شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى، 2002 ـ يىل 10 ـ ئاي نەشرى.

3. ھەربىر كۈنۈڭ توي بولسۇن

نىكاھ ئوقۇلۇپ، قىز كۆچۈرۈلۈپ بولغاندىن كېيىن، ئەر-نىڭ ھودۇقۇش ۋە تەقەززالىق ئارىلاش كۈتىدىغىنى، يۈزلىنىدۇ-غىنى توي ئاخشىمىدۇر. شۇبھىسىزكى، بۇ بىر ئەرنىڭ ھاياتىدا ئىنتايىن مۇھىم، ئۇنتۇلغۇسىز كېچىدۇر. ئۇنى قانداق كۈتۈۋې-لىش ۋە قانداق ئۆتكۈزۈش بىر ئەر ئۈچۈن خېلى چوڭ سىناق. بەلكىم تويدىن بۇرۇن ھالالدىن بولمىغان يېقىنچىلىق مۇناسىۋىتى ئۆتكۈزۈپ باققانلار «چەكلەنگەن مېۋە» نى يەپ باققانلار (بۇنداق ئەرگە چەكسىز لەنەتلەر بولسۇن) بۇ كېچىنى ئويۇن ئورنىدا كۆرۈشى ياكى بېسىقىپ تۇرغان ھاياۋانىي نەپسىنى ئەركىن قاندۇ-رىدىغان توسقۇنسىز كېچە دەپلا قارىشى مۇمكىن. بىز بۇلارنىڭ نىكاھ ئالدىدىكى تەنتەك شاللاقلىقىغا چوڭقۇر ئەپسۇسلىنىمىز. شەك ـ شۇبھىسىزكى، بىر قىز بىر ئەر ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئىز-زەت ـ نەپسىنى، شەرم ـ ھاياسىنى ئون نەچچە ھەتتا يىگىرمە نەچچە يىل ئاۋايلاپ ساقلايدۇ. ئۆزىنى ياتنىڭ كۆزىدىن، ھارام نىيىتىدىن ئامالنىڭ بارىچە ئېلىپ قاچىدۇ. ئىپپەت ـ ھايا خۇد-دى چىرايلىق قۇتىغا سېلىپ قويۇلغان، بارچىنىڭ مەيلىنى تارتى-دىغان ئەمما كۆرگىلى بولمايدىغان خۇش پۇراق بۇيۇمغا ئوخشاي-دۇ. ئىبن تۇفائىلنىڭ «ھەييەبىنى يەقزان ھەققىدە قىسسە» ناملىق ئېسىل ئەسىرىدە يەقزاننىڭ ئادەمنىڭ جېنىنى ئىزدەپ نۇرغۇن تەجرىبىلەرنى ئېلىپ بارغانلىقى سۆزلىنىدۇ. يەقزان مال بوغۇزلانغاندا چىققان ئىسسىق، بىلىنەر ـ بىلىنمەس سۇس ھور-

دىن كېيىنلا مالنىڭ جەمئىي قالغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ ۋە دەرھال مالنىڭ ئىسسىق يۈرىكىنى ئېلىپ يېرىپ كۆرسىتىدۇ. چوغدەك ئىسسىق يۈرەكتىن ئۇنىڭدىنمۇ ئۆتە ئىسسىق، بىلىنەر ـ بىلىنمەس سۇس هور كۆتۈرۈلۈپلا لىغىلداپ تۇرغان يۈرەك جەمئىي قالىدۇ. مالدىكى، يۈرەكتىكى هارارەتمۇ ئاشۇ ئىسسىق، سۇس هور چىقىپ كەتكەندىن كېيىنلا سوۋۇشقا باشلايدۇ. يەقزان بۇنى «جان» دەپ هېسابلايدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاشلا بىر قىزنىڭ ئىپپەتى ئۇنىڭ قىزلىق قىممىتىنىڭ جېنىدۇر. ئۇ هەممىنىڭ مەيلىنى تارتىدۇ، ئەمما ئىپپەتنى كۆرگىلى بولمايدۇ، ئۇ ئەتراپقا خۇش پۇراق هىد تارقاتمىغان بىلەن هەممىنى مەست قىلىدۇ، قىزلارنى ئىسسىق، ئىللىق، قىممەتلىك قىلىدۇ. هالال قىلىپ ئۆلتۈرۈلمىگەن مەكروه بولغان مالنىڭ گۆشىنى يېگىلى بولامدۇ؟ هارام بولغان قوينى كىم يەيدۇ؟ يېسەك گالدىن ئۆتۈشىدە گەپ يوق. ئەمما ساغلام ئەقىل ـ ئېتىقاد بۇنى رەت قىلىدۇ.

بىر كۈنى بىر بۇرادىرىمىز قوي گۆشىنىڭ هالال ـ هارام-لىقى توغرىسىدا دېگەن گەپتە بىرسى بىلەن مۇنازىرىلىشىپ قېلىپ مۇنداق دەپتۇ:

— قوينىڭ ئۆزى هالال، ئەمما هارام يېيىش ئۈسۈلدا مەسىلەن: 1. بوغۇزلاشتا؛ 2. پىشۇرۇشتا؛ 3. يېيىشتە.

يۈسۈپ خاس هاجىپ مۇنداق دەيدۇ: «خوتۇن ئەسلى بىر گۆشتۇر. گۆشنى ئوبدان ساقلىمىسا پۇراپ قالىدۇ». گۆشنى قانداق يېيىشنى بىلمىسە هالالمۇ هارامغا ئۆزگىرىپ قالىدىغان گەپ.

شۇنىڭغا ئوخشاشلا بىر قىزنىڭ ئىپپىتى ئەسلى پاك، هالال ۋە مۇقەددەس كېلىدۇ. ئىپپەتكە بولغان تونۇش، ساداقەت دەرد-جىسىنىڭ ئوخشىماسلىقى قىزلارنى، ئوغۇللارنى تۈرلۈك ـ تۈ-

مەن يوللارغا سۆرەيدۇ. نىكاھتىن ئىلگىرىكى ھەر قانداق يېقىن-چىلىق ھەر ئىككى جىنىستا ئازاب - ئۆكۈنۈشتىن بۆلەك نەرسە ئېلىپ كەلمەيدۇ. ئۆزىنىڭ قىزلىق پاكلىقى، شەرم - ھايا-سىنى پاكىز ساقلاپ، ئۆز نەپسى - لەۋزىنى تاپشۇرغان ئېرىگە يەتكۈزۈپ بېرەلىگەن قىزلار ئەڭ سۆيۈملۈك، بىباھادۇر. شۇنىڭغا ئوخ-شاشلا نىكاھقىچە يات جىنىستا يامان ئوي، شەھۋەت نىيىتىدە بولماي پاك پېتى ئۆزىنى تىزگىنلەپ كېلەلىگەن يىگىتلەرمۇ ماختاش، تەرىپلەش، ئەزىزلەشكە ھەممىدىن بەكرەك لايىقتۇر. شائىر غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد خەلقىمىزنىڭ نىكاھتىن بۇرۇن ئىپپىتىنى يوقاتقان قىزلارغا ئەيىب قويۇشتەك ئېسىل ئەنئەنىسى-گە يانداش ئاھاڭدا، ئەرلەردىنمۇ ئىپپەتسىز كىشىلەرنىڭ بولىدى-غانلىقىنى ئىزاھلايدۇ.

بۇرادەر، سىز ئۆزىڭىزنى ھالا بۇگۈنگە، توي كۈنىگە قەدەر تىزگىنلەپ كېلەلىگەن بولسىڭىز، سىزگە كۆپتىن - كۆپ رەھ-مەتلەر ياغقاي.

توي ھارامنى ھالال قىلغۇچى بۇيۇك نېئىمەتتۇر. توي ئاخشى-مى ئۇزاقتىن بېرى بىر - بىرىنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ، مېھىر دەريا-سىدا ئېقىپ، ئاشقىلىق قوقاسلىرىدا پۈچىلىنىپ كەلگەن ئىككى ياشنىڭ ئارىسىدىكى تام - توساقلار كۆتۈرۈۋېتىلگەن، رەھمەت ياغقان ئاخشامدۇر. شۇڭا ئۇنى قەدىرلەڭ ۋە گۈزەل، مەنىلىك ئۆتكۈزۈشكە تىرىشىڭ. توي ئاخشىمى ئۇنتۇلغۇسىز ئەسلىمىلەر قالمىغان نىكاھلىق تۇرمۇش خۇددى تۇزسىز تاماققا ئوخشاش كۆڭۈللەرنى غەش قىلىدۇ. شۇڭا يېنىكلىك، قوپال-لىق، رەھىمسىزلىك، ئالدىراڭغۇلۇقتىن، شەخسىيەتچىلىكتىن ئامالىنىڭ بارىچە نېرى تۇرۇڭ. توي كۈنى بەلكىم قىز - كېلىن-چەك بىر كۈن ئاچ قېلىشى، ھېرىپ كېتىشى ۋە ياكى بەك

جىددىيلىشىشتىن تەمتىرەپ كېتىشى مۇمكىن. شۇڭا ئالدى بى-
لەن ئۇنىڭدىن مۇلايىملىق بىلەن ئەھۋال سوراش ۋە كۆڭۈلنى
كۆتۈرىدىغان، ھەر ئىككى تەرەپكە خۇشياقىدىغان گەپلەرنى قى-
لىپ، قارشى تەرەپنىڭ كەيپىياتىنى نورماللاشتۇرۇڭ. ھە دېسىلا
ئۇخلاش، يېتىش، بىرگە بولۇشنىڭ گېپىنى قىلماڭ. مۇناق
قىلىش قارشى تەرەپنى ئوڭايلا «توي - جىنسىيەت ئۇچۇنلىمۇ»
دېگەن ئويغا ئەكىلىپ قويۇشى مۇمكىن. ھەتتا بەزى قىزلاردا
قارشىلىشىش كەيپىياتى شەكىللىنىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن. قىز-
لارنىڭ ھالىغا يېتىش، ئۇلارغا مېھرىبانلىق كۆرسىتىش ئارقى-
لىق قارشى تەرەپنىڭ سەممىي رازىلىق ئاساسىدىكى ئىتائىتىنى
قولغا كەلتۈرگىلى بولىدۇ. سىز بۇ نۇقتىغا ھەرگىز سەل قارى-
ماڭ. توي ئاخشىمى - جىنسىيەت ئاخشىمىلا ئەمەس. سىز
بەلكىم، تېخى ۋاقىت ئۇزۇنغۇ، باشقا گەپلەرنى كېيىن قىلىش-
ساقمۇ كېچىكمەيمىز، دەپ ئويلىشىڭىز مۇمكىن. ئەمما ئايال
بىلەن سەممىي سىردىشىش، مۇمكىن بولسا بىر - بىرىنىڭ
مىجەزىنى ياقتۇرىدىغان - ياقتۇرمايدىغان ئىشلىرى، قىزىقىشى،
ئەر - ئايال بىر - بىرىدىن كۈتىدىغانلىرىنى بىر - بىرىگە ئىزھار
قىلىش كېرەك. بىر ئەر توي ئاخشىمى ئايالىنىڭ ھەر تەرەپلىمە
قايىللىقى ۋە ھۆرمىتىگە ئېرىشەلىسە، بۇ ھال ئەر - خوتۇن
ئارىسىدىكى مۇھەببەتنى ۋە ھۆرمەتنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرىدۇ.
ئايالىڭىزنىڭ ھېسسىياتىنى ھۆرمەتلەڭ، ئۆزىڭىزنىلا ئويلىماڭ.
ئايالىڭىزنىڭمۇ چىن سۆيگۈ - ھېسسىياتىنى قوزغاشقا تىرىشىڭ.
ھەدىسته دېيىلگەندەك: «بىر كىشى ئايالىغا مۇھەببەت بىلەن
قارىسا ۋە ئايالى ھەم ئۇنىڭغا شۇ كەيپىياتتا يۈزلەنسە، ئاللاھ تائالا
ئىككىلىسىگە رەھمەت نەزىرى بىلەن قارايدۇ ۋە قوللىرىنى قوللى-
رىغا قويغاندا ئىككىلىسىنىڭ گۇناھلىرى بارماقلىرى ئارىسىدىن

تۆكۈلۈپ كېتىدۇ» . مەيلى ھەرقانداق ئىش قىلماڭ ئوڭ تەرەپ-تىن باشلاڭ. بىر - بىرىڭلارنىڭ ئۇياتلىق يەرلىرىگە ھەرگىز قارىماڭلار. يېقىنچىلىقتىن كېيىنلا پاكلىنىڭ ۋە رەپىقىڭىز بە-لەن بۇندىن كېيىنكى تۇرمۇشىڭىز ھەققىدە پاراڭلىشىڭ. سىزمۇ ئايالىڭىزمۇ بىسىم ياكى ھاردۇق ئەمەس، يەڭگىللىك، ئازادە-لىك، راھەت ھېس قىلالىساڭلار ۋە يانمۇ - يان يېتىپ ھاياتلىق-تىكى پاكلىق، ۋاپا، چىن سۆيگۈ ئاساسىغا قۇرۇلىدىغان بۇ بۇيۇڭ نېئىمەتتىنىڭ بەخت بۇلاقلىرىغا چۆمۈلسەڭلار بەخت - لەز-زەت دېگەن شۇ ئەمەسمۇ؟ . . .

ئەمما، بۇندىن كېيىنمۇ توي كېچىسىدىكىدەك قىزغىنلىق، كۆيۈنۈشنى يوقتىپ قويماڭ. ئايالىڭىزنىمۇ، ئۆزىڭىزنىمۇ تاش-لىۋەتمەڭ. بەخت تۇيغۇسىغا ئارقىڭىزنى قىلىۋالماڭ. ئۇلۇغ مۇتەسەۋۋۇپ جالالىدىن رۇمى ئوغلى ۋەلەدىنىڭ تويىدا شۇنداق پىچىرلىغانىدى: «بۇگۈن سېنىڭ نىكاھ ئايىمىڭدە، كۆزۈم ۋە كۆڭلۈمنىڭ نۇرى بولغان پاتمە - بانۇنى ياخشى كۆرگەيسەن، دەپ ساڭا تاپشۇردۇم. چۈنكى. بۇ سەن ئۈچۈن زور سىناشتۇر. ئۇمىد شۇكى، ئۇنىڭغا دائىم ئادالەت مۇئامىلە قىلغاي-سەن. ھىممەت - ھىمايىتىڭنى ئۇنىڭدىن ئايىمىغايسەن. ئاتاڭ-نىڭ يۈزى - ئۆز يۈزۈڭ، پەرزەنتلىرىڭنىڭ نامى - نومۇسى يورۇق ۋە ساپ بولسۇن دېسەڭ، ئايالىڭ بىلەن ئۆتكەن ھەربىر كۈنۈڭ - توي، ھەربىر كېچەڭ — نىكاھ ئاخشىمى بولغاي» . بۇ سىزنىڭمۇ ئېسىڭىزدە چىڭ ساقلىشىڭىزغا ئەرزىيدۇ.

4. نىكاھ چۈشىنىش ئاساسىدا باشلانسۇن

بۇرادەر، توي قىلدىڭىز. دېمەككى ئىلگىرىكى تۇرمۇش بەلەن تۇپتىن ئوخشىمايدىغان يەنە بىر يېڭى ئائىلە مۇھىتى ۋە ئائىلە مۇناسىۋىتى شەكىللەندى. بۇ ئائىلىنى قانداق قىلىپ چىڭ تۇتۇپ تۇرۇش ئەڭ زور دەرىجىدە سىزگە، ئاندىن قالسىلا ئايالىڭىز ۋە سىزلەرنى ئوراپ تۇرغان مۇھىتقا باغلىق. سىز بۇ ئوخشىماسلىقنى ئەڭ ئالدى بىلەن ئايالىڭىزدىن بايقىشىڭىز مۇمكىن. بەلكىم ئۇ تويدىن بۇرۇن سىز تەسەۋۋۇر قىلغاندەك ئۇنچە ۋالا چىرايلىق، ئەدەپلىك، كەم - كۈتىسىز، چېۋەر، ئەقىللىق، دىيانەتلىك بولماي قېلىشى مۇمكىن.

بۇ بىر مۇقەررەر ھەمدە تەبىئىي ھادىسە. چۈنكى، تويدىن بۇرۇن يىگىت - قىزنىڭ ئۆز ئارا ئۇچرىشىش ۋاقتى ئىنتايىن ئاز، ھەتتا بەزىدە يوق بولىدۇ. سىز ئۇنىڭ بىر دەملىك ھالىتىنى، سىزنىڭ ئالدىڭىزدا ئۆزىنى ھەر تەرەپتىن قاتتىق چەكلەپ، تۇزەپ تۇرغان، ئەڭ ئېسىل تەرىپىنى نامايان قىلىۋاتقان ھالىتىنى كۆرىسىز. دېمەككى، تويدىن ئىلگىرىكى ھەر قانداق تەرەپ ئۆزىنىڭ ئەڭ ياخشى تەرەپلىرىنى كۆرسىتىپ بولىدۇ. كەمچىلىك - نۇقسانلىرىنى ئامالىنىڭ بارىچە قارشى تەرەپتىن يوشۇرىدۇ. نىكاھتىن ئىلگىرىكى يىگىت - قىز خۇددى چىرايلىق، رەڭدار پەيلىرىنى يېيىپ، كۆز - كۆز قىلىپ تىنىمسىز جورە ئىزدەۋاتقان توزغا ئوخشايدۇ. ئەمما رەڭدار پەي توزغا مەڭگۈلۈك

باقىۋەنده ئەمەس. ئۇنىڭ قوتۇر ئەتلىرى كۆرۈنۈپ قالىدىغان چاغلىرىمۇ بولىدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاشلا چىرايلىق نازىنىڭىزنىڭ كۆرۈمسىز تەرەپلىرىنىڭ، كەم - كۈتىسىز پەرىشتىڭىزنىڭ ناچار قىلىق - ئادەتلىرى بولۇشى تەبىئىي. شۇنداقلا سىزدىمۇ تويدىن بۇرۇن ئاشكارىلىمىغان بەزى بەدقىلىق ئادەتلەر قارشى تەرەپنى تويدىن كېيىن ئاز - تولا ئۇمىدسىزلەندۈرۈپ قويۇشى مۇمكىن. تويدىن كېيىنكى شېرىن دەملەرنىڭ مەستخۇش كەيپى تارقىغاندىن كېيىن ھەر قانداق بىر ئادەم قارشى تەرەپنىڭ ئادەتكە ئايلانغان قىلىق - ھەرىكەتلىرى بىلەن كۈندە دېگۈدەك ئۇچرىشىپ تۇرىدۇ. بۇ چاغدا سىز تەبىئىيلا قارشى تەرەپنىڭ كەم - كۈتىسىز، مۇكەممەل، چېچەن، تاماققا ماھىر، رەتلىك، ئىللىق چىراي، خۇشپېئىل، ئەستايىدىل، ئوچۇق - يورۇق، قىزغىن، چىقىشقاق، تەقۋا، ئىتائەتچان، جانلىق... ئەمەسلىكىنى بايقاپ يېتىسىز. بۇ جەزمەنكى شۇنداق بولىدىغان ئىش. ئەمما بىزدە تويدىن بۇرۇن ئىككى كۆزۈڭنى يوغان ئاچ، تويدىن كېيىن بىر كۆزۈڭنى يۇم دەيدىغان ھېكمەت بار. دېمەككى، بۇنى قارشى تەرەپنىڭ ئاجىزلىقى، ساختىپەزلىكى، ياسالمىلىقى ياكى ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكى دەپ قارىماستىن ئۇنىڭ ئەسلى، ھەقىقىي خاراكتېرىنىڭ ئاشكارىلىنىشى، بۇ خىل خاراكتېرنى ئاندىن ئايالىڭىزنىڭ ھەقىقىي بەشىرىسى دەپ بىلىڭ ۋە ئۇنىڭغا ئىلمىي، سەمىمىي مۇئامىلە قىلىڭ. بۇنىڭ ئۈچۈن مۇۋاپىق پۇرسەت تېپىپ، ئايالىڭىز بىلەن تەپسىلىي سىردىشىپ چىقىڭ.

ئايالىڭىزدىن نېمىلەرنى كۈتىسىز؟ ئۇ ئەتىگەنده قانداق - قانداق ئىشلارنى قىلسا بەكرەك خۇش بولىسىز ھەمده ھەر ئىككى تەرەپكە پايدىلىق ئىشلار قايسى؟ قايسى خىل تاماقلارنى ياخشى

كۆرىسىز؟ نېمىنى ياقتۇرمايسىز؟ ئۇنىڭ قانداق كىيىنىشى سىز-
نى خۇش قىلىدۇ؟ قانداق كىيىملەرنى كىيمەسلىكى كېرەك؟
سىزگە ياردەملىشىپ نېمە - نېمە ئىشلارنى قىلىشىپ بەرسە
بولىدۇ؟ قايسى نەرسىلىرىڭىزگە چېقىلماسلىقى كېرەك؟ ئاتا -
ئانىڭىز بىلەن بولغان مۇناسىۋەتتە قانداق قىلسا رازى بولىسىز؟
پۇراقلىق بۇيۇملاردىن قاندىغىنى ياقتۇرىسىز؟... دوستلىرى
بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىگە قانداق قارايسىز؟...

ئەر - خوتۇن ئوتتۇرىسىدىكى ئارازلىشىش ئەھمىيەتتە چوڭ
ئىشلاردىن كېلىپ چىقمايدۇ. بەلكى ئەڭ ئادەتتىكىچە، ئۇششاق
ئىش - كۈشلەرگە سەۋرسىزلىك قىلىش چوڭ - چوڭ جېدەللەر-
نى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. شۇڭا، ئەڭ ياخشىسى يۇقىرىقىغا ئوخ-
شاش ھەر ئىككىيلەننىڭ قىزىقىشى ۋە مەنپەئىتىگە، كۆڭۈل
مايىللىقىغا بېرىپ تاقىلىدىغان ئىشلارنى ھەر ئىككى تەرەپ كەڭ-
كۈشادە سۆزلىشىپ ئورتاق تونۇش ھاسىل قىلغانغا، ئاندىن كې-
يىن شۇ بويىچە ئىش كۆرگەنگە ھېچنەرسە يەتمەيدۇ. بۇنداق
بولغاندا، بىر - بىرىنىڭ ئارزۇ - قىزىقىشى ۋە نەپسى - خاھە-
شىنى ئورتاقلاشتۇرغىلى، قارشى تەرەپنىڭ ئوي - كويىنى چۈ-
شىنىپ، بىر - بىرىگە ئازار بېرىدىغان ئىشلاردىن ساقلانغىلى
بولىدۇ ھەمدە بىر ئورتاق ئادەت، ئەھمەل - ئۆلچەم تۇرغۇزغىلى
بولىدۇ. بۇنداق ئۆلچەمنىڭ بولۇشى ھەر ئىككى تەرەپنىڭ ئىش-
ھەرىكىتىنى، ئوي - خىيالىنى تەرتىپكە سالىدۇ. قارشى تەرەپ
ياقتۇرىدىغان ئىشلار ئارقىلىق ئارىدىكى كۆيۈنۈشنى تېخىمۇ كۈ-
چەيتكىلى، ياقتۇرمايدىغان ئىشلار ئارقىلىق نىزادىن نېرى تۇر-
غىلى بولىدۇ. بىر - بىرىنى چۈشىنىش ئاساسىدىكى ھۆرمەت،
مۇئامىلە ۋە ئالاقە شۇبھىسىزكى، ھەر قانداق ئىشنى مۆلچەرلىگۈ-

سىز دەرىجىدە ئوڭاي، قولاي قىلىۋېتىدۇ. چۈشىنىشتىن ئۇرتاق تىل، تۇتاش دىل تېپىلىدۇ. بەختىلىك ئائىلە دەل مۇشۇنداق تىل ـ دىلدىكى بىرلىك ئۈستىگە قۇرۇلىدۇ.

تۆۋەندىكى بىر تەربىيەتلىك ئايالنىڭ ھۈجرىغا كىرىپ كەلگەن ئېرىگە ئېيتقان سۆزلىرى:

— جانابىم! مەن سىزنىڭ تەبىئىتىڭىز ۋە مىجەزىڭىزدىن بىخەۋەر بىر قىزمەن، نېمىلەرنى ياقتۇرۇشىڭىزنى ۋە خۇش كۆرۈشىڭىزنى ماڭا ئېيتسىڭىز سىزنىڭ رازىلىقىڭىزغا قاراپ ئىش قىلىمەن، خىزمىتىڭىزدە بولىمەن. يەنە ياقتۇرمايدىغان نەرسىلىرىڭىزنى ھەم ئېيتسىڭىز، ئۇلاردىن ساقلىنىمەن، رەنجىشىڭىزنىڭ ئالدىنى ئالىمەن. سىز ھەم باشقا بىر ئايال بىلەن مەن ھەم باشقا بىر ئەر بىلەن تۇرمۇش قۇرۇشىمىز مۇمكىن ئىدى. لېكىن، تەقدىرنىڭ ھۆكۈمى شۇ ئىكەن، بىرگە ئائىلە قۇردۇق. بۇ ئىلاھى ئەمرنى يا لۇتفى ۋە كەرەم بىلەن قوبۇل قىلىڭ ياكى ھەقنىڭ بۇيرۇقىنى بېجىرىڭ. ئاللاتائالادىن ئىككىمىزنى ھەم مەغپىرەت قىلىشنى سورايمەن!

ھەر ئىككى تەرەپكە ئازادىلىك ۋە راھەتبەخش تۇيغۇ بېغىشلايدىغان مۇنداق گەپلەرنى سىزمۇ قىلالايسىز ھەمدە شۇ ئارقىلىق ئۇرتاق تونۇش ھاسىل قىلالايسىز. شۇنداق قىلالىسىڭىز، جەمەنكى بەخت بوسۇغىڭىزدىن داجىماي ياتىدۇ.

5. ئايال تەربىيىگە موھتاج

ئالدىنقى سەھىپىلىرىمىزدە قەيت قىلىپ ئۆتكەندەك، نىكاھ ئەر - ئايالنىڭ گىرىم، پەردىلىرىنى يىرتىپ تاشلايدۇ - دە، ئىككىيلەننىڭ ئەسلى تۇرمۇش قارىشى، ئادىتى، مىجەزى بىر - بىرىگە ئاشكارىلىنىدۇ. سىز بەلكىم ئۆزىڭىز ئويلىغاندەك، ئارزۇ قىلغاندەك خوتۇنغا ئېرىشكەنسىز ياكى ئالغىنىڭىز تەسەۋۋۇرىڭىز- دىكىنىڭ ئەكسىچە بىر ئايال بولۇپ چىققاندۇ. نېمە ۋە قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر سىز ئۇنى بىر نەچچە يۈز ئەر - ئايالنىڭ گۇۋاھلىق بېرىشى بىلەن ۋەدە - قەسەم بېرىپ ئۆز ئەمرىڭىزگە ئالدىڭىز. نىكاھ ئەر بىلەن ئايالنىڭ رازىلىق ئاساسىدىكى بىرگە ئۆي تۇتۇشقا بەرگەن ئەھدۇ - ۋەدىسى بولغان ئىكەن، ئەشۇ ۋەدىگە ۋاپا قىلىپ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى دەقىقىلىرىگە قەدەر بىرگە ياشىماق ئۈچۈن ئىجتىھات قىلماق لازىمدۇر. يەنى ئەرمۇ، ئايالمۇ ئۆزلىرىنىڭ كەمچىلىك تەرەپلىرىنى سەممىيلىك بىلەن تېپىپ چىقىپ تۇزىتىشكە، ئۆزلىرىنى ھەر تەرەپلىمە تەربىيىلەشكە تىرى- شىشلىرى لازىمدۇر. بولۇپمۇ ئايال كىشىنى تويدىن كېيىنكى تەربىيىلەش، كەمچىلىك، ئاجىزلىقلىرىنى تولۇقلاشقا ھىممەت كۆرسىتىش ئەر بولغۇچى ئۈچۈن بەكلا مۇھىمدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئايالىلارغا ياخشى نەسىھەت قىلىڭلار» دەپ ھە- مىمىزنى ئاگاھلاندۇرغان. بىزدە ئىنتايىن قوپال مۇنداق بىر ماقال بار: «خوتۇن ئالساڭ جالاپ ئال، ئوڭشۇۋلىش ئۆزۈڭ- دىن». بۇ سېنى جالاپ ئال دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى پەزىلەت-

سىز، بەدقىلىق، يامان خۇيلۇق ئايال بولسىمۇ، ئۇنى ياخشى يولغا يېتەكلەپ، سالىھ ئاياللاردىن قىلىش بىر ئەر بولغۇچىنىڭ جەزمەن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشى دېگەنلىك. ئەگەر ئايالىڭىز كۇن چىققۇچە كېرىلىپ ئۇخلاۋېرىپ ئادەتلەنگەن بولسا، تويدىن كېيىن مۇنداق قىلىشىڭ ياخشى ئەمەسلىكى، سەھەر تۇرۇشىڭ سائادەت ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتسىڭىز ياكى سىز بالدۇر تۇرسىڭىز جەزمەنكى، ئۇ ئادەتلەنگەن بۇ يامان خۇيدىن ئۇزاققا قالمايلا قايتىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ سىز ياقتۇرمايدىغان چاكىنا دوستلىرى بولسا ئۇنىڭغا ئۇلاردىن ئاستا ـ ئاستا يىراقلىشىش كېرەكلىكىنى، نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلىش كېرەكلىكىنى سەمىمىيلىك بىلەن ئەسكەرتىڭ. جەمئىيەتنىڭ مەنىۋى ئېكولوگىيىسىنىڭ بۇلغىنىشىغا ئەگىشىپ ھەررەڭ ـ سەررەڭ كىيىنىپ، ئالىپتە بويىنىۋالمىغان، ئوقۇش بىلەنلا بولۇپ ئاياللىق مەزمۇناتتىن ئايرىلىپ قېلىۋاتقان، يەنى تاماق ئېتەلمەيدىغان، كىيىملەرگە ئوڭلاپ دەزمال سالالمايدىغان، تۇرمۇشتىكى ئەڭ ئەقەللىي ئەدەپ ـ ئەركانلارنىمۇ بىلمەيدىغان ئاتالمىش قىزلىرىمىز كۆپىيىپ كېتىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ ئەمدى ئۆز ـ ئۆزىگە، ئېرىگە، پەرزەنتلىرىگە (مەيلى بولسۇن ـ بولمىسۇن) ئائىلىسىگە، جەمئىيەتكە مەسئۇل بولۇش كېرەكلىكىنى، شۇڭا قانداق كىيىملەرنى كىيىپ، قانداق كىيىملەرنى كىيمەسلىكى، يۇرۇش ـ تۇرۇش، گەپ ـ سۆزلەرگە قانداق ئەھمىيەت بېرىشى ھەققىدە بەزى كۆز قاراشلىرىڭىزنى ئېيتىپ قويۇڭ. مۇنداق دېگەنلىك، ئۇنىڭ ھەربىر قىلىق، ھەربىر ئىشىغا ئارىلىشىڭ دېگەنلىك ئەمەس. يېڭى توي قىلغانلار بۇ نۇقتىلارنى جەزمەن ئاز ـ تولا ئەسكەرتىپ قويۇشى كېرەك. بولمىسا، ئايال كىشى نېمە قىلسام بولۇۋېرىدىغان ئوخشايدۇ، دەپ تاپتىن چىقىپ كېتىشى ئائىلىدىكى بېجىرىغان

لىشى كېرەك بولغان ئىشلار جايىدا بېجىرىلمەسلىكى، بەدقەـ
لىق، ئەخلاقسىز ھەرىكەتلەر بارا ـ بارا ئادەتكە ئايلىنىپ قېلىشى
ۋە سىزمۇ بۇلارغا كۆنۈپ قېلىشىڭىز، بىھايالىقنى، نۇقسانلارنى
ھار ئالمايدىغان بولۇپ قېلىشىڭىز، بۇ خىل ئەسكى ئادەت پەرـ
زەنتلىرىڭىزگە قەدەر مىراس قېلىشى مۇمكىن. ئايال كىشى
تاماق ئېتەلمىسە ئېتىشنى ئۆگەنسۇن، بۇ قىلغىلى، ئۆگەنگىلى
بولمايدىغان ئىش ئەمەس. گەپ ئەرنىڭ ئۇنى شۇنداق قىلىشقا
قايىل قىلىش ـ قىلالماسلىقىدا. . .

ئايالىڭىزنى تەربىيىلەڭ، ئۇنى ئېلىپ بولۇپلا تاشلاپ قويـ
ماڭ ياكى ئۇنىڭدىن قۇسۇرلا ئىزدىمەڭ، بەلكى بولمايدىغان يەرـ
لىرىنى تۇزىتىشكە بۇيرۇڭ. ئايالىڭىزنىڭ ياخشى ـ يامانلىقى،
سىزنى رازى قىلىش ـ قىلالماسلىقى تويدىن كېيىن ئۇنى تەربـ
يىلەش، ياخشىلاشقا كۈچىگەن ـ كۈچىمىگەنلىكىڭىز بىلەن زور
دەرىجىدە مۇناسىۋەتلىك.

بىر تەربىيەتلىك ئايال ئېرىنى قانداق كۈتۈشنى، ئېرىنىڭ
بەدقىلىق ئادەتلىرىگە قانداق تەنبىھ بېرىشنى، ئېرى بىلەن ھەمـ
كارلىشىپ ئائىلىنىڭ يۈكىنى قانداق يېنىكلىتىشنى، قېينىاتا ـ
قېينىئانا، قولۇم ـ قوشنا، دوست ـ بۇرادەرلەر بىلەن قانداق
مۇئامىلە قىلىشنى، ئېرىنىڭ تاپىنى يوق باردى ـ كەلدىلىرىنى
قانداق قىلىپ يوق قىلىشنى، پەرزەنتلەرگە قانداق مۇئامىلە قەـ
لىش، ئۇلارنىڭ ساغلام، ئەقىللىق، ئەخلاقلىق، ئېتىقادلىق
چوڭ بولۇشى ئۈچۈن قانداق ئاساس سېلىش كېرەكلىكىنى بىلەـ
دۇ. ئەگەر بىلمىسە ئۇنى ئۆگىنىش، ئەمەلىيەتتە سىناشقا تىرەـ
شىدۇ. تەربىيەتلىك ئاياللارنىڭ كۆڭۈل قويۇپ تىزگىنلىشى،
تەشكىللىشى ۋە چېۋەر قوللىرى ئارقىلىق ياساپ ـ تارىشىدا ئەر
پاكىز، رەتلىك، ئىقتىسادچىل، تەلەپچان، قەتئىي زاتقا ئۆزگـ

رىدۇ. ئائىلىگە بەرىكەت ياغدۇ. پەرزەنتلەر ئىللىق ئائىلە مېھـ
رى ئاستىدا ساغلام، جۇشقۇن چوڭ بولىدۇ. ئېرى بىلەنمۇ،
بالىلىرى بىلەنمۇ كارى يوق، گەپ - سۆز، يۇرۇش - تۇرۇشى
بىمەنە ئاياللارنىڭ ئېرى زەيپانە، ئۆيى ۋەيرانە، بالىسى سەرسانە
بولۇپ كېتىدۇ.

يۇسۇپ خاس ھاجىپ ئىنتايىن توغرا ئېيتقان: «نەچچە مىڭـ
لىغان ئەرلەر يولدىن ئېزىپ، خوتۇنلار سەۋەبىدىن پەيلىرى ئۇـ
زۇلگەن؛ قانچىلىغان يۇزى يورۇق، ئابرۇيلۇق كىشىلەر خوتۇنلار
سەۋەبىدىن يەر بىلەن تەڭ بولغان؛ تۇمەنمىڭ مەشھۇر مەرد باتۇرـ
لارنى خوتۇنلار يەرگە تىرىك كۆمگەن». ۋەھالەنكى، ئاشۇ بەدنـ
يەت، ئەخلاقسىز، جاھاننى بۇلغىغۇچى شەرمەندە ئاياللارنىڭمۇ
كەينىدە ئەر بار، ئۇنى بېشىدىن تارتىپ ئۆز ئىتائىتىگە ئالالمـ
غان، تەربىيە قىلىپ بەد قىلىقلىرىنى تۇزىمىگەن، ھارام شاخلـ
رىنى ئالمىغان، بولۇشىغا قويۇۋەتكەن، ئاتالمىش چەك - چېگرـ
سى يوق ئەركىنلىكنى بەرگەن بوشاڭ - قاشاڭ ئەر بار. ئۇنىڭمۇ
ئالدىدا كىچىكلىكىدىن تارتىپ قىزىغا ئەخلاق - دىيانەت، شەرمـ
ھايا، ئىنساب - ئىتائەت ئۆگەتمىگەن يارامسىز دادا بار، ئۇنىڭ
قېشىدا ئاچا - سىڭىللىرىغا ۋە ئۇلارنىڭ يۇرۇش - تۇرۇشىغا
مەسئۇلىيەت نەزىرى بىلەن قاراپ قويۇشنىمۇ بىلمەيدىغان ئاتالـ
مىش ئاكا - ئۇكا، دېمەككى زاتى - پۇشتى ئەر بار. ياخشىلىق
ھەققىدە تەربىيە قىلىشنى بىلمىگەن ئەر جەزمەنكى يامانلىق ھەقـ
قىدە تەربىيە - ساۋاق ئالىدۇ. ئىتائەتكە كىرمىگەن، تەربىيىسىز
ئايال خوخا - تىكەنگە ئوخشايدۇ. ئاياللارنى تەربىيىسىز، پەرـ
ۋىشسىز، ئىلىمسىز تاشلاپ قويغان، ئەتىگەندە ئۆيدىن چىقىپ
كەچتە ئۆيگە كىرسىلا، بىلىكىگە ئېسىلىپ - سوركىلىپ ماڭسىـ
لا، تۇغۇپ بەرسىلا، كىر - قېتىنى يۇيۇپ، تامىقىنى ئېتىپ

بەرسىلا خوتۇنۇم بار دەپ ئولتۇرۇۋېرىدىغان، ئۇنىڭ ياخشى ـ يامان تەرىپىنى ئىدىتلاپ تۇرمىغان ئەر خوخا ـ تىكەندىن زەخمم يېمەي قالمايدۇ. مېۋىلىك دەرەخنىمۇ چاتاپ ـ پۇتاپ، پەرۋىشلەپ تۇرۇش كېرەك. ئايالىڭىزنىمۇ تەربىيىلەپ، ياخشى ئەمەللەرنى ئۆگىتىپ، دىلىنى، تىلىنى، دىنىنى، قېنىنى تازىلاپ تۇرۇڭ. تەربىيەتلىك ئايال ئەڭ ئاخىرىدا ئېرىنى سائادەتمەن قىلىدۇ.

6. ئايالىڭىزنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋەتكە سەل قارىماڭ

بۇرادەر، تۇرمۇشلۇق بولغاندىن كېيىن ئايالىڭىز بىلەن ئۆزىڭىز، ئۆز ئائىلىڭىز بىلەن باشقا ئائىلىلەر، ئايالىڭىز بىلەن ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ، شۇنداقلا ئۆزىڭىز بىلەن قېينىناتا ـ قېينانىلىرىڭىزنىڭ مۇناسىۋىتىنى ماھىرلىق بىلەن بىر تەرەپ قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. ئائىلە ـ ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەر چەمبىرىكى ئۇستىگە قۇرۇلغاچقا، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى لايىقىدا ھەل قىلماي بولمايدۇ، شۇلارنىڭ ئىچىدە ئايالىڭىزنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋەت سىز سەل قارىماي، ئەستايىدىل ھەل قىلىدىغان ئىشلارنىڭ بىرىدۇر.

قېينىناتا ـ قېينانىڭىز نەچچە يىل ئەتىۋارلاپ، جېنىدىن ئەزىزلەپ باققان قىزىنى سىزگە ئىشىنىپ ئامانەت قىلدى. ئۇنى كۈچىنىڭ بارىچە پەزىلەتلىك قىلىپ تەربىيىلەپ يېتىشتۈردى. سىزنىڭ نەزىرىڭىز چۈشكۈدەك چوڭ قىلغان ئىكەن، ئۇلارنىڭ مېھنىتىدىن ۋە ئايالىڭىزغا سىڭدۈرگەن ئەجرىدىن مەمنۇن بولمىدىڭىز لازىمدۇر ۋە ئۇلارغا تېگىشلىك ئىززەت ـ ئېكرام، ھۆرمەت بىلدۈرمىسىڭىز شەرتتۇر. شۇ مەنىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئايالىڭىزنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋەتتە تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا نەزىرىڭىزنى ئاغدۇرۇپ قويۇڭ:

1. ئۇلارنى ئۆزىڭىزنىڭ نىكاھتىكى سەمىمىيىتىڭىز ۋە تۇر-مۇشتىكى پەزىلىتىڭىز بىلەن خاتىرجەم قىلىڭ.

كۆپ قىسىم ئاتا - ئانىلار قىزلىرىنى رازىلىق بىلەن ئەرگە بېرىدۇ، تويىنى خۇشاللىق، تەنتەنە بىلەن قىلىدىيۇ، ئەمما يەنىلا قىزىنىڭ يەنە بىر يېڭى، ناتونۇش ئائىلىدىكى تەقدىرىدىن ئەنسى-رەپ ئەندىشىدە قالىدۇ. ئاتا - ئانىلارنىڭ بۇ خىل غەم يېيىش پىسخىكىسىنى توغرا چۈشىنىشكە بولىدۇ. شۇڭا ئەڭ ياخشىسى تويدىن كېيىن بىر مەزگىل ئۆتكۈچە پات - پات بېرىپ ئايالىڭىز-نى ئۇلار بىلەن كۆرۈشتۇرۇپ تۇرۇڭ. بارغاندا ئىلاجىنىڭ بارىچە ئاز - تولا نەرسە كېرەك ئالغاچ بېرىشنى ئۇنۇتماڭ. ئۇلار بىرەر نەرسىگە ھاجەتمەن ئەمەس، ئەمما قىزىنىڭ ئېرى ئالغاچ كەلگەن بىر سىقىم گازىرمۇ ئۇلاردا خاتىرجەملىك، پەخىر ۋە ئىپتىخارلى-نىش تۇيغۇسى ئويغاتماي قالمايدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆيىدە ھەددىدىن زىيادە تارتىنىپمۇ كەتمەڭ، ئەمما بەك كېرىلىپ ئەدەپسىزلىك قىلىپمۇ سالماڭ. ھەربىر ھەرىكىتىڭىزدە ئۇلارغا بولغان ھۆر-مەتنى ئىپادىلەشنى ئۇنۇتماڭ. بۇ سىزنىڭ ئۇلاردا ياخشى تەسىر قالدۇرۇپ، نىكاھ مۇناسىۋىتىڭىزنى پۇختىلاشتا مۇھىم ئەھمى-يەتكە ئىگە.

2. ئايالىڭىزنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ ھەر قانداق يامان گەپىنى قىلماڭ.

ئايالىڭىزنىڭ ئائىلىسى مەيلى نامرات ياكى باي بولسۇن، ئېسىل نەسەبلىك ياكى ئادەتتىكىلا بىر ئائىلە بولسۇن، ئىتتىپاق-سىز، جېدەل - ماجىراغا تولغان ئائىلە بولسۇن ياكى قېينىاتا-قېينانىلىرىڭىزنى ۋە ياكى ئايالىڭىزنىڭ ھەر قانداق بىر قېرىندە-شىنى ياقتۇرۇڭ - ياقتۇرمايدىغان بولۇڭ... ئۇ ھامان ئايالى-ڭىزنىڭ نەسەب - نىشانىغا، غۇرۇرىغا، ئىززىتىگە مۇناسىۋەتلىك

ئىش. يەنە كېلىپ ھېچكىم ئۆز قان ـ قېرىنداشلىرى ھەققىدىكى يامان گەپنى ئاڭلاشنى خالىمايدۇ. مانا بۇ ئىنسانىنىڭ تەبىئىتى. شۇڭا ئەگەر ياخشىسى ئايالىڭىزغا ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ بولـ مايدىغان تەرەپلىرى توغرىلىق سۆز ئاچماڭ. ئۇ يوق يەردە بۇ ھەقتە تېخىمۇ گەپ قىلىپ سالماڭ. سۆزگە سولاق يوق. بىر كۈنلەر كېلىپ ئۇ گەپلەر كۆپۈپ ـ يوغىناپ ئايالىڭىزنىڭ قۇلـ قىغا يېتىپلا قالسا بۇ ئاراڭلارغا ساقايماس ئىزا سالىدۇ. يەنە كېلىپ غەيۋەت قىلىش ياخشى خىسلەت ئەمەس. مۇنداق سېپىق ئىللەتتىن نېرى تۇرغىنىڭىز ياخشى.

3. ئۆلاردىن پايدىلىنىمەن دېمەڭ.

سىز بەلكىم جورە تاللاشتىكى مال، مەنسەپ، چىراي، دىيانەتتىن ئىبارەت تۆت سۈپەتنىڭ مەلۇم بىرىنى تاللىغانسىز. ئەگەر سىز مەن ئېنىق، مەقسەتلىك ھالدا بۇلارنىڭ بىرىگە ئېسىـ لىۋالمىدىم دېسىڭىزمۇ يەنىلا بۇ خىل تۆت سۈپەتنىڭ بىرى قېينا ـ تا ـ قېينانىڭىزدىن تېپىلىدۇ. مەيلى ئۇ باي، زەردار، مەنسەپدار بولسۇن ياكى ئىلىمدار بولسۇن. ئەڭ ياخشىسى ئۇلارنىڭ پۇلى، يۈزى، ھوقۇقى، ئىلمى بىلەن ئۆزىڭىزگە يۆلىنىدىغان تاغ تىكلـ مەڭ. ئۇلار بىلەن ئەڭ ياخشىسى ھەر قانداق ئىقتىسادىي ئېلىمـ بېرىم قىلماڭ. قېينىناتا ـ كۈيئوغۇللار ئارىسىدىكى ئېلىم ـ بېرىم كۆپ ھاللاردا ئارىغا كۆڭۈلسىزلىك سېلىش بىلەن ئاخىرلىشىپ كەلگەن. ئاراڭلاردىكى ساغلام، ئودۇل مۇناسىۋەت قەرزدارلىق، ھەقدارلىق مۇناسىۋىتىگە ئالمىشىپ قالمىسۇن. ئېلىمـ بېرىم مۇناسىۋىتى ئوڭايلا ئاراڭلاردا بېسىم، توساق تام شەكىللەندۈرۈپ قويىدۇ. ئۇلارنىڭ يۈز ئابرۇيى، ھوقۇقى ياكى ئىلمىنى دەستەك قىلىپ مەلۇم بىر ھاجىتىڭىزنى راۋا قىلىشنىڭ كويىدىلا بولـ

ماك. بۇنداق قىلىسىڭىز ئۇلاردا سەمىمىيەتسىزلىك، نىكاھلىـ
نىشتىكى پوزىتسىيەڭىزگە قارىتا شۇبھە، گۇمان، ئىقتىدارىڭىز-
غا نىسبەتەن سوغۇق قاراش، قىزىنىش كەلگۈسى ئىستىقبالىغا
نىسبەتەن شۇبھە تۇغۇلۇپ قالىدۇ. ئۇلارغا ئۆزىڭىزنى تاينىنىش-
چان، ئاجىز، ئىش بېجىرەلمەس قىلىپ كۆرسىتىپ قويماڭ.
بولمىسا ئۇلار سىزدىن ئۈمىدسىزلىنىپ قېلىشى مۇمكىن.

4. ئۇلارنى يوقلاپ تۇرۇڭ، ئەمما بەكلا تولا بېرىپ بىزار قىلىپمۇ قويماڭ.

بىزدە مۇنداق ئىككى خىل كۇيئوغۇللار كۆپ ئۇچرايدۇ:
بىرى خوتۇننى ئېلىۋالدىمۇ، ھېيىت - بايراملاردىن باشقا چاغلاردا
قېينانا - قېينانىلىرىنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاپمۇ قويمايدۇ. ئايا-
لى ئاتا - ئانىسىنى يوقلاپ كېلىمەن دېسىمۇ قۇلىقىغا مۇشت
بىلەن ئۇرغاندەك ئاڭلىنىپ، چىرايى تۇتۇلۇپ، دۇشمىنىنىڭ
قېشىغا ئۇزىتىپ قويغاندەك يالغۇز ئۇزىتىپ قويىدۇ، بارغىلى
ئۇنمايدۇ. يەنە بەزىلەر قېينانىسىنىڭ ئۆيىگە بەك تولا بېرىۋالـ
دۇ ۋە ھەتتا ئۇلارنىڭ ئۆيىدە تولا قونىدۇ...

بۇ ھەر ئىككى خىل ئەھۋال ئەرنىڭ ئۆزىگىمۇ، ئايالىنىڭ
يۇزىگىمۇ سەت، ئۇياتتۇر. كۇيئوغۇل كەلمىسە قېينانا - قېينانا
بولغۇچىنىڭ جەزمەنكى كۆڭلىگە كېلىدۇ. بىرەر ئىشنى خاتا
قىلدۇقمىكىن دەپ ئۆزلىرىچە خۇدۇكسىرەشتە قالىدۇ ياكى قىزى-
نىڭ ئائىلىسىدىن غەم يەپ قالىدۇ. يەنە كېلىپ كۇيئوغۇل
بولغۇچىنىڭ ئايالىنىڭ شۇنچە يىل بېقىپ قاتارغا قېتىپ قويغان
قېينانا - قېينانىسىنى يوقلاپ ھال سوراپ قويۇشى ئەقەللىي قەرز
ئىشتۇر. قېينانىسىنىڭ ئۆيىگە تولا بېرىۋېلىش، بالا - چاقىسـ
نى ئۇلارنىڭ ئۆيىگە بەك تولا ئاپىرىپ قويۇش بولسا ئۇلارغا يۈك،
بېسىم پەيدا قىلىپ قويىدۇ. ھېچقانداق بىر ئاتا - ئانا بولغۇچى

كۆيئوغلى كەلسە پەرۋايى - پەلەك ھالدا ئۆز ئىشى بىلەن بەند بولالمايدۇ. ئۇنى كۆتۈش، ئۇنىڭ ئالدىدا ئەدەپ بىلەن ئولتۇرۇش، ئۇنى قورۇندۇرۇپ قويماسلىققا بار كۈچى بىلەن تىرىشىدۇ. كۆيئوغلىنىڭ ھەدىسىلا ئىشىكىدە پەيدا بولۇشى ۋە ھەتتا قونۇپ قېلىشلىرى ئۇلارنىڭ قېرىلىق، ئاجىزلىق يەتكەن، ئازادە، ئارامخۇدا دەم ئېلىشى كېرەك بولغان تۇرمۇشىنى جىددىيلەشتۈرۈۋېتىدۇ. ھەتتا كۆيئوغلىدىن بىزار بولۇشنىمۇ كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. شۇڭا دىققەت قىلىڭ، ئۇلارنى پۈتۈنلەي تاشلىۋەتمەڭ. شۇنداقلا كۆزىگە، ئارقىسىغىمۇ كىرىۋالماڭ. كېلىشىمۇ، كېتىشىمۇ، تۇرۇشىمۇ نورمال بولغىنى ئەڭ ياخشى.

7. يول قويۇك، ئەمما چېكىدە بولسۇن

ئادەمدە ئۆزلۈك، شەخسىيەتچىلىك ئېڭى بىر قەدەر كۈچلۈك بولىدۇ. 20 ياشلار ئەتراپىدىكى ۋە ئۇنىڭدىن ھالقىغان بىر ئادەمدە ئوقۇش، خىزمەت قىلىش، جەمئىيەت بىلەن ئۇچرىشىش جەريانىدا ئۆز كۆڭلى، خاھىشى بويىچە ئىش قىلىش ئادىتى تېخىمۇ كۈچلۈك بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىجتىمائىيلىشىش دەرىجىسى كۈنسايىن كۈچىيىپ بېرىۋاتقان جەمئىيەت كىشىلەردىن مۇستەقىل پىكىر يۈرگۈزۈپ، قەتئىي، ئۆزۈمچىل بولۇشنى كۈچلۈك تەلەپ قىلىدى. بۇنىڭغا قېتىلىپ كەلگەن ئەر ـ ئاياللار باراۋەرلىكى، ئاياللار ئازادلىقى ھەرىكىتىنىڭ شۇئار ـ چۈقانلىرى ئاياللارنى تېخىمۇ روھلاندۇردى ـ دە، ئۇلاردا ئامالنىڭ بارىچە ئەركىن، دەخلىسىز تاللاش، تۇرمۇشتا خالىغىنىنى، ئۆز ھېسسىياتىغا ياققىنىنى قىلىشنى ئەۋزەل بىلىدىغان خاھىش ئومۇمىيۈزلۈك باش كۆتۈردى.

قەدىرلىك بۇرادەر، سىزنىڭ ئايالىڭىزمۇ مۇشۇ دولقۇندا ئۆسۈپ يېتىلدى. بالىلىرىڭىزمۇ مۇشۇ دولقۇندا تۇغۇلدى ياكى تۇغۇلىدۇ. دېمەك، «ئەركىن تاللاش» ھەممىزنىڭ قۇلاق ـ مېڭىمىزگە توختاۋسىز تەسىر كۆرسىتىپ تۇرىدۇ. ئايالىڭىز، بالىڭىز ھەتتا سىزمۇ بۇ خىل تاللاشقا مايىل بولۇپ قالغانسىز ياكى قالىدىغانسىز. ئەمما، ھەممىلا نەرسىنى ئەركىن تاللاۋېرەمدۇق؟ تۇرمۇشتا راستتىنلا نېمىنى خالىساق شۇنى قىلىۋېرەمدۇق؟

دۇق؟ تاللاشلا بولۇپ شاللاش بولمىسا، يول قويۇشلا بولۇپ چەكلەش بولمىسا، قويۇۋېتىشلا بولۇپ تىزگىنلەش بولمىسا، شۇبھىسىزكى بۇ ياخشىلىقنىڭ بېشارىتى ئەمەس. ھاياتتا بۇزغىلى بولمايدىغان تەڭشەك بار. تاياقنىڭمۇ ئىككى ئۇچى بار، ھەر قانداق ئىشنىڭمۇ ئېچىلىدىغان ـ يېپىلىدىغان، تاللايدىغان ـ شاللايدىغان، بارىدىغان ـ يانىدىغان، ئالىدىغان ـ قويىدىغان تەرەپلىرى بولىدۇ. ھەر قانداق نەرسىنىڭ مەلۇم تەرىپىنىلا كۆـ چەپ تەكىتلەش نادانەتكە ئېلىپ بارىدۇ.

ئەر ـ ئايال ئائىلە مۇناسىۋىتىدىمۇ دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك تەڭشەك بار.

ئايالىڭىزنىڭ خاھىشى، ئارزۇسىغا ھۆرمەت قىلىڭ، يول قويۇڭ. ئەمما، دىققەت قىلىڭ، ئۇ چېكىدىن ئېشىپ كەتمىسۇن. يەنى ئۇ دوستلار يىغىلىشىغا بېرىشى مۇمكىن. ئەمما دىققەت قىلىڭ، ئۇ غەيۋەتخور، ھاراقكەش، چاينىڭ، ئولتۇرۇشنىڭ كەينىدىنلا سوكۇلدايدىغان، ئائىلىنى، ئەرنى، بالىنى ئوڭايلا ئەستىن چىقىرىپ قويىدىغان پەسەندى خوتۇنلارغا ئايلىنىپ قالمىسۇن. دوستلىرى بولسۇن، ئەمما چەكلەڭ. زىيانى ئەمەس رىيانى، زىنانى، ياسىنىش ـ تارىنىش، ئويۇن ـ كۇلكىنىلا ئۆگىتىدىغان، ئۇنىڭ روھىيىتىنى ئەرزىمەس ئالدىراشچىلىقلار بىلەن قورغاقلاشتۇرۇۋېتىدىغان مودا سۈپەت گىرىم مودىللىرى ئۇنىڭ ئەتراپىنى بىر ئالمىسۇن. شۇنداقلا بولۇپ قالسا ئۇ ئەتىدىن ـ كەچكىچە كوچىمۇ ـ كوچا قاتراپ يۈرىدىغان ۋە يەنە توختىماي ۋاتىلداپ سەپسەتە ساتىدىغان يىرگىنىشلىك ئازغۇنغا ئايلىنىپ قالىدۇ ۋە ھەتتا سىزنىمۇ قايدۇرۇۋېتىدۇ، كەينىگە سېلىپ سوـ كۇلدىتىپ مەنىسىز ئىشلارنىڭ جاڭگىلىدا تالان ـ تاراج، خاراب

قىلىۋېتىدۇ. ئايالىڭىزنى ياسىنىش - تارىنىشقا، چىرايلىق كى-يىنىشكە يول قويۇڭ. ئەمما چەكلەشنى ئۇنتۇماڭ. بۇگۈن كالتە يەڭ كۆينەك كىيگەن ئايالىڭىز ئەتە يوتا - كىندىكلىرىنى ئې-چىپ، لىپتىك - باغرىداقلىرى كۆرۈنۈپ قالغۇدەك نېپىز بىر نېمىلەرنى كىيىپ ئالدىڭىزدا پەيدا بولۇپ ئىمانىڭىزنى كەربالاغا ئۇچرىشىشى مۇمكىن. ئايالىڭىزنىڭ يەنە بىر ئەر بىلەن تەپتارت-ماي قۇچاقلىشىپ تانسا ئوينىشىغا ھەجىيىپ قاراپ ئولتۇرسە-ڭىز، ئۇ ئەتە قوپۇپ يەنە بىرىنىڭ قۇچىقىدىن يالىڭاچ چىقىشى مۇمكىن. بالىڭىزنىڭ سەت تىللار بىلەن ئادەم تىللىشىغا كۇلۇپ قويىسىڭىز ئەتە قوپۇپ ئۇ سىزنىمۇ ئەڭ قەبىھ سۆزلەر بىلەن ھاقارەتلىشى ۋە سىزنى قىلچە كۆزگە ئىلماسلىقى، ئېغىزى ئەۋ-رەز كاتىكىگە ئوخشاپ قېلىنىشى مۇمكىن. قىزىڭىزنىڭ قانداقلا يۇرۇشى بىلەن كارىڭىز بولمىسا، ئەتە - ئۆگۈن ئۇنىڭ بار - يوقلۇقى، نەدىلىكىنى بىلەي دەپمۇ بىلەلمەسلىكىڭىز، بىلىسىڭىز-مۇ «ئىستەي» دەپ كاللا تۇتىشىڭىز مۇمكىن...

ئەر - خوتۇنچىلىق تۇرمۇشىدىمۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت-لەردىمۇ، پەرزەنت تەربىيىسىدىمۇ ھەممىلا ئىشقا يول قويۇۋەر-مەڭ. دەسلىپىدىلا ھە مەيلىلا دەپ ئازراقلا يول قويىدىڭىزمۇ، ئۇ ھەر قانداق بىمەنە ئىشنىمۇ قىلىشىم ھەق، توغرا دەپ قارايدىغان بولۇپ قالىدۇ - دە، بارغانسېرى ھەددىدىن ئېشىپ ئۆزلىرىنىڭ ناتوغرا، بەد ئەخلاق قىلىقلىرىنى ئەقلىنىڭ تەستىقىدىن ئۆتكۈ-زۈپ، سەپسەتە، پەتۋالار بىلەن ئوراپ سىزنىمۇ شۇنداق بولۇش-قا، شۇ ئىشلارنى ھەق دەپ تونۇشقا مەجبۇر قىلىدۇ. سىزنى ئېغىر باش قېتىنچىلىقىغا، ئەقەللىي ئەدەپ - ئەركانىنى دەپسەندە قىلىشقا سۆرەيدۇ. سىزنىڭ تۇرمۇشقا قويغان ئۆلچەملىرىڭىزنى

بۇزۇشقا، سىزنىمۇ ھەممىلا نەرسىنى بايقىماي قوبۇل قىلىۋېرىدۇ. غان نا جىنسىلىققا سۆرەيدۇ. ئېنىقكى بۇ، ساغلام ئائىلىنىڭ، مۇكەممەل ئەخلاقنىڭ، مۇستەھكەم ئائىلىنىڭ، پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ ئاستا - ئاستا كاردىن چىقىرىشىنى تېزلىتىدۇ. شۇڭا دەيمىزكى، ھەممىلا ئىشقا يول قويۇۋەرمەڭ. چەكلەشنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالماڭ. چەكلەش دەل تېخىمۇ ئىززەتلىك، ھۆرمەتلىك، پاكىز، ئەركىن ياشاش ئۈچۈندۇر.

8. نىكاھ ھايا پەردىلىرىنىمۇ يىرتىۋەتمىسۇن

مەۋلانە ھۇسەيىن ۋائىز كاشىفى ھەزرەتلىرى ھايانىڭ مەنە-سىنى يامان ئىشلاردىن ئۆزىنى تارتىش دەپ ئىزاھلايدۇ. بۇخارى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ «ھايا بەندە ئۇچۇن ھەممە ياخشىلىقلارنى ئېلىپ كېلىدۇ» دېگەنلىكى بايان قىلىنغان. ئەبۇ ئەلى ئىبىن سىنا بولسا: «ھايا ئىنسانىنىڭ ئەبەدىي گۈزەللىكى ۋە لاتاپىتىدۇر. ھاياسىز كىشى جەسەتكە ئوخشايدۇ» دەيدۇ. دېمەككى، ئەجدادلىرىمىز ھايانى مۇقەددەس بىلگەن، ئۇنى ئەتىۋارلىغان. ئۇنداقتا بىر ئائىلىدە، ئەر بىلەن ئوتتۇرىسىدا ھايا ۋە ھاياسىزلىققا ياتىدىغان قانداق مەزمۇنلار بولىدۇ. بۇنىڭغا قانداق رىئايە قىلماق كېرەك؟

ھايا بىر ـ بىرىدىن نومۇس قىلىش، ئەيىبلىرىنى يۆگەش، ئەيىبى ئېچىلىپ قالغاندىكى خىجالەت ۋە گۇناھ ئىزا تۇيغۇلىرىنى كۆرسىتىدۇ. نىكاھ ھارامنى ھالال قىلغۇچى مۇقەددەس ئۆتۈ-شۇش بولغانلىقى ئۇچۇن نۇرغۇن كىشى نىكاھلانغان ئەر ـ خوتۇن-لارنىڭ بىر ـ بىرىدىن ئۇنچىۋالا ھايا قىلىپ، تارتىنىپ كېتىش-نىڭ ھاجىتى يوق، دەپ قارايدۇ. ئەمما ئۇنتۇماسلىقى كېرەك-كى: «ئەگەر شەرم سۇپىتى بولمىسا، كىشى بىر ـ بىرىدىن ئۇيالمىسا، خەلق ئارىسىدا ياخشى قائىدە ـ يوسۇنلار يوقلىپ، ھەممە ئىنسانلارغا زەرەر يېتىدۇ. ئادەملەر بىر ـ بىرى ھەققىدە ئىشەنچ ۋە دىيانەت ساقلىمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. ياخشى خۇي

ئەخلاق مېۋىسى هايا سۈيىدىن تەربىيەت تاپمىسا، ئۇ لەززەت بەرمەيدۇ»[1] ئەر بىلەن خوتۇن ۋە ئائىلە ئەزالىرى ئوتتۇرىسىدىكى هايا مەزمۇنلىرىنى تۆۋەندىكىچە بايان قىلىش مۇمكىندۇر.

1. قوپال، هاياسىز، سەت گەپ ـ سۆزلەرنى ئىشلەتمەك. خوتۇنىڭىز بىلەن ئارىڭىزدا پەردىشەپ قالسۇن. نومۇسلۇق سۆز، پاراكەت تېمىلىرى ئوتتۇراڭلاردىكى ئىزگۈ هۆرمەتنى يوق قىلىۋەتمەسۇن. ئەر ـ خوتۇنلار بىر ـ بىرىدىن ئاز ـ تولا تارتىنغىنى ياخشى. بولمىسا بىر ـ بىرىڭلارنى كۆزگە ئىلمايدىغان بولۇپ قالىسىلەر.

2. ئايالىڭىزنىڭ ئۇياتلىق يەرلىرىگە قارىماك. ئۇياتلىق يەرلەرنىڭ يۆگىلىپ ساقلىنىشىغا پۇتمەس ـ تۇگمەس هېكمەت مۇجەسسەم. ئەر بىلەن ئايالنىڭ ئوتتۇرىسىدا قەتئىي بۇزۇلماس مەلۇم ئارىلىق قالسۇن. نىكاه يات تەنلەرنى جۇپلىشىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىپ، قەلبلەرنىڭ رىشتىسىنى چەمبەرچەس باغلىمۇ، هالقىپ ئۆتۈشكە ئەسلا بولمايدىغان هايالىق تېما ـ جايلارنىڭ شۇ پېتى قېپقالغىنى ياخشى. ئايالنىڭ هاياسى بەكلا قىممەتلىك. ئۇنىڭغا خالىغانچە كۆز يۈگۈرتۈش ئايالنىڭ ئىززىتى، قىممىتى، هۆرمىتىگە هۇجۇم قىلغانلىق بىلەن باراۋەر. «مەيلى روهىي جەهەتتىن بولامدۇ ياكى بوشلۇق جەهەتتىن بولامدۇ، ئادەم بىلەن ئادەم ئارىسىدا مەلۇم ئارىلىق بولۇشى كېرەك. شۇ ئارىلىق هۆرمەت قىلىنغاندىلا، ئاندىن بىر ئىنسانىڭ شەخسىيىتى قوغدالغان بولىدۇ»[2]

3. تېنىڭىزنى يۆگەك. مەيلى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر

---

① مەۋلانە هۇسەيىن ۋائىز كاشىفى.
② ئابدۇقادىر جالالىدىن.

زەر ئۆي ئىچىدە بەك تار ئىچ كىيىملەر بىلەن ياكى يالىڭاچ ھالدا مېڭىپ يۈرمەك. بالىلىرىڭىز بولسا ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئىچ كىيىملەر بىلەن تېخىمۇ يۈرمەك، ئۇخلىغاندا يالىڭاچ ياتماڭ.

4. كوچىلاردا خوتۇنىڭىزنى قولتۇقلاپ ياكى ئۇنىڭ قولىنى سىقىمداپ ماڭماڭ. يېقىنچىلىق خىلۋەتتە، ئەلنىڭ كۆزىدىن چەتتە بولغىنى ياخشى. ئۇنى چىڭىدە قولتۇقلىۋالمىسىڭىزمۇ ياكى يېتىلىۋالمىسىڭىزمۇ بولۇۋېرىدۇ. ئۇ بەلكىم قېچىپ كېتىدىغان ياۋا ئات ئەمەستۇ؟ قۇچاقلىشىپ، قولتۇقلىشىپ مېڭىپ خەقلەرنىڭ ھايۋانىي نەپسىنى قوزغىماڭ، كىچىكلەرنىڭ دىلىنى بۇلغىماڭ.

5. مەيلى قانداق ئەھۋالدا بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، تېلېۋىزورىدا سۆيۈشۈش، يېقىنچىلىق مۇناسىۋەتلىك كۆرۈنۈشلەر چىقىپلا قالسا، قانال ئالماشتۇرۇۋېتىڭ ياكى قوپۇپ كېتىڭ. ئىلاجىنىڭ بارىچە بالىلىرىڭىز بىلەن ئولتۇرۇپ تېلېۋىزور كۆرمەڭ.

6. چوڭلارنىڭ، كىچىكلەرنىڭ ئالدىدا ئايالىڭىزغا مەنە ئارىلاش چاقچاق قىلماڭ، سۈركىلىپ يۈرمەڭ.

7. يېقىنچىلىقتىن كېيىن پاكلانماي تۇرۇپ ئۇخلىماڭ.

8. توي قىلىپ بولدۇم، يۈزۈم ئېچىلدى دەپ خىزمەتداشلىرىڭىزغا، دوستلىرىڭىزغا ئەر ـ ئايال ئوتتۇرىسىدىكى مەخپىي ئىشلارنى لاۋۇزلارچە ھېكايە قىلىپ بېرىپ يۈرمەڭ.

9. يات ئايالىلارغا ياكى خىزمەتداشلىرىڭىزغا چەكتىن ئاشقان، ھاياسىز چاقچاقلارنى قىلماڭ.

10. ئايالىڭىزنى يەنىلا بۇرۇنقىدەك ئاۋايلاپ، ئىززەتلەڭ. تويدىن كېيىنلا ئۇنىڭغا قوپاللىق، مۇغەمبەرلىك بىلەن بۇيرۇقۇ-ۋازلىق، كۆرەڭلىك قىلماڭ. ئۇنىڭ ئىززىتىنى، شەخسىيىتىنى

تويدىن ئاۋۋالقىدەكلا قەدىرلەڭ.

نىكاھ ھايا پەرزلىرىنى تېخىمۇ چىڭىتسا چىڭىتسۇنكى، ھەرگىز يېرىتىۋەتمەسۇن. ئايالىنى ھايالىقى، ئەخلاقلىقلىقى ۋە ھەقىقىي پەزىلىتى بىلەن تەپتارتقۇزالىغان ئەرلەر ئايالىنى ھەقىقىي ئىتائىتىگە ئېلىپ تىزگىنلىيەلەيدۇ. ھايا دەرىخىنىڭ ئالتۇن شاخلىرى سۇنسا يەنى ئەر بىلەن ئايال ئوتتۇرىسىدا تەپتارتىدىغان، ھېيىقىدىغان، بىر - بىرىنى ئۇيالدۇرىدىغان ھېچقانداق ئىش، ھېچقانداق جاي قالمىسا، شۇبھىسىزكى، ئەرنىڭ ئايالغا بولغان ھۆرمىتى، قىزىقىشى ۋە مۇھەببىتى شىددەت بىلەن تۆۋەنلەپ كېتىدۇ. ئايالنىڭ جەلپكارلىقى، نازاكىتىنىڭ سېھرىي كۈچى ناھايىتى تېزلا غايىب بولىدۇ - دە، نىكاھتىكى قىممەت يوقلىشقا قاراپ ماڭىدۇ. ھايا يوقسا ئەر - ئايالنى، ئايال ئەرنى كۆزگە ئىلمايدىغان، مەنسىتمەيدىغان ھال شەكىللىنىدۇ. بىر - بىرىگە بولغان قىزىقىش، مۇھەببەت، ھۆرمەت يوقىغان جايدىن نىكاھ-نىڭ سائادىتى تۆت پۈتلاپ قاچىدۇ. شۇڭا دەيمەنكى، تويدىن كېيىنمۇ ئايالىڭىز بىلەن مۇئەييەن ھايا پەردىسى ساقلاپ قويۇڭ. ھايا پەردىسى ئەر - خوتۇنىنىڭ نىزاسىغا دالدا بولىدۇ.

ھەقىقەتەنمۇ، ھەدىسلەردە بايان قىلىنغاندەك، ھايا دەرەخلەر-نىڭ شېخى بۇ ئالەمگە ساڭگىلاپ تۇرسىمۇ، يىلتىزى جەننەتتە-دۇر.

9. خىزمەت بىلەن ئائىلىنى مۇۋاپىق ماسلاشتۇرۇش

كىشىلەر ئەرلەر خىزمەت بىلەن ئائىلىگە بولغان پوزىتسىيە جەھەتتە خىزمەتكە بەكرەك جىددىي، ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىدۇ دېيىشىدۇ. ئەمەلىيەتتىمۇ ئىنسانىيەتنىڭ بىئولوگىيىلىك، فىزىئولوگىيىلىك ئالاھىدىلىكى جەھەتتىن قارىغاندا، ئەر كىشى خىزمەتنىڭ، ئەمگەكنىڭ، جاپانىڭ نامزاتى قىلىپ يارىتىلغان. ئايالىلار ئېغىر، جاپالىق تالانىڭ كارى بىلەن بولۇپ كەتكەندە، ئۇلاردىكى ئاياللىق نازاكەت ۋە سۈلكەت ئوڭايلا كاردىن چىقىپ كېتىدۇ. ئەمما خىزمەت، ئىش - ئەمگەك ئەرنىڭ روھىنى چېنىقتۇرۇپ، تېننىنى مۇستەھكەملەپ، ئۇنى ھەر جەھەتتىن تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرىدۇ. ئائىلىنى قوغداش، قامداش، ئائىلە ئەزالىرىنى بېقىشنى ھەق ئالدىدا ۋەدە قىلىپ زىممىسىگە ئالغان ئەر شۇبھىسىزكى، ئائىلە ئەزالىرىغا خاتىرجەملىك، بىخەتەرلىك تۇيغۇسى ئاتا قىلىش ئۈچۈن جان تىكىپ ئىشلىمىسە، كۈرەش قىلمىسا، ئېغىر يۈكلەرنى زىممىسىگە ئالمىسا بولمايدۇ. بىز شۇنىڭغا شەكسىز ئىشىنىمىزكى، خىزمەت، سودا، ئەمگەكتە مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمىغان ئەرنىڭ ئائىلىدە بەختلىك بولالىشىمۇ ناتايىن. ئەرنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ خىزمەت قىلىشى ماھىيەتتە ئائىلە ئۈچۈن تۆلىنىۋاتقان بەدەلدۇر. ئەمما ئەر بولغۇچى خىزمەت بىلەن ئائىلىنى مۇۋاپىق ماسلاشتۇرۇشنى بىلىشى، بىر تەرەپكە ھەددىدىن زىيادە ئېغىپ كېتىشتىن ساقلىنىشى كېرەك.

رەك. بۇنىڭ ئۈچۈن تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا ھەرگىز سەل قارىماڭ:

1. خىزمەتكە رەتسىز، چاچىلىڭسىز قالايمىقان، تولا كېچىكىپ بارماڭ. بۇ سىزنىڭ خىزمەت ئۇنۇمىڭىزگىمۇ، باشقىلارغا بېرىدىغان تەسىرىڭىزگىمۇ، ئايالىڭىزنىڭ ئوبرازىغىمۇ يامان تەسىر ئېلىپ كېلىدۇ.

2. ئۆيدىكى ئازارلىشىش ياكى جېدەل ـ ماجىرانىڭ بېسىمىنى خىزمەتكە سۆرەپ بارماڭ.

3. خىزمەتتىكى ھەر قانداق ئوڭۇشسىزلىق، كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ياكى سىرتلاردا يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى يېپىدىن ـ يېڭىسىغىچە ئۆيدىكىلەرگە سۆزلەپ بېرىپ يۈرمەڭ.

4. خىزمەت بىلەنلا بولۇپ كېتىپ ئائىلىڭىزنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپلا كەتمەڭ. ئۆيگە لازىمەتلىك نەرسىلەردىن نېمە بار، نېمە يوق، يەنە نېمىلەر لازىم بۇنى سۈرۈشتۈرۈپ تۇرۇڭ.

5. سىرتلارغا ماڭغاندا ياكى كەلگەندە ئۆيدە قالغان ئايالىڭىزغا مېھرىبانلىق قىلىپ قويۇڭ. ئۇ سىزنى كۈتۈپ تۇرۇپ ئۇزىتىپ قويىدىغان، سىزگە ئاق يول تىلەيدىغان بولسۇن.

6. خىزمەتتىن قايتقاندا، بالىلىرىڭىزغا ئاز ـ تولا نەرسە ئالغاچ كېلىڭ ۋە ئۇلار بىلەن ئويناڭ. ئەمما نەرسە ئالغاچ كېلىشىڭىز كۈندىلىك ئادەتكە ئايلىنىپ قالمىسۇن، بولمىسا ئۇلارنى يامان ئۆگىتىپ قويىسىز. بالىلىرىڭىزنىڭ تاپشۇرۇق ئىشلىشىگە، دوستلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىگە دىققەت قىلىپ قويۇڭ.

7. ئايالىڭىز ئاغرىپ يېتىپ قالغان مەزگىللەردىمۇ «خىزمەت جىددىي ئىدى» دەپلا قۇيرۇقىڭىزنى قىسىپ قاچماڭ. كېسەل يېقىتقان ئادەم ئىنتايىن نازۇك، پەپىلەشكە، كۆيۈنۈشكە

موهتاج كېلىدۇ. بىرەر كۈن، بىرەر سائەت رۇخسەت سوراپ ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇشىڭىز، تامىقىدىن خەۋەر ئېلىشىڭىز، بەلكىم ئۇنى ئالەمچە مىننەتدار قىلىۋېتىشى مۇمكىن ۋە سىزگە بولغان سەمىمىي ئىتائىتى، خىزمىتىڭىزنى قوللاش دەرىجىسى تېخىمۇ ئۆسۈشى مۇمكىن.

8. خىزمەت بىلەنلا بولۇپ كېتىپ قولۇم - قوشنىلار، ئەل- جامائەتنى تاشلىۋەتمەڭ. خىزمەت سىزگە يېقىپ ئەكەلگەندە پۇل، مۇۋەپپەقىيەت، تىرىكچىلىك بېرىدۇ. ئەمما قولۇم - قوشنا، ئەھلە - مەھەللە سىزگە ھېچقانداق يەردىن قايتا تېپىش مۇمكىن بولمايدىغان ئۆملۈك، قوۋم مېھرى ۋە مەھەللىۋى بىرلىك تۇيغۇسى بېرىدۇ. مەھەللىۋى بىرلىكسىز مىللىي بىرلىك ئەمەلگە ئاشمايدۇ. يەنە كېلىپ ئۇلار سىزگە دۇنيانىڭ مېھرىنى، ئىنسانىيەتنىڭ غەرەزدىن خالىي تۇپ ماھىيىتىنى سۇۋغا قىلغۇچىلار- دۇر. يېقىلغاندا يۆلەيدىغان، كېرىلگەندە تەنبىھلەيدىغان، ئۆلگەن- دە جىنازىڭىزنى كۆتۈرىدىغان بۇ كىشىلەرگە ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە، خىزمەت، سودا، تۇرمۇش ئەھۋاللىرىدىكى ئۆزگىرىشلەرگە كۆ- ڭۈل بۆلۈپ قويۇڭ. بۇ يۇزىڭىزنى تېخىمۇ يورۇق قىلىدۇ.

9. ۋاقىت چىقىرىپ ئايالىڭىز، بالىلىرىڭىزنى ئېلىپ سەيلە قىلىپ، كۆڭۈل ئېچىپ كېلىڭ ياكى سىرتلارغا چىقىپ بىرگە تاماق يەڭ، يېقىن دوستلىرىڭىزنىڭ ئۆيىگە بېرىڭ. بالىلىرىڭىز ئائىلە مېھرىگە تويۇنۇپ ياشىسۇن. ئايالىڭىزمۇ سىزدىن غۇرۇرلا- نسۇن، شادلانسۇن.

10. خىزمەت ۋاقتىدا ئائىلىڭىزنىڭ، خوتۇنىڭىزنىڭ گېپى- نى كۆپ قىلماڭ. تېلېفون بېرىش، كۆرۈشۈش زۆرۈر بولغان تەقدىردىمۇ خالىيراق جايدا بولسۇن.

10. خوتۇن دېگەننى كۈنلىگۈلۈك

بىزدە كۈنلەمچىلىكنى ھار ئالىدىغان، كۈنلەشنى ئىشەنمەس-لىك دەپ چۈشىنىۋالىدىغان ئادەت بار. كۈنلەش ماھىيەتتە ئۆزى ياخشى كۆرگەن ياكى ئىگىدارچىلىق قىلىۋاتقان مەلۇم بىرىنى يەنە بىر يات كۆزدىن قىزغىنىش بولۇپ، ئۇ ئىشەنمەسلىكنى ئەمەس، پاكلىقنى قوغداش، ھايا ۋە شەرمىنىك ئىززىتىنى كاپالەتلەندۈ-رۈشنى ئاساس قىلىدۇ. كۈنلەمچىلىكنىك تېگى ئىشەنمەسلىككە ئەمەس، بەلكى ھەددىدىن زىيادە ياخشى كۆرۈش، سۆيۈش، يالغۇز ئىگىلەش تۇيغۇسىغا تۇتىشىدۇ. ئەگەر نىكاھ يالغۇز ئىگىلەش، ئەر - خوتۇننىك بىر - بىرىدىن يالغۇز بەھرلىنىشىنى ئاساس قىلمىسا، نىكاھتا ھېسسىيات، مۇھەببەتنىك چېچىلىشى ۋە سۇس-لىشىشى كۆرۈلۈپ، بىر - بىرىدىن يالتىيىپ قالىدىغان ھاللار سادىر بولىدۇ. بىر چاغلاردا «كۈنلەمچىلىك كۈن ئەمەس» دەيدى-غان ناخشىلارمۇ پەيدا بولغان. بىز بۇنىڭغا مىيىقىمىزدا كۈلۈپ قويغۇچىلارمىز. گەرچە ئۇ خوتۇنغا ئىشەنمەسلىك ۋە ھەتتا ھەد-دىدىن زىيادە تىزگىنلەش، گۇمانخورلۇققا، نىسبەتەن ئېيتىلغان ناخشا بولسىمۇ، ئەمما ئۇنىك ئومۇمىي ئۇدارىغا نىسبەتەن سەل-پەل تەنقىدىي مۇئامىلىدە بولۇشنىك زىيىنى يوق.

بۇرادەر، ئايالىڭىز مەيلى خىزمەتدىشى بولسۇن ياكى بۇرۇن-قى ساۋاقداشلىرى بولسۇن ۋە ياكى سودا مۇناسىۋەتلىرىدە بولسۇن يات بىر ئەر بىلەن بىرگە يۈرسە سىزدە ئازراقمۇ قىزغىنىش، كۈنلەش كەيپىياتى پەيدا بولمىسا بۇنى نېمە دېگۈلۈك؟ ئەجەبا،

مۇنەۋۋەر، لاياقەتلىك، ياخشى بىر ئەر خوتۇننىڭ يەنە بىر ئەر بىلەن بولغان ئەركىن باردى ـ كەلدىسىگە ئارىلاشماسلىقى، توغرا چۈشىنىشى كېرەكمۇ؟ بەزىلەر بۇ خىل مۇناسىۋەتنىڭ يۈز بېرىش مۇقەررەرلىكىگە زامان، دەۋرنىڭ ئۆزگىرىشى، تۇرلۇك ئىجتىماـ ئىي مۇناسىۋەتلەرنى باھانە ـ سەۋەب قىلىدۇ. ئەمما ئۇنتۇماسلىق كېرەككى، ئۆز ئېرىگە ۋە ھاياسىغا بولغان ساداقىتى ئۇرغۇپ تۇرىدىغان بىر ئايال ھەرگىزمۇ يەنە بىر يات جىنس بىلەن بىرگە يۇرمەيدۇ، ئۇچراشمايدۇ. ھەدىسلەردە بىر يات ئايال بىلەن يات ئەر بىرىگە تۇرغاندا ئۇلارنىڭ قېشىدا شەيتانمۇ بىرگە ھازىر بولىدىغانلىقى بايان قىلىنىدۇ. سالىھ ئايال دوستلىرىدىن بىرەرـ نى ياكى ئۆزگىرىشنى ھەمراھ قىلىپ تۇرۇپ يەنە بىر يات جىنس بىلەن بولغان ئىجتىمائىي ئالاقىنى نورمال ئېلىپ بېرىشنى ئېرىـ گە بولغان ھۆرمەت، ئۆزىگە بولغان ئىززەت، ئائىلىسىگە بولغان نومۇس دەپ بىلىدۇ.

بۇرادەر، ئايالىڭىز يەنە بىر يات جىنس بىلەن قول تۇتۇـ شۇپ، بەل تارتىشىپ قۇچاقلىشىپ تانسا ئويىنسا سىزدە ئازراقمۇ قىزغىنىش، كۈنلەش ھېسسىياتى، ئارامسىزلىنىش، قىزىرىش، ئۇيلىش كەيپىياتى ئويغانمامدۇ؟ ئايال ئەر كىشى ئۆزىلا بەھرلـ نىدىغان، مەنپەئەتلىنىدىغان مۇتلەق نېئىمەت. «ئاياللار ئەرلەرگە جانابىي ھەققىنى ئامانىتىدۇر». ئامانەتنى ئۆز ئىگىسىگە جايىدا يەتكۈزۈش ئۇچۇن چىڭ ساقلىماق زۆرۈردۇر. ئامانەتنى خالىغان بىرىگە كۆرسىتىپ، تۇتقۇزۇپ، سىيلاتقۇزۇپ، ھۇزۇرلاندۇرۇـ ۋەرسىڭىز ئامانەتكە خىيانەت، جىنايەت ئۇستىگە جىنايەت ئۆتكۈزـ گەن بولىسىز. جەزمەنكى، يات جىنسلارنىڭ تېنى بىلەن تولا ئۇچراشقان ئايال ئەڭ ئوڭاي بۇزۇلىدۇ. ئىشەنمىسىڭىز، ساپمۇـ ساق، تولۇپ پىشقان ئالمىنى ھەر كۈنى تۇتۇپ، سىيلاپ قويۇڭ.

تۇتۇۋەرسە ھەپتىگە قالماي ساق ئالمىمۇ سېسىيدۇ.

بۇرادەر، ئايالىڭىز قىسقا، تار كىيىملەرنى قاپساپ كىيىپ ئۆز زىننەتلىرىنى كۆز ـ كۆز قىلىپ ماڭسا، يوتا ـ كىندىكلىرى ئوچۇق تۇرسا، يات ئەرلەر تۇكۇرۇكىنى غورتۇلدىتىپ يۇتۇپ، ئارقىسىدىن ئوغرىلىچە شەھۋەت نەزەرلىرى بىلەن قاراپ يۇرسە سىزدە كۇنلەش، قىزغىنىش، غەزەپ ھېسسىياتى ئويغانمامدۇ؟ ئايالىڭىزنىڭ ھەربىكەتلىرىنىڭ يات جىنسىلىقلارنىڭ شەھۋىتىنى قوزغىتىشى سىزنى نومۇسلاندۇرمامدۇ؟ ياكى ھەممە ئىغىزنى تامشىتىپ، تىل چاكىلدىتىپ ئايالىڭىزنىڭ گۈزەللىكىنى، چىرايلىقلىقىنى ماختاپ قويسا، خۇشلۇقتىن كېرىلىپ كېتىدىغان مەنتەڭ مىجەز ئەرلەردىنمۇ سىز؟...

ياراتقۇچىدىن ھايا، نومۇس تىلەيمەنكى، جېنىم ئەرلەر، خوتۇنۇڭلارنى ئاز ـ تولا كۇنلەپ قويۇڭلار. ئەگەر ئۇلارنى ھەقىقىي سۆيسەڭلار ۋە ئىززەتلىسەڭلار، ئۇلارنى يامان كۆز، ئىپلاس غەرەز، بۇزۇق نىيەتلەردىن ساقلاڭلار. بۇ ھەرگىزمۇ ئىشەنمەسلىك ئەمەس. بەلكى ئىشىنىشنى چىڭىتىش، نىكاھقا گۇمان ئەمەس، نىكاھقا مەسئۇلىيەت ۋە تەلەپتۇر. بۇگۇن ئايالىڭىزنىڭ بىھايالىقىنى ئازراقمۇ كۇنلىمىسىڭىز، بەلكىم ئەتە ئۇنى كۆرۇشكىمۇ تاپالماسلىقىڭىز مۇمكىن. تاپتىن چىققان ئايالالرنىڭ كەينىدە خوتۇنلىرىنى كۇنلەشنى بىلمەيدىغان، خوتۇنىنىڭ ھەر قانداق ھەرىكىتىگە لاتىلارچە ھۆرمەت، خۇمسىلارچە ئىلمىيلىك بىلەن يول قويۇۋېرىدىغان، قىسقىسى خوتۇنىنى ھەقىقىي ماھىيىتى بىلەن سۆيۇش، قەدىرلەش، خوتۇنىنىڭ ئىززەت ـ نەپسىنى ساقلاش، قوغداشنى بىلمەيدىغان يارامسىز ئەرلەر باردۇر.

— باشقىلار كۇنلىمەڭ، ئۇمۇ بىر تىرىك جانغۇ، دەيدۇ. مەن لايىقىدا كۇنلەڭ، چۇنكى ئۇ تىرىك جان دەيمەن.

11. دادا بولۇشىنىڭمۇ ۋاقتى بار

توي قىلىشتىكى ئىنكار قىلىشقا ئەسلا بولمايدىغان ئىنتايىن مۇھىم مەقسەتنىڭ بىرى بالىلىق بولۇش — ئەۋلادنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈندۇر. بىز نىكاھتىكى بۇ بۇرچقا سەممىيلىك بىلەن يۇز تۇتۇشىمىز، ئۇنىڭدىن يۇز ئۆرۈيدىغان ئاسىيلىقنى ھەرگىز قىلماسلىقىمىز كېرەك. دۇنيادا، ئارىمىزدا بالىنى يۇك، بوپا ئورنىدا كۆرۈپ ئۇنىڭدىن قاچىدىغان، توغۇشنى خالىمايدىغان ئاياللارمۇ يوق ئەمەس. ۋەھالەنكى، ئاشۇ تەنتەكلەر ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆزلىرىنى يۇك، بوپا، پوق ـ سۈيدۈك كۆرمەي تۇغۇپ، تەربىيىلەپ قاتارغا قانقىنىنى، ئەگەر ئاتا ـ ئانىسىمۇ بالىلىق بولۇشنى غەم كۆپەيتىش قاتارىدا كۆرگەن بولسا، ئۆزلىرىنىڭ بۈگۈنكى ئەركە، ھارامزادە، پوچى ھالىنىڭ مەۋجۇت بولۇشىنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويۇشىدۇ. سىزنىڭ تۇغۇلۇشىڭىز يۇك بولمىغان ئىكەن، سىزنىڭ تۇغۇشۇڭىزمۇ بەرھەقكى جاپا، قۇربانلىق ئەمەس. بەلكى، ئەرنىڭ بالا تېپىش ئىقتىدارىنىڭ، ئاياللىنىڭ تۇغۇش، تەربىيىلەشتىن ئىبارەت ئەزەلىي مۇتلەقتە بەخشەندە قىلىۋېتىلگەن تۇغما ئىقتىدارىنىڭ ئۆز يولىدا لايىقىدا جارى بولۇشىدىن ئىبارەت.

بۇرادەر، تويدىن كېيىنلا ئاياللىڭىز بىلەن سەممىي ھالدا مەسلىھەتلىشىپ، ئەھۋالىڭىزغا قاراپ بىر تەرەپ قىلىدىغان ئىشىڭىز بالىلىق بولۇش — دادا بولۇشتۇر. ئەمما دادا بولۇشىنىڭمۇ

ۋاقتى ـ سائىتى بار. بۇنىڭغا سەل قارىماڭ.

1. ئايالىڭىز بىلەن ئىككىڭىزنىڭ مۇناسىۋىتىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا قاراڭ. تويىنى قىلىپلا ئارقىدىن بالىلىق بولۇۋېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىڭ. ھېچكىم ئاجرىشىپ كېتىمەن، بالىنى يېتىم قىلىمەن، دەپ توي قىلمايدۇ. ئەمما نىكاھتىن كېيىنكى تۇرمۇشنىڭ قانداق بولۇشى بەندىگە قاراڭغۇ، غايىبنى بىلىش بىر ئاللاغا خاستۇر. شۇڭا تويدىن كېيىن بىر مەزگىل ئايالىڭىزنىڭ مىجەزى، تۇرمۇش ئادىتى، ئۆي تۇتۇش ماھارىتى ۋە ئۆز كەمچىلىكلىرىنى تولۇقلاشتىكى تىرىشچانلىقى، سىزگە بولغان پوزىتسىيىسى، ئاتا ـ ئانىڭىز بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى... قاتارلىقلارنى ئەستايىدىل ئويلىنىپ، ئۆزاق كەلگۈسىگە بىر ـ بىرىڭلارغا ھەمجور بولۇپ بېرىشقا كۆزىڭىز يەتسە، ئاندىن بالىلىق بولۇشنىڭ كويىغا كىرىڭ. بولمىسا ئالدى ـ كەينىنى ئويلىمايلا بالىلىق بولۇپ قويۇپ، كېيىن ئۇنى يېتىم قىلىپ قويسىڭىز، بىچارە پەرزەنتلەرنىڭ بىغۇبار دىلغا مەڭگۈ ساقايماس يارا سېلىپ قويىسىز.

2. يېشىڭىزنى ئويلىشىڭ. نۇرغۇن كىشى ياشلىقىدا ئىشلەپ، پۇل تېپىپ ئىگىلىك تىكلىۋالغۇلۇق، تېخى قېرىپ قالمىغاندىن كېيىن بالىلىق بولۇشقا ئالدىرىمىسىمۇ بولىدۇ، دەپ قارايدۇ.

ئەمەلىيەتتە مۇتەخەسسىسلەر ئەر ـ ئايالنىڭ 25 ياشقىچە بولغان مەزگىلدىكى بەدەن ھالىتى، روھىي ھالىتىنىڭ بالىلىق بولۇشقا ئەڭ مۇۋاپىق ئىكەنلىكىنى دەلىللەيدۇ ۋە بۇ مەزگىلدە تۇغۇلغان بالىلارنىڭ تېنى تېخىمۇ ساغلام، ئەقلىي قۇۋۋىتى تېخىمۇ كۈچلۈك، ئىنكاسى تېز چوڭ بولىدۇ، دەپ قارايدۇ. 25

ياشتىن هالقىغان ئاتا ـ ئانىدىن تۇغۇلغان بالىنىڭ تەن ساپاسى، ئەقلىي قۇۋۋىتى، ئىنكاسى ياش پەرقىگە قاراپ بارغانسېرى تۆۋەنلەپ ماڭىدۇ، دەپ قارايدۇ. شۇڭا ياشلىقتىكى جۇشقۇن، قىزغىن، هاياتىي كۈچكە، هېسسىياتقا تولغان ۋۇجۇدىڭىزدىن ئەۋلادلىرىڭىزغا بىر تامچە ئايرىشنى ئاتىلىق مەسئۇلىيەت دەپ بىلىڭ هەم بالا ئەر ـ خوتۇن ئوتتۇرىسىدىكى مېهىر ـ مۇهەببەتنى مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنى كۈچەيتىدۇ. ئورتاق بىر كۆيۈم نۇقتىسى ئائىلىدىكى ئەرزىمەس، قۇرۇق ئىشلاردىن پەيدا بولىدىغان نىزانى پەسەيتىدۇ.

3. ئائىلە ئىقتىسادىڭىزغىمۇ سەل قارىماڭ. بالا ئۆز رىسقى بىلەن تۇغۇلىدۇ، دەيدىغان گەپ بار. ئەمما ئائىلە ئىقتىسادىڭلار هەقىقەتەن ناچار، بىر بالىنىڭ هاجىتىدىنمۇ چىقالمىغۇدەك بولسا، ۋاقتىنچە توختاپ تۇرساڭلارمۇ هېچقىسى يوق. ئەمما ئاي، يىللىق تېپىشى بىر نەچچە يۈز يۈەنگىمۇ بارمايدىغان نامرات دېھقانمۇ بالىلىق بولۇپ ئەۋلاد تېرىپ كېلىۋاتىدۇ. بۇ نۇقتىدىن قارىغاندا، ئىقتىسادي هالنى بالىلىق بولۇشنى چەتكە قېقىشنىڭ مۇهىم ئامىلى قىلىۋېلىشقىمۇ بولمايدۇ. ئەگەر نامرات بولسىڭىز، بالىڭىز ئۇچۇن بولسىمۇ تېخىمۇ تىرىشىپ ئىشلەيسىز.

4. بەلكىم ئايالىڭىزنىڭ ئەركىن قول سېلىپ مېڭىۋالغۇسى باردۇ؟ ئۆزىگە يۈك كۆپەيتىشنى خالىمايدىغاندۇ؟ تېخى ۋاقتى ئەمەس دەپ قارايدىغاندۇ! ياكى كۆڭلىدە نامەلۇم جىن باردۇر؟ (ئاجرىشىش ياكى باشقىچە ناشايان قىلىق دېگەندەك) ئۇنى بالىلىق بولۇشقا كۆندۈرۈڭ. بارلىق بەدنىيەتلەر بەلكىم بالىلىق بولۇش بىلەن يوقاپ كېتىشىمۇ، ئاربىدىكى نىزا، چۈشىنىشمەسلىك، كېلىشمەسلىكلەر بېسىقىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن.

12. هامىلدار ئايالىڭىزنىڭ هالىغا يېتىڭ

يارانقۇچى ئەر - خوتۇنچىلىق تۇرمۇشۇڭلارغا رەھمەت ئاتا قىلىپ، ئايالىڭىزنىڭ بويىدا قالغان بولسا ئۇنى تەبرىكلەڭ. سىزگىمۇ كۆپتىن - كۆپ مۇبارەكلەر بولسۇن!

هامىلدارلىق مەزگىل بىر ئايال كىشى ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم ۋە ئۆتكۈزۈش قىيىن بولغان مەزگىل. بۇ مەزگىلدە ئايال كىشىنىڭ كەيپىيات، بەدىنى نازۇك، ئۆزگىرىشچان هالەتتە تۇرىدىغان بولۇپ، هامىلدار ئايال بىلەن بىرگە تۇرۇش ئەر بولغۇچى ئۈچۈنمۇ ناهايىتى چوڭ سىناقتۇر. تۇرمۇشىمىزدا ئەسلى ئىجىل - ئىناق، بەختلىك ئۆتۈپ كېلىۋاتسىمۇ ئايالى هامىلدار مەزگىلدە توساتتىنلا مۇناسىۋەتنى يامانلىشىپ، ئائىلىسى بۇزۇلۇپ كېتىدىغان ئەهۋاللار كۆپلەپ ئۇچرايدۇ. مەيلى قانداق، نېمە ئىش يۈز بېرىشىدىن قەتئىينەزەر، هامىلدار ئايالغا سەۋرچان، مېهرىبان، كەڭ قورساق، ئەپۇچان بولماق كاتتا پەزىلەت جۈملىسىدىندۇر.

1. هامىلدار ئايالغا ئەپۇچان بولۇڭ

ئايالالار هامىلدارلىق مەزگىلىدە ئىنتايىن قىيىن بولغان سېزىك مەزگىلىنى باشتىن كەچۈرىدۇ. سېزىك هامىلە ۋە ئايالالارنىڭ كەيپىيات، تۇرمۇش، ئوزۇقلۇق ئادىتىگە قاراپ ئوخشاش بولمايدۇ. بەزىلىرى كۆچلۈك، بەزىلىرى ئاجىز، بەزىلىرى ئۇزۇن، بەزىلىرى قىسقا داۋاملىشىدۇ. سېزىك مەزگىلىدە ئايالالار-

دا ئوڭايلا هۆ بولۇش، تاماق يېيەلمەسلىك، مەلۇم بىر خىللا نەرسىگە ئامراق بولۇپ قېلىش، مەلۇم نەرسىگە ئۆچ بولۇپ قېلىش، مىجەزى ئوساللىشىش، هۇرۇن، بوشاڭ، ياتقانلا يېرىدە ئۇخلاپ قالىدىغان لايغەزەل، تېرىككەك، گەپ خۇشياقماس، ئۆيىنى كۆڭلى تارتماسلىق، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ خالىماسلىق... قاتارلىق نۇرغۇن ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ. هەتتا ئۆز ئېرىگە ياكى ئېرىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا ئۆچ بولۇپ قالىدىغان ئەھۋاللارمۇ، ئۆز ئېرىگە ئامراق بولۇپ قېلىپ هېچيەرگە بارغىلى قويمايدىغان، هەر قانداق ئىشتا گۇمانخورلۇق قىلىدىغان، ئېرىنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىگە قارشى ۋارقىراپ ـ جارقىراپ كېتىدىغان، چاچلىرىنى يۇلىدىغان، ئۆزىنى تاشلىۋېتىدىغان ئەھۋاللارمۇ كۆرۈلۈپ تۇرىدۇ. بۇنداق چاغدا، ئەر كىشى جەزمەن ئايالىنىڭ بۇ قىيىن، مۇرەككەپ جەريانىدىن ساق ـ سالامەت ئۆتۈۋېلىشىغا يارىدەم بېرىشى، ئۇنىڭ سارىڭلارچە، تەلۈلەرچە، جاهىللارچە قىلغان مەلۇم قىلىق هەرىكەت ـ ئادەتلىرىنى كۆڭلىگە ئېلىپ، تېرىكىپ ئۇنىڭ بىلەن تەڭ بولۇپ جېدەللەشمەسلىكى كېرەك. خوتۇننىڭ سېزىك، هامىلدارلىق مەزگىلىدىكى كەيپىيات، مىجەز ئۆزگىرىشىنى تۇتۇۋېلىپلا ئۇنى ئۆزگىرىپ كەتتىڭ، هۇرۇنلىشىپ قالىدىڭ، تاماق ئەتمىدىڭ، ماڭا ئەدەپسىزلىك قىلدىڭ... دەپ جېدەللىشىش ئەرلەرنىڭ ئايالىردا هامىلدارلىق مەزگىلىدە يۈز بېرىدىغان ئۆزگىرىشلەرنى چۈشەنمەسلىكىدىندۇر. شۇڭا، ئەڭ ياخشىسى يەڭگە بولغۇچىدىن ياكى ئانىڭىزدىن ئايالىرىنىڭ هامىلدارلىق، سېزىك مەزگىلىدىكى كەيپىيات ئۆزگىرىشلىرىنى تەپسىلىي سورىۋېلىڭ ۋە ئايالىڭىزنىڭ ئۆزگىرىشلىرىگە قاراپ ئۇنىڭ بىلەن ماسلىشىپ بۇ قىيىن، جاپالىق مەزگىلىنى مۇۋەپپە-

قىيەتلىك ئۆتكۈزۈشكە تىرىشىڭ. ئەڭ مۇھىمى، ئايالىڭىزنىڭ ھەربىر كەت ـ قىلىقلىرىغا ئەپۇچان، كەڭ قورساق بولۇڭ. ئۇمۇ كەلگۈسىدىكى ئوماق پەرزەنتىڭىز تۇپەيلى قىينىلىۋاتىدۇ.

2. ھامىلدار ئايالىڭىزغا كۆپرەك ھەمراھ بولۇڭ

ھامىلدار مەزگىلىدە ئايالىڭىزنىڭ پۈتۈن ھۇجەيرە ـ توقۇلـ مىلىرى جىددىي ئۆزگىرىش ھالىتىدە تۇرىدۇ. شۇڭا، ئەڭ ياخـ شىسى ئايالىڭىزنى يالغۇز تاشلاپ قويماڭ. ئىمكانلا بولسا ئامالـ نىڭ بارىچە كۆپرەك ھەمراھ بولۇڭ. ئۇنى كۆپرەك ھەربىر قىلىشقا ھەيدەكچىلىك قىلماڭ، كەچلىكلىرى بىرگە ئايلىنىپ بېرىڭ. ئۇنىڭ كەيپىياتىنى كۆتۈرىدىغان، روھلاندۇرىدىغان گەپـ لەرنى قىلىش ئارقىلىق ئۇنىڭ قورقۇش، ئەندىشە تۈيغۇلىرىنى كۆتۈرۈۋېتىشكە تىرىشىڭ. بۇنداق قىلىش ھامىلىگە ۋە ئايالىڭىزـ نىڭ تۇغۇشىنىڭ ئوڭاي بولۇشىغا پايدىلىق.

3. نەپسىڭىزنى يىغىڭ

مەن نۇرغۇن ئايالارنىڭ «بىر ياخشى، ئىشەنچلىك ئەر ئايالى ھامىلدار مەزگىلىدە ئوڭايلا بۇزۇلۇپ كېتىدۇ» دېگىنىنى ئاڭلىغانىدىم. ئايالارنىڭ مۇنداق دېيىشىدىمۇ سەۋەب بار. چۈنـ كى، ھامىلدار ئايالار بۇ مەزگىلدە ئىنتايىن تېرىككەك، ئاچـ چىقى يامان، ھۇرۇن، ئۇيقۇلۇق، سەپرا مىجەز بولۇپ قالىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئەرلەر بۇ چاغقىچە بەھرىمەن بولۇپ كەلگەن مېھرـ بانلىق، بەگزادىلەرچە كۆتۈلۈشتىن بەھرىمەن بولالماي قالىدۇ ھەمدە ئوڭايلا ئايالى ئۆزگىرىپ، ھازازۇللىشىپ كەتكەندەك، كېلىشەلمەيۋاتقاندەك ھېس قىلىپ ئايالىدىن كۆڭلى قالىدىغان ئەھۋاللار بولۇپ تۇرىدۇ (ئايالىنىڭ ئۆزگىرىش ئەھۋالىنى چۈـ شەنمەيدىغان ئەرلەردە). يەنە بىر تەرەپتىن، ئايالار بۇ مەزگىلدە چىرايىغا داغ چۈشۈش، رەڭگى تاتىرىپ كېتىش، قورسىقى،

كاسا، كۆكسىلىرى يوغىناش سەۋەبىدىن ئەسلى نازاكىتى، ئەۋرە-شىملىكىنى يوقىتىدۇ. بەزى ئەرلەر بۇ مەزگىلدە ئايالى كۆرۈمسىزلىشىپ، سەتلىشىپ كەتكەندەك ھېس قىلىپ ئۇنىڭغا ئۇنچە-ۋالا قىزغىن، سەمىمىي مۇئامىلە قىلمايدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن ھامىلىدار مەزگىلدە ئاياللار ئەر - خوتۇنچىلىق، يېقىنچىلىقتىن ئامالىنىڭ بارىچە ئۆزىنى تارتىشقا ئۇرۇنىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئەرلەر يالغۇز قالغاندەك، يەكلىنىۋاتقاندەك ئايالى ئۆزگىرىپ كەتكەندەك، ئەسلى نازاكىتى قالمىغاندەك تويۇلۇپ، كۆپ خىل ئامىللا-رنىڭ تۇرتكىسىدە ئۆيىگە، ئايالىغا قىزىقماس بولۇپ قالىدۇ. ئەگەر مۇشۇ مەزگىلدە ئەر كىشى ئىنساپ - دىيانەت بىلەن ئويلانمىسا، ئاياللاردىكى ئۆزگىرىشنى توغرا چۈشىنەلمىسە، ئايا-لىدىن تاپالمىغان تويۇنۇشنى يات خوتۇنلاردىن ئىزدەپ سېلىشى مۇمكىن. ئەرلەر بۇ نۇقتىغا دىققەت قىلىشى، ئۆزلىرىنىڭ پاكلە-قى، ۋىجدانى، ساداقىتىنى شەرمىسار قىلماسلىقى كېرەك. يارا-قۇچى بەندىلىرىدىن تۇرلۇك قىيىنچىلىقلار بىلەن سىناق ئال-مىش. ئايالىنىڭ ھامىلىدارلىق مەزگىلى ئەرلەر ئۈچۈن ئىنتا-يىن چوڭ سىناق. بۇ سىناقتىن ئۆتۈش ئۈچۈن سەۋرچان، قەد-ئىي، كەسكىن ئېتىقادلىق، ھايالىق، مېھرىبان بولۇش كېرەك. مانا بۇ دەل بىر دادىدا بولۇشقا تېگىشلىك ئەقەللىي سۈپەتلەردۇر. بەلكىم سىز «بىر لايىقەتلىك دادا بولۇشقا مۇناسىپمۇ ئەمەس» دېگەن نۇقتىدا سىنىلىۋاتقانسىز. شۇڭا دىققەت قىلىڭ، بەختلىك ئائىلىڭىز تەنتەكلىك ۋە سۈيۈق ھېسسىياتىڭىز بىلەن بۇزۇلۇپ كەتمىسۇن. بولغۇسى بالىڭىزنىڭ يۈزىگە ئۈيالماي قارىيالايدىغان بولۇڭ.

13. يېڭى جانغا مۇبارەك! بالىڭىزنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىڭ

ئايالىڭىزنىڭ ئاي كۈنى توشۇپ، ساق ـ سالامەت يەڭگىگەن بولسا، چوڭقۇر شۈكۈر ھەمدىلەر بىلەن ئايالىڭىزنى تەبرىكلەڭ. دادا بوپسىز، سىزگىمۇ مۇبارەك بولسۇن!

دادا بولۇش بەخت ھەم جاپا، مەسئۇلىيەت ۋە مەجبۇرىيەتكە ئىشارە. ئىسلامدا «ھەر قانداق بىر بالا مۇسۇلمان پېتى تۇغۇلىدۇ. ئاتا ـ ئانىسى ئۇنى يا ناسارا يا يەھۇدى قىلىپ تەربىيىلەپ چىقىدۇ» دېيىلىدۇ. دېمەككى بىر پاكىز، ياخشى بەندە دۇنياغا كەلدى. ئۇنىڭ ئاخىرەتلىكىنىڭ قانداق بولۇشى مەلۇم مەنىدە سىزگە ۋە ئايالىڭغا باغلىق. شۇنىڭ ئۈچۈن يېڭى جانغا ۋە ئۇنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلغىنىڭىز ياخشىدۇر.

1. بالىڭىز تۇغۇلغان ئىكەن، ئۇنىڭغا ياخشى ئىسىم قويۇش سىز ۋە ئايالىڭىزنىڭ ئىلكىدىكى مەسئۇلىيەت. بۇ مەسئۇلىيەتنى ئادا قىلىشقا ھەرگىز سەل قارىماڭ. بالىڭىزغا مەنىلىك، گۈزەل، ياخشى، چاقىرىشقا قولاي ئىسىملارنى تاللاپ قويۇڭ. چەت ئەللىكلەرنىڭ غەيرىي، مەنىسى نا ئېنىق ياكى يامان، ئەسكى مەنە چىقىپ قالىدىغان ئىسىملارنى قويۇشتىن ساقلىنىڭ.

2. بالىڭىزنى ئانا سۈتى بىلەن بېقىڭ. ئانا سۈتى جاھاندىكى ئەڭ قۇۋۋەتلىك تەبىئىي مەھسۇلات. بەزى ئاياللار سەپسەتە سەۋ-

تىپ بالىنى قۇۋۇەت بۇلمىقى، سۈت پاراشوكلىرىغا تاشلاپ قويۇشقا ئۇرۇنىدۇ. بۇنداق قىلىش بالىنىڭ ئاجىز، ئەقلىي قۇۋۇتى كەمتۈك چوڭ بولۇشىغا سەۋەب بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا، ئەڭ ياخشىسى ئايالىڭىزنىڭ بالىنى تولۇق ئەمگۈزگىنى ياخشى.

3. ئايالىڭىزنىڭ تۇغۇت مەزگىلىدىكى كۈتۈنۈشىگە كۆيۈنۈڭ. تۇغۇت مەزگىلى ئايالىنىڭ تۇغۇت جەريانىدىكى بەدەن ئۆزگىرىشلىرى ئەسلىگە كېلىدىغان مەزگىل. ئۇ بۇ مەزگىلدە ياخشى، قۇۋۇەتلىك يېيىشى كېرەك. شۇڭا، قۇۋۇەتلىك يېمەكلىكلەر ئارقىلىق ئۇنىڭ تېنىنىڭ ئەسلىگە كېلىشىگە ياردەم بېرىڭ. بۇ ئەلۋەتتە بىۋاستە پەرزەنتىڭىزگە، ئەر ـ خوتۇنىڭ مۇناسىۋىتىنىڭ كۈچىيىشىگە پايدىلىق.

4. بالىڭىزغا قارىشىپ بېرىڭ. تۇغۇتنى كۈتۈشكە جىق ئەجىر كېتىدۇ. بالىنى قۇرۇقداش، يىغىنىنى پەس قىلىش، كۆتۈرۈش، ھاۋالاندۇرۇش، يېمەكلىك يېگۈزۈش... قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىگە ئادەم، كۈچ، ۋاقىت، زېھىن كېرەك. ئايالىڭىز ياكى قېينانىڭىز، ئانىڭىز ئۇنىڭغا قارىشىپ بېرىپ بولالماسلىقى مۇمكىن. شۇڭا، سىزمۇ ۋاقىت چىقىرىپ قارىشىپ بېرىڭ.

14. ئەرلەردەك كىينىپ يۈرۈك

كىيىم ـ كىچەك بىر ئادەمنىڭ پەزىلىتىنىڭ ۋە دۇنيا قارا-شىنىڭ نەق ئۆزىنى ئىپادىلەپ بېرەلمىسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭ ئەخلاقي ۋە ئىستېتىك ئۆلچىمىدىن مۇئەييەن دەرىجىدە ئۇچۇر بېرەلەيدۇ. بىر يالاڭئاش يۈرۈپ ئادەتلەنگەن ئايال چاچلىرىنى ئەركىن قويۇۋېتىپ مېڭىشتىن ھۇزۇر ھېس قىلىدۇ. ئەمما پۇركىنىپ كىيىنىپ ئادەتلەنگەن ئايال چېچىنىڭ ئاشكارا سويلاپ تۇرۇشىدىن خىجىل بولىدۇ. ئۇنى يوشۇرۇش ئارقىلىق ئارامخۇدا تىنىدۇ.

ئەرلەر بەدەن قۇرۇلمىسى جەھەتتىن ئاياللاردىن روشەن پەرقلىق بولۇپ، جىنسىي ۋە خىزمەت تەقسىماتىدىكى پەرق تۇپەيلى ھەربىر قەۋمنىڭ كىيىم ـ كىچەك مەدەنىيىتىدە جىنسىي ئالاھىدىلىك ئالاھىدە گەۋدىلەندۇرۇلگەن. ئەمما بىز يېقىنقى يىللاردىن بېرى ئەر ـ ئاياللىق پەرق قىلغىلى بولمىغۇدەك ئارىلاش كىيىنىش ئادىتىنىڭ ئارىسىدا باش كۆتۈرۈپ قالغانلىقىنى بايقىماقتىمىز. ئاياللارنىڭ يوپكىسى سەھرالاردىلا قالدى. ئالىي مەكتەپتە ياغلىق چەككەن بىر قىز ئۇچرىسا بەرھەقكى كۆپىنچە ئادەم «خوتەنلىككەن» دەپ ئويلايدۇ. بەلكىم ئاز كۇن ئۆتمەيلا ئۇ قىزنىڭ ياغلىقىمۇ يوقاپ كېتىشى، ھەتتا چېچىمۇ كېسىلىپ، بۇدرەلىشىپ، بويىلىپ، ھەتتا قىسقىراپ ئوغۇللارنىڭكىچىلىك قىلىشى مۇمكىن. ئەرلەرگە دەيدىغىنىمىز:

1. چېچىڭىزنى ئاياللارنىڭكىدەك ئۇزۇن قويۇۋالماڭ. ئۇ

بەدىنىڭىزدىكى قۇۋۇەتنى شوراپ، سىزنى لاتا بەل قىلىپ قويمىسۇن ھەم ئوسمىچى قىزلار «ئاچا، ئوسما ئالامسىز» دەپ كەينىڭىزدىن قوغلاپ يۈرمىسۇن.

2. زىننەت بۇيۇملىرى تاقماقچى. زەنجىر ئېسىپ، مۇنچاق تاقاپ، قولىغا ئۈزۈك سېلىش ئاياللارنىڭ ياسىنىش ئادىتى. يانبېلىڭىزدىن قەلەمتىراچ چىقمايدىيۇ، ئەمما يانچۇقىڭىزدىن ئەينەك، تارغاق ئۆكسىمەيدۇ. بوينىڭىزدا زەنجىر - بۇلاپكا... سىزنىڭ خان بولغىڭىز بارمۇ - جانمۇ؟ خېنىم بولغىڭىز بارمۇ - غوجاممۇ؟. بۇخارى ھەزرەتلىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق بىر مەشھۇر سۆزىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئاياللار دەك بولۇۋالغان ئەرلەرگە، ئەرلەردەك بولۇۋالغان ئاياللارغا لەنەت» . لەنەت - نەپرەتتىن يىراق تۇرۇڭ.

3. ئاياللار كىيىۋالىدىغان گۈللۈك كۆڭلەك، شايى - يېپەكلەردىن كىيىم كىيىۋالماڭ. ھەددىدىن زىيادە تار، نېپىز كىيىملەرنى كىيىشتىنمۇ ھەزەر ئەيلەڭ. بۇ بەدىنىڭىزگە، ساغلاملىقىڭىزغا زىيانلىق ھەمدە سىزنى غىتمەك قىلىپ كۆرسىتىپ قويىدۇ. ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: «كىيىم - كېچەكلىرى ۋەلىلەردەك، ئەخلاقى رەزىللەردەك بولغانلارغا لەنەت بولسۇن.»

4. ھەدىسلا يۇزماي، سۇرۇخ سۇركەپ يۈرمەڭ. تېرە ئاسراش ئۈچۈن بولغان تەقدىردىمۇ مۇڭاپىق بولغىنى ياخشى. ئىزچىل گىرىم قىلىپ يۈرۈش سىزنى باشقىلارغا چاتىقى باردەك كۆرسىتىپ قويمىسۇن. مەھمۇد قەشقەرى ھەزرەتلىرى مۇنداق دەيدۇ: «ئۆزۈڭنى ئاياللاردەك پەردازلىما».

15. سەممىي نەسىھەت، ھاراق ئىچمەك...

ھاراق ـ شاراب، مەست قىلىش تۇرىدىكى ھەر قانداق ئىچىملىك ساغلام ئەقىدە، ئەخلاقتا قەتئىي چەكلەنگەن، ھارام يېمەكلىك قاتارىدا ئىستېمال قىلىشتىن توسۇلغان. بۇ ۋەز ئۇچۇنلا دېيىلگەن گەپ بولماستىن، ئەخلاقىي، ئىلمىي، نەزەرىيە-ۋى ئاساسى بار جىك گەپ. ئالدى بىلەن ھاراق ساغلاملىقنىڭ دۈشمىنى، ھاراق يېمەكلىك، زىرائەتلەرنى ئېچىتىش ئۈسۈلى بىلەن ياسىلىدىغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسپىرت، ئىشقار، كىسلاتا تەركىبى ئىنتايىن يۇقىرى بولىدۇ. ھاراق ئەڭ ئالدى بىلەن نېرۋا سىستېمىسىنى ئېغىر دەرىجىدە قالايمىقانلاشتۇرۇپ، ئاشقازان، جىگەر، يۇرەك ۋە بۆرەكنى ئاستا ـ ئاستا كاردىن چىقىرىدۇ. يەنى قۇتىدا جىم تۇرغان سۇيۇقلۇق پوكىنىكىزدىن ئۆتكەن ھامان جىم تۇرمايدۇ، سىزنىمۇ جىم تۇرغۇزمايدۇ. خۇددى ئەبۇل خاراچ بايان قىلغاندەك: «ئۇنى ئىچكەن ئادەم تۆت سۇپەتكە ئىگە بولىدىكەن. دەسلەپتە ئۇ تاۋۇسقا ئايلىنىپ ئۆزىنى كۆز ـ كۆز قىلىدىكەن. ھەربىرىكەتلىرى راۋان، ئۆزىنى ئۇلۇغۋار ھېس قىلىدىكەن. كېيىن، مايمۇن قىياپىتىگە كىرىپ ئادەم بىلەن چاقچاقلىشىپ قىزىقچى بولۇشقا باشلايدىكەن. ئۇنىڭدىن كېيىن بولسا، شىرغا ئايلىنىپ ئۆزىگە مۇنار تىكلەيدىكەن، مەغرۇرلۇق تۇتۇپ، ئۆز كۇچىگە ئىشىنىپ كېتىدىكەن. لېكىن ئاخىرىدا چوشقىغا ئايلىنىپ، ئەخلەتتە چوشقىدەك ئېغىناپ ياتىدىكەن».

هاراق سىزنىڭ ئەخلاقىي ـ پەزىلىتىڭىزنى يوق قىلىپ سىزنى پەس، رەسۋا، رەزگى قىلىۋېتىدۇ. ئۆزىنىڭ تېنىگە، جېنىغا دۇرۇس مۇئامىلە قىلالمايدىغان، ئىرادىسى ئۇنچىۋالا قەتئىي، ساغلام بولمىغان ئادەم هاراق ـ شارابقا ئۆزىنى ئۇرۇپ، نەسلىككە بېرىلىپ كېتىدۇ. هاراق — ئەخلاقسىزلىقنىڭ مەنبەسى. ئۇ سىزنىڭ ئەس ـ هوشىڭىزنى يوقىتىپ بىهايا، بەدقىلىقلا مېڭىشىڭىزغا سەۋەب بولىدۇ. ئىنتايىن تەقۋا، مۆمىن بىر بالىنىڭ ئالدىغا هاراق، پىچاق، بالا ۋە سەتەڭ خوتۇنلار كەلتۈرۈلۈپ، هاراق ئىچىش، بالىنى ئۆلتۈرۈش ياكى هېلىقى سەتەڭ بىلەن بىرگە بولۇشتىن بىرىنى تاللاش قالدۇرۇلدى. بالا كۆپ ئويلىنىپ هاراقنى تاللىدى ۋە مەستلىكتە بالىنىمۇ ئۆلتۈردى، سەتەڭ بىلەنمۇ بىرگە بولدى... بۇ ئىبرەتتىن ئەمىسە بالىنى ئۆلتۈرۈش ياكى هېلىقى خوتۇن بىلەن بىرگە بولۇش كېرەككەندە دېگەن مەنە چىقماسلىقى مۇمكىن. بىز مۇشۇنىڭ ئۆزىدىنلا هاراق ـ شارابنىڭ جىنايەت، ئەخلاقسىزلىق، هاياسىزلىق ۋە شەرمەندىلىككە ئەڭ يېقىن ئىكەنلىكىنى ئېنىق كۆرۈپ يېتەلەيمىز. ئەڭ توغرا ۋە ئاقىلانە تاللاش، جان كەتسىمۇ ئىچمەسلىك. ئادەمنىڭ نەپسى ـ لەۋزى هالال نەرسە. يارانقۇچى پۈتۈن ئالەمدىكى بارلىق نېئىمەتلەرنىڭ هالالىنى تاللاپ بۇزۇقچىلىق، ئىسراپچىلىق قىلماي خالىغانچە بەهرلىنىش هوقۇقىنى سىزگە بەردى. يەنى هالال نەپسىڭىزنى هالالدىن تولدۇرۇش ـ تويدۇرۇش سىزگە بېرىلگەن ئىمكانىيەت. ئەمما چەكتىن ئاشماڭ. مەلۇم نەرسىلەرنىڭ چەكلىنىشى جەزمەنكى ئۇنىڭ ئىنسانغا، دۇنياغا، ئەخلاققا، ئاخىرەتكە زىيانلىق بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. تاللاپ يېيىش سىزنى سائادەتكە يېقىن قىلىدۇ.

هاراق سىزنىڭ ئىقتىسادىڭىزغا زىيان سالىدۇ. ياش ئىجتىـ
مائىيەت تەنقىداتچىسى ئابلەت ئابدۇرېشىت بەرقى «نامراتلىقنىڭ
يىلتىزى نەدە؟» ناملىق ماقالىسىدا شىنجاڭلىقلارنىڭ هاراق ئىسـ
تېمالىدىكى كىشىنى چۆچۈتكىدەك ئەھۋاللارنى مۇنداق ستاتىسـ
تىكا قىلىپ چىقىدۇ:

«نۆۋەتتە، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ هەر يىلى 120 مىڭ تونىنا ئاق هاراق، 30 مىڭ تونىنا ئۈزۈم هارىقى، 350 تونىنا پىۋا ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى بار» ئىكەن. مۇشۇ ستاـ تىستىكا بىزنى نۇرغۇن ئۇچۇر بىلەن تەمىنلىيەلەيدۇ. هەتتا بىز سانلارنى سۆزلىتىش ئارقىلىق بايلىق كۆز قارىشىمىزدىكى ئەڭ ئەجەللىك ئاجىزلىقنى ئىسپاتلاپ چىقالايمىز. ئەڭ ئاۋۋال تەكىتـ لەپ قويۇشقا تېگىشلىك مەسىلە، هاراقكەشلىك رايونىمىزدىكى ئەڭ ئېغىر ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنىڭ بىرى. ئەمدى ئۆز گېپىـ مىزگە يانساق، 120 مىڭ تونىنا ئاق هاراقنى كىلوگرامغا ئايلاندۇرساق، 120 مىليون كىلوگرام هاراق بولىدۇ. بىر بوتۇلكا هاراقنى بىر جىڭ ئۆلچەم بويىچە هېسابلىساق، 240 مىليون جىڭ ياكى 240 مىليون بوتۇلكا ئاق هاراق بولۇپ چىقىدۇ. هەربىر بوتۇلكا ئاق هاراقنىڭ ئوتتۇرىچە باهاسىنى تەخمىنەن ئون يۈەن دەپ هېسابلاپ (مېنىڭچە، چوقۇم ئون يۈەندىن يۇقىرى چىقىدۇ. لېكىن مەن ئەڭ تۆۋەن ئۆلچەم بويىچە هېسابلىدىم)، 240 مىليون بوتۇلكا هاراقنى ئون يۈەنگە كۆپەيتىـ سەك، ئىككى مىليارد 400 مىليون يۈەن كېلىپ چىقىدۇ. هەربىر بوتۇلكا هاراقنى هەرخىل شەكىلدە ئورتاق نىسبەتتە 50 يۈەنلىك زاكۇسكا بىلەن ئىچىدۇ دېسەك، 14 مىليارد مىليون يۈەن بولىدۇ. يەنى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىكى تەخمىـ

نەن 19 مىليون 500 مىڭ خەلق بىر يىلدا ھاراق ئۈچۈن 14 مىليارد 400 مىليون يۈەن خەجلىگەن بولىدۇ، ئوقۇرمەنلەر ئېھتىمال بۇ ھاراقلارنىڭ بىر قىسمى ئىچكى ئۆلكىلەر ۋە چەت ئەللەرگە چىقىرىلىدۇ، ھەممىنى بىز ئىستېمال قىلمايمىز، دەر. لېكىن مەن باشقا ئۆلكىلەر ۋە چەت ئەللەرگە چىقىرىۋاتقان ھاراق ـ شارابلارنى بىزگە كىرىۋاتقان ھاراق ـ شارابلار بىلەن يېپىشتۇرۇۋەتتىم، ھەتتا ھەر قايسى جايلاردا — يەرلىك ئۈسۈلدا ئىشلىنىدىغان ئاۋاتلىنىڭ مۇسەللىسى، قازاقلارنىڭ قىمىزى، خوتەنىڭ مەيزېپى، پالانى يەرنىڭ بوزىسى دېگەندەك ئىچىملىكلەرنى بۇ قاتارغا قوشمىدىم. دېمەك، شۇنداق نامرات شىنجاڭ خەلقى بىر يىلدا ھاراق ـ شاراب ئۈچۈن 14 ~ 15 مىليارد پۇل خەجلىدى دېگەن گەپ.

دېمەككى، بىز ھاراق ـ شارابقا بېشىچىلاپ كىرىپ كەتكەن خەقلەرمىز. ھاراق ئىچىپ ئۆزىنى كونترول قىلالماي جىنايەت ئۆتكۈزۈپ قويىدىغان، ھوشىنى بىلمەي خەقنىڭ خوتۇنلىرىغا چاقچاق قىلىپ ياكى باشقىلارنىڭ ئىززىتىگە تېگىپ قويۇپ جېدەل تېرىيدىغان، سىرتلاردا مەستلىكتە يېتىپ توڭلاپ قالىدىغان، مەستلىكتە كېلىپ خوتۇن ـ بالىلىرىنىڭ ئۈيقۇسىنى بۇزۇپ، دۇمبالايدىغان... ئەھۋاللار بىزدە كۈندە دېگۈدەك كۆرۈلۈپ تۇرىدۇ.

بۇرادەر، ئاشۇ ھاراقنى قايسى پۇلغا، كىملەرنىڭ ھەققى بەدىلىگە ئىچىسىز؟ بىر يۈتۈم ھاراق ئۈچۈن خوتۇن ـ بالىلىرىڭىز يەيدىغان ـ ئىچىدىغان بىر لوقما تائامنى قىسىشىڭىز كېرەك بولىدۇ ياكى خوتۇن ـ بالىلىرىڭىزدىن پۇل يوشۇرۇپ سەمىمىيەتسىزلىك قىلىشىڭىز، نۇرغۇن ۋاقتىڭىز، زېھنىڭىزنى قۇربان

قىلىشىڭىزغا توغرا كېلىدۇ. بىچارە خوتۇنىڭىزنى ئايال كىشى بولۇپ تۇرەلگىنىگىمۇ تويغۇزماڭ. ئۇ تۇن كېچىلەردە ماڭا ھەمـ راھ بولارمىكىن دەپ سىزگە تەگكەن. ئۇنى يالغۇز تاشلاپ قويۇپ شارابنىڭ كەينىدىن سوكۇلداپ كەتمەڭ. ئۇ سىزنى قەيەرلەردە دۇم چۈشۈپ يېتىپ قالاركىن، دەپ ئەندىشىدە تىك ئولتۇرمـ سۇن. ئالىملار ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ مەستچىلىكتە تۇرەلگەن بالـ لىرىنىڭ بىنورمال، ئەقلى كەمتۇك، دەلدۇش، تولۇق يېتىلمـ گەن ۋە مېيىپ، ئەيىبناق ھالەتتە تۇغۇلۇش نىسبىتىنىڭ ئىنتا ـ يىن يۇقىرى بولىدىغانلىقىنى دەلىللەپ چىققان. ئۆزىڭىزگىلا ئەمەس، پەرزەنتلىرىڭىزگىمۇ قوشۇپ زىيان سالماڭ. ئۇلار سىزدىن، سىزنىڭ ئادەت ـ پەزىلىتىڭىزدىن يىرگەنمىسۇن، غەـ زەپلەنمىسۇن، سىزگە لەنەت ئوقۇمىسۇن. سىزنىڭ مەستلىكتـ كى رەسۋالارچە تۇرقىڭىزدىن نومۇس ھېس قىلمىسۇن. ئەڭ يېقىن كىشىلىرىڭىزگە ئۆزىڭىزنىڭ ئەڭ شەرمەندە تەرىپىڭىزنى ئاشكارىلىغۇڭىز بارمۇ؟ بەخت، ئىناقلىق، بايلىق ـ ساقلىقنى مەستلىكـ نەسلىك ـ پەسلىككە تېگىشىشنى شۇنچىۋالا ئارزۇ قىلامسىز؟ ھاراق ـ شارابسىز ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ ئولتۇرۇش زادىلا مۇمكىن ئەمەسمۇ؟ دوستىڭىزنىڭ، باشلىقىڭىزنىڭ كۆڭـ لىنى يەردە قويالمايمەن دەپ ئىچىسىز. ئۇلارنىڭ كۆڭلى مۇشۇنـ داق سېسىق، زەھەرلىك ۋە شۇم نىيەتكە تولغانمۇ؟ سىز يات بىراۋنىڭ ئەخمەقلەرچە، خۇمپەرلەرچە كۆڭلىنى دەپ ئۆز جېنـ ىڭىزغا تىغ ئۇرۇشنى شادلىق دەپ بىلگۈچىلەردىنمۇ؟ . . .

ھەزەر قىلىڭ، بۇرادەر. كۆڭلۈم دەپ پاكىز، ئىزگۇ نەر ـ سىلەرنى ئەمەس، سېسىق ھارام بۇس تەڭلىگەنلەرنىڭ يۈزىگە تۈكۈرۈڭ. «ھاراق ـ تاماكا ئىچمەيدىغان ئەر يارامسىز ئەر»،

«ئوغۇل بالا دېگەن ھاراق ـ تاماكا ئىچەلمىسە ئۇنىڭ نەرى ئەركەك» دېگۈچىلەرگە لەنەت دەڭ. ئۇلاردىن پەش قېقىپلا كېتىـ شىنى ئۆگىنىۋېلىڭ. ئۇلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىكىگە ۋاي. «مۇشۇ بىر قەدەھنى ئىچمۇەتمىسەڭ راستىنلا خاپا بولۇپ قالىـ مەن، دەپ ئىبلىسلارچە قول تەڭلەپ تۇرغانلارنىڭ قولىنى ياندۇـ رۇۋېتىشنى ئۆگىنىۋېلىڭ. بىر قېتىم جاھىللىق بىلەن ئىچكىلى ئۇنىمىسىڭىز، ئۇلار ئىككىنچى رەت سىزگە بىرەر نەرسە ئۇزاتـ مايدۇ. ئۇلاردىن ئايرىلىپ قالارمەنمىكىن، دەپ غەم يەپمۇ يۇرـ مەڭ. بەدقىلىق، پايدىسىز ئىش ـ ئەمەلنىڭ تۇنقۇنى بولۇپ قالغان ئاغىنىلەردىن ئايرىلىپ قالسىڭىز نېمە بوپتۇ؟ بۇ قايغۇرـ غۇدەك ئىش ئەمەس. ھەدىستە دېيىلگەندەك: بىر كىشىنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە پايدىسى بولمىغان نەرسىنى تەرك ئېتىشى ئىسلامـ نىڭ ياخشىسىدىندۇر. ئەڭ ياخشىسى سىلىق رەت قىلىڭ، ئۇلارـ غىمۇ ئىچمەسلىك ھەققىدە نەسىھەت قىلىڭ. ئىچىپ كۆنۈپ قالـ غان بولسىڭىزمۇ قەتئىيلىك بىلەن تاشلاشقا ئۇرۇنۇڭ. تاشلىيالـ مايمەن دېيىش بىكار گەپ، ئىچكۈسى بارلارنىڭ باھانىسى. مەن 50 يىللاپ كوزىدا چىلىشىپ يانقانلارنىڭمۇ ھاراقتىن قول ئۆـ زۈپ، ئىسىت نېمىشقىمۇ ئىچەر بولغىيتتىم ئاشۇ مەينەت سۈيۇقـ لۇقنى دەپ پۈشايمان ئىلكىدە ئاھ ئۇرغىنىنى جىق ئاڭلىغان، كۆرگەن قەتئىيلىكلا ھاراق ـ شارابتىن، بالا ـ قازانىڭ مەنبەسـ دىن يىراقلىشىشتىكى تۈپ ئەڭگۈشتەر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىنتايىن ئاقىلانىلىق بىلەن ئېيتقان: «ھاراقتىن ساقلىنىڭلار، چۈنكى ئۇ ھەممە يامانلىقنىڭ ئاچقۇچىدۇر». يامانلىقنىڭ ئىشتاڭـ ىبىغىغا چىڭ ئېسىلىپ مېڭىش ئۆزىنى ھەقىقىي ئەر چاغلايدىغاڭـ لارنىڭ تاللىشى ئەمەس.

16. تاماكا چەكمەك، تاماكا تاشلاك

بىزدىكى ئۆزلىرىنىڭ ھاياتلىققا، ساغلاملىققا، زىيانلىق ئا-دەتلىرىنى بىمەنە سەپسەتىلەر ئارقىلىق يوشۇرۇپ، ھەتتا شۇ ئادەتلىرىدىن پەخىرلىنىپ كۆنگەن بىر قىسىم تەنتەك ئادەملىرى-مىز ئىچمەيدىغان، چەكمەيدىغان، ئۇسسۇل ـ تانسا ئويناشنى بىلمەيدىغان ۋە بىر نېمىلەرنى قىلىپ باقمىغانلارنى ئەر، ئوغۇل قاتارىغا ئالمايدىغاندەك مازاق قىلىپ كۈلۈشىدۇ. مەن بۇنداقلار-نىڭ ئەخمەقلەرچە كۆرەڭگىگە كۈلۈپ قويغۇچىلاردىن ۋە بۇرا-دەر، سىزگە ئۇلارنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكى، ئۆزىڭىزگە، ئائىلە-ڭىزگە، پەرزەنتلىرىڭىزگە كۆڭۈل بۆلۈشىڭىز ئۈچۈن ئۇلاردىن يىراق تۇرۇشنى ئەسكەرتكۈچىلەردىن.

مۇتەخەسسىسلەرنىڭ ئىسپاتلىشىچە، تاماكا ئىنسانلارنى ئاس-تا ـ ئاستا كاردىن چىقارغۇچى ئەجەللىك قاتىل. تاماكىنىڭ ئادەم ئۆلتۈرۈش ئۇسۇللىرى تۆۋەندىكىچە:

① تاماكا يېغى: تاماكىدىكى تاماكا يېغى ھەرخىل كىسلاتا، ئېتىلېنلىق ئىسپىرت، گىلئوكسىلىك كىسلاتا ۋە مىس، ھىدرو ئوكسىدى، كاربون چالا ئوكسىدى قاتارلىق چىرىتقۇچى ماددا ۋە زەھەرلىك گازلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان نەچچە مىڭ خىل خىمىيە-ۋى تەركىبتىن تۈزۈلگەن.

② كاربون ئوكسىدلىق زەھەرلىك ماددىلار: كاربون چالا ئوكسىدى گازى تاماكا ئىسنىڭ تۆت پىرسەنتتىن كۆپرەكىنى

ئىگىلەيدۇ. ئۇ ئۆپكىگە كىرگەن ھامان قىزىل قان دانچىلىرىغا ھۇجۇم قىلىپ، ئوكسىگېننىڭ ئورنىنى ئىگىلەيدۇ ۋە يۈرەك شۇنداقلا، باشقا ئورگانىزملاردىكى ئېھتىياجلىق ئوكسىگېنلارنى ئازايتىپ، خولېستېرىننى قان تومۇرلىرىدا تىندۇرۇپ قويىدۇ.

③ نىكوتىن: نىكوتىن بىر خىل زەھەرلىك ماددا بولۇپ، ئۇ ئەڭ ئاۋۋال چوڭ مېڭە ۋە مەركىزىي نېرۋا سىستېمىسىنى غىدىقلايدۇ ھەم كونترول قىلىپ، ئۇنىڭ ئۇچۇر بىر تەرەپ قىلىش سۈرئىتىنى، ئىنكاسىنى زور دەرىجىدە تۆۋەنلىتىدۇ.

④ راك: تەنتەقاتتىن مەلۇم بولۇشچە، 30 پىرسەنت راك كېسىلىنى، بولۇپمۇ ئۆپكە راكى، كېكىردەك راكى، ئېغىز راكى، ئۇچەي راكى تاماكا چېكىشتىن پەيدا بولغان. ئۇنىڭدىن باشقا تاماكا تەركىبىدىكى راك پەيدا قىلغۇچى زەھەرلىك ماددىلار يەنە دوۋساق راكى، ئاشقازان ئاستى بېزى راكى ۋە بۆرەك راكىنىمۇ كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

⑤ ئۆمۈرنى قىسقارتىش: تاماكا يۇقىرىقىدەك بىر قاتار زەھەرلىك ئۇسۇللار ئارقىلىق ئادەم بەدىنىنىڭ نەپەسلىنىش ئەزالىرى، مېڭە توقۇلمىلىرى، ئاجرىتىپ چىقىرىش سىستېمىلىرى قاتارلىق رەئىس ئەزالارغا ھۇجۇم قوزغاپ، ئۆمۈرنى زور دەرىجىدە قىسقارتىۋېتىدۇ. ئادەتتە تاماكا چەكمەيدىغانلار بىلەن چېكىدىغانلارنىڭ ھايات سىزىقى يەتتە يىل پەرق قىلىدۇ. يەنى تاماكا چېكىشنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرىدىغانلارنىڭ ئۆمرى يەتتە يىل قىسقا بولىدۇ دېگەن گەپ. بىز غايىبنى بىلگۈچى ئەمەس. ئەمما، بۇ خىل زەھەرلىك بۇيۇم، يامان ئادەتنىڭ ئىنسانلارغا ئېلىپ كېلىدىغان زىيىننىنى ئەلۋەتتە ئىلمىي ئاساستا دەلىللەپ، پاكىت تۈرغۇزۇش قولىمىزدىن كېلىدۇ.

بۇرادەر، ساغلام ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگۈڭىز باردۇ؟ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سىزگە خۇشخەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: «كىشىلەرنىڭ ياخشىسى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن، ئەمەللىرى ياخشى بولغان كىشىلەردۇر». ساغلام، جۇشقۇن، كۆتۈرەڭگۈ روھلۇق ئەرلەردىن بولۇپ، كىشىلەرنىڭ ئالدىدا قەددىڭىز تىك، روھىڭىز پاك، كۆڭلىڭىز ئەندىشىلەردىن خالىي ھالدا يۈرگىنىڭىز باردۇ؟

ئۇنىڭدىن باشقا، تاماكا چەككۈچىلەرنىڭ ئېغىزى، تېنى سېسىق پۇراپ قالىدۇ. تاماكا چېكىدىغان ئادەم بار ئۆيدىكى نەرسىلەر، بۇيۇملارنىڭ ھەممىسىگە ئېغىر دەرىجىدە تاماكا ئىسى سىڭىپ قالىدۇ ـ دە، ئۇنى بىرلىكتە ئىشلىتىدىغان ئايالىڭىز، بالىلىرىڭىزنىڭ سالامەتلىكىگىمۇ زىيان سالىدۇ. تاماكا سىزگە يېقىن تۇرغانلىكى ئادەمنى بىئارام قىلىدۇ. تەتقىقاتلارنىڭ ئىسپاتلىشىچە، بىر ئادەم بىر تال تاماكا چەككەن بولسا، ئۇنىڭ قېشىدا تاماكا چەكمەي تۇرغان ئادەمگۇ، تۆت تال تاماكا چەككەنچىلىك زىيانغا ئۇچرايدىكەن. ئۆزىگە، باشقىلارغا، مۇھىتقا زىيانلىق ئىشلارنى قىلىش بىر يارامسلىق ئەرنىڭ ئىشى ئەمەس.

بۇرادەر، تاماكىدىن يىراق تۇرۇڭ. كۇنىگە بىر قاپ تاماكا چېكىدىغان ئادەم بىر ئايدا 50 يۈەندىن تارتىپ 100 يۈەنگىچە تاماكىغا پۇل بۇزىدۇ. دېمەك يىلدا بىرەر مىڭ يۈەن. سىز 30 ~ 40 يىل تاماكا چەككەن بولسىڭىز، ئۆزىڭىز ھېسابلاپ بېقىڭ، پۇللىرىڭىز زادى نەگە كېتىپتۇ؟ بىزنىڭ خىزمەتچىلىرىمىز نامراتلىقتىن قاقشايدۇ. نامراتلىق دەل كىچىك ـ كىچىك پۇللارنىڭ ئورۇنسىز، قالايمىقان خەجلىنىپ تۇگىشىدىن كېلىدۇ. سىز بىر ئۆمۈر تاماكىغا خەجلىگەن پۇللىرىڭىزنى يىغىپ ساقلىيالىغان بولسىڭىز، بەلكىم ھازىرقىدىنمۇ بايىشادىراق ۋە

ساغلامراق بولار ئىدىڭىز. كۈنلىرىڭىز تېخىمۇ مەنىلىك، جۇش-قۇن ئۆتەر بولغىيدى. ئاشۇ نامراتلىقىڭىزغا ئۆلەرمەن، كېسەل تېنىڭىز قوشۇلسا جەزمەنكى، قېرىلىقىڭىز تېخىمۇ ئازاب - ئو-قۇبەت، غۇربەتچىلىك، كېسەللىك ئاسارىتىدە ئۆتمەي قالمايدۇ. سىز تاماكا ئارقىلىق يەتمەكچى بولغان نىشان ئاشۇ خارۇ - زارلىقمۇ؟...

تاماكا چەككەن ئادەمنىڭ چىرايىدىن نۇر كېتىدۇ، تېرىسى بۇزۇلىدۇ. بارماق، تىرناق، چىشلىرى سارغىيىپ ئەسلى گۈ-زەللىكىنى يوقىتىدۇ. تېخىمۇ يامىنى شۇكى، تاماكا باھانىڭ زەئىپلىشىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. تاماكا تاماكا چەككۈچى ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسىنىڭ ئارتىرىيە تومۇرلىرىنى زور دەرد-جىدە قۇرۇپ، يىگلىتىپ تاشلايدۇ - دە، ئۇلار تېزلا زەكىرى قاتماسلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالىدۇ. كۈنىگە بىر قاپ تاماكا چېكىدىغان، 35 ياش ئەتراپىدىكى ئەرلەرنىڭ 72% ى زەكىرى قاتماسلىق كېسىلىگە گىرىپتار. دېمەككى، خوتۇنىنىڭ ئالدىدا بېشى پەس، روھى چۈشكۈن، كۆڭلى غەم - غۇسسىگە لىق تولغان! مانا بۇ بىزدىكى ئاران - ئاران ئۆزىنى كۆتۈرۈپ ماڭىدىغان، پەرزەنتلىك بولالمايدىغان دوختۇرخانىمۇ - دوختۇرخانا قاتارايدىغان، خوتۇنلىرى يات ئەرلەرنىڭ كەينىدىن قېچىپ كېتىد-ۋاتقان، خوتۇنلىرى گېپىگە كىرمەيۋاتقان بىچارە ئەرلەرنىڭ ئە-جەللىك ئاجىزلىقلىرىنىڭ ئارقا كۆرۈنۈشى!

بۇرادەر، تاماكىنى سۆلەتكە، ئىچ پۇشۇقىغا ياكى مەقسەت-سىزلا چېكىدىغانسىز ياكى باشقىلار تەڭلەپ قويغىنى ئۈچۈنلا چېكىدىغانسىز. ئەمما ھاياتلىققا، ساغلاملىققا زىيان ئېلىپ كېلى-دىغان ھەر قانداق باھانە - سەۋەب، يۈز ئابرۇي، ھەتتاكى

ئىلىم- بىلىمنىمۇ تاشلاپلا كېتىۋېرىش كېرەك. بىزنىڭ قوغلى- شىدىغىنىمىز زەھەر، ناتوغرا شۆھرەت، بىنورمال ئىچ پۇشۇقى- نى چىقىرىش ئۇسۇلى ئەمەس، بەلكى پايدىلىق ئىلىم، زەخمەت- سىز ئادەت.

تاشلىيالمىدىم، ئاەتلىنىپ قاپتىمەن، خىزمەتداشلىرىم، دوستلىرىم چەكسە خۇمارىم تۇتۇپ كېتىدىكەن، دەپ مەزلۇملارچە باھانە ئىزدىمەك. كۇبا زۇڭتۇڭى كاسترو 59 يىل چېكىپ كەل- گەن تاماكىغا خوش دېگىنىچە ئۇنى ئۇزۇل ـ كېسىل تاشلىيالى- غان ۋە مەملىكەت خاراكتېرلىك تاماكا تاشلاش ھەرىكىتى قانات يايدۇرغانكەن. گەپ نىيەتتە، ئىرادىدە ۋە ئۇنى ئەمەلىيلەشتۇ- رۇشتىكى قەتئىيلىكتە! ئىنسانىنىڭ ئىرادىسى ھېسسىياتتىن غا- لىب كېلەلمىگۇدەك زەئىپ ھالغا چۈشۈپ قالغىنى يوق. ساغلام، كەسكىن تۇرمۇش پرىنسىپى ئارقىلىقلا، بۇ ۋاباىدىن قۇتۇلۇش مۇمكىن. باشقىلار چەك دەيدۇ، مەن كەچ دەيمەن.

تاماكا قېپىغا قاراپ بېقىڭ. «تاماكا چېكىش سالامەتلىككە زىيانلىق» دەپ يېزىۋېلىپ يەنە تاماكىنى ماختاپ ساتىدىغانلاردا ئىنسانىيەتكە، ئادەمگە كۆيۈنگىدەك پەزىلەت نېمە ئىش قىلسۇن؟ مۇشۇنىڭ ئۈزىدىنلا ئۇلارنىڭ ئالدامچى، كاززاپ نېمىلەر ئىكەن- لىكىنى كۆرۈۋېلىش تامامەن مۇمكىن. كاززاپ خەقنىڭ كەينى- دىن سوكۇلداش ھېچبىر زاتى ئىنسانغا پايدا ئېلىپ كەلمەيدۇ. بۇرادەر، پاكلىققا، ساقلىققا قايتىڭ!

17. قىماردىن نېرى تۇرۇڭ

قىمار ئويۇن ئارقىلىق بىر - بىرىنىڭ ھەققىنى تەر تۆكۈ-مەستىن ئۇتۇۋېلىش، ئىگىلىۋېلىش قىلمىشىغا قارىتىلغان بو-لۇپ، گەرچە قىمار ھەر ئىككى تەرەپنىڭ ئۆز رازىلىقى بىلەن بىساتىنى دەتتىكامغا ئېتىشى بولسىمۇ، ئۇ خاراكتېر جەھەتتىن ناشايان ئىشتۇر. ئۇ ئەخلاققا زىت قىلمىشتۇر. شۇڭا قىمار خۇپىيانە ئېلىپ بېرىلىدۇ. دىندىمۇ، پەندىمۇ چەكلىنىدۇ. قە-مارۋازلار ئېغىر جازالىنىدۇ.

بۇرادەر، سىز ئويۇننى قىزىسۇن دەپلا ئاز - تولا تىكىپ قويۇپ ئوينىۋاتىمىز، دەپ ئويلىشىڭىز، بۇنىڭ ئېغىر ئالغۇچە-لىك يېرى يوق دەپ قېتىڭىزغا ئالماسلىقىڭىز مۇمكىن. ئەمما ئۇنتۇماڭكى، كىشىنى چۆچۈتىدىغان رەزىل جىنايەتلەرمۇ كىچىك-كىنە سەل قاراش ۋە ھېچنېمە بولمايدۇ دەپ ئۆز كەمچىلىكىنى يوشۇرۇش سەۋەبىدىن بولغان. قىمارغا ئۆگىنىپ قالسىڭىز، بار- يوقىڭىزنى، ئىززەت - ھۆرمىتىڭىزنى ۋە ئابرۇيىڭىزنى قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا يوقىتىسىز. بىرلىكىم بىر كىچىدىلا خوتۇن - بالىلىرىڭىز، ئائىلىڭىزدىنمۇ ئايرىلىپ يالاڭتۆشكە ئاي-لىنىپ كوچىدا قالارسىز. قىمار سىزنى ۋەيران قىلىدۇ ۋە ياكى بىر كېچىدىلا كاتتا زەردارغا ئايلىنىپ كېتەرسىز. ئەمما، ھارام دۇنيا، ئۆز تەر - ئەجرىڭىز سىڭمىگەن بايلىق سىزنى بىئارام قىلىشتىن باشقىنى قىلمايدۇ. يەنە كېلىپ ئۇنتۇرۇڭۇتكۇچى تە-

رەپ رازی بولۇپ دو تىكتى دېگەندىمۇ، ئۇ ئۆز بىساتىنىڭ، دۇنياسىنىڭ يەنە بىر سىنىڭ چۆنتىكىگە كىرىپ كەتكىنىگە مەڭگۇ نارازى بولىدۇ. ھەتتا سىزدىن ئۆچ ئېلىشىمۇ مۇمكىن. خەقنىڭ ھەققى بىئارامليقتىن ئۆزگە نەرسە ئېلىپ كەلمەيدۇ. قىمار ئادا-ۋەت ئورۇقلىرىنى چاچقۇچى مەشئۇم نەرسىدۇر.

شۇڭا قايسىدۇر بىر دانىشمەن مۇنداق دېگەن:

قاچ، ئوينىمىغىل قىمارنى ھەرگىز،
يوق ئۇنىڭدەك پايدىسىز ئىش ھەرگىز.
بۇنىڭدىن يامان ھەم بىر بالا يوق.
ئۇ بىر دەردكى ھەرگىز ئاڭا راۋا يوق.

دەرد بولغانكەن، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ داۋاسى بولىدۇ. مەسىلە ئاشۇ داۋانى تېپىش - تاپالماسلىقتا. قىمارنىڭ داۋاسى قىماردىن نېرى بولۇش، ئۇنى ئەسكى پايتىمىنى چۆرىگەندەك چۆرۈپ تاشلا-ۋېتىش.

ئەي بۇرادەر، پايدىلىق ئىلىم - ھۈنەرلەرگىمۇ ئاشۇ مەرەز-گە چاپلاشقانچىلىك چاپلاشساڭچۇ! كېچىلىرى ھودۇقۇش - قور-قۇش ئىچىدە خۇپىيانە ئولتۇرۇپ مال - بىساتىڭنى، ئىستىقبا-لىڭنى، خوتۇن - بالىلىرىڭنىڭ بەختى - ۋەجىنى، يۈز - ئابرۇ-يۇڭنى بار بىلەن يوقىنىڭ ئارىسىدىكى ھاڭغا تاشلاپ ئويناپ نېمە كەپتۇ؟ ھايات چاقچاق قىلىدىغان ئىش ئەمەس. دو تىكىدىغان، ئۇتسا كۆرەڭلەپ، ئۇتالمىسا يىغلاپ ياتىدىغان جاي تېخىمۇ ئە-مەس، ھايات دەل ئەركەكلەرچە ھالال كۈچى بىلەن ئىشلەپ چىشلەيدىغان كۈرەش سەھنىسى.

ئەر دېگەن سۆزنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى مەنىسى جەڭ-چى دېمەكلىكتۇر. كۆرەش سەھنىسىدىن ساختىپەزلىك قىلىپ قاچقان جەڭچى ئاسىي، مۇناپىق بولىدۇ. قىمار بىزنى مۇناپىق قىلمىغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭدىن ئۆتە رەسۋا قىلىۋېتىدۇ. ئەقلى-ڭىزنىڭ بارىدا ئۆزىڭىزنىڭ ھەقىقىي ھايات يولىڭىزغا قايتىپ كېلىڭ. خوتۇن بالىلىرىڭىزنىڭ ھەققىنى ھارام يولغا تاشلىماي ياخشى ئەمەللەرگە سەرپ قىلىڭ. باشقۇرۇپ بولالمايدىغان بايلى-قىڭىز بولسا سەدىقە قىلىڭ، خەير - ئېھسان قىماردىن ئىللا - بىللا پايدا ئەۋزەلدۇر.

18. بەدنىيەتلىك قىلما، ئەر

نىكاھ — توي بىر ئەرنىڭ يەنە بىر ئايال بىلەن بىر - بىرىگە خىيانەت قىلماي تۇرمۇش كەچۈرۈشكە بەرگەن ئەھدە - ۋەدىسى-دۇر. دېمەككى ئەر خوتۇنغا، خوتۇن ئەرگە نىسبەتەن مۇتلەق ئېئتىتۇر. ياتلارغا قاراش، نىكاھ بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا يات ئەر - ئاياللار بىر - بىرىگە يېقىنلىشىش ئاللانىڭ ئامانىتى قىلىپ بېرىلگەن ئايالغا خىيانەت، ئەرگە جىنايىتتۇر. «ئېرىنىڭ پەرمانىدىن چىقماي ھەم مۇسۇلمانچىلىق ھەم روزىغار خوتۇنلۇق بۇرچىنى ئادا قىلىش بىلەن بولغان ئاياللارنى ئىنسان ئەمەس، بېھىشنىڭ ھۆرى دەپ بىلىش كېرەك. بۇ خىلدىكى خوتۇنلارغا ئەر بولغانلارنىڭ ئىقبالى ھەر قاچان يۇرۇق بولۇر»[1] ئەمما، ئاشۇنداق پەزىلەت بابىدا ئېسىل ۋە كاتتا ئەجىرلەرگە لايىق خۇش مېھىرلىق خوتۇنلىرى تۇرۇپ بەدنىيەتلىك قىلغان، باشقا ئاياللار-غا بۇزۇق نىيەتتە بولغان ئەرلەر ھەقىقەتەنمۇ جازاغا، لەنەتكە لايىقتۇر. ئۇلارنىڭ ھالاللاپ ئالغان، ئۆزىگە مۇتلەق تەۋە بولغان نازىنىن جۇپلىرىنى تاشلاپ خۇپيانە زىنا، ئاشنىدارچىلىق ئۈچۈن ھاپىلداپ چېپىشلىرى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە يامانلىقتىن بۆلەك نەرسە ئېلىپ كەلمەيدۇ.

بۇرادەر، سەن بىر ئەركەك، توي كۈنى ۋەدە بېرىپ ئالغان خوتۇنۇڭغا قارا سانما. ئۇ سېنىڭ ئاش - تامىقىڭنى ئەتكۈچى،

---

① ئا. دامۇللام - مىفتاھۇل ئەدەبتىن.

كىر ـ قاتلىرىڭنى يۇيغۇچى، ساڭا مېھرىبانلىق يەتكۈزگۈچى، سېنىڭ ئېغىرىڭنى كۆتۈرۈپ، يىغاڭنى يىغلاپ، كۈلكەڭگە ھەمـ
جور بولۇپ تۇرمۇشۇڭغا مەنە، زوق قوشقۇچىدۇر. ئەمما يات بىر ئايال ھەر قانچە چىرايلىق، ساڭا ئاشنا ـ ئاشىق، مېھرىبان بولغان تەقدىردىمۇ ئۇ ئەڭ ئالدى بىلەن سېنىڭ نىكاھىڭدا ئەـ
مەس. دېمەككى، ئۇنىڭ ئىززىتـ ـ نەپسى ساڭا تەئەللۇق ئەمەس. ئۇ جەزمەنكى يەنە بىر ئەر، ئائىلىنىڭ ھەققى ـ ھۆرمىتى، ئىپپىتـ ـ ھاياسىدۇر. يات بىر ئائىلىگە سوغۇق نەزەر بىلەن قاراش ئىنساپ ـ دىيانەتـ جۈملىسىدىن ئەمەس. ئويلاپ باق، ئەر. ئەگەردە يەنە بىر ئەر سېنىڭ ئايالىڭ، قىزىڭغا بۇزۇق نىيەتتە بولسا سەن قانداق تۇيغۇدا بولارسەن؟ خوتۇنۇڭنىڭ، ئائىـ
لەڭنىڭ ئىززىتـ ـ نەپسىنىڭ دەپسەندە قىلىنىشى، قىزلىرىڭ، ئاچا ـ سىڭىللىرىڭنىڭ يات قولىنىڭ سوغۇقىدا تىترىشى سېنى خۇش قىلارمۇ؟ ھەربىر تەربىيىسىز ئايالنىڭ قېشىدا يارامسىز ئەردىن بىرى بار. ئاياللارنى بۇزغۇچى، يولدىن چىقارغۇچى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان ئويۇنچۇق ئورنىدا كۆرىدىغان بەتبەختـ ئەرلەردىن بولۇپ قالمىغىن. ئاياللارغا ناتوغرا يولدا شۆلگەي ئېقتىدىغان ئەرلەر قانچىكى ئاز بولسا بىزنىڭ ئائىلىمىز، جەمـ ئىيىتىمىز شۇنچە خاتىرجەم، ساغلام بولىدۇ.

توي ـ نىكاھ ئەر ـ ئايالنىڭ جىنسىي ئىستىكىنى ساغلام قاندۇرۇشنىڭ مۇھىم كاپالىتى بولغانكەن، ئەر ـ ئايال بىر ـ بىرلىرىدىن ئۆز ئەھۋالىغا قاراپ بەھرلىنىشى لازىم. ئەمما ياتـ
لارغا قاراش ئەخلاقىي، پەننىي، دىنىي، ئىلمىي، ئىقتىسادىي، ئىستېتىكا نۇقتىلىرىدىن بىرەك خاتا، زىيانلىق خاھىشتۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زامانىسىدىلا نىكاھلىق ئەر ـ ئايالـ
لاردىن زىنا قىلغانلارغا تاش ـ بوران قىلىپ ئۆلتۈرۈش جازاسى

بېرىلگەن ۋە شۇ ئارقىلىق ئاياللارنىڭ، ئائىلىنىڭ، جەمئىيەتنىڭ بىر پۈتۈن ئىززەت - ھۆرمىتى، خاتىرجەملىكى، تىنچ - ئەمىن-لىكىنى كاپالەتلەندۈرۈلگەن.

ئۆلىمالار ئىنسانغا تۆت نەرسە بالا كەلتۈرىدۇ، دەپ ھېساب-لايدۇ: ئىچىملىك، زىنا، قىمار، كىشىگە ئازار بېرىش. زىنا ئۆزىگىمۇ، ئۆزگىگىمۇ، سەن بىلەن روبىرو تۇرغان - تۇرمىغا-لارغىمۇ ئوخشاشلا زىيان، ھاقارەت ئېلىپ كېلىدىغان مەينەت قىلىقتۇر.

بۇرادەر، زىناخور ئۆز خوتۇنىغا، بالىلىرىغا ھەپتىلەپ، ئايلاپ گۆش - ياغ يېگۈزمەي، ناتونۇش خوتۇنلارغا سېلىنچا سالىدۇ. باشقا خوتۇنلار بىلەن قارىقويۇق ئارىلاشقان، ئارىلىشىپ كۆڭگەن ئەرلەرنىڭ قەلبىدىن ئىمان كۆتۈرۈلىدۇ. ئائىلىسىگە مېھرى قالمايدۇ. خوتۇنلىرىغا كۆيۈنمەيدۇ. يالغانچى، كاززاپ كېلىدۇ، ساقايتىش تەس بولغان نەس بالالار دەل مۇشۇنداق تۇرمۇشتا تەرتىپ - ئىنتىزام يوق بۇزۇقچىلىقتىن باشلىنىدۇ. ھەقىقەتەنمۇ، ئوغرى مۇئمىن پېتى ئوغرىلىق قىلمايدۇ، زىناخور مۇئمىن پېتى پاھىشە قىلمايدۇ. ئەقىدە - ئىمانىنىڭ سۇسلىشىشى كىشىلەرنى پەس، چۈشكۈن، رەسۋا قىلىۋېتىدۇ. ئەيىدىس ئەترا-پىڭىزدا دەھشەت تېزلىك بىلەن يامرىماقتا، ئەيىدىس كىشىلەر ئايانچىلىق ئىڭرىماقتا. ئۇلارنىڭ بالىلىرى، خوتۇنلىرى، ئاتا - ئانىلىرى ئەلەم - ھەسرەت بىلەن لەۋ چىشلىمەكتە. ئاشۇ بۇزۇق-چىلىققا كۆڭگەن ئادەملەر ئۇ دۇنياغا بارغۇچە بۇ دۇنيالىقىدىمۇ تارتقۇلۇقنى يەتكۈچە تارتىپ كېلىۋاتىدۇ. ئىنسان ئىبرەت ئالالاي-دىغانلىقى، تەپەككۇر بىلەن، ھەرىكىتىنى تىزگىنلىيەلەي-دىغانلىقى بىلەن ھايۋاندىن پەرقلىق. بەدنىيەتلىك قىلمايلى.

19. ئاياللارنى پەس كۆرمەك

بىزدە ئاياللارنى كەمستىدىغان، پەس كۆرىدىغان، ئەرلەر-دىن تۆۋەن ئورۇندا كۆرۈپ تەربىيىلەشكە، پىكرىگە ھۆرمەت قىلىشقا سەل قارايدىغان ئادەتلەر يوق ئەمەس. كۆپىنچە ئاتا - ئانىلىرىمىز ھېلىھەم قىز بالىنى تالانىڭ ئادىمى دەپ قاراپ ئوقۇ-تۇش، تەربىيىلەشلەردىمۇ سۇسلۇق قىلىدۇ. ئۆزلىرى تەربىيە-لەش، تەرتىپكە سېلىش، ئىززەت - ئېكرام ئۆگىتىشتە دەسلە-پىدە سەل قاراپ كېيىن قىزلىرىنى، خوتۇنلىرىنى، ئاچا - سىڭىللىرىنى يامان ئۆگىتىپ قويۇپ گەپكە كىرگۈزەلمىگەندىن كېيىنلا «قىز بالىنىڭ چېچى ئۇزۇن ئەقلى قىسقا»، «يەنىلا خوتۇن خەق»... دېگەندەك ئەيىبلەشلەر بىلەنلا بولۇپ كېتىدۇ. ئەمەلىيەتتە بىزنىڭ تارىخىمىزدىمۇ تۇمارىس، نۇزۇگۇم، رىزۋاڭ-گۈل كەبى نامى پاك، زاتى ئېسىل، ئەقىل - پەزىلەت، باتۇرلۇق-تا ئەرلەرگە ئۈلگە بولالىغۇدەك ئاياللارمۇ ئۆتكەن ھەم ھازىرمۇ بار. ئاياللار ئۆزلىرىدىكى يوشۇرۇن كۈچ، پاراسەت - پەزىلەت، قەيسەرلىكى جارى قىلدۇرالايدىغان مۇۋاپىق شارائىت - پۇرسەتكە ئېرىشەلمىگەندە ئاندىن مىشچانلىقتىن ئىشچانلىققا، چۇشكۇنلۇك-تىن ئۇستۇنلۇككە ئۆزگىرەلەيدۇ. بىز بۇ چاغقىچە «ئەرنى ئەر قىلىدىغىنىمۇ خوتۇن، يەر قىلىدىغىنىمۇ خوتۇن» دېگەننى ئىز-چىل بىر تەرەپلىمە ھالدا تەرغىپ قىلىپ كەلدۇق. ئەمەلىيەتتە، ئاشۇ ئەرنى يەر قىلىدىغان خوتۇننى قانداق تەربىيىلەپ يېتىشتۇ-

رۇپ چىقىدىغىنى دەل ئەرلەردىن ئىبارەت. ئايالىغا ھۆرمەت قىلىشنى، ئۇنىڭ پىكىر ـ ئىنكاسىغا ھۆرمەت قىلىشنى بىلىدۇ. غان ئەرنىڭ خوتۇنى جەزمەنكى، ئېرىنىڭ ھەربىر ئىش ـ ھەرە كەت، يۇرۇش ـ تۇرۇش، مۇناسىۋىتىگە ئەستايىدىل كۆيۈنۈش ئاساسىدا مۇئامىلە قىلىدۇ. خوتۇنىنىڭ ھەر قانداق پىكىر ـ تەكلىپى، كۆز قارىشىنى مەنسىتمەيدىغان، ئۇنىڭغا «خوتۇن دې گەن ئۆيىنىڭ ئادىمى، سىرتىنىڭ، ئەرنىڭ ئىشىغا ئارىلاشمىغۇ لۇق» دەپ قوپاللارچە كۆرەڭلىك بىلەن مۇئامىلە قىلمىدىغان ئەر لەرنىڭ خوتۇنلىرى ئېرىنىڭ ئىشلىرىغا كۆڭۈل بۆلمەيدىغان، ھالىغا يەتمەيدىغان، پەرۋاسىز ۋە بارغانسېرى ئىچ ـ مىجەز، چۈشكۈن بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا، ئەڭ ياخشىسى ئايالىڭىزنى پەس كۆرمەي ئۇنىڭ ئىززىتىنى قىلىپ قويۇشنى ئۆگىنىڭ. بۇنداق قىلىش خوتۇنىڭىزدا ئۆزىگە ئىشىنىش ۋە سىزگە ھۆرمەت، قايىل لىق تۇيغۇسى قوزغاپ، قىيىنچىلىقلارنى ھەل قىلىشقا قۇلايلىق، ئاسانلىق ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن. بۇنداق قىلىش بەكمۇ تەس ئەمەس.

قىيىن مەسىلىلەرگە يولۇققاندا، ئۇ ھەل قىلالمىسۇن ـ قى لالمىسۇن بەزى تەكلىپلەرنى سوراپ قويۇڭ. پايدىلىق بولسۇن بولمىسۇن ئايالىڭىز بىلەن بىر ئورتاق نىشان ھاسىل قىلالىشى ڭىزدا گەپ يوق ھەم ئايالىڭىزدا ئۆز ـ ئۆزىگە بولغان ئىززەتلى نىش تۇيغۇسى ھاسىل بولۇپ، سىزگە بولغان ئىتائەت ـ ھۆرمە تى تېخىمۇ ئېشىشى مۇمكىن.

ئايالىڭىزغا سەن نېمىنى بىلەتتىڭ، قازان ـ چۆمۈچنى بىلىسىڭ بولدى، ئارتۇق ئىشلارغا ئارىلاشما، بۇ خوتۇن كىشى باش قاتۇرىدىغان ئىش ئەمەس... دېگەندەك گەپلەرنى قىلماڭ.

ئۇنىڭ مېھرىبانلىقى - كۆيۈنۈشى ئازار يەپ قالمىسۇن. ئىززەت-
تىن ھۆرمەت كېلىدۇ.

جامائەت سورۇنلىرىدا ئايالىڭىزغا قوپال مۇئامىلە قىلماڭ. جامائەت سورۇنلىرىدا ئۇنىڭغا چېچىلىپ، غەزەپلەنسىڭىز، ئۇمۇ سىزگە قاش كۆرسىتىپ، ئۆزىدىمۇ جان، غەزەپ، ئاچچىق بارلى-قىنى كۆرسەتمەي قويمايدۇ. ئەر - خوتۇنلارنىڭ سىرتلاردا بىر-بىرىگە غەزەپلىنىشى ئۇلارنىڭ ئائىلە مۇناسىۋىتىنى ئىنتايىن تېز ۋەيران قىلىۋېتىدىغان يامان ئىش. ھەر كىمگە كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئابرۇي، يۈز لازىم. ئادەم بار يەردە ئىتنى ئۇرساڭمۇ گەپ- سۆزسىزكى ساڭا خىرىس قىلىدۇ. ئۆمۈرلۈك جۇپتىغا، ئۆزىنىڭ يېرىمىغا، ئىمانىنىڭ تېڭىغا، مېھىر - شەپقەت ھەمرا-ھىغا كىشىلەر ئالدىدا قوپاللىق قىلىش لايىقەتلىك ئەرلەر قىلىدى-غان ئىش ئەمەس.

ئايالىڭىزنىڭ خاھىشى، تاللىشى، ئارزۇسىغا ھۆرمەت قى-لىپ قويۇڭ. ئۇنىڭ ئاچچىق - چۈچۈك سۆيۈقئاش ئىچكۈسى كەپقالغان بولسا لەغمەنىڭ غەلۋىسىنى قىلماڭ. ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىگە بارغۇسى كەپقالغاندا سىز يەنە بىر ئىشىڭ غەلۋىسىنى ئىلاجىنىڭ بارىچە قىلىپ قويماڭ. پەيغەمبەر ئەلەي-ھىسسالام: «سىلەرنىڭ ئايالىرىڭلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلغانلى-رىڭلار ئەڭ ياخشى كىشىلىرىڭلاردۇر» دېگەن. خوتۇن كىشى كۆپ ھاللاردا ئېرىنىڭ ئىتائىتى ئۈچۈن قۇربانلىق بېرىدۇ. ئايال كىشىنى تېخىمۇ ئاڭلىق ھالدا ئىتائەتكە ئېلىپ كۆڭلۈمنى خاتىر-جەم قىلاي دېسىڭىز، ئۇنىڭ ئىززىتىنى قىلىشنى، ئارزۇ - خاھىشىغا ئاز - تولا يول قويۇشنى ئۆگىنىۋېلىڭ.

20. ئايالىخىزنى ماختاپ قويۇشنى ئۇنتۇماڭ

بىر ئائىلىگە نىسبەتەن ئەر لازىمەتلىكلەرنى تاپقۇچى، ئۆيـ
نىڭ بار ـ يوقىنى سەپلىگۈچى بولسا، ئايال كىشى ئۆيدىكى بارـ
يوقنى جايىدا تۇتۇپ، سەرەمجانلاشتۇرغۇچى، بار ئىمكانلاردىن
پايدىلىنىپ ئاش ـ تاماق ئېتىپ، كىر ـ قات يۇيۇپ، ئېتىزـ
ئېرىقنىڭ ئىشىغا قارىشىپ، خىزمەت قىلىپ ئەرنى كۈتۈپ، بالا
تۇغۇپ، تەربىيىلەپ... بىر ئائىلىنى رەتلىك، تەرتىپلىك ئايلاڈـ
ۇرۇپ تۇرغۇچىدۇر.

بىز ئايال كىشىنىڭ قىلىدىغان، ھەر كۈنلۈكى بېجىرىشى
كېرەك بولغان ئىش ـ كۈشلىرىنى بىرەر قۇر ساناپ تىزىپ
چىقساقلا، ئۇلارنىڭ تارتىدىغان چاپاسىنىڭ ھەقىقەتەن ئاز ئەمەسـ
لىكىنى بايقايمىز. بىز ئەرلەرنى جاپاغا چىدامچان، ئېغىر ئىشـ
لارنى قىلىشقا يارالغان دەيمىز. ئەمما ئاياللار تارتىدىغان ۋە
ئىنچىكە، زىللىقتا كىشىنىڭ نېرۋىسىنى زىئىلدىتىدىغان ئىشلارـ
نىڭ تولىلىقىنى ئۇلارنىڭ ئايالىق، پەرزەنت ئۈچۈن بېرىدىغان
قۇربانلىقنىڭ ۋەزنىنى ئويلىغاندا، ئۇلارنىڭ چىدام ـ غەيرەتتە
ئەرلەردىن ھەرگىز قېلىشمايدىغانلىقىنى سېزىپ يېتەلەيمىز.

قەدىرلىك بۇرادەر، ئايال كىشى ئىش قىلغىنىغا ۋە ھارغـ
ىنىغا ۋايسىمايدۇ. ئەكسىچە ئۆزى تارتقان جاپا، تۆككەن تەر ـ
مېھنىتى تېگىشلىك ئېتىراپقا ئېرىشەلمىسە ئۇلار ئوڭاي ھاردۇ،
چارچايدۇ، زارلايدۇ، قاقشايدۇ. ئادەمنى قاقشىتىدىغىنى ماددىي

جەھەتتىكى نامراتلىق ئەمەس، مەنىۋى - روھىي جەھەتتىكى چاڭقاقلىقتۇر.

ئايالىڭىزنى ماختاپ قويۇڭ. ماختاش ھەر قانداق ئادەمنىڭ ئىشقا بولغان قىزغىنلىقى ۋە جۈشقۇنلۇقىنى ھەسسىلەپ ئاشۇرىدۇ. مۇتەخەسسىسلەر ئادەمنىڭ بەدىنى ئىش قىلغانغا ھېرىپ - چارچىمايدۇ. چارچايدىغىنى روھ، كەيپىيات دەيدۇ. ئايالىڭىز تەرلەپ - پىشىپ سىز ئۈچۈن، بالىلىرىڭىز ئۈچۈن ئاش ئېتىۋاتقان، كىر يۇيۇۋاتقان، نان يېقىۋاتقان، بۇغداي تېرىۋاتقان، ئىشلەۋاتقان چاغلاردا، ئۇنىڭ ئائىلە ئۈچۈن جاپا چەككەنلىكىنى بىر-ھەر ئېغىز سۆز بىلەن رەھمەت ئېيتىپ، سەمىمىي كۆيۈنۈشىڭىزنى بىلدۈرۈپ قويۇڭ. ئۇنىڭ ياغدەك ئېرىپ، بارلىق ھار-دۇقلىرىنى ئۇنتۇپ، يەڭگىللەپ قالغىنىنى، چىرايىغا نۇر تەپچىپ چىققانلىقىنى بىردەمدىلا كۆرىسىز. «ئايالىنىڭ ئەتكەن تامىقى خەقنە تېتىسا، ئاندىن ھاردۇقى چىقىدۇ» دېيىشىدۇ ئايالار. ھېرىپ - ئېچىپ ئىش - ئەمگەكتىن قايتىپ كەلگەن ئايال سىز پۇت - قولىڭىزنى سۇنۇپ يېتىپ ئارام ئېلىۋاتقاندا، يەنە سائەتلەپ جاپا تارتىپ، ھورى ئۆرلەپ تۇرغان ئىسسىق تاماقتىن بىرەر قاچا ئالدىڭىزغا قويغاندا، بىرەر ئېغىز سۆزنى ئايىپ نېمە قىلىسىز؟ ئۇنى ماختاڭ! بىمەنىلەرچە مازاق قىلماي، سەمىمىيلىك بىلەن بىرەر ئېغىز باركاللا ئېيتىپ قويۇڭ. سىرتىڭىز ئىشلىرىدىن بىكار بولسىڭىزلا ئايالىڭىزغا، ئۆي ئىشلىرىغا ياردەملىشىڭ. ئايالىڭىز، ئائىلە ئىشلىرىغا ياردەملىشىش سىزنى خان - خېنىم قىلىۋەتمەيدۇ. چوڭلۇق، كۆرەڭلىكىنىڭمۇ ئورنى بار. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام چېغىدا ئۆيدە ئۆز ئايالىرىغا ياردەمدە بولارئىكەن ۋە نامازنى ۋاقتى بولسا نامازغا چىقاتتىكەن. ئوڭدا

يېتىپ بۇيرۇقۇازلىق قىلىسىز ۋە ئايالىڭىزنىڭ تەر تۆكۈپ تەيـ
يارلىغان تائاملىرىنى ياراتمايسىز، ئۆيدە كۈچلىنىپ چىقىپ
ھاڭگىلىقنى يات خوتۇنلارغا قىلىسىز. نومۇس قىلمامسىز، ئەي ئەر!
ئالدىراش ئىشلەپ ئۆيىڭىزگە قايتالمىغان، بالىلىرىڭىزنىڭ ئۆـ
گىنىشىگە يېتەكچىلىك قىلالمىغان چاغلاردىمۇ، قايتىپ كېلىپلا
ئۆزىڭىزنىڭ ھالى توغرىلىقلا ۋەز ساتماي، ئايالىڭىز ئاققۇزغان
تەرگە بىرەر ئېغىز رەھمىتىڭىزنى ئىپادىلەپ قويۇڭ. سىزنى ھەر
جەھەتتىن خاتىرجەم قىلىدىغان بىر ئايال كىشى بولمىسا، سىزـ
نىڭ كەسىپ، نەتىجە، ئىگىلىك دەپ شاپاشلاپ چاپقانلىرىڭىزنىڭ
ھەممىسى يوققا، پوققا ھېساب! شۇڭا ئۇلارنىڭ سىزگە بولغان
ئىنسانىي ساداقىتى، مېھرى، سىز ئۇچۇن تۆككەن تەرى ۋە
ئەقىدىسى ئۇچۇن شۈكۈر، ئېھسان، رەھمەتلەر ئېيتمىقىڭىز دۇـ
رۇستۇر. چېغىدا بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا
كېلىپ، مېنىڭ ياخشىلىق قىلىشىمغا ئەڭ ھەقلىق ئادىمىم كىم؟
دەپ سورىدى، رەسۇلىللا: ئاناڭ، دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ ئادەم:
ئاندىن قالسىچۇ؟ دەپ سورىدى. رەسۇلىللا: ئاناڭ، دېدى. ئۇ
ئادەم: ئاندىن قالسىچۇ؟ دەپ سورىدى. رەسۇلىللا، ئاناڭ دېدى.
ئۇ ئادەم: ئاندىن قالسىچۇ؟ دەپ سورىدى. رەسۇلىللا: ئاندىن
قالسا ئاناڭ دېدى. بىز مۇشۇنىڭدىنلا ئايالىلار، ئانىلارغا كۆرسـ
تىشكە تېگىشلىك ئىززەت ـ ھۆرمەتنىڭ دەرىجىسىنى بىلەلەيـ
مىز. ئايالىلار تارتقان جاپانى مەنىستىمەسلىك، ئۇلارنىڭ تۆككەن
تەر ـ ئەجرىگە ھېچنەرسە دېمەسلىك، يەنە تېخى ئايالىلارنى خارلاـ
س، خورلاش، ئۇرۇش، دەپسەندە قىلىش ئايالىلارنى تېخىمۇ بەدقـ
لىق، ھۇرۇن، بىپەرۋا، تەلۈە، كۆڭلىنى سىرتلاردىن، يېيىش،
كىيىنىش، ياسىنىشتىنلا خۇش قىلىشنى ئىزدەيدىغان دەرىجىدە

چاكىنىلاشتۇرۇۋېتىدۇ. ئۇلارنى ئاسراش، ھۆرمەتلەش، ئۇلار تارتقان جاپاغا چۈشلۈق رەھمەت ـ ھۆرمەت كۆرسىتىش ئارقىلىقلا تېخىمۇ مۇلايىم، قەيسەر ئاياللارنى يېتىشتۈرۈپ چىقىش مۇمكىن. ھەقىقەتەنمۇ، بىلسەك، «دۇنيا پايدىلىنىدىغان جايدۇر. دۇنيادا پايدىلىنىدىغان نەرسىنىڭ ئەڭ ياخشىسى ياخشى ئايالدۇر» (ھەدىستىن). بىز نېمىشقا بۇ بۈيۈك نېئمەتتىن لايىقدا پايدىلىنىش ئۈستىدە ئەستايىدىللىق بىلەن ئىزدەنمەيمىز؟

21. نىكاھ مۇھەببەتنىڭ قەبرىسى ئەمەس

نىكاھ يېگىت قىزنىڭ ئۆز رازىلىقى ئاساسىدا ۋۇجۇدقا چى-قىدىغان جەريان. يېگىت بىلەن قىزنىڭ رازىلىقى ئاساس قىلىن-مىغان نىكاھ ياخشى نىكاھ ئەمەس.

نىكاھىڭىز مەيلى سىز ياخشى كۆرىدىغان بىرى بولسۇن ياكى سىزگە ناتونۇش بىرى بىلەن بولسۇن تويدىن كېيىن ھېسسىيات يېڭىلاپ تۇرۇشقا سەل قارىماڭ. تويدىن ئىلگىرى قىزغىن مۇ-ھەببەت ۋە بىر ـ بىرىگە بولغان ئوتلۇق تەلپۈنۈشلەر توي قىلىش بىلەنلا توختاپ قالمىسۇن. نۇرغۇن ئەر ـ ئاياللار ئەمدى توي قىلدۇق، بىر ـ بىرىمىزنىڭ ۋىسالىغا ئاخىرى يەتتۇق، ئەمدى مەن ئىزدىگەن يار، مەن سۆيگەن جانان قېشىمدىلا بارغۇ، بۇرۇن-قىدەك ۋاي دەپ كېتىشنىڭ ھاجىتى يوق دەپ ئەر ـ خوتۇن ئوتتۇرىسىدىكى ھېسسىياتنىڭ ئىزچىللىقلىقىغا سەل قارايدۇ ـ دە، ئوڭايلا بىر ـ بىرىگە بولغان مۇھەببىتى سۇسلاپ قېلىۋاتقان-دەك تۇيغۇغا كېلىپ قالىدۇ.

ئەمەلىيەتتە، مۇھەببەت ئىككى جىنىسنىڭ بىر ـ بىرىگە بولغان ئوتلۇق ئىنتىلىشى ۋە ئۇنى ئۆزىگە قارىتىش، مەپتۇن قىلىش يولىدىكى ئۇزلۇكسىز ئۇرۇنۇشىدىن ئىبارەت. سەن ئېرى-شىش ئۈچۈن سائەتلەپ ساقلىغان، كۆڭۈل قويۇپ ئۆزۈڭنىڭ ئەڭ ياخشى تەرەپلىرىنى نامايان قىلىشقىلا كۈچىگەن، شېرىن ـ شېكەر گەپلەرنى قىلغان، ئۇ ياخشى كۆرىدىغان ئىشلارنى قىلـ-

شىلا چاپقان جاناننىڭ ۋەسلىگە يېتىۋېلىپلا، ئۇنىڭغا بولغان ئەسلىدىكى ھېسسىياتىڭنى دائىم ئىپادىلەپ، ئىزھار قىلىپ تۇرۇشقا كۈچىمىسەڭ سەندىكى ئوت، سەندىكى ھېس ئوڭايلا سۇسلاشمامدۇ؟ سەن ئېرىشىشكە كېچە - كۈندۈز تەشنا بولغان نەرسىنى ئېرىشىپ بولۇپلا كارىڭ يوق ھالدا تاشلاپ قويساڭ بولماس.

سېنىڭ خوتۇنۇڭ سەن مىڭ بالالىقتا ئېرىشكەن قىممەتلىك جورا، ھەمراھ. پات - پات ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەپ قوي. بىر-بىرىڭلارغا تونۇش تېما ھەققىدە پاراڭلاش. مەززىسى يوق ئولتۇرۇش، قاتراشلاردىن ئۆزۈڭنى تارتىپ سائەتلەپ خوتۇنۇڭغا ھەمراھ بولۇپ، ئۆيدە جىمجىت ئولتۇرۇپ باق. ئۇنى ئەگەشتۈرۈپ سايادەت قىل، بىرگە تاماق يە...

خوتۇنۇڭغا ئاجرالتقان، سەرپ قىلغان ۋاقىت ۋە زېھنىڭ ئەمەلىيەتتە بەخت ئۈچۈن سالغان ئازغىنە، ئەرزىمەس دەسمايىدۇر. خوتۇنۇڭ بىلەن بىللە بولغاندا سەن يەلكەڭنى بېسىپ تۇرغان تاغدەك بېسىمدىن، جىددىيچىلىكتە قوداڭشىپ كەتكەن نېرۋىلىرىڭنىڭ چارچىشىدىن، ئەرزىمەس غەم - غۇسسىلەردىن ئازاد بولۇپ، يەڭگىللەپلا قالىسەن، كاتتا بەخت لەززىتىگە چۆمۈلىسەن. ئەر - خوتۇنچىلىق مېھرى - نەچچە ھەسسە كۈچەيگەي.

شۇڭا دەيمەنكى، خوتۇننى ئېلىپ بولۇپلا، مۇھەببەتنى كېپىنلەپ قويما. مۇھەببەت مەڭگۈ ياش تۇرسۇن، شاش تۇرسۇن.

22. ئاز ئۇخلىغىن، ئەركەكلەر

ئۇيقۇ بىر ئادەمنىڭ نورمال ھايات كەچۈرۈشىدە كەم بولسا بولمايدىغان پائالىيەت جەريانى. ئۇ ئورگانىزملارنىڭ خىزمەت ئىقتىدارى ۋە فۇنكسىيەسىنى تەڭشەپ بەدەننىڭ جانلىق، جۈش-قۇن، مېڭىنىڭ سەگەك، تېتىك، تەپەككۇرنىڭ ئوچۇق، ئىنىكاسنىڭ تېز بولۇشىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىدۇ. ئەمما جىق ئۇيقۇ ئادەمنى لايغەزەل، پەي - يىلىكلەرنى بوشاڭ قىلىۋېتىدۇ. ئۇيقۇغا ئامراق، كۆپ ئۇخلايدىغان ئادەملەرنىڭ ئىنكاسى ئاستا، تەپەككۇرى تېيىز، كۆپ ئىشلارغا ئەقلىي ھۆكۈم چىقىرالمايدىغان، خېچىر مىجەز ئارىسالدىلىققا، مەيدانسىزلىققا مايىل كېلىدۇ. يەنى ئۆزىنىڭ مۇستەقىل قارىشى يوق ھېسابتا بولىدۇ، كۆپ سانلىققا، ئاۋازى يوغان چىقىدىغانلارغا ئەگىشىدىغان مەۋقەسى ئاجىز كېلىدۇ. يەنە كېلىپ ئۇيغۇر تېبابەتچىلىكى كېچىلىك ئۇيقۇنىڭ مىزاجىنى ئىسسىق، كۇندۇزلۇك ئۇيقۇنىڭ مىزاجىنى سوغۇق دەپ بېكىتىدۇ. كۇندۇزلۇك ئۇيقۇسى كۆپ كىشىلەرنىڭ ئىشلىرى يۇرۇشمىگەن، كەيپىياتى ناخۇش، ئېزىلەڭگۇ، ئائىلىسى غۇربەتچىلىكتە ئۆتىدۇ.

كۇن چىققۇچە ئۇخلاپ ياتماڭ. سەھەر قوپۇپ پاكىزلىنىپ، ئەتىگەنلىك تائەت - ھەربىكەتلەر بىلەن مەشغۇل بولۇڭ. تارچۇق ئۆيگە بېكىنىپ ئولتۇرماي، سۇبھىنىڭ مۇزدەك ئارامبەخش سوغۇقىدا بۇخسىغان مېڭىڭزنى پاكلاپ، سەگىتىپ، چايقاپ چە-

قىلىڭ. مۇمكىن بولسا ئاز - تولا چېنىقىپ ھەرىكەت قىلىپ بەرسىڭىز سالامەتلىكىڭىزگە ھەمدە شۇ كۈنلۈك روھىي كەيپىيا-تىڭىزغا تېخىمۇ پايدىلىق. يەنە كېلىپ ئەتىگەن قوپۇپ شۇ بىر كۈنلۈك ئىشلىرىڭىزنى ئەستايىدىل پىلانلاپ، ئالدى بىلەن قايسى-سىنى قىلىش ۋە ئاخىرىدا قايسىنى قىلىش كېرەكلىكىنى ئايرىۋا-لالايسىز ھەمدە تىرىشسىڭىز شۇ بىر كۈنى قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلىرىڭىزنىڭ بەزىلىرىنى ئەتىگەندىلا بېجىرىۋالالايسىز. كەچ-لىكى رېستۇرانمۇ - رېستۇران سوكۇلداپ ياكى كېچە بىر چاغقا-چە تېلېۋىزورنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئەتىگەنلىكى كۈن كاسىغا چۈشكىچە ئېزىلىپ ئۇخلاش زامانىمىز كىشىلىرىدىكى ئىنتايىن ناچار تۇرمۇش ئادەتلىرىنىڭ بىرىدۇر. مېنىڭ، تەنىڭ جۇشقۇن، سەگەك، ئوچۇق ۋاقتىدا لايغەزەلنىڭ ئۇيقۇسىنى ئۇخلاش ئادەە-دىن سائادەت - مۇۋەپپەقىيەتنى مىڭ ھەسسىلەپ يىراقلاشتۇرۇ-ۋېتىدۇ. چۈشكىچە ئۇخلاپ، تېخى تەلتۆكۈس ئويغانمىغان نېرۋە-لارنى سۆرەپ يۈرۈپ، ناشتىمۇ قىلا - قىلماي ئىشقا يۈگۈرسىڭىز جەزمەنكى كەيپىياتىڭىز ياخشى بولمايدۇ، ئىشلىرىڭىز ئاقمايدۇ، كىشىلەرگە بېرىدىغان تەسىرىڭىزمۇ ھەرگىز ياخشى بولمايدۇ.

كەچلىكى ئىلاجىنىڭ بارىچە بۇرۇنراق يېتىڭ. چۈنكى نېرۋە-لىرىڭىز، مېڭىڭىز ھاردى، ئۇ ئارام ئېلىشقا موھتاج. ئۇيقۇلۇق قىلغان ئىشتىمۇ ئۇنۇم ئاز بولىدۇ. ئەتىگىنى ئورنىڭىزدىن سە-ھەر تۇرۇڭ، خوتۇن - بالىلىرىڭىزنىمۇ سەھەر تۇرۇشقا، سەھەر-دە ھەرىكەت قىلىشقا ئادەتلەندۈرۈڭ. ھېچبولمىسا گالۇڭ، ھۇ-رۇن، ئەسنىگەك، ئىشلىرى ئالغا باسماس كېسەلمەنلەردىن بو-لۇپ قالماسسىز...

23. بىكارچىدىن نېرى تۇر

بىزدە «ھۇنەرسىز ئەر ھوسۇلسىز يەر» دەيدىغان قىممەتلىك ھېكمەت بار. بۇ ماقالنىڭ ئۆزىگە تېرىم خەلقىنىڭ چوڭقۇر ھاياتلىق پەلسەپىسى يوشۇرۇنغان. ھوسۇلسىز، زەيكەش، ئۇنۇمسىز يەردىن ھەممە ئادەم قاچىدۇ. ئۇ يەرنىڭ تۇرغان، پۇتكىنىدىن ئۆرلەپ تۇرىدىغىنى غىچلا شور، زەي. ھۇنەرسىز، بىكار تەلەت، ھۇرۇن ئادەمنىمۇ ياقتۇرىدىغان ئادەم بولمىسا كېرەك (شەيتان ۋە ئۇنىڭ پۇشتىپاناھلىرىدىن بۆلەكلەر). دېمەككى ھۇنەرسىز، لايغەزەل، بىكارچى، ئىشقا مەيلى يوق ھۇرۇن ئاڭقاۋلارنىڭ تۇرغان، پۇتكىنىدىنمۇ زەئىپلىك، قاششاقلىق، نادانلىق، تەييارتاپلىق، بوشاڭلىق، لىڭتاسمىلىق مانا مەن دەپ چىقىپ تۇرىدۇ. ئىشسىزلىق ئەڭ يامان. ھۇرۇنلۇق ئاپەت. بىكارچىلىق ھەممىنى بىزار قىلىدىغان ۋە نۇرغۇن ئادەمگە زىيان يەتكۈزىدىغان ناچار ئىللەتتۇر.

ئەر كىشىنىڭ بىكار لاغايلاپ يۈرگىنى ياخشى ئەمەس. بىكارچىلار بۇزۇلار، يەنى بىكار ئادەم لاغايلاپ يۈرۈپ جەمئىيەتتىكى ناچار ئادەم ناچار ئىشلارغا ئارىلىشىپ قالىدۇ. «غايىلىك ئادەملەر بۇيرۇقنى ئۆزىنىڭ ئىمانىدىن تاپشۇرۇۋالىدۇ» (ئابدۇقادىر جالالىدىن) ئۇلارنىڭ بىكار لاغايلاپ، كوچا چىڭداپ يۈرۈشكە ۋاقتى، چولىسى تەگمەيدۇ. بىكارچىلاردا خىيال كۆپ، نىيەت

ئىزگۈ، پىلان ئۇلۇغ بولىدۇ. ئەمما خىيالىنى رېئاللىققا، نىيەتىنى ھەرىكەتكە، پىلانىنى ئەمەلىيەتكە ئايلاندۇرۇشقا ئىرادە ـ ئىنجا كەمچىل كېلىدۇ.

كوچىلاردا بىكاردىن ـ بىكار لاغايلاپ يۈرمەك ۋە جەمئىيەتتە، كوچىنىڭ دوقمۇشلىرىدا ئىش يوق، بىكارچىلىق دەپ قويۇپ كۈنلەپ قارت، بىلىيارت، شاھمات، ماجاڭ ئويناپ كۈن ئۆتكۈزىدىغان جانباقتى ئادەملەرگە ئەڭ ياخشىسى ئارىلاشماڭ. ئىشى يوق بىكارچىلار دەل قانداق ياشاش مەسلىسىنى ھەقىقىي ئايدىڭلاشتۇرالمىغان ئەقىدىسىز لەيلىۋەشلەردۇر. بىزدە قىلىدىغان، جىددىي بېجىرىدىغان ئىش يوقمۇ؟ بىز قىلىدىغان ئىشى تۈگەپ كەتكەن قەۋم ئەمەس، بەلكى دەرھال بېجىرىشكە تېگىشلىك جاندىن مۇھىم ئىشلىرى تاغدەك دۆۋىلىنىپ قالغان، ئىش قىلىدىغان، جان دىلى بىلەن ئۆزىنى بېغىشلايدىغان پىداكارلىرىنىڭ تايىنى قالمىغان بىر قەۋم. ئاياللارنىڭ يوپۇرۇلۇپ كوچا ـ ماگىزىنلارغا چىقىۋېلىشى، ئەرلەرنىڭ زۇۋاننىڭ، مەردۇ ـ مەردانە، ياڭراق ئاۋازلىرىنىڭ ئازىيىپ كېتىشى ئۇلارنىڭ كاتتا، ئۇلۇغ ئىشلار بىلەن ئالدىراش بولۇپ كەتكەنلىكى ئەمەس، بەلكى قىلىدىغان ئىشلىرىنى تاپالماي، قىلمىسىمۇ بولىدىغان ئىشلارغا بەنت بولۇپ كەتكەنلىكىدۇر. ھاياتقا بولغان ئىمان ـ ئېتىقادى ساغلام، چىڭ بىر بەندە بىكار ياتمايدۇ، ۋەز ساتمايدۇ، ئىشتىن قاچمايدۇ، ئىشتىن ئاشمايدۇ.

ۋاقىت ئىنسانغا بېرىلگەن ئىنتايىن قىممەتلىك تارتۇق. بىر مىنۇت سىزگە بىرلا قېتىم بېرىلىدۇ. ياشلىقىڭىزدا، كۈچىڭىزنىڭ، زېھنىڭىزنىڭ باردا بىكار ياتماڭ. بىكارچىلارغا، ۋاقىتنى

ىنىڭ ھارامخور كۈشەندىلرىگە ئاز ئارىلىشىڭ ـ دە، ئەمەلىي نەپ ئەكىلىدىغان ئىشلارغا ئۆزىڭىزنى ئېتىڭ. شادلىق، بەخت دەل ئىشتا!

ئاقىللار دەيدۇ: ياشلىق ئەتىرگۈلگە ئوخشايدۇ. ئەگەر ئۇ گۈلدىن قانداق ھۇزۇرلىنىشنى بىلمەي تىتىپ، چەيلەپ توزىتىۋەتسە، كىشى قېرىغاندا تىكەنگە ئولتۇرۇپ قالىدۇ.

24. دوستىڭىز بولسۇن

ئادەم كىشىلىك جەمئىيەتتە، ئىنسانلار توپى ئىچىدە ياشايدۇ. بىر ئادەمنىڭ بۇ ھاياتلىقتا يەككە - يېگانە، يالغۇز، مۇتلەق مۇستەقىل ھالدا ياشايمەن دېيىشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. دېمەكچى، سىز ئادەملەر بىلەن ئالاقە قىلغان ئىكەنسىز، سىزگە ئەسقاتىدىغان، ياخشىنى تەۋسىيە قىلىپ، ياماندىن توسىدىغان دوستىڭىز بولمىقى زۆرۈردۇر. بىزدە بىرەر قېتىم كۆرۈشكەن ئادەملەرمۇ بىر - بىرىنى دوست، ئاغىنە، بۇرادەر دەپ ئاتىشىپ، سۆرىشىپ يۈرىدىغان ئىشلارنى ماڭدامدا بىر ئۇچراتقىلى بولىدۇ. ئەمما، بىرەرسىنىڭ بېشىغا ئازراقلا كۈن چۈشتىمۇ دولاڭغا ئېسىلىپ ماڭغان يەنە بىرىنى ئىزدەپ تاپقىلىمۇ بولمايدۇ. ئەقىدىسى بىر بولمىغان دوستلۇقتىن ۋاپا كەلمەيدۇ. دوست دېگەن ئەڭ ئالدى بىلەن سەن بىلەن تىلداش - دىلداش بولۇشى، سېنىڭ ئويۇڭ، ھېس - تۇيغۇلىرىڭغا ئورتاقلىشىپ بېرەلىشى ۋە كەلگەن كۈلپەتلەرگە تەڭ مۇرە تىرەپ بېرەلىشى، ھېچبولمىغاندا، بېشىڭغا كۈن چۈشكەندە قۇيرۇقىنى قىسقىنچە قاچماسلىقى كېرەك. داستىخاندىكى، رېستۇراندىكىسى دوست ئەمەس، ھەمداستىخان، ھەمجور تاماشا؛ كوچىدا بىللە مېڭىشىپ، ھاراقنى بىللە ئىچىشىپ، پۇلنى بىرلىكتە خەجلىشىپ، بىر ئىشخانىدا، بىر كەسىپتە بىللە ئىشلەپ يۈرگىنى دوست ئەمەس، بەلكى ئىشداش، يولداش، رومكىداش؛ دوست ئۆزىنىمۇ، سېنىمۇ ھەر

ۋاقىت ئويلاپ تۇرغۇچىدۇر، ئۆزىگە راۋا كۆرگەننى ساڭىمۇ تەۋسىيە قىلمىدىغان، سېنى يامان قىلىق - ئادەتلەرنىڭ چىرىتىشىدىن توسىيالايدىغان، ئائىلەڭنىڭ خاتىرجەملىكىگە كۆڭۈل بۆلمىدىغان، سىرىڭنى ساقلىيالايدىغان، ئۇي، كەيپىياتىڭغا غەرەزسىز ئورتاقلىشالايدىغان، خوتۇن - بالىلىرىڭغا شەكسىز ھامىيلىق، ئاتىدارچىلىق قىلالايدىغان، ھەر قانداق ئېغىر كۈنلەردە ياكى شادلىق كۈنلەردىمۇ يېنىڭدا مەھكەم بىرگە تۇرالايدىغان، سېنى كۆرەڭلەپ ئۆزىنى يوقىتىشتىن ياكى جۇشقۇنلىشىپ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشتىن ئاگاھلاندۇرۇپ تۇرالايدىغان خالىس ھەمراھىڭدۇر. ئۇ باي بولۇشىمۇ، كۆك نامرات بولۇشىمۇ، چوڭ - كىچىك بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئەمما، دوستلۇق ساداقەتمەندە چىن دوست پەرقسىزدۇر، بىباھا - تەڭداشسىزدۇر.

سىز «بىكارمۇ سەن» دەپ جىددىي ئىشىڭىزنى تاشلاتقۇزۇپ ئىچىشكىلى، چېكىشكىلى ۋە يەنە بىر نېمىلەرنى قىلىشقىلى سۆرەپ ئېلىپ ماڭىدىغان بىراۋنى دوستۇم، ئىشەنچلىك، يېقىن ئاغىنەم دەپ ئۇنىڭغا بېرىلىپ كەتمەڭ. «كىشىنىڭ دىيانىتى ئۆزىنىڭ دوستىنىڭ دىيانىتىگە قارىتا بولىدۇ، شۇڭا سىلەر ئارىلىشىۋاتقان ئادەمىڭلارغا قاراپ ئارىلىشىڭلار» (ھەدىستىن). دوست ھەرگىزمۇ دوستقا ھارامنى، خىيانەت، جىنايەتنى تەۋسىيە قىلماس. دوستىنىڭ ئىززىتى، ئابرۇيى، غۇرۇرى، پەزىلىتىنى قوغدىسا قوغدارکى، ھەرگىز ئۇنى زىيانغا ئۇچراتماس، بۇزۇق، تۇيۇق يوللارغا باشلىماس. ناچار دوست يامان كۈنلەر كەلگەندە ئۇ سىزنىڭ تامامەن ئەپتى - بەشىرىڭىزنىڭ ھەممىسىنى خەلقئارا لەمگە ئاشكارىلىۋېتىپ، سىزنى پۈچۈق تىينىغا ئالغۇسىز رەسۋا قىلىۋېتىشى مۇمكىن.

ئۇ سىزنىڭ دوستىڭىز بولسۇن، سىزگە ياخشىلىقنى، گۈ-
زەللىكنى تەۋسىيە قىلسۇن. تاماكا چېكىپ، ھاراق ئىچىۋاتقان
بولسىڭىز قولىڭىزدىن تاماكا - رومكىلارنى يۇلۇپ تارتىۋېلىپ
«سەن بىرگە لازىم» دېيەلەيدىغانلارنى دوستۇم دەپ بېشىڭىزدا
كۆتۈرۈڭ. «بىرنى چېكىپ، ئىچىپ قويغانغا نېمە بوپتۇ؟ يۈزۈم-
نى قىلمامسەن؟ ئاغىنەم دېسەڭ، كۆتۈرۈۋەت...» دېگەندەك پەل-
پەتىش گەپلەر بىلەن زىيانلىق نەرسىلەرنىڭ زەنجىرىگە قىستىغان-
لارنىڭ خۇمپەرلەرچە قىرغىنچىلىقىغا قارىپلا ئۇلارنى دوستۇم
دەپ تاپىنىغا سۆيمەڭ. دوست دوستقا زەھەرنى راۋا كۆ-
رەمدۇ؟...

ھەر قانداق كىشىگە ئوڭايلا ئىشىنىپ كەتمەڭ... دوستنى
بالا - قازا سىنايدۇ. سىنىلىپ بولغۇچە ئۇنىڭغا پۈتۈن سىرىڭىز-
نى ئاشكارىلىماڭ ھەمدە پەزىلەتسىز دوستلىرىڭىزدىن ئاستا -
ئاستا يىراقلىشىپ كېتىڭ. «پىيازنىڭ پوستى تولا، ئەخمەقنىڭ
دوستى» دېگەندەك تاينى يوق ئادەملەر بىلەن تولا ئارىلىشىپ
كەتمەڭ. ئارىلاشسىڭىزمۇ ھەددىدىن زىيادە يېقىنلىشىپ كەت-
مەڭ.

دوستقا ئېرىشىش ئۈچۈن سىزمۇ باشقىلارغا سەمىمىي،
دوستانە مۇئامىلە قىلىڭ. باشقىلارنىڭ ھەقىقىي ئىشەنچىسىگە
ئېرىشىشكە تىرىشىڭ. ساختىپەزلىك، ۋىجدانسىزلىق، نائەھلە-
لىك قىلماڭ. دوستىڭىزنىڭ ئىززەت - ئابرۇيىنى ھەر جايدا
قوغدىڭ. كىشىلەر سىزدىنمۇ ئىشەنچلىك، غەرەزسىز دوستانە-
لىقنى ھېس قىلالىسا ئاندىن سىزگە دوستلۇق كۆڭلىنى سۇنە-
دۇ. قاپاق پۇچۇقىغا ھېچكىم ئالتۇن تاۋاقنى پار قىلماس.

25. ئايالىڭىزنىڭمۇ دوستلىرى بولسۇن

بىزدە «ئەر دېگەن تالانىڭ ئادىمى، خوتۇن ئۆينىڭ» دەيدىغان گەپ بار. شۇ كۆز قاراشتا بىزنىڭ كۆپ قىسىم ئاياللىرىمىز تۇغمەس ئائىلە ئىشلىرى ۋە پەرزەنت بىلەنلا بولۇپ كېتىپ ئوڭايلا جەمئىيەتتىن ئايرىلىپ قالىدۇ. بولۇپمۇ توي قىلغاندىن كېيىنلا كۆپ قىسىم ئاياللار ئەسلىدىكى دوستلىرىدىن، ھەتتا بىر-بىرىگە قىيمايدىغان يېقىن سىرداشلىرىدىنمۇ ئايرىلىپ قالىدۇ. يەنە كېلىپ مۇتلەق ساندىكى ئەر زاتى خوتۇنىنىڭ دوستلىرىنىڭ كۆپ بولۇشىغا جان - جەھلى بىلەن قارشى تۇرىدۇ. «خوتۇننى دوست بۇزىدۇ، ئايال كىشىگە بولار - بولماس ئەقىل ئۆگىتىپ تاپتىن چىقىرىدۇ» دەپ قارايدۇ. ھەقىقەتەنمۇ بولار - بولماس، تايىنى، مەۋقەسى يوق ئاياللار تىنچ، خاتىرجەم ئائىلىلەرنى بۇزىدىغان كۈشەندە. ئىككى ئايال كىشى بىللە بولسا تاسقىمىغان جاھان قالمايدۇ، دەيدىغان گەپ بار. ئايال كىشىنىڭ غەيۋەتكە، باشقىلارنىڭ سىرىنى، خۇپىيانە ئىشلىرىنى بىلىشكە قىزىقىدىغان ئادىتى بار. بۇ نۇقتىدىن ئاياللارنىڭ چاكىنا، تەرىپسىز ئاياللار بىلەن باردى - كەلدى قىلىشىنى ئامالىنىڭ بارىچە توسقان تۈزۈك. ئەمما ئاياللارنىڭ ھەممىسىنىڭلا ناچار - تەرىپسىز بولۇشى ناتايىن. تەرىپسىلىك، ئەخلاقلىق ئاياللارمۇ ئاز ئەمەس. ئايال كىشى ئۆيدىنلا چىقماي ياكى ھېچكىم بىلەن ئارىلاشماي ئۇلتۇرسا، كۆزى كىچىك، جۇرئەتسىز، قۇل مىجەز،

پىكرىدە، كۆز قارىشىدا يېڭىلىق، جانلىقلىق يوق ياغاچ بۇتقا ئايلىنىپ قالىدۇ. ئەگە ياخشىسى ئايالىڭىزغا پەزىلەتلىك، پارا-سەتلىك دوستتىن بىرەر - ئىككىنى تېپىپ بېرىڭ ياكى بولمىسا ئۇنىڭ ئەقىللىق ئايالىار بىلەن بولغان ئالاقىسىنى قىزغىن قوللا-گ، شۇنداق ئايالىارنى تېپىشىغا يارەملىشىڭ. تىنىق دەريا سۇ-يىمۇ ھەر كۈنى بىر خىلدا ئاقمايدۇ. ئەر - خوتۇن ئارىسىدا ئاز - تولا ئارازلىشىش، گەپ تالىشىپ قېلىشىنى يوق دېگىلى بولمايدۇ. ھېچقانداق دوست - بۇرادەرى، سىردىشى يوق ئايال ئېرى بىلەن بولغان كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ئىچىگە تىنىپ، ئۆزى يالغۇز تەگەپ، تولا ئويلاپ مۇلاھىزە قىلىۋەرسە، ئۇنىڭ دىل يارىسى بارغانسېرى ئېغىرلاپ، ئۇنى ئۇزاققىچە ئازابلىشى مۇم-كىن. ئايالىڭىزنىڭ يېقىن دوستلىرى بولسا، ئۇ ئائىلىدە بولغان ماجىرانى، ئۆزىنىڭ دەرد - ھەسرىتىنى ئۇنىڭ بىلەن ئورتاقلىشا-لايدۇ ھەمدە ئۇنىڭدىن پايدىلىق مەسلىھەت - كۆرسەتمە ئالالايدۇ. ئەقىللىق، پەزىلەتلىك دوست دوستىنىڭ ئائىلىسى ئۈچۈن كۆيۈ-نىدۇ. زۆرۈر تېپىلسا، دوستىنىڭ ئېرى بىلەن كۆرۈشۈپ مۇنا-سىۋىتىنى ياخشىلىيالايدۇ...

ئايالىڭىزنىڭ پەزىلەتلىك دوستلىرى بولسا، ئۇ دوستى بە-لەن بولغان ئالاقىسىنى، نورمال بېرىپ - كېلىشنى ساقلاپ بەرسە، ئىشىنىڭكى، بۇ ئايالىڭىزغا، سىزگە، ئائىلىڭىزگە پاي-دىلىق. ئايالىڭىز روھلۇق، تېتىك بولۇپ قالىدۇ. ئەمما قاتتىق دىققەت قىلىڭكى، ئايالىڭىزنىڭ دوستى غەيۋەتخور، پىتنىخور، گەپ توشۇغۇچى دەللال ئايالاردىن بولۇپ قالمىسۇن. تەربىيەت-سىز ئايالاردىن قاچماق لازىمدۇر.

26. ئەرلەرنىڭ ئەڭگۈشتىرى — قەتئىيلىك

ئەرلەرنىڭ جىسمى ۋە روھىغا ياراتمىشتىلا قوپاللىق ۋە بەردەملىكنىڭ تامغىسى بېسىلىپ كەتكەن. چىدامچانلىق ۋە قەتئىيلىك ئەرلەردىكى كەم بولسا بولمايدىغان ئەڭگۈشتەر. بارلىق مۇۋەپپەققىيەت قازانغان، بەختلىك ياشاۋاتقان، ھەربىر كۈننىى مەنىلىك ۋە خۇشال كەيپىياتتا كۈتۈپ - ئۈزىتىپ قويۇۋاتقانلار دەل ئۆز غايىسى، ئېتىقادىدا، ئۆز ئىش - كەسپىدە قەتئىي، ئۈزۈل - كېسىل كىشىلەردۇر.

ھالال بىلەن ھارام، ياخشىلىق بىلەن يامانلىق، رەزىللىك بىلەن گۈزەللىك ئارىلىشىپ كەتكەن جەمئىيەتتە بىر ئادەم، بىر ئەر قەتئىي بولمىسا ئوڭايلا ئىمانىنى بۇلغىۋالىدۇ، سەپتىن چۈشۈپ قالىدۇ، ئىشلىرى يېرىم يولدا توختاپ قالىدۇ ياكى باشقىلارغا ئالدىنىپ كېتىدۇ. رىقابەتنىڭ ئۆزگىرىش - تەرەققىياتلىرى ماھىيەتتە ئىنسانىنىڭ ئىرادىسى ۋە قەتئىيىتىگە قويۇلغان قاتتىق سىناقتۇر.

ئۆز ئەقىدىڭىزدە چىڭ تۇرۇڭ، ئۆزىڭىزگە، دۇنياغا، كىشىلەرگە نىسبەتەن توغرا ئەقىدە - ئېتىقاد تۇرغۇزۇڭ ھەمدە ئۇنىڭدا قەتئىي چىڭ تۇرۇڭ. كىشىلىك مۇناسىۋەت سىزدىن ئەۋرىشىم، ئارىسالدى بولۇشنى تەلەپ قىلىشى مۇمكىن. ئەمما، ئۆزىڭىزنىڭ توغرا مەيدان، كۆز قارىشىڭىزدىن ئاسانلا ۋاز كېچىـ

دىغان، ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىدىغان، ھەتتا باشقىلارنىڭ بىمەنە سەپسەتىلىرىگە بولۇشىدىغان ئىشنى قىلمايدۇ. بىزدە ئۆزىدە توغرا، ئۇزۇل - كېسىل ئەقىدە تۇرغۇزغان ئادەملەر كۆپ ئەمەس. شۇڭا سوزسا لەغمەن، تۇگسە مانتا بولىدىغان مەۋقەسىز ئادەملەرنىمز كۆپىيىپ كېتىپ باردۇ. ئەبۇ ئەلى ئىبىن سىنا: «ھەقەقەتنى ئىچىڭلار، توغرا يولدا مېڭىڭلار!» دېگەنىكەن. ھەقىقەتنى ئىچىش، توغرا يولدا مېڭىشقىمۇ دەل قەتئىيلىك، بوشاشماس ئىرادە كېرەك.

قەتئىيلىك يەنە باشقىلارنىڭ بىمەنە ئىش - سۆزلىرىگە دادىل رەددىيە بېرىشتىمۇ ئىپادىلىنىدۇ. ھەقىقەتنىڭ نوپۇزى سەپسەتىگە قارشى تۇرۇش ئارقىلىقلا تىكلىنىدۇ. شۇڭا، دوستلىرىڭىز ياكى باشقىلارنىڭ بولسۇن قانۇن - نىزام، ئاممىۋى ئەخلاققا زىت ھەر قانداق ھەرىكىتىگە لايىقىدا ئىنكاس قايتۇرۇڭ. ئۇنسىز سۇكوت ھەقىقەتنىڭمۇ، ئۇنىڭ ئەگەشكۇچىلىرىنىڭمۇ قەددىنى پۈكۈپ، زۇۋانىنى خىرەلەشتۇرۇپ، سەپسەتىنىڭ ئۆكتەملەرچە يامرىشىنى كەلتۇرۇپ چىقىرىدۇ.

قانداقلىكى ئىش باشلىماڭ، توغرا، ياخشى بولسىلا يېرىم يولدا تاشلاپ قويماڭ. ئۇ شاختىن بۇ شاختا سەكرىمەڭ. باشقىلار بىرەر ياخشى ئىش - كەسپىنىڭ كويىغا كىرىۋالغان بولسا، سىزمۇ قىلىۋاتقان ئىشىڭىزنى تاشلاپ شۇ ئىشنىڭ پىشىگە ئېسىلماڭ، بەلكى قىلىۋاتقان ئىشىڭىزنى كەم - كۇتىسىز، باشقىلارنىڭ زوقىنى قوزغىغۇدەك جايىدا قىلىشقا تىرىشىپ ئىشلەۋېرىڭ. مەۋقەسىزلىك ھاياتنى، ئەقلىنى، مالنى ئورۇنسىز، ئەھمىيەتسىز خوراشقا ئېلىپ باردۇ.

ئاياللارمۇ لامزەللە، مەۋقەسىز، تۇتۇرۇقسىز، شاختىن ـ شاختا سەكرەپ يۈرىدىغان ئەرلەردىن يەتكۈچە بىزار. ئۇلارنىڭ جان ـ جېنى بىلەن تىلەيدىغىنى قەتئىي، مۇھەببەت ـ نەپرىتى ئېنىق، كەسكىن ئەرلەردۇر. بۇرادەر، ئەڭ ياخشىسى نۇرانە يولدىكى قەتئىيلىكىڭىزنى تېپىۋېلىڭ. ئىزگۈلۈك يوللىرىدىكى قەتئىيلىك سىزگە ئىككى دۇنيالىق سائادەتتىن بۆلەك نەرسە چىللىمايدۇ.

27. سەممىي، راستچىل بولۇش

سەممىيلىك، راستچىللىق ئىنساندا بولۇشقا تېگىشلىك ئەڭ ئەقەللىي پەزىلەتتۇر. بىر ئادەمنىڭ پەزىلىتى كۆپ هاللاردا سەممىيلىك، راستچىللىق ۋە كەمتەرلىك بىلەن ئۆلچىنىدۇ. يالغانچى، كاززاپ، غەيۋەتخور، گۇپپاڭچى كىشىلەر باشقىلارنىڭ ئوڭايلا نەزىرىدىن چۈشۈپ كېتىدۇ. شۇڭا سەممىي، راستچىل بولۇشقا تىرىشىڭ. هەرگىز يالغان گەپ قىلماڭ. مەيلى ئايالىڭىزغا ياكى بالىلىرىڭىزغا بولسۇن ۋە ياكى باشقا كىشىلەرگە بولسۇن راست گەپ قىلىڭ، كاززاپلىق قىلماڭ.

باشقىلارغا قالايمىقان ۋەدە بەرمەڭ. كۈندىلىك تۇرمۇشىڭىزدىكى ئىشلىرىڭىزنىڭ ئەمەلىي ئەهۋالىغا قاراپ باشقىلار بىلەن ئۇچرىشىش ياكى يىغىلىش، كۆرۈشۈشكە ۋەدە قىلىڭ. مەيلى ياخشى، مەيلى يامان ئادەمگە بولسۇن ۋەدە قىلغانىكەنسىز، جەزمەن ۋەدىڭىزدە چىڭ تۇرۇڭ. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاهۇ ئەنهۇ رىۋايەت قىلغان بىر هەدىستە، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ: ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمىغان هەر بىر ئادەم ئۇچۇن قىيامەت كۈنى ۋاپاسىز دېگەن بايراق تىكلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام يەنە ۋەدىگە ۋاپا قىلماسلىق، يالغان سۆزلەشنى مۇناپىقنىڭ سۈپەتلىرى قاتارىدا تىلغا ئالىدۇ. هەقىقەتەنمۇ، ۋەدە يەنە بىر ئادەمنىڭ ئىشەنچىسىنى قوزغايدىغان ئەهدە قەسەمدۇر. سەممىي بولغاندىلا، ئاندىن چىنلىق بىلەن لەۋزە -

ۋەدە قىلغىلى بولمىدۇ.

ئايالىڭىز، بالىلىرىڭىزغا ھەرگىز يالغان گەپ قىلماڭ. ئۇلارغا بەرگەن ۋەدىلىرىڭىزدە چىڭ تۇرۇڭ. باغچىغا ئاپىرىمەن دېسىڭىز، يوقىلاڭ باھانە ـ سەۋەبلەر بىلەن ئۇنى يوققا چىقارماڭ. ۋاقىت چىقىرىپ بەرگەن ۋەدىڭىزنى ئەمەلگە ئاشۇرۇڭ. بولمىسا بالىلىرىڭىز سىزنىڭ يالغانچىلىقىڭىز، كاززاپلىقىڭىز دىن يامان تەسىر ئېلىپ، گەپلىرىڭىزگە ئىشەنمەس بولۇپ قالىدۇ. ئىززەت ـ ئابرۇيىڭىز يەر بىلەن يەكسان بولىدۇ.

بالىلىرىڭىزغا، دوستلىرىڭىزغا ئۆز ئەمەلىيىتىڭىز بىلەن ئۇلگە بولۇڭ. سەمىمىيلىكىڭىز، راستچىللىقىڭىز ئائىلىڭىزنىڭ ئورتاق قىممىتىنامىسى بولسۇن.

سەمىمىي گەپ قىلىش ئۇچۇن سەمىمىي ئىش قىلىش كېرەك. راست سۆزلەش ئۇچۇن راست سۆزلىگۈدەك، ئۆزىڭىزگە، ۋىجدانىڭىزغا لايىق كەلگۈدەك ئىش قىلىڭ. يالغانچىلىقىڭىز تۇپەيلىدىن باشقىلارنىڭ ئىشەنچىسىدىن ئايرىلىپ قالماڭ. راستچىللىق، سەمىمىيلىك ئاۋام ئورتاق ھازىرلايدىغان ئەڭ ئەقەللىي ساپا ـ خىسلەتتۇر. مۇنداق ساپا ئومۇملاشقان ئائىلە، جەمئىيەت، شۇبھىسىزكى، بەرىكەت، سائادەت زىيالىرى بىلەن يورۇق تۇرىدۇ.

28. دۇنيا ئەمەلي ئىشلەيدىغان ئەرلەرگە موھتاج

ئىنسان خىيال، تەسەۋۋۇر، پىلان بىلەن ئۆزىنىڭ دۇنياسىنى بەيىتىدۇ. ئالىملار مول تەسەۋۋۇر ۋە شېرىن خام - خىيالىنىڭ كىشىلەرنىڭ تەپەككۇرىنى جانلاندۇرۇپ، ئىجاد قىلىش، يېڭىلىق يارىتىش كۈچىنى ئاشۇرىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ چىققان. دېمىسىمۇ ئىنسانىيەتنىڭ تەرەققىيات ۋە تېخنىكا ئىجادىيىتىنىڭ نۇرغۇن قىسمى خىيال، تەسەۋۋۇرلارغا ئىش قوشۇش ئاساسىدا شەكىللەنگەن. ئەمما ھەرگىز ئۇنتۇماسلىق كېرەككى، بۇ خام-خىيال تەسەۋۋۇر، گۈزەل پىلانلا ھەممە نەرسىنى ھەل قىلىدۇ، ئەتىدىن - كەچكىچە خام - خىيالنى دۆڭ قىلىپ ئوڭدىسىغا يات دېگەنلىك ئەمەس. پىلانغا چۈشلۈق ھەرىكەت، نىيەتكە چۈشلۈق ئەمەل بولغاندىلا، ئاندىن غايە رېئاللىققا ئايلىنىپ كىشىلەرگە بەخت، شەرەپ، ئۇتۇق ئېلىپ كېلىدۇ.

بۇرادەر، خىيال، نىيەت قىلىڭ. ئەما ھەممىدىن مۇھىمى ئەمەلىي ھەرىكەت، تىرىشچانلىق كۆپ بولسۇن. بىزدە ئېغىزىدا شەھەر ئالىدىغان نوچى - پوچىلاردىن، ئۇلۇغ خىيالشۇناسلاردىن يولدىكى بىر تال تەمەچنى ئېلىۋېتىشنى بولسىمۇ چىن دىلىدىن ئىزدەيدىغان، ئازراق بولسىمۇ ئەمەلىي ئىش قىلىشنى خالايدىغان ئادەملەر، ئەرلەر قانچە كۆپ بولسا، جەمئىيىتىمىزنىڭ ئومۇمىي قاتلىمىدىن كىشىنى خۇشاللىققا چىللايدىغان سادالار شۇنچە كۆپ

چىقىدۇ. ھەممە ئادەمدە پىلانلا، غايىلا بولۇپ ھەربىرىدە، جان پىدالىق بولمىسا غايە قۇرۇق گەپ پېتى، پىلان سەپسەتە پېتى قېلىۋېرىدۇ. ئىنسانىنىڭ ھالى - ئەھۋالى قۇرۇق گەپ، ئۇلۇغ پىلان، شېرىن تەسەۋۋۇر بىلەن ئەمەس، بەلكى ئاز بولسىمۇ نەق ھەرىكەت بىلەن ياخشىلىنىدۇ...

پۇل تاپقۇچىز بولسا، ئىخلاس بىلەن سەمىمىيەتچىز بىلەن ئىش قىلىڭ. بىر پۇڭ پۇلنىمۇ قەدىرلەڭ. پۇل يىغمەن دەپ ئەتىدىن - كەچكىچە كاراڭشىپ تۇرۇپ يەنە بەدىخەجلىك قىلىسىڭىز ھەرگىز پۇل يىغالمايسىز.

بىرەر تىل ياكى تېخنىكا ئۆگەنمەكچى بولسىڭىز، ئەھمىيەتسىز ۋاقىت ئىسراپچىلىقنى ئازايتىپ دەرھال كىرىشىڭ. پىلانلاپ قويۇپلا جاپادىن، بەدەلدىن قاچماڭ. پىلان تۇزسىلا نىيەت قىلسىلا ھېساب ئەمەس. ئەمەل ھامان نىيەتتىن ئەۋزەل.

بىزدە غايىلىكلەر، پىلانچىلار كۆپ. بىر كېچىدىلا مىليونېر بولغۇسى يوق ئادەم بار دېسە مەن ئۇنىچۋالا ئىشەنمەيمەن. ھەممەيلەننىڭ ياخشى ئەر، لاياقەتلىك خىزمەتچى، نەمۇنىلىك ئىنسانلاردىن بولغۇسى بار. ئەمما، ئاشۇنداق گۈزەل پىلانلا بولۇپ ئۇنىڭ ئۈچۈن كېرەك بولىدىغان زۆرۈر تىرىشچانلىقلارنى قىلمىساق، پۇل ئاسماندىن چۈشەمدۇ؟ پەزىلەت يەردىن ئۈنەمدۇ؟...

ئەمەلىي ئىش قىلىڭ. ئۆزىڭىزگە لايىق پىلاندىن بىرنى تۇزۇۋېلىڭ ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن قايماي - تايماي تىرىشىڭ. بەلكىم بىر كۈنلەردە ئۆزىڭىز خىيال قىلغان ئارزۇ ساھىللىرىغا توساتتىنلا چىقىپ قالارسىز.

29. سىزده ھەر قانداق ئىشقا نىسبەتەن ئېنىق ئۆلچەم بولسۇن

ھەر قانداق ئادەمدە ھەر قانداق ئىشقا نىسبەتەن مۇئەييەن ياخشى ـ يامانلىق، ھالال ـ ھاراملىق ئۆلچىمى بولىدۇ. مۇنداق ئۆلچەمنىڭ بولماسلىقى بىزنىڭ تۇرمۇشىمىزنى قېلىپسىز، ئۆلـ چەمسىزلەشتۈرۈپ، ئېتىقاد چەمبىرەكلىرىمىزنى ۋەيران قىلىۋېتىدۇ.

مەدەنىيەتلەر ئالاقىسىنىڭ قۇيۇقلىشىپ، ئالماشتۇرۇش نىسبىتىنىڭ ئېشىپ بېرىشىغا ئەگىشىپ، كىشىلەرنىڭ گۇناھ ـ جىنايەت ئېكىدا، ئەخلاق ـ ئادەت ئۆلچەملىرىدە ۋە بىر ـ بىرىگە قويغان، قويىدىغان ئەقەللىي تەلەپ ـ مىزانلىرىدا نۇرغۇن ئۆزگىرىشلەر بولۇشقا باشلىدى. مەسىلەن: بۇرۇن ئۇچرىشىپ قالسا قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈش، ئايالالار ئېكىك يېقىپ سالاملىشىش ئادەت بولغان بولسا، ھازىر ھەتتا يىراقتىنلا ئېغىزىنىڭ ئۇچىنى مىدىرلىتىپ، باش لىڭشىتىپ قويۇش ئادەتكە ئايلىنىپ قېلىۋاتىدۇ. بۇرۇن كىچىكلەرنىڭ، چوڭلارغا ئىززەت ـ ئېكرام كۆرسىتىشى ئەڭ ئەقەللىي ئەخلاق ـ پەزىلەت، بىراۋنىڭ پەزىلىتىگە باھا بېرىشتىكى مىزان جۇملىسىدىن ھېسابلانغان بولسا، ھازىر ياشلارنىڭ چوڭلار، مويسىپىتلار ئالدىدىكى بىھايالىقى زامانغا، دەۋرگە يۈكلىنىپلا، توغرا چۈشىنىش تەۋسىيە قىلىنىدىغان بولۇپ قالدى. ۋەھالەنكى، زامان تەرەققىي قىلغان بىلەن ئىنسانلا-

رىنگ تۇرمۇشقا قويىدىغان ۋە تۇرمۇشتىن كۆتىدىغان ئەقەللىي تەلەپلىرىنىڭ مەزمۇنى ھېلىمھەم ئۆزگەرگىنى يوق. تەرەققىيات ماددىي، تېخنىكىۋى جەھەتتىن بولىدۇ. روھقا ئالاقىدار ئەخلاق، ئۆلچەم نورمىلىرى ئۆزگەرمەيدۇ. جاھاندا ئەخلاق ـ ئېتىقاد پەقەت ۋە پەقەت بىر ياكى بىر بولۇشى كېرەك. تۇرمۇشقا، ھاياتقا قويىدىغان ئۆلچەممۇ دەۋرگە بېقىپ ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان نەرسە ئەمەس. يات ئايال ساڭا مىلادىيىدىن بۇرۇن ھارام بولغان بولسا ھېلىمھەم ھارام. كوچىدا قولتۇقلىشىپ، قۇچاقلىشىپ مېڭىش بۇرۇنمۇ بىھايا، بەدقلىق بولغان بولسا، ھازىرمۇ دۇرۇس ئىشقا ئايلىنىپ قالغىنى يوق. زىنا، رىيا ھېلىمھەم خىيانەت ـ جىنايەتتۇر. دېمەككى، تۇرمۇشتىكى ئەخلاقىي ئۆلچەم ـ مىزانلار ئۆزگەرمەيدۇ، تۇرمۇش شەكلى ۋە ماددىي ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى ئۆزگىرىدۇ، كىيىم ئۆزگىرىدۇ، بەدەن ئۆزگەرمەيدۇ؛ گىرىم ئۆزگىرىدۇ، چىراي ئۆزگەرمەيدۇ؛ ھۆسن ئۆزگىرىدۇ، خۇلق ئۆزگەرمەيدۇ...

بۇرادەر، كىشىلەرنىڭ رىياكارلىقى، ئەخلاقسىزلىشىپ كېتىشنى زامانغا ئارتما. بەلكى كىشىلەردىكى ئىمان ـ ئېتىقادنىڭ، پەزىلەت تۇيغۇلىرىنىڭ خىرەلىشىپ، ئۆزگە، ھەركەت ـ ئادەتلەرگە قويغان تەلەپ ـ ئۆلچەملىرىنىڭ تايىنى قالمىغانلىقىدىن كۆر.

كىشىلەرنىڭ ئەركىنلىك، كىشىلىك ھوقۇق دەۋالىرىدا بەس-بەسلەپ كوچىغا چىقىپ، ھەررەكچى ـ سەررەكچى توۋلاپ يۈرگەنلىكىنى كۆرىسەن. ئۇلار ئاشۇ شۇئارلار ئاستىدا ھەتتا ھەممىلا نەرسىنى ئۆلچەمسىزلەشتۈرۈشكە ئۇرۇنىدۇ. ئاشىندار-چىلىق بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمىسا، خەق ھاراق ئىچەمدۇ، خىروئىن چېكەمدۇ، خەقنىڭ خوتۇنلىرىغا پوخورلۇق قىلامدۇ

ياكى كوچىدىلا بۇزۇقچىلىق قىلامدۇ، ھېچكىم ئارىلاشمىسا خوش بولىدىغانلار بىزنىڭ ئارىمىزدا يوقمۇ؟ دەرسنى ياخشى ئۆگىنىش توغرىلىق نەسىھەت قىلغان ئوقۇنقۇچىسىدىن، ئەدەپ ـ ئەركاد-نىڭ ئىچىدە يۇرۇپ تىرىشىپ ئوقۇش توغرىلىق تەنبىھلىگەن ئاتا- ئانىسىدىن ئاغرىنىۋاتقان، ساقىلى ئەستاغپۇرۇللاغا يەتكەد-دىمۇ ئاتا ـ ئانىسىغا پۇل دەپ ھۆركىرەپ توۋلاۋاتقان بالىلارنى بىز ماڭدامدا بىر كۆرۈپ تۇرىمىز. زامان شۇنداق بولۇپ كەتتى دەپلا ئۇلار بىلەن كارىمىز بولماسلىقى كېرەكمۇ؟ زارلاپ قويۇش بىلەن ھېچ ئىش ھەل بولمايدۇ. بىزنىڭ قىلىدىغىنىمىز ئۇلار خالىمىسىمۇ تۇرمۇشنىڭ مىزان ـ پرىنسىپىنى ئۇلارغا يەتكۈ-زۈش.

بۇرادەر، تۇرمۇشىڭىزدا جەزمەن مۇقىم ئۆلچەم، پرىنسىپ بولسۇن. ھەممىلا نەرسىگە «ھە» دەپ قوللارچە باش ئېگىۋەر-مەڭ. زىتىڭىزغا، تۇرمۇش پرىنسىپىڭىزغا ياقمايدىغان ئىشلار بولسا دەرھال «ياق» دەۋېرىڭ، قىلچە ئىككىلەنمەڭ. سىزدە بىر ياخشى دوستقا، بىر ياخشى ئايالغا، بىر ياخشى بالىغا ۋە ئىش بېجىرىش، نەرسە ـ كېرەك سېتىۋېلىش، ئالاقە قىلىش، كىتاب ئوقۇش، كۆڭۈل ئېچىش، تاماق يېيىش، ئۆيگە مېھمان تەكلىپ قىلغۇچىلىك مۇقىم ئۆلچەم بولسۇن. خالىغان نەرسىنى سېتىۋال-ماڭ، بەلكى ئۆزىڭىزنىڭ ئۆلچىمىنى، پرىنسىپىنى ئاساس قە-لىڭ. ھەممىلا ئادەمنى ئۆيىڭىزگە باشلاپ ئەكىرىۋەرمەڭ. ئابدۇ-قادىر جالالىدىننىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا: «ئۆي بىزنىڭ ئەقە-دىمىزنىڭ سىمۋولى. ئەقىدىداش بولمىغانلارنى ئۆيگە باشلاش ئۆينىڭ كەيپىياتىنى بۇزۇپ قويىدۇ». ئۇچرىغانلىكى ئادەملەر بىلەن دوست بولۇۋەرمەڭ. دوستقا نىسبەتەن سىزدە قاتتىق ئۆل-

چەم بولسۇن. ئايالىڭىز ئالدىڭىزدا خوش دەپ تۇرسىلا، ئەتىگىنى ئۆيىڭىزدىن چىقىپ، كەچتە ئۇخلارغا يېقىن ئۆيگە پەيدا بولسىلا خوتۇن بولۇۋەرمەيدۇ. بىر ياخشى خوتۇن، لاياقەتلىك ئانا قانداق بولىدۇ؟ بۇ توغرىلىق سىزدە ئېنىق ئۆلچەم بولسۇن. بۇ ئۆلچەم- نى ئايالىڭىزغىمۇ ئېيتىپ قويۇڭ. بالىلار نېمە ئىشلارنى قىلسا بولىدۇ؟ نېمە ئىشلارنى قىلسا زادى بولمايدۇ؟ نېمە - نېمىلەرنى يېگىلى بولىدۇ؟ نېمىلەرنى يېسە زادى بولمايدۇ؟ نېمە ئۈچۈن بولمايدۇ؟...

يۇقىرىقىغا ئوخشاش مەسىلىلەر ھەرگىز كېرەك يوق، كارا- يىتى چاغلىق دەپ سەل قاراپ ئۆتكۈزۈۋېتىدىغان، خالىغانچە ئىش تۇتسا بولۇۋېرىدىغان ئىش ئەمەس «بەندە شۇبھىلىك نەرسىلەرنى قىلىپ قويماي دەپ، كېرەك يوق دېگەن نەرسىلەرنىمۇ تاشلىمە- غۇچە تەقۋادارلارنىڭ مەرتىۋىسىگە يېتەلمەيدۇ» (ھەدىس). چەك- چېگرىسى، ئۆلچەم - توسقى يوق ئىدىيە ھەرگىزمۇ ساغلام ئەمەس. ئۆلچەمسىز ھايات، كەسكىن پرىنسىپسىز يا- شاش تۆشۈك كېمىدە سەپەرگە چىققانغا ئوخشايدۇ. ۋەتەندىمۇ چېگرا بار، ئېغىلدىمۇ توساق بار. نېمىشقا بىر ئادەمنىڭ تۇر- مۇش ئۇسۇلىدا، ياشاش قارىشىدا ئېنىق توساق، چەكلىمە، ئۆل- چەم يوق بولغۇدەك؟ ئىنسانىدا ئۆز ھەرىكىتىنى چەكلەپ، بەزى ئىشلارنى قىلىش- قىلماسلىق ھەققىدىكى ئۇچۇرلارنى يەتكۈزۈپ تۇرىدىغان ئاگاھ قوڭغۇرىقى بولمىسا ئىنسان بىغەرەزلىشىپ، ئاسانلا تاپتىن چىقىپ، ئۆز ھاياتىنى ۋە باشقىلارنىڭ مۇئەييەن ئۆلچەمگە ئىگە تۇرمۇش شەكلىنى تەڭلا ۋەيران قىلىۋېتىدۇ. ئۆلچەم سىزنى، بىزنى ياخشىلىق ۋە يامانلىق ھەققىدىكى ئېنىق، دەل ئۇچۇرغا ۋە تاللاش، شاللاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىدۇ.

بىزنى بىھۇدە بەدەللەردىن ساقلاپ قالمدۇ...

بۇرادەر، ئۆزىڭىزدىن سوراپ باققايسىز. سىزدە قايسى ئىشىلار توغرىلىق ئېنىق ئۆلچەم بار؟ سىز نېمىنى قىلىپ ۋە قوغلىشىپ، نېمىنى قىلمايسىز؟ نېمىدىن قاچىسىز؟ نېمىنى قوللاپ نېمىگە جەھلىڭىز بىلەن قارشى تۇرىسىز؟...

30. زەھەر يېمەي تاماق يەڭ

ئۇيغۇرلار يېمەك - ئىچمەك مەدەنىيىتى ئىنتايىن تەرەققىي قىلغان مىللەت. ئۇلار دېڭىزدىن يىراق، چۆللۈك، بىكىك رايون-دا ياشاپ كەلگەن بولسىمۇ، ئەمما ئەتراپىدىكى بار يېمەكلىكلەر-دىن قانداق پايدىلىنىش، ئۇنى قانداق ئىستېمال قىلىشنى ئىنتا-يىن ياخشى بىلگەن ۋە ھەر قانداق كىشىدە مۇئەييەن تەببىي ئالڭ شەكىللەنگەن. يەنى ئۆز مىزاجىغا قاراپ غىزالىنىش، يېمەكلىك ئارقىلىق ئۆز بەدىنىنىڭ نورمال ھەرىكەت ئىقتىدارىنى تەڭشەش جەھەتتە دۇنيادا كەم تېپىلىدىغان تېبابەت ئېڭى، يەنى ئاممىۋى ئاڭغا ئايلىنىپ كەتكەن تېبابەت قاراشلىرى بىزدە يېتەرلىك بار.

بۇرادەر، سىزمۇ يېمەكلىك ئارقىلىق ئۆز مىزاجىڭىزنى تەڭشەپ تۇرۇشنى ئۆگىنىۋېلىڭ. ئاز - تولا كېسەل بولغۇچە دوختۇرغا يۈگۈرەش ياخشى ئادەت ئەمەس. ھەممىدىن مۇھىمى ئۆز تېنىڭىزگە، ئەقلىي قۇۋۋىتىڭىزگە پايدىلىق تاماق يەڭ. ئۇچ ۋاخ تاماق يېيىش ئۇچۇنلا، قورساق ئاچقانلىقى ئۇچۇن، ئۇنى تويغۇزۇش ئۇچۇنلا تاماق يېمەي، ئورگانىزملارغا كېتەرلىك يې-تەرلىك قۇۋۋەت تولۇقلاش ئۇچۇن تاماق يەڭ.

يېقىندىن بېرى بىزدە بىنورمال ئىستېمال ئادىتى ئەۋج ئېلىپ كېتىپ بارىدۇ. بىز تولا ئەرلىرىمىزنىڭ رېستۇراندىن كېلەلمەيۋاتقانلىقىنى، داڭقان شورپىسى (خوگو)، راڭپىزا، كا-لا گۆشى ئۇگرىسى، سېرىق ئاش، لەڭپۇڭ، ... دېگەندەك يېمەك-لىكلەرگە دۇملا چۇشكەنلىكىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز. غىچلا لازا

مىلەنگەن بۇ تائاملار كىشىلەرگە ئوزۇقلۇق تولۇقلىمايدۇ، بەلكى بەدەندىكى بار بولغان ئېنېرگىيىلەرنى قىزىتىپ تېخىمۇ تېز خورىتىدۇ ـ دە، سىزنى ئىنتايىن تېز ماغدۇرسىزلاندۇرىدۇ، روھسىزلاندۇرىدۇ. مېڭە، نېرۋىلارنىڭ نورمال ھەرىكەت ئىقتىدارىنى ئەڭ يۇقىرى چەكتە تورمۇزلايدۇ. پايدا قىلارمىكىن دەپ يېگەن تاماق سىزگە زەھەرنىڭ رولىنى ئويناپدۇكى، بىردەم قورسىقىڭىزنى مالىماتاڭ قىلسا قىلىدۇكى، سىزگە بوۋاسىر، يۇتقۇنچاق ياللۇغى، ئاشقازان يارىسى، 12 بارماق ئۆچەي يارىسى، ئاشقازاننىڭ تۆۋتنى زىيانغا ئۇچراش، جىنسىي ئاجىزلىق، بۆرەك زەئىپلىشىش قاتارلىق ئەجەللىك كېسەللىكلەرنى تۇيدۇرماي سوۋغا قىلسا قىلىدۇكى، ئارتۇقچە نەپ بەرمەيدۇ.

كىشىلەر لازىمىز تاماق يېيەلمەس دەرىجىگە بېرىپ قالدى. مەن ھەتتا شەھەرلەردە ياغلىرى تەپچىپ تۇرغان كاۋاپقا لازا سېپىپ پىشۇرغىنىنى، لازىغا مىلەپ يەۋاتقىنىنى كۆرىمەن. قۇيقا چېچىم تىك تۇرىدۇ. كاۋاپقا لازا سېپىپ پىشۇرىدىغان ئادەت كىملەرنىڭ تاماق مەدەنىيىتى ئىكەن؟ ئوزۇقلۇقشۇناس ۋە جەمئىيەت مەسىلىلىرى تەتقىقاتچىسى ئەخمەتجان ئىسمائىل بىر ماقالىسىدە كىشىلەرگە تاماققا نابابلىقىڭلارنى لازا ئارقىلىق ياپماڭلار دەپ خىتاب قىلغانىدى. ھەقىقەتەنمۇ كىشىلەر تىللىرىنى چاكىلدىتىپ، ئاچچىقتىن تىتىرەپ ئولتۇرۇپ تاماق يەۋاتىدۇ، ئەمما يېگىنى زادى قايسى سەي، قايسى خۇرۇچنىڭ تەمىنى بىلمىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. ھەممىلا نەرسە لازا تېتىيدۇ، ئاچچىقسۇ، ياكى تەم تەڭشىگۈچ خۇرۇچ پۇرايدۇ!

ھەر قېتىم ھەر قانداق ئاشپۇزۇلغا غىزالانغىلى كىرسەم بىرىنچى بولۇپ دەيدىغىنىم: «قەتئىي لازا سېلىنمىسۇن» دېگەن گەپ بولىدۇ. كۈتكۈچى شۇبھىسىزكى، لاپپىدە ماڭا قارايدۇ.

ئۇنىڭ «خوتەنلىككەندە» دېگىنىنى بىلمەي - تۇيۇپ تۇرىمەن. چۈنكى ئۇلار ماڭا تالاي قېتىم «خوتەنلىكمۇسىز، خوتەنلىكتىن باشقىسى لازا سالماڭ دېمەيدۇ» دېگەن، تالاي قېتىم رەنجىش، نارازىلىق بىلەن باققان، يەنە تالاي قېتىم ماقۇل دەپ قويۇپ يەنە غىچ لازا سېلىنىپ، كوركىرىتىپ ئاچچىقسۇ، تېتىقۇ قۇيۇلغان تاماقنى ئاچچىقپ ماڭا يېگۈزۈۋۈەرگەن... قارىغاندا خوتەنلىكتىن باشقىسى لازىنى ئىلغاپ كەتمىسە كېرەك. خوتەنلىكلەرنىڭ ئارد-سىدىمۇ لازىغا دۇم چۈشكەنلەر، لازىلىق يېمەكلىكلەرنىڭ ئاچچىقى ئارقىلىق بەدىنىنى قىچىشتۇرۇپ ئارام ئالدۇرۇشقا خۇشتار-لار، «قېنىم سوۋۇپ قاپتۇ» دەپ لازىدا - زەھەرده، بىردەم قىزىتىپ ئارقىسىدىنلا قېنىنى ھوشىدىن كەتكۈدەك دەرىجىده سوۋۇتىۋېتىدىغانلار ئازمىتتى؟

ئۇرۇمچىلىكلەرنىڭ، شەھەرلىكلەرنىڭ لازا ئىستېمال ئادد-تى ھەقىقەتەنمۇ كىشىنى چۆچۈتىدۇ. لازا، لازىلىق يېمەكلىكلەر-نى ئاز - تولا ئىستېمال قىلىپ قويغانىنىڭ ئۇنچىۋالا چوڭ زىيىنى يوق. ئەمما، ئۇنى كۈندىلىك ئىستېمال ئادىتىگە ۋە ھەر ۋاخلىق تاماقتا قېتىۋېلىش ئىنتايىن خەتەرلىكتۇر. لازا بەدەننىڭ پۈتكۈل توقۇلمىلىرىنى ئىنتايىن كۈچلۈك دەرىجىده غىدىقلايدۇ. توختاۋ-سىز غىدىقلىنىشتا تۇرغان تەن بارا - بارا قاشاڭلىشىپ، ھەتتا بارا - بارا بىرەر نەرسە تەسىر قىلماس بولۇپ قالىدۇ. سەت گەپ بىلەن سۈپەتلىسەك، بىر يالىڭاچ تەن ئالدىدا لازىغا كۆنگەن ئىنسان بىلەن لازىدىن يىراق تۇرغان ئادەمنىڭ غىدىقلىنىش دەرد-جىسى، ھېسسىياتىنىڭ پارتلىشى ۋە ھېسسىياتىنىڭ داۋاملىشىش مۇددىتى ئاسمان - زېمىن پەرقلىنىدۇ. لازا ھېسسىياتنى، شەھ-ۋەتنى كېسىدۇ. قانىنى بىردەم قىزىتىدۇ، ئاندىن شىددەت بىلەن سوۋۇتۇپ، بۆرەك، يىلىكنى كاردىن چىقىرىۋېتىدۇ. شۇڭا،

شەھەرلەردە يالىڭاچ دېگۈدەك يۈرۈۋاتقان ئاياللارنىڭ يېنىدىن بۇقىدەك بىر ئەر جىمجىت شۇمشىيىپ، ئىپادىسىز ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئەمما يېزا ـ سەھرالاردا چىرايلىقراق بىر قىز كوچىدا پەيدا بولۇپ قالسىمۇ كىچىك بالىلارمۇ ئىسقىرتىپ قويىدۇ. دېمەككى، ئەرلەرنىڭ شۇنچىلىك دەرىجىدە ئاجىزلىشىپ، قاشاڭلىشىپ، بىرەر نەرسە تەسىر قىلماس بولۇپ قېلىشىدا ناچار ئىستېمال ئادىتىنىڭ تەسىرى ئىنتايىن زور. ھەي دەيمەن ئىچىمدە، لازىغا تويمىساقلا بولاتتىغۇ بىر كۈنلەردە؟!

ئەڭ ئىشەنچىلىك مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا، لازا كۆكتاتلار ئىچىدە ئەڭ خەتەرلىك زەھەرلىك بولۇپ، ئۇنىڭ بەدەندىكى يەلىك، مەنپي، قانىنى سۈيۈلدۈرۈش، بوشاشتۇرۇش، ئاجىزلاشتۇرۇش رولى ئىنتايىن كۈچلۈك ئىكەن. ئۇزۇن مۇددەت لازىلىق يېمەكلىكلەرنى يەپ كۆنگەنلەردە ئەۋلاد قالدۇرۇش ئىقتىدارىنىڭ ئاجىزلىشىشىغا مۇناسىۋەتلىك كۆپ خىل كېسەللىك ئالامەتلىرى كۆرۈلىدىكەن. ھەتتا ئۇرۇق پېچەكلىشىپ كېتىدىكەن. ئىشەنمەسىڭىز، ئۇيغۇر تېبابەتچىلىكى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ھەر قانداق تېۋىپنىڭ ئالدىغا بېرىپ سوراپ بېقىڭ. ئۇلارنىڭ بىرىدەك دەيدىغىنى، توختىماي تەۋسىيە قىلىدىغىنى، نەپسىنى يېغىشنى بىلەلمەيدىغان ئىنسانلارنى ئاگاھلاندۇرىدىغىنى لازا، ئاچچىقسۇدىن يىراق تۇرۇڭ، لازىغا قەتئىي يېقىن يولىماڭ.

كىشىلەر ئەرلەرنىڭ بۇرۇنقىدەك جەسۇرلۇقى، كەسكىنلىكى، چىدامچانلىقى، پاراسىتى قالمىدى، ئۇنىڭ ئورنىغا زەيپانە، لاتابەل ئەرلەر توشۇپ كەتتى، ئەرلەر خوتۇنىنىمۇ باشقۇرالماس بولۇپ قالدى، دەپ بۇ خىل ھاللارنىڭ سەۋەبىنى ئىش تەقسىماتىدىكى ئۆزگىرىش، جەمئىيەت تەرەققىياتى، ئاياللار ئازادلىق ھەرىكەتلىرىنىڭ باش كۆتۈرۈشلىرىدىن ئىزدەيدۇ. ئەمما مەن كە-

شىلەرنىڭ تۇرمۇش، ئىستېمال ئادەتلىرى ئېلىپ كەلگەن بالا ـ قازانىڭ ئەرلەردىكى جۇشقۇنلۇقنىڭ سۇسلىشىشىدا رولى بىر قەدەر چوڭىكىن، دەپ قارايمەن. قاراپ باقسام، تارىختا ئۆتكەن ھەر قانداق بىر باتۇرنىڭ تۇرمۇش پرىنسىپىدا قۇۋۋەتلىك، مول ئوزۇقلىنىش ئادىتى ئىنتايىن مۇھىم ئورۇندا تۇرىدىكەن. ئۇلار زىيانلىق يېمەكلىكلەردىن نەپسىنى يىغالمىغانلار ۋە جەڭگىۋار خاراكتېرىگە لايىق جۇشقۇن تەننى ساقلاپ قالالمىغانلار، تەننى، ئەقلىنى بۇلغايدىغان ناچار ئىستېمال ئادەتلىرىدىن يىراق تۇرالمىغانلار ئىكەن.

ھەقىقەتەنمۇ، ساغلام روھقا ساغلام تەن كېرەك. جۇشقۇن روھ، ئۇلۇغ غايە جۇشقۇن بەدەن، تېتىك تەننى شەرت قىلىدۇ. بولمىسا تەن روھنى كۆتۈرەلمەيدىغان ھال كېلىپ چىقىدۇ ـ دە، غايە ئۇلۇغ بولغان بىلەنمۇ سېرىق سۆگەتنىڭ سايىسىدا ئولتۇرۇپ ئىش خۇشياقماي ئۇخلاپ قالىدىغان گەپ. تېنى زەئىپ ئەرلەردە پىلان، غايە كۆپ، ئىش ئاز، بېجىرىش قىزغىنلىقى سۇس، يۇرۇش ـ تۇرۇشى لامزەللە، جان يوق ھالدا بولىدۇ. بىلى بوش، تۇرمۇش ئادىتى ناچار، ئۆزىگە مۇقەددەس بايلىق سۈپىتىدە تارتۇق قىلىپ بېرىلگەن تېننى ـ زېھنىنى قەدىرلەشنى بىلمەيدىغان مۇنداق زەيپانە ئەرلەردىن تۇغۇلغان كەلگۈسى ئەۋلادلارنىڭ ھالىغا تېخىمۇ ۋاي! مەن دەيمەن، ئەرلەر، زەھەر يېمە! تېنىڭنى، زېھنىڭنى قۇتۇلدۇرۇڭال! سەن خاراب قىلىڭانقان نەرسە دەل سەندىكى ئەڭ ئېھتىياجلىق نەرسىدۇر!

31. سوغۇق ئىستېمالنى ئاز قىلىش

ئەرلەرگە يوشۇرۇن ھۇجۇم قىلىۋاتقان، ئۇلارنىڭ تېنى ۋە زېھنىنى تۇيدۇرماي جايلايدىغان يەنە بىر ئەپلەخ ئادەت سوغۇق ئىستېمال ئادىتىدۇر. يەنى توڭلىتىلغان، مۇزلىتىلغان يېمەكلىك، ئىچىملىكلەرگە ھەددىدىن زىيادە ئادەتلىنىپ قېلىشتۇر.

تېخنىكىلارنىڭ يېڭىلىنىپ، جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ يۇكسىلىشىگە ئەگىشىپ، توڭلاتقۇلار ۋە سوغۇق ئىچىملىك، سوغۇق يېمەكلىك تۇرىدىكى تەييار يېمەكلىك ـ ئىچىملىكلەر بازارنى بىر ئالدى. كىشىلەرنىڭ تۇرمۇش ئىستېمالىدىمۇ توڭلاتقۇ ۋە توڭلاتقۇغا سېلىنغان يېمەكلىك ـ ئىچىملىكلەرنىڭ ئېگىلەش نىسبىتى كۈنسايىن ئۆرلەپ بارماقتا. ئەمما دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان يېرى، سوغۇق ئىستېمالنىڭ مۇڭاپىق، ئاز بولغىنى ياخشى. سوغۇق ئىستېمالنى كۆپ قىلىش، ھەتتا ئۇنى كۈندىلىك ئىستېمال ئادىتىگە ئايلاندۇرۇۋېلىش ياخشى ئادەت ئەمەس. چۈنكى، توڭلىتىلغان، تەييار ساقلاش تېپىدىكى يېمەكلىكلەرگە نورمال تېمپېراتۇرا ئاستىدىمۇ بۇزۇلۇشقا، چىرىشكە قارشى تۇرغۇچى خۇرۇچلار قېتىلىدۇ. ئەخلاقىي قىممەت نۇقتىسىدىن قارىغاندا، بۇ خىلدىكى چىرىش ـ بۇزۇلۇشتىن ساقلىنىۋچى خۇرۇچلارنىڭ نېمىدىن ياسىلىدىغانلىقى، ھالال ـ ھاراملىقى، بەدەنگە بولغان ياخشى ـ يامان تەسىرىدە ھېلىمھەم تالاش ـ تارتىش،

شۇبهه، گۇمان جىق. يەنه كېلىپ ئۇزاق ساقلانغان ئىكەن، يېمەكلىك تەركىبىدىكى قۇۋۋەت تەركىبلىرىنىڭ خورىشى، تۆۋەنلىشى، بۇزۇلۇشى مۇقەررەر. بۇ نۇقتىدىن بىز تەييار، توڭلىتىلغان يېمەكلىكلەرنى پاسارنىڭ ئورنىدىكى قورساق، ئادەم ئالدايدىغان يېمەكلىك دېمەي تۇرالمايمىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ خىلدىكى يېمەكلىك، ئىچىملىكلەرگە كۆپ مىقداردا تەم قوشقۇچلار قېتىلغاچقا، ئوڭايلا ئىشتىهانى تۇتۇپ، نېرۋىلارنىڭ ھەرىكەت ئىقتىدارىنى توسالغۇغا ئۇچرىتىدۇ.

بىز ئۇيغۇرلار ئەزەلدىن ئىسسىق، قىزىق پېتى تاماقلىنىشقا ئادەتلىنىپ كەلگەن. ھورى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان قىزىق ئۇگرىنى تەرلەپ پىشىپ ئولتۇرۇپ يەۋالساق، جېنىمىز كەڭرىپ قالغاندەك ھېس قىلىپ قالمىز. سەپەردىن ھېرىپ قايتىپ كەلگەن ئادەمگە ئېتىدىغىنىمىز ھاردۇق ئېشى ـ سۇيۇقئاش، قىزىق ئاش. بىر- بىرلىرىمىزگە ئىززەت ـ ھۆرمەتنى چاي ئارقىلىق بىلدۇرىمىز، ھەتتا ئارازلىشىپ قالغانلارغا قۇيىدىغىنىمىز مۇ ئىسسىق، قىزىق چاي. بىز ياشاۋاتقان تۇپراق قوقاستەك قىزىق ھاۋا تەپچىپ تۇرىدىغان چۆل، نەپەسلىنىدىغىنىمىز گۈرۈلدەپ كۆيۈۋاتقان ئوت ئىسسىق ھاۋا. دېمەككى بىزنىڭ قان ـ قېنىمىز- غا سىڭگىنى قىزىقلىق، ئىسسىقلىق. بىز مۇنداق قىزىقلىقنى يەنه شۇ ئىسسىقلىق بىلەن بېسىپ كەلگەن. راستىنى دېگەندە بىزگه سوغۇقلۇق زىيان قىلىدۇ. مۇزلىتىلغان، توڭلىتىلغان يېمەكلىك، ئىچىملىك تېخىمۇ زىيان قىلىدۇ.

سوغۇق ئىچىملىك ئىچىپ كۆنگەنلەرنىڭ قېنى، يىلىكى سۇۋۇپ كېتىدۇ. تەرلىسه مۇزدەك تەرلەيدىغان، ئارقا مېڭىسى،

گەجگىسى سوغۇق تەرلەيدىغان ئەرلەر دەل سوغۇق ئىستېمالغا ئادەتلەنگەن ئەرلەردۇر.

ئەرلەر سوغۇق تەرلىسە بۇ دەل ئەرلەردىكى جۈشىنىش تۆۋەنلەپ كەتكەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر. جۈش تۆۋەنلىگەن ئەردە ھوشمۇ كەم بولىدۇ. ھوش - جۈشىنىڭ تايىنى يوق ئەردە خوتۇن تۇرمايدۇ. چەبدەسلىكى ئۆلگەن ئەرلەر ئايالىنى قايىل قىلىپ ئىتائەتتىگە، ئائىلىسىنى يەلكىسىگە ئالالمايدۇ. باشقىلارنىڭ ھۆرمەتلىشىگە تېخىمۇ ئېرىشەلمەيدۇ. چۈنكى، بۇنداق ئەرلەر ئىشىنى كېيىنپ، لايىقىدا بىر تەرەپ قىلالمايدۇ. يانتاق ئېشەكتەك ئاسان ھارىدۇ، چارچايدۇ، ئوڭاي ماغدۇرسىزلىنىدۇ، يېرىم يولدا يالىتىيىپ، قىلىۋاتقان ئىشىدىن يېنىۋالىدۇ.

ئەڭ ياخشىسى سوغۇق ئىستېمالدىن يىراق تۇرۇڭ. قېنىڭىز، جېنىڭىز سوۋۇپ كەتمىسۇن. جۈشقۇن، تېتىك، سەزگۈر تۇراي دېسىڭىز، سوغۇق ئىچىملىكلەردىن، يېمەكلىكلەردىن ئالىنىڭ بارىچە مۇناسىۋىتىڭىزنى ئۈزۈڭ.

32. بالىلىرىڭىز ئالدىدا ھايا بىلەن يۈرۈڭ

ماۋارىپشۇناسلار، جەمئىيەتشۇناس، پسىخولوگلارنىڭ بىر-دەك ئىسپاتلىشىچە، ئادەملەرنىڭ ئۆسۈپ - يېتىلىشىگە مۇھىت-نىڭ تەسىرى ئىنتايىن چوڭ بولىدىكەن. يەنى ئىناق، بىر - بىرىنى ھۆرمەتلەيدىغان ئائىلىدە ئۆسۈپ - يېتىلگەن بالىلار بىر-بىرىنى ھۆرمەتلەيدىغان، ھەمكارلىق روھىي كۈچلۈك، چىقىشقاق كېلىدىكەن، ھەدىسىلا جېدەل ئۆكسىمەيدىغان ئائىلىدە ئۆسۈپ يېتىلگەن بالىلار ئۇرۇشقاق، جېدەلخور، ئۆكتەم، كىشىلەردىن قۇسۇر ئىزدەپ، ماجىرا تېرىشقا ئامراق ياكى بولمىسا قورقۇنچاق كېلىدىكەن... دېمەككى، بىز بۇنىڭ ئۆزىدىنلا ئاتا - ئانىلارنىڭ بالىلارنىڭ خاراكتېر يېتىلىشىگە ئىنتايىن زور تەسىر كۆرسىتى-دىغانلىقىنى، ئاتا - ئانىلارنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىگە دىققەت قىلى-شىنىڭ لازىملىقىنى چۈشىنىۋالالايمىز.

بالىلىرىڭىزنىڭ ئالدىدا ئەدەپ - ھايا بىلەن يۈرۈڭ. بالى-لىرىڭىز كىچىك بولسا كۈندىن - كۈنگە چوڭ بولىدۇ، ئىش ئاڭقىرىدۇ، مەسىلىلەرنىڭ ياخشى - يامىنىنى بىلىش - چۈشى-نىشكە باشلايدۇ. يەنە كېلىپ بالىلار كۆپىنچە نەرسىنى ئاتا - ئانىسىدىن ياكى ئەتراپتىكى مۇھىتتىن تەقلىد قىلىش، دوراش ئارقىلىق ئۆگىنىدۇ. دىققەت قىلىڭ، بالىلىرىڭىز سىزنىڭ يا-مان، ناچار - تەرىپىڭىزدىن ئۆگىنىپ قالمىسۇن.

1. ئۆي ئىچىدە ھاياسىز چاقچاق، سەت، قوپال، گەپ -

سۆزلەرنى قىلماڭ، بولۇپمۇ، بالىلىرىڭىز بار يەردە. بالىڭىز كىچىك بولسا سىزنىڭ بىزەپ، بەدىۋي سۆزلىرىڭىزنى دەرھاللا ئۆگىنىپ، ھەممىلا يەردە ۋاتىلداپ سۆزلەپ يۈرۈپ، سىزنىڭ يامان تەرىپىڭىزنى ئاشكارىلايدۇ. چۈنكى ئۇ ئۆزىنىڭ نېمە دەۋاتقىنىنى چۈشىنىپ كەتمەيدۇ. نېمە دەۋاتقان، قىلىۋاتقىنىنى چۈشىنىدىغان سىزدەك چوڭلار ئېغىزىنى چاپقىمىسا، كىچىكلەرنىڭ ئېغىزىدىن بېزەپ، ھاياسىز گەپلەرنى تۆكمە قىلىشنى ھار ئالمىساقمۇ بولىدۇ. بالىڭىز چوڭ بولسا ھاياسىز گەپلەر بىلەن ئۇنى خجىل قىلىپ قويىسىز. ئەگەر بۇ ھال تەكرارلىنىۋەرسە ئۇ بارا - بارا بۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلاش، دېيىشتىن ئۇيالمايدىغان، قېلىن، ئىزا تارتمايدىغان، ئەدەپسىز ئادەتلىنىپ قالىدۇ.

2. ئۆي ئىچىدە تار، نېپىز ئىچ كىيىملەر بىلەن مېڭىپ يۈرمەڭ.

3. ئۆيدە، بالىلىرىڭىزنىڭ ئالدىدا ھاراق ئىچمەڭ، تاماكا چەكمەڭ. ئۆيگە مەست كېلىپ بالىلارغا ھەيۋە كۆرسىتىپ، ئۇلارنى قورقۇتماڭ ياكى ئۆزىڭىزنىڭ يىرگىنىشلىك ھالىتىڭىزنى بالىڭىزغا كۆرسەتمەڭ. ئۇلار سىزدىن نەپرەتلەنمىسۇن. دادىنىڭ بالا ئالدىدىكى ئۇياتسىزلىقى ئۇنى بالىسىنىڭ نەزىرىدىن تېزلا چۈشۈرۈۋېتىدۇ ۋە بالا دادىسىدىن ئەيمەنمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ.

4. بالىلىرىڭىزنىڭ ئالدىدا ئايالىڭىزغا ھەر قانداق شەكىلدە يېقىنچىلىق قىلماڭ. ھاياسىز، ياپتا گەپلەر بىلەن چاقچاقلاشماڭ.

5. ئامالىنىڭ بارىچە بالىلىرىڭىز بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ تېلېۋىزور كۆرمەڭ. شارائىتىڭىز يار بەرسە بالىلىرىڭىز ئايرىم ئولتۇرۇپ ئۆسمۈرلەر پروگراممىسى كۆرسۇن. لېكىن مۇنداق

قىلىش بالىلار بىلەن چوڭلارنىڭ بىرگە بولۇش ۋاقتى ۋە ئارىدىكى يېقىن ھېس - مېھىرنى بۇزۇۋېتىدۇ. بىرگە كۆرمەكچى بولسىڭىز قولىڭىزغا تىزگىنەكنى ئېلىپ ئولتۇرۇپ «ھاياسىز ئات - ئېشەك» لەر خۇددىنى بىلەلمەي قالسا «تىزگىن» تارتىپ يول - قانال ئالماشتۇرۇپ تۇرۇڭ. بولمىسا بالىلىرىڭىز ئالدىدا خىجالەتتە قالىسىز. قېشىڭىزدا بالىلىرىڭىز ئولتۇرسا، بىھايا كۆرۈنۈشلەرگە كۆزىڭىزنى پارقىرىتىپ ئولتۇرۇۋەرسىڭىز، بالىلىرىڭىز بىلەن ئارىڭىزدىكى نومۇس پەردىلىرى يىرتىلىپ كېتىشى مۇمكىن.

بالىلىرىڭىز بىلەن ئارىڭىزدا ھايا پەردىسىگە ئورالغان پاكىز مېھىر - ھۆرمەت بولسۇن. شۇندىلا ئۇ سىزدىن تەپتارتىدۇ، ئەيمىنىدۇ، گېپىڭىزنى ئاڭلايدۇ، ھۆرمىتىڭىزنى قىلىدۇ. ئىپەت قوغلىشالمىغان مىسكىندىن، ئاندىن ئەقىدىسى دۇرۇس، تەقۋا پەرزەنت يېتىشىپ چىقىدۇ.

33. ھەربىر ھەرىكىتىڭىز ئۈلگە بولسۇن

ئالدىنقى بۆلەكتە بىز بالىلارنىڭ يېتىلىشىگە ئائىلە، جەمئىيەت قاتارلىق ئەتراپتىكى مۇھىتنىڭ ئىنتايىن مۇھىم تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقىنى سۆزلەپ ئۆتكەنىدۇق. كىچىك بالىلار كۆپىنچە نەرسىنى ئەتراپتىكىلەرنىڭ قىلىق ـ ھەرىكەتلىرىگە تەقلىد قىلىش، ئۇلارنى دوراش ئارقىلىق ئۆگىنىدۇ. دېمەككى، سىزنىڭ ئولتۇرۇش ـ قوپۇشىڭىز، تاماق يېيىش ئۇسۇلىڭىز، كىتاب كۆرۈش ئادىتىڭىز ھەممىسى بالىڭىزنىڭ ياكى يەنە بىر ئادەمنىڭ نەزىرىدە بولۇشى مۇمكىن. سىز ئۇچرىغانلا يەرگە تۈكۈرسىڭىز جەزمەنكى بالىڭىزمۇ شۇنى ئۆگىنىدۇ. بەزگى دادىلارنىڭ بالىلىرىدا ھامان تاماكا چېكىپ سىناپ بېقىش ئىستىكى كۈچلۈك بولىدۇ. ھاراقكەشنىڭ بالىسى ھاراق ئىچىشنى ھەرگىزمۇ يامان ئادەت دەپ قارىمايدۇ. دېمەككى، بالىلاردىكى ياخشى ـ يامان ئۆلچىمىنى تۈرغۇزىدىغانمۇ ـ بۈزىدىغانمۇ بىز، بىزنىڭ سۆز-ھەرىكىتىمىز!

ئامالنىڭ بارىچە بالىلىرىڭىز، ئەتراپىڭىزدىكىلەرگە ياخشى تەسىر قالدۇرۇڭ. سەمىمىي، راستچىل، كەمتەرلىك بىلەن كىشىلەرگە مۇئامىلە قىلىشنى ئادەت قىلىڭ.

سۆزىڭىز بىلەن ھەرىكىتىڭىز بىردەك بولسۇن. بالىڭىزغا ئېلىپ بېرىمەن دېگەن نەرسىنى چوقۇم ئۆز قەرىلىدە ئېلىپ بېرىڭ. بالىنى قىلما دەپ ئاگاھلاندۇرغان ئىشنى سىزمۇ قىلماڭ. بالىڭىزنى تاماكا چەكمە، يالغان سۆزلىمە دەپ قويۇپ

پۇرقىرىتىپ تاماكا چېكىپ يۇرسىڭىز، خەقلەرگە يالغان - ياۋداقنى قوشۇپ سۆزلەۋەرسىڭىز، باللىرىڭىز گېپىڭىزگە ئېرەن قىلمايدىغان، سىزنى ھۆرمەتلىمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ.

ئاتا - ئانىلىرىڭىزنى، ئۆزىڭىزدىن چوڭلارنى ۋە قولۇم - قوشنا، تونۇش - بىلىش، ئۇستازلارنى ھۆرمەتلەڭ، ئۇلارغا ھەر قاچان ئىللىق مۇئامىلە قىلىڭ. ئۇلاردىن ئاغرىنىدىغان ئىش بولسىمۇ، باللىرىڭىزنىڭ ئالدىدا دېمەڭ. باللىرىڭىز شۇندىلا چوڭلارنى ھۆرمەتلەش كېرەكلىكىنى ۋە قانداق ھۆرمەتلەش كېرەكلىكىنى تەبىئىي ھېس قىلىدۇ، ئۆگىنىدۇ. قۇرۇق گەپ بىلەن ئېلىپ بارغان زېرىكىشلىك تەربىيە ئۆز ئەھمىيىتىڭىز ئارقىلىق ھېس قىلدۇرغان تەربىيە ئۇنۇمسىگە يەتمەيدۇ.

باشقىلارنىڭ غەيۋىتىنى، يامان گېپىنى قىلماڭ. بولمىسا باللىرىڭىز سىزدىنمۇ ئۆتە پىتنىخور، چېقىمچى، سۇخەنچى بولۇپ يېتىشىپ چىقىدۇ...

باللىرىڭىزغا مېھرىبانلىق، كۆيۈنۈش، ھەمكارلىشىش، ئەپ ئۆتۈش، چوڭلارنى ھۆرمەتلەش... قاتارلىق تۇرمۇشتىكى ئادەتتىكى ئەدەپ - قائىدىلەرنى ئۆز ئەھمىيىتىڭىز ئارقىلىق ھېس قىلدۇرۇپ مېڭىڭ. ھەربىر ئىشتا ئۇلگە بولۇڭ. بۇ ئىشلارنى نېمانچە تولا ۋەز - سوراق بۇ، ئەركىنرەك تىنغىلى بولمامدۇ؟ نېمە ئەمدى، دەپ ئويلاپ قالماڭ. تېگى - تېگىدىن ئويلاپ باقسىڭىز، بۇ ئىشلارنىڭ شۇ قەدەر راھەت، ئازادە ۋە كۆڭلىڭىزنى كۆتۈرىدىغان مەنىلىك جەريان ئىكەنلىكىنى، ئۆزىڭىزنىڭ بىر مۇكەممەل ئادەم، نەمۇنىلىك دادا، مۇنەۋۋەر ئەر بولۇپ قالغىنىڭىزنى ھېس قىلىپ قالىسىز... بىر ئادەم ئۇچۇن ياخشى، ئۇلۇغلۇق يولغا مېڭىشتىنمۇ ئارتۇق بەخت بولامدۇ؟...

34. غەيۋەتخور خوتۇنلارغا ئوخشاپ قالماڭ

بىز ئادەتتە ئاياللارنى غەيۋەتخور كېلىدۇ، ئىككى ئايال بىر يەرگە كەلسە قىلىشمىغان جاھانىڭ ھېچقانداق گېپى قالمايدۇ، دەپ قارايمىز. ئەمەلىيەتتە ئەرلەردىمۇ غەيۋەتخورلۇق ھادىسىسى خېلىلا ئېغىر ساقلانغان، ھەتتا بەزىدە بەزى ئەرلەرنىڭ غەيۋەتخورلۇقى خوتۇن خەقنىڭ غەيۋەتخورلۇقىدىنمۇ نەچچە ھەسسە ئېشىپ چۈشىدۇ.

غەيۋەتخورلۇقنى ھەرگىزمۇ ياخشى دەپ تەن ئالمايسىز. مەن بۇنىڭغا ئىشىنىمەن. ھەممىمىز غەيۋەتنى، پىتنىنى ئەڭ ياماں سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەيمىز يۇ، يەنە ئۇنىڭ مۇدھىش ئاسارىتىدىن قۇتۇلالمايمىز. لاياقەتلىك ياخشى ئەر، ياخشى دادا بولاي دېسىڭىز، كىشىلەرنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ كەتمەي دېسىڭىز غېيىڭىزنى باشقۇرۇۋېلىڭ، غەيۋەت قىلماڭ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى جاغ ۋە ئىككى چاتنىڭ ئارىسىنى ياخشى ساقلىيالىغانلارغا خۇشخەۋەر بېرىدىغانلىقىنى بايان قىلغان. غەيۋەت ئېغىزدىن بىر بولۇپ چىققان بولسا بىرەدىنىڭ ئىچىدىلا بىرى ئون، يۈز، ھەتتا مىڭ بولۇپ كىشىلەرگە ئازار ئېلىپ كېلىدۇ.

مەيلى خىزمەتدىشىڭىز بولسۇن ياكى باشقىلار بولسۇن، ھەرگىز بىراۋنىڭ يامان گېپىنى قىلماڭ. «ئاللاغا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنگەن كىشى ياخشى سۆز قىلسۇن ياكى جىم تۇرسۇن» (ھەدىس). باشقىلارنىڭ ياخشى گېپىنى، ئىزگۈ تەرىپىنى بايان قىلىپ زېمىنغا ياخشىلىق ئۇرۇقلىرىنى چېچىشقا تىرىشىڭكى،

دوستلار، قېرىنداشلار ئارىسىغا ئاداۋەت ـ نىزا شۇمبۇيىلىرىنىڭ ئۇرۇقىنى تېرىماڭ. كىشىلەر ئەيىبنى ئەيب سادىر قىلغۇچىغا ئەمەس، خەقنىڭ ئەيبىنى ئاچقۇچىلارغا ئارتىدۇ. باشقىلارنىڭ قىلمۇاتقان غەيۋەتلىرىگە قېتىلماڭ. قۇلاق سالماڭ، مۇمكىن بولسا ئۇلارنى توسۇڭ. يامانلىقنى كۆرگەن، بايقىغاندا قولى بىلەن توسۇش، قولى بىلەن توسۇشقا قۇربى يەتمىسە ئېغىزى بىلەن توسۇش، ئېغىزىدا رەددىيە بېرەلمىسە كۆڭلىدە بولسىمۇ نەپرەتلىنىش، ئۇنىڭدىن يىرگىنىپ، لەنەت ئوقۇش پەزىلەتلىك ئىنسانىنىڭ خىسلىتى. يامانلىققا ھەمجور بولۇش سىزنىمۇ يامانلار قاتارىغا سۆرەپ كېتىدۇ.

ئىشخانىدىكى ئىشلارنى ئائىلىگە، ئائىلىدىكى ئىشلارنى تالاغا يېيىپ يۈرمەڭ. ئىشخانىنىڭمۇ ئۆزىگە چۈشلۇق مەخپىيەتلىكى بولىدۇ. بۇلارنى ھەممىلا يەردە دەپ يۈرۈشنىڭ ھېچنېمىگە پايدىسى يوق. كىشىلەر سىزنى ئېغىزى بوش، ئىچىدە گەپ ياتمايدۇ، سىر بەرگىلى بولمايدۇ، دەپ قالمىسۇن.

ئىش ۋاقىتلىرىدا جۇغلىشىپ بىكار گەپ سوقۇپ ئولتۇرماڭ. بىكارچىلىقتىن غەيۋەتمۇ، تۆھمەتمۇ، قالايمىقان چاقچاق، جاڭجالمۇ چىقىدۇ. ئەڭ ياخشىسى ھەربىر مىنۇت ۋاقىتنىڭزنى قەدىرلەپ ئىشلەڭ، ئۆگىنىڭ، ئۇنۇم قازىنىش ئۈچۈن تىرىشىڭ. قۇرۇق گەپتىن ئاز بولسىمۇ نەپ ياخشى.

35. قۇرۇق پوپوزا قىلىشنى تاشلاش

ئەرلەرنىڭ كۆپىنچىسى سەپرا مىجەز، ئاچچىقى يامان كېلىدۇ. بەزىدە يوقىلاڭ ئىشلارغا چېچىلىدىغان، غەزەپلىنىپ ۋارقىراپ ـ جارقىراپ كېتىدىغان ئىشلار ئەرلەردە كۆپ سادىر بولۇپ تۇرىدۇ. ئەمما، ئۇنىڭماسلىق كېرەككى، لايىقىدا بولمىغان يوقىلاڭ غەزەپلىنىش ئەرلەرنىڭ ئوبرازىنى خۇنۇكلەشتۈرۈپ، خوتۇن ـ بالا ۋە باشقىلار ئالدىدىكى ئىناۋىتىنى چۈشۈرۈۋېتىدۇ.

بالىلىرىڭىزغا بىكاردىن ـ بىكار ۋارقىراپ ـ جارقىرىماڭ. ئۇلار ھەر قانچە چوڭ خاتالىق ئۆتكۈزگەن تەقدىردىمۇ ۋارقىراپ ـ جارقىراش ھېچقانداق ئۇنۇم ئېلىپ كەلمەيدۇ. پەقەت ئىلمىي يوسۇندا چۈشەندۈرۈش، خاتالىقىنىڭ قەيەردىلىكى، سەۋەبىنى سەۋرچانلىق بىلەن چۈشەندۈرگەندىلا، ئاندىن بالىدا مەسئۇلىيەتچانلىق خاتالىقىغا نىسبەتەن ئېنىق، توغرا چۈشەنچە ھاسىل بولۇپ، ئاكتىپ ئۆزگىرىش، خاتالىقتىن ساقلىنىش ھالىتىدە تۇرىدۇ. ئەگەر بالىڭىز خاتالىق ئۆتكۈزۈپ بولغۇچە تىللاش، قورقىتىشقا چۈشسىڭىز بالىڭىز قورقۇنچاق، جۈرئەتسىز، ئىشلارغا تەۋەككۈل قىلالمايدىغان، يېڭىلىق يارىتىشقا ئىنتىلىش خاھىشى يوق ھېسابتا چوڭ بولۇپ قالىدۇ ياكى خاتالاشسام تىللايدۇ ياكى ئۇرىدىغۇ شۇ، دەپ ھېيىقماس، خاتالىق سادىر قىلىشتىن قورقماس، قارشىلىشىش پسىخىكىسى كۈچلۈك ھال شەكىللىنىپ قالىدۇ. شۇڭا قالايمىقان ۋارقىرىماڭ، توۋلىماڭ.

پسىخولوگلار يەنە ۋارقىراشنىڭ ۋارقىرىغۇچىنىڭ ئۆزىگە

نسبەتەن ئىنتايىن پايدىسىز ئىكەنلىكىنى خۇلاسىلەپ چىققان. غەزەپلەنگۈچى ئوڭايلا ئۆزىنىڭ نورمال تەپەككۇر قىلىش ئىقتىدارىنى يوقىتىپ، ئالاقىدىكى ئاكتىپ ئۇستۇنلۇكنى يوقىتىدۇ ھەمدە ئۆزىنىڭ تېخى مۇناسىۋەت، ئالاقىدا پىشمىغان خاراكتېرىنى ئاشكارىلاپ قويىدۇ. بۇنداق ئۆزىنى تۇتالمىغان، ھېسسىياتنى ئەقىل بىلەن كونترول قىلالمايدىغان ئادەمدىن ئايالمۇ، سودىمۇ، خېرىدارمۇ، ئىشداشمۇ قاچىدۇ. سەپرا مەجەز ئادەمنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا ئېرىشىدىغىنى يالغۇزلۇق!

ئايالىنىڭغا، بالىلىرىنىڭغا قىلىش ئەسلا مۇمكىن بولمايدىغان ۋەھىمىلىك، يوغان گەپلەر بىلەن پوپوزا، ھەيۋە قىلماڭ. مەن نۇرغۇن دادىلارنىڭ بالىلىرىغا گۇرەن تومۇرلىرىنى كۆپتۇرۇپ: «ھېلى بوينۇڭنى ئۇزۇۋېتىمەن»، «قۇلقىڭنى كېسىۋېتىمەن»، «بىنادىن تاشلىۋېتىمەن»، «بۇرنۇڭنى ئېزىۋېتىمەن»... دېگەندەك گەپلەر بىلەن ۋارقىراۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرىمەن. ۋەھالەنكى، شۇ دادا بالىسىنىڭ بوينىنى ئۇزۇۋېتەلمەيدۇ، قۇلقىنى ھەرگىز كېسىۋېتەلمەيدۇ... بالىلىرىنىڭغا مۇنداق جاھان تىترىتىدىغان گەپلەر بىلەن ھەيۋە قىلمىغىنىڭز تۇزۇك. بولمىسا بالىلىرىڭز بارا ـ بارا تىللىسىڭزمۇ، ئۇرسىڭزمۇ قورقماس، سىزدىن تەپتارتماس، سىزنى كۆزگە ئىلماس بولۇپ قالىدۇ. ئۇرمەن دېگەنىكەنسىز، بوش بولسۇن، قانتىق بولسۇن بىر قېتىم ئۇرۇڭ. بولمىسا ئۇرمەن دېمەڭ. ئىشنى يولى بىلەن، ئىلمىي، ئەدەپلىك ھالدا چۈشەندۈرسىڭز بەلكىم بالىڭىز مۇ ئىشنى ئۆز يولى بىلەن قىلىدىغان، ئەدەپلىك بالا بولۇپ يېتىشىپ چىقىشى مۇمكىن. بولمىسا ئالا ئىنەكىنىڭ بالىسى چالا قۇيرۇق بولۇپ يوغىناۋېرىدۇ.

36. يۇمۇرىستىك بولۇش، ئەمما لاۋزىلىشىپ قالماسلىق

بىزدە كۆلكە جانلىق ئوزۇقى دەيدىغان گەپ بار. ھەقىقەتەن مۇ لايىقىدا، مەنىلىك بولغان كۆلكە ـ چاقچاق بىزنى ھۇزۇرلاندۇرۇپ، مېڭىمىزنى، روھىمىزنى سەگىتىدۇ. كەيپىياتنى يەڭگىللەشتۈرۈپ، غەم ـ غۇسسىلەرنى ئۇنتۇلدۇرىدۇ. شۇڭا يۇمۇرىستىك، ئوچۇق ـ يورۇق ئەرلەر بۇقىدەك چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ ئولتۇرىدىغان ئەرلەرگە قارىغاندا بەكرەك ئالقىشقا ئېرىشەلەيدۇ. مىجەزى ئوچۇق، يۇمۇرىستىك كىشىلەر ناتونۇشلاردىكى تارتىنىشنىمۇ بىردەمدىلا يوق قىلىپ ئازادە ئالاقە مۇھىتى يارىتالايدۇ.

ئاز ـ تولا يۇمۇرىستىك بولۇش. ئەرلەرنىڭ چاقچاق قىلىشىنى، خەقلەرنى كۈلدۈرەلىگۈدەك گەپلەرنى قىلىشنى بىلىشمۇ ئۇنىڭ ئىشلىرىنى جايىدا پۈرۈشتۈرۈشگە پايدىلىق ئالاقە سەنئىتى ھېسابلىنىدۇ. ھەر يۇمۇرىستىك گەپ بىلەن باتناپ قالغان خوتۇنىڭزنىڭ قاپىقىنى ئېچىلدۇرۇۋېتەلەيسىز، ھارغان ـ چارچىغان نېرۋىلىرىڭىزنى ئارام ئالدۇرالايسىز، خىزمەتداشلار بىلەن ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ خىزمەت قىلالىغۇدەك ئازادە كەيپىيات يارىتالايسىز ھەمدە باشقىلاردا يېقىنلاشقىلى بولىدىغان ئادەم ئىكەن، توك، مۇز قاپاق ئادەم ئەمەس ئىكەن... دېگەندەك ياخشى تەسىراتـ

لارنى قالدۇرالايسىز. ئۇنىڭ ئۇستىگە بىز يۇمۇر - چاقچاقلا خۇمار خەق. خەقلەرنى كۈلدۈرۈپلا جان باقىدىغان ئادەملىرىمىز. مۇ خېلى بار. ئائىلىڭىزدە، ئىدارىڭىزدە، دوستلىرىڭىز ئارىسىدا لايىقىدا بىرەر ئېغىز يۇمۇرستىك گەپ قىلىپ قويسىڭىز، بەل- كىم ھەممىسىگە ئازادە كەيپىيات ئېلىپ كېلىشىڭىز مۇمكىن. ئەمما دىققەت قىلمىڭ، چاقچاقتىن جاقجاق چىقمىسۇن. يۇمۇرس- تىك گەپ قىلمەن دەپ لاۋزىلىشىپ، ھەزىل قىلمەن دەپ باشقىلارنىڭ يېغىرىغا تېگىپ قويماڭ.

1. چاقچىقىڭىز خەقنىڭ غۇرۇرىغا، ئىززەت - نەپسىگە، شەخسىيىتىگە بېرىپ تاقىلىدىغان سۆزلەر بولۇپ قالمىسۇن. بول- مىسا ئوڭايلا زىددىيەت تېرىۋالىسىز.

2. يۇمۇر - چاقچاق ئادەتتە يالغان، توقۇغان گەپكە يېقىن تۇرىدۇ. خەقلەرنى كۈلدۈرمەن، يۇمۇرستىك بولمەن دەپلا يالغان - ياۋىداق گەپلەرنى توقۇپ يۈرمەڭ. پەيغەمبەر ئەلەيھىس- سالام شۇنداق دەيدۇ: «كۆپچىلىكنى كۈلدۈرۈش ئۈچۈنلا ئويدۇر- ما سۆزلىگەنگە ۋاي (ئەپسۇسلار) بولسۇن! يەنە ئۇنىڭغا ئەپسۇس- لار بولسۇن! ئەپسۇسلار بولسۇن!». خەق سىز يۇمۇر - چاقچاق ئۈچۈن توقۇغان يالغان گەپكە راست دەپ ئىشىنىپ قالىدىغان، مەلۇم بىرسىنىڭ دىلى شۇ چاقچاق تۈپەيلى ئازار يەپ قالىدىغان بولمىسۇن. چاقچاقنىڭ ئەخلاقى باشقىلارغا ئەرزىيەت يەتكۈزمەي- دىغان بولۇشتۇر.

3. يۇمۇر - چاقچاق قىلىۋېرىپ ئۇنى تېتىقسىزلاشتۇرۇپ قويماڭ. چاقچاقنىڭ ئاز - ساز، جايىدا بولغىنى ئەۋزەل. خەق كۈلدىكەن دەپ دەۋېرىپ خەقلەرنى زېرىكتۈرۈپ قويماڭ، كىشە-

لەر سىزنى تايىنى يوق ئادەممۇ - نېمە؟ دەپ ئويلاپ قالمىسۇن.

4. چاقچاق سۆھبەت، خىزمەتنىڭ تېمىسىغا ماس كەلسۇن. ئەگەر مۇھىمى بىر چاقچاق بىلەنلا سۆھبەت، مۇھاكىمە، پاراڭ تېمىسى باشقا ياقتا بۇرۇلۇپ كەتمىسۇن. كۈلۈپ بولۇپ ۋاي دەپ قالىدىغان، خەقلەر سىزدىن ئاغرىنىدىغان، ۋاقىتتا، سۆھبەتنىڭ نەتىجىلىك ئاياغلاشمىغىنىغا ئەپسۇسلىنىدىغان ئىش كۆرۈلمەسۇن.

5. ھەر قانداق گەپنى چاقچاقتا، ھەزىلگە بۇرىماڭ. جىددىي قارايدىغان ئىشلارغا جىددىي، ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىڭ. يۇمۇرىستىك بولىمەن دەپ ھەممىلا ئىشقا گەپ توقۇۋەرسىڭىز خەقنىڭ نەپرىتىنى، غەزىپىنى قوزغاپ قويىسىز. ئىشلارنىڭ بېجىرىلىش ئۇنۇمىگىمۇ پاسسىپ تەسىر يەتكۈزۈپ قويىسىز.

6. يۇمۇر - چاقچاق ھايا، ئەدەپ بىلەن بولسۇن. مەيلى قانداق يەر، قانداق سورۇن، قانداق ئادەملەر بىلەن بىللە بولۇڭ ھەرگىز سېرىق، ئەپسانىۋى يۇمۇر، چاقچاقلارنى سۆزلىمەڭ. بىزنىڭ پېشقەدەملىرىمىزنىڭ ئارىسىدىمۇ خەقلەرنىڭ ئالدىدا ئۇياڭماستىن ساقلىنىنى تىترىتىپ ئولتۇرۇپ بىھايا گەپلەرنى ئېغىزىنى تامشىتىپ تۇرۇپ سۆزلەپ كېتىدىغان بەدقىلىق ئادىتى بار ئادەتلىرىمىز ئاز ئەمەس. چوڭقۇر ئەپسۇسلانماق كېرەككى، كىشىلەرنىڭ ئاممىۋى سورۇن - يىغىلىشلاردىكى تۇتۇرۇقسىزلىقى ئۇنى خەقنىڭ نەزىرىدىن بىراقلا چۈشۈرۈۋېتىدۇ ھەم كۆپچىلىكنىڭ كەيپىياتىنى بۇزۇپ قويىدۇ. بىز بۇنى يۇمۇر دېمەيمىز، يۇندە دەيمىز. يۇمۇرىستىكلىق دېمەيمىز، لاۋزىلىق دەيمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن، كىشىلەرنىڭ جەننەتكە كىرىشىگە

ئەڭ كۆپ سەۋەب بولىدىغان نەرسە نېمە؟ دەپ سورالغاندا، رەسۇلـلـلا: ئېغىز ۋە جىنسىي ئەزا، دېگەن ئىدى. ھەقىقەتەنمۇ، بۇ ئىككى جاي باشقۇرۇلسا ساغلاملىقتا، قۇيۇپ بەرسە زالالەتكە باشلايدۇ.

7. يۇمۇر ـ چاقچاق قىلىش ۋەزىپە ـ مەقسەت بولۇپ قالمىسۇن. ئىككى ئادەمنىڭ بىر يەرگە كېلىشى مۇئەييەن مەقسەت، غايە ئۈچۈن بولىدۇ. ئەنە شۇ غايە مەقسەتكە يېتىشنى قوغلىشىڭ. كۈلكە بىلەنلا بولۇپ كېتىپ، ھاياتنىڭ مەنە ـ مەقسىنى ئۇنتۇپ قېلىش ئاقىلنىڭ ئىشى ئەمەس.

37. مېھرىبانلىقمۇ، قەھرىبانلىقمۇ بولسۇن

بىز ئەخلاق ئاتالغۇسىنى تىلغا ئالساقلا كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا زاھىر بولىدىغىنى ئەدەپلىك، چېۋەر، گەپ ئاڭلايدىغان، يۇۋاش، ئورۇش - سوقۇشتىن نېرى تۇرىدىغان، چىرايىدىن مۇلايىملىق چىقىپ تۇرىدىغان كىشىلەر بولىدۇ. ھەقىقەتەنمۇ مۇنداق كىشىلەر ئەخلاقلىق كىشىلەردۇر. ئەمما بىزنىڭ ئەخلاق ۋە كىشىلەرنىڭ ئەخلاقىغا باھا بېرىش ئۇسۇلىمىزدا ئىنتايىن ئېغىر بىر تەرەپلىمىلىك ساقلانغان دېيىشكە بولىدۇ. يەنى يۇقىرىقى سۈپەتلەرنىلا ئەخلاقلىق كىشىلەرنىڭ بىردىنبىر سۈپىتى قىلىپ تاللىۋېلىش ئەخلاقنىڭ بىر تەرىپىنى كۆرۈپ يەنە بىر تەرىپىگە كۆز يۇمۇۋېلىشتۇر.

ھەرقانداق بىر نەرسىدە ئىككى تەرەپ، ئىككى يۈز بار. ھەتتا تاشلاندۇق تەمەچتىمۇ ئىككى ئۇچ بار. چىرىگەن خازاندىمۇ ئىككى يۈز بار. ساغلام، مۇكەممەل بىر ئەخلاق ئۇقۇمىدىمۇ جەزمەن ئىككى يۈز، ئىككى تەرەپ، ئىككى خىل خاسلىق بولىدۇ، يەنى بىر ساغلام ئەخلاقىي ۋۇجۇد مېھىر بىلەن قەھرنىڭ بىرلىكىدىن تەشكىل تاپىدۇ. مېھىرلا بولۇپ قەھر بولمىغان، غەزەپلا بولۇپ سۆيۈش بولمىغان ۋۇجۇد ھەرگىز تاكامۇللۇق دەرىجىسىگە ئېرىشەلمەيدۇ. مېھىربانلىق ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن پاكىز سۈپەتلەرنىلا تەكىتلەيدىغان ئەخلاق ئۇقۇمى رەھىمدىللىك، كەڭ قورساقلىققا، پاكلىققا باي كېلىدۇ، ئەمما ئۆزىنى قوغداش

قورالىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ ـ دە، ئوڭايلا بىدئەت بىمەنىلىكلەر-نىڭ مەسخىرىسى، مازىقىغا كۆمۈلۈپ قالىدۇ. مۇبادا بىر ئادەمدە غەزەپ ـ ئاچچىقلا بولۇپ يېتەرلىك مېھرى ـ ۋاپاسۇ بولمىسا، بۇنداق قەلب زوراۋانلىق، مۇشتۇمزورلۇق، ئۆكتەملىكىنىڭ دەس-تىكىگە ئايلىنىپ قالىدۇ. بۇنداقلار ھېچنېمىنى كۆزگە ئىلمايدۇ-غان كۆرەڭ، باشقىلارنىڭ ھېسسىياتىغا، غۇرۇرىغا پىسەنتمۇ قىلماستىن، ئۆز مەنپەئىتىنىڭ دېپىنىلا چالىدىغان مەنمەنچى كىشىدۇ. ئەخلاقتىكى مېھىر بىلەن قەھرنىڭ بىرلىكى ۋە ئونىڭ تەڭپۇڭلۇقىنى يوقاتقان ھالدىكى قىياپىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلى-قىنى بىز ئادەملەردىنلا ئەمەس، بۈگۈنكى دۇنيادىكى دۆلەتلەر مۇناسىۋىتىدىنمۇ كۆرۈۋالالايمىز. بىرى مۇغەمبەر، مۇشتۇمزور، ئۇنىڭدا باشقىلارنىڭ مىللىي، دىنىي، ئىنسانىي ئىززەت ـ نەپسى-گە قايغۇرىدىغان، كۆڭۈل بۆلىدىغان مېھىر دەيدىغان نەرسە ئەسلا يوق. يەنە بىرى مېھىرگە يەتكۈچە تويۇنغان، ئەمما يېتەرلىك قەھر ۋە قەھرگە كېرەك بولىدىغان ماغدۇر ئۇنىڭدا يوق...

ئادەملەر جەزمەن ئۆزىدە يېتەرلىك مېھىر ۋە لايىقىدا ئىشلە-تەلەيدىغان قەھرنى بىرلىكتە يېتىشتۇرۇپ چىقىشقا ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك. ھەممىلا نەرسىگە كەڭ قورساقلىق قىلىش، «ماقۇل، بولىدۇ» دەپ قول باغلاپ تۇرۇۋېرىش ئىززەت ـ نەپە-سىنى خارۇ ـ زارلىققا باشلايدۇ. مېھىر قەھردىن كۈچ ئېلىشى، قەھر ـ مېھىردىن سۇ ئىچىشى كېرەك.

بۇرادەر، ئايالىڭنىڭ چەكتىن ئاشقان يولسىزلىقلىرىغا ۋە نىكاھىنىڭ ئەھكاملىرىدىن چىققان بىھايالىقلىرىغىمۇ سۈكۈت قە-لىپ، كەڭ قورساقلىق قىلىۋېرەمسەن؟ مەن بۇنىڭغا غەزەپلەنگۈ-چىلەردىن ۋە سېنىڭمۇ ئازراق ئاچچىقلىنىپ قويۇشۇڭنى تەۋسىيە

قىلغۇچىلاردىن. چۈشىنىشىنىڭمۇ چېكى بار. رەزىللىكنىمۇ، نورمال ئەدەپ ـ ئەخلاقنى بۇلغايدىغان بەدقىلىق ئادەتنىمۇ چۈشىنىش كېتەمدۇ؟ كىشىلەرنىڭ ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىغا، ناچار ئادەتلىرىگە تېپىۋالغان يوقىلاڭ باھانە ـ سەۋەبلىرىنىمۇ توغرا چۈشىنىش، ئۇلارغا كەڭ قورساقلىق قىلىش كېرەكمۇ؟... ھەممىلا نەرسىنى توغرا چۈشىنىش ۋە ھەممىلا ئىشقا كەڭ قورساقلىق قىلىۋېرىش ئەخلاقنىڭ كۈچىنى بوشاشتۇرۇپ، بۇزۇقچىلىقنىڭ زۇۋاننى يوغىنىتىدىغان، ئۇنى ھەتتا ھۆركىرىيەلەيدىغان قىلىپ قويىدىغان ناچار قىلمىشتۇر.

ئىدارىگىزدە باشلىقىگىزنىڭ ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن بولمىغان، يۇقىرىنىڭ تۈزۈم ـ سىياسەت، تەدبىرلىرىگە خىلاپ، ئۆز مەيلىچە بېكىتىۋالغان تۈزۈم ـ قائىدىلىرىنىڭ ھەممىسىگىلا ماقۇل دەپ قۇللارچە باش ئېگىپ تۇرۇۋەرمەڭ. بىزدە ئاباب يەرلىك تۈزۈملەردىن نارازى بولسىمۇ، بۇنداق تۈزۈم ھەممەيلەننىڭ نارازىلىقىنى قوزغاپ تۇرسىمۇ، ئەمما بېشىنى ئىچىگە تىقىۋېلىپلا، دەردىنى ئىچىگە تىنىپلا ياكى ئۇ يەر، بۇ يەردە دادلاپلا بولدى قىلىدىغان ئادەت بار. بۇ باشقىلارغا يامان كۆرۈنۈپ قېلىش ياكى ئوتتۇرىغا چىقىپ قېلىشتىن قورقۇش كېسىلى بولۇپ، بۇنداق يۇرەكسىزلىكتىن قۇتۇلۇڭ. سىزدە خاتا بولغانىكەن دەرھال ئېتىراز بىلدۈرگۈدەك جۈرئەت بولسۇن. ماڭىلا مۇناسىۋەتلىكمىتى دەپ كۆزىگىزنى سەمەرقەندنىڭ مۇشۇكىدەك يۇمۇۋالماڭ. توغرا نەرسىنى ھەممىلا ئادەم ھىمايە قىلىدۇ. خاتا نەرسىگە قارشى تۇرۇش خالىغانلا ئادەم قىلالمايدىغان كاتتا ئەخلاق جۈملىسىدىن. بىز رەھمەتلىك شائىر روزى سايىتنى نېمىشقا چوڭقۇر ھۆرمەت بىلەن ھەر دائىم ئەسلەپ تۇرىمىز. چۈنكى ئۇ نۇرغۇن

كىشىنىڭ دېگۈسى بار، ئەمما دېيەلمىگەن گەپنى دېيەلىدى، يەنى بىنورمال، ئاممىۋى مەنپەئەتكە خىلاپ، ناباب تۇزۇم ـ تۈزۈلمە-لەرنىڭ ئۇستىدىن يۈرەكلىك ھالدا شىكايەت قىلالىدى. ھەقىقىي ئەخلاقلىق كىشىلەر دەل ياخشىنى قوللاپ، يامانغا دادىل قارشى تۇرالايدىغان كىشىلەردۇر. مېھرىنىڭمۇ، قەھرىنىڭمۇ بولۇشى ئىنسانىي قەدىر ـ قىممىتىنى پەسلەشتۈرمەي غۇرۇر بىلەن ياشاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىدۇ.

ياماں ئىش ـ ئادەملەرنى كۆرگەندە دادىل قارشى تۇرۇڭ. كوچا ئاپتوبوسىدا يانچۇقچى كۆرسىڭىز مېنىڭ بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى دەپ ئويلىماڭ. رەزىللىك ئالدىدىكى سۈكۈت، پەرۋاسىزلىق ئىنسانىنىڭ ئەڭ ئەجەللىك كەمچىلىكىدۇر. ھەممىلا ئادەم سىزدەك ئويلاۋەرسە، بىر كۈنلەردە سىزنى كۈپكۈندۈزدىلا بىرى بۇلاۋاتسىمۇ كىشىلەر مىت قىلىپ قويماسلىقى مۇمكىن. شەھەرلەردىكى ئاشكارا بۇزۇقچىلىق ۋە جىنايەت نىسبىتىنىڭ ئۆرلەپ كېتىشىدە قەلبىدە غەزەپ، ئاچچىق، قەھر قالمىغان، پەرۋاسىز، ھەممىنى توغرا چۈشىنىدىغان، ئۆزىدىن باشقىسى بىلەن كارى يوق بىغەم، مەجرۇھ كىشىلەرنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەجبۇرىيىتى بار. مېھرىمۇ، قەھرىمۇ بار ئەرلەر تولغان جەمئىيەتتە ئەخلاق ساغلام، كىشىلەر تەقۋا، ھايالىق، ئائىلە مۇستەھكەم، پەرزەنتلەر خاتىرجەم، ساغلام، ئەقىللىق، رەزىللىك، جىنايەت نىسبىتى تۆۋەن بولىدۇ.

بۇرادەر، ئائىلەم، قەۋمىم خاتىرجەم ياشىسۇن، ھەممىز ئەمىنلىك ئاساسىدا باياشاد ياشايلى، دەپ ئارزۇ قىلسىڭىز قەلبىڭىزدە مېھىر گۈلخانى لاۋۇلداپ تۇرسۇن، شۇنداقلا قەھر قىلىچلىرىمۇ ئوخشاشلا يالىلداپ تۇرسۇن. مېھرىنىمۇ، قەھرىنىمۇ ئۆز

نۆۋتىدە، جايدا ئىشلىتىشنى بىلىڭ. مۇھەببىتىڭىزنى، مەسـ
خۇشلۇقىڭىزنى ئىپادىلەيدىغان جايدا جەزمەن ئەركىن ـ ئازادە
ھالدا ئىپادىلەڭ. غەزەپلىنىدىغان، ئاچچىقلىنىدىغان جايدا جەز-
مەن ئاچچىقلىنىڭ. مېھىر بىلەن غەزەپ ئېنىق بولغاندا جەزمەنكى
ياخشى ئەمەللەر ئومۇملىشىپ، ناچار قىلىقلار ئازايغۇسى، ياماـ
لىق ئۆزىنى چەتكە ئالغۇسى.

ئابدۇقادىر داموللام «مىفتاھۇل ئەدەپ» ناملىق كىتابىدا
شۇنداق بىر ھېكمەتنى نەقىل كەلتۈرىدۇ:

پەسەندىلەرگە ھەرگىزمۇ مېھرىبانلىق كۆرسەتمە. ئۇنى
ھەددىدىن ئاشۇرۇپ قويىسەن. قوپاللىق قىل، ئىتائەت
قىلىپ باش ئەگگەن ھالدا ئالدىڭغا كېلىدۇ. شۇبھىسىزـ
كى، تۆمۈرنى پەقەت ئوتلا يۇمشىتىدۇ. ئەمما ئۇنىڭغا
پۇتۇن دېڭىز سۇيىنى قۇيساڭمۇ يۇمشىمايدۇ.

38. دىققەت قىلىڭ، خوتۇن ئۇمۇمنىڭ مۇلكى ئەمەس

بۇرادەر، توي كۈنى خوتۇنىڭىزنى ئەمرىڭىزگە ئالغاندىن باشلاپ ئۇ سىزگە مۇتلەق تەۋەدۇر. شۇنداقلا سىزمۇ ئۇنىڭغىلا تەئەللۇقسىز. بەزىلەر ئىشلەيدىغان ئاياللارنىڭ يېرىمىغا ئېرى، يېرىمىغا ئىدارە ئىگە دەۋالىدۇ ھەجۈي قىلىپ. ئەمما ئىشلەمچىلىك مۇناسىۋەتتىدە ئۇ مەلۇم بىر ئىدارە - ئورگانغا نىسبەتەن ھەقلىق ئىشلەش مۇناسىۋەتتىدە بولسىمۇ، ئەمما نىكاھ ۋە ئەر - ئاياللارنىڭ بىر - بىرىدىن مەنپەئەتلىنىش مۇناسىۋەتتىدە ھەر ئىككى تەرەپ بىر - بىرىگە دەخلىسىزدۇر، مۇتلەقتۇر. شۇڭا ئۇنىڭغا ياخشى ئىگە بولۇڭ. مەن بەزى ئەرلەرنىڭ ئىدارىگە باھالاش كېلىدىكەن، مېھمان كۈتىدىكەن دەپ خوتۇنلىرىنى ئاخشام-لىرىمۇ كىملەرنىڭدۇ خىزمىتىگە سېلىپ بېرىپ، ئۆيىدە پۇشۇلداپ ئولتۇرىدىغىنىنى بىلمەن ھەم بۇنداق ئەھۋاللارنى خېلى كۆپ كۆرگەنمەن. ئەمما، سىز مەجبۇرىيەت تۈيغۇسى كۈچلۈك بىر ئەر بولىدىغان بولسىڭىز، ئاياللىڭىزنىڭ ئىدارىسىدىكىلەرنىڭ ھەر قانداق باھالاش، كۈتۈۋېلىش شەكلىدىكى ئورۇنسىز ئولتۇرۇشلىرىغا سىزسىز قاتنىشىشىغا يول قويماڭ. مەن مۇنداق كۈتۈۋېلىش شەكلىدىكى ئولتۇرۇشلارنىڭ ماھىيىتىنى ئوبدان بىلىمەن. ئاياللىڭىز نىكاھتىن باشلاپلا سىزلا بەھرلىنىدىغان مۇتلەق نېئىمەتكە ئايلاندى. ئۇنىڭدىن باشقىلارنىڭمۇ بەھرلىنىشىگە،

كۆڭۈل ئېچىشىغا يول قويماڭ. شۇنداقلا ئايالىڭىزسىز سىزمۇ مۇنداق ئەر ـ ئاياللار ئولتۇرۇشىغا، كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىغا قاتناشماڭ. سىز ئۆزىڭىز ھەر يەر ـ ھەر سورۇنلاردا يايراپ يۈرۈپ، ئايالىڭىزنى مېنىڭ خىزمىتىمنىلا قىلىسەن دەپ سىرتقا ئالسىڭىز، بۇ ئادالەتسىزلىك ھېسابلىنىدۇ ھەمدە ئوڭايلا ئايالىڭىزدىمۇ قارشىلىشىش، شۇنداق سورۇنلارغا بېرىپ بېقىش ئىستىكى تۇغۇلۇپ قالىدۇ. ئۆزۈڭگە راۋا كۆرمىگەننى باشقىلارغىمۇ تەۋسىيە قىلما...

بەزى سورۇن، يىغىلىش، قاتناشقۇچىلارغا بېرىش زۆرۈر بولۇپ قالغاندىمۇ خەقنىڭ خوتۇنلىرى بىلەن تانسا، ئۇسسۇل ئويناشتىن ساقلىنىڭ. شۇنداقلا خوتۇنىڭىزنىمۇ ئومۇمنىڭ مۇلكى، كىم ئويناسا بولۇۋېرىدىغان ئويۇنچۇققا ئايلاندۇرۇپ قويماڭ. بىزدە خوتۇنى باشقىلار بىلەن چاپلىشىپ تانسا ئويناسا، ئۆزى بىر تەرەپتە تۇرۇپ خۇشلۇقتىن ئېغىزى كېلە بولىدىغان ئەرلەر ئاز ئەمەس. ھەتتا بىرەر باشلىق خوتۇنى بىلەن تانسا ئويناپ قويسا، خۇشلۇقتىن كۆرەڭلەپ بېشى ئاسمانغا تاقىشىدىغان، باشلىققا رەھمەت ئېيتىپ سۆيۈنۈپ كېتىدىغان ئەرلەرمۇ، ئۆزى ئۆيىدە داغ چايغا قاتتىق ناننى چىلاپ يەپ ئولتۇرىدىغان، خوتۇنى رېستۇراندىن، خەق بىلەن ئۇسسۇل، تانسا ئويناپ بەزمە-خانىدىن كېلەلمەيدىغان ئائىلىلىرىمىزمۇ ئاز ئەمەس...

بۇرادەر، ئۇنتۇماڭ ۋە دىققەت قىلىڭكى، خوتۇن ئومۇمنىڭ مۇلكى ئەمەس. خوتۇن ئەر بولغۇچىغىلا تەۋە. ئۇ شۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىشى، شۇنىلا كۈتۈشى، شۇنىڭلا كۆڭلىنى ئېچىشى كېرەككى، يات ئەرلەر بىلەن تانسا، ئۇسسۇل ئويناپ ئۇنىڭ ئېچ ـ پۇشۇقىنى چىقىرىپ، كۆڭلىنى ئېچىپ قويماسلىقى

كېرەك. يات جىنسلىق ئەرلەرنىڭ تەن ئەزايى بىلەن تولا ئۇچراش-قان ئايال سىزنىڭ تېنىڭىز بىلەن ئۇچراشقاندا بارا - بارا غەيرىي سېزىمدا بولماس، ھەتتا سىزنى باشقا ئەرلەر بىلەن سېلىشتۇرۇپ سىزدىن قۇسۇر ئىزدەشكە، نارازى بولۇشقا خۇشتار بولۇپ قالىدۇ ھەمدە ئۇچرىشىش، ئولتۇرۇشلىرى تېخىمۇ كۆپىيىپ، ئۆيدىن، سىزدىن پەرزەنتلىرىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ. كىيىمگە، گىرىمگە، ئەرلەرنىڭ ماختىشىغا ئامراق بولۇپ قالىدۇ - دە، سىزدىن ئاستا - ئاستا يىراقلاپ كېتىدۇ. ئىشەنمىسىڭىز قاراپ بېقىڭ، رېستۇرانغا، يات ئەر - ئاياللار ئولتۇرۇشىغا ئامراق خوتۇنلارنىڭ قايسىبىرى ئۆز ئېرى بىلەن ئەپ ئۆتىدىكىن؟ قايسىبىرى ئېرىنىڭ ياخشى تەرىپىنى قىلىدىكىن؟...

ئاياللىرىنى تىزگىنلەشنى ئۆگىنىۋېلىڭ. ئۇ ئومۇمنىڭ ئورتاق بەھرلىنىدىغان مۇلكىگە ئايلىنىپ قالمىسۇن. ئاياللىرىڭىز ئۇچۇن سىز ۋە نىكاھ، ئائىلىدىن مۇھىم ئولتۇرۇش، كۆڭۈل ئاچىدىغان سورۇن، دوست يوق. سىزنىڭ ئىككىلەمچى ئورۇنغا چۈشۈپ قالغىنىڭىز دەل ئۇنىڭ قەلبىدىكى ئورنىڭىزنىڭ تۆۋەنلەۋاتقىنىدىن بولىدۇ. ۋاقتىدا ئۇنى تۇتۇپ قېلىڭ. ئۆز دائىرىڭىز-دە كونترول قىلىۋېلىڭ. بولمىسا ئۇ ئەتە - ئۆگۈن يەنە بىر گەدىنى توم، يانچۇقى بوم بىرىنىڭ كەينىدىن سوكۇلداپ كېتىپ قېلىشى مۇمكىن.

39. خوتۇنىڭىز بىلەن ئايرىم يېتىپ ئادەتلىنىڭ

ياش ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ بىر ـ بىرىگە بولغان مەيل ۋە ئىشتىياقى ئۇرغۇپ تۇرىدىغان بولغاچقا، ئۇلار ھەتتا ئۇخلىغاندىمۇ بىر ئورۇندا يېتىپ ئۇخلاشنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۇلار نىكاھ ئاساسىدا يېقىنچىلىق قىلغانىكەن ئۇلارنىڭ قانداق يېتىپ، قانداق قوپۇشى ئۆزىنىڭ ئىشى. بۇ ئارىلىشىدىغان ئىشمۇ ئەمەس. ئەمما ئىلمىي، دىنىي، پەننىي ئاساسى بولغان ساغلام تۇرمۇش ئادىتىنى تەكىتلەپ قويۇش ھەرگىز ئارتۇقچە ئىش بولماسلىقى مۇمكىن.

ھۆكۈمالارنىڭ قارىشىچە ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ دائىم بىرگە ئۇخلاپ ئادەتلىنىشى ياخشى ئىش ئەمەس ئىكەن. گەرچە بۇ خىل يېتىش ئادىتى كىشىگە خاتىرجەملىك، بەخت تۇيغۇسى ئاتا قىلسىپ، ئۇيقۇنىڭ شېرىنلىق دەرىجىسىنى ئاشۇرسىمۇ، ئەمما مۇئەييەن يامان تەسىرىمۇ بار ئىكەن. بۇلار تۆۋەندىكىچە:

1. ئەر ـ خوتۇنلار ئىزچىل بىرگە ئۇخلاشنى ئادەت قىلغاندا بارا ـ بارا يالغۇز ياتسا ئۇيقۇسى كەلمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. تۇرمۇشتا 365 كۈن بىرگە بولىمەن دېيىش مۇمكىن ئەمەس. ئەرلەر سەپەرگە چىقىدىغان، ئايالالار تۇغۇپ ياتىدىغان ياكى ئاغرىپ يېتىپ قالىدىغان ئەھۋاللار ناھايىتى كۆپ كۆرۈلۈپ تۇرىدۇ. ئەر ـ خوتۇنلار بىرگە ئۇخلاپ ئادەتلەنسە، بۇنداق چاغلاردا يالغۇز يېتىپ ئۇيقۇسى كەلمەيدىغان، يېنىدا كىملەرنىڭدۇ بىللە

بولۇشىنى ئارزۇ قىلىپ قالمىغان بولۇپ قالمىدۇ ھەمدە يامان ئويـ خىياللارغا بېرىلىپ، ئوڭايلا باشقا يامان نىيەتلەردە بولۇپ سالمىدۇ. بولۇپمۇ ئاياللارنىڭ تۇغۇت مەزگىلىنىڭ ئالدى ـ كەيـ ـنىدە ئايالى بىلەن بىرگە ئۇخلاپ ئادەتلەنگەن ئەر ئۇچرايدىغان بېسىم كۈچىيىپ كېتىدۇ ۋە ئەرلەرنىڭ تالاغا قاراپ قېلىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

2. بىر ـ بىرىگە بولغان ھېسسىيات سۇسلاپ كېتىدۇ. ئەرـ ئاياللار بىرگە ئۇخلىغان ئىكەن، بەدەننىڭ بىر ـ بىرىگە تېگىپ تۇرۇشى، نەپەس، چاچلارنىڭ غـدىقلىـشى ... دېگەنـدەك بىر ـ بىرىنىڭ نەپسى، ھېسسىياتىنى ئويغىتىدىغان ھەرىكەتلەر جەزمەن بولۇپ تۇرىدۇ. دېمەككى، بىرگە ئـۇخلاپ ئـادەتلەنگـەن ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ ھېسسىياتى ئىزچىل قوزغـ ـلىش ھالىتىدە تۇرىدۇ. بۇ خىل ھالەت ئۇزاق داۋاملاشسا ئەرلەرـ دىكى مەزى بېزى كېسەللىكى ۋە سۆزنەك، سىفلىس، مەنىي بالدۇر كېتىش، مەنىي تۇتالماسلىق دېگەندەك بۇگۇنكى زامان ئەرلىرىنى قىيناپ كېلىۋاتقان مەرەز كېسەللىكلەرنى پەيدا قىلىپ قويىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىرگە ئۇخلاش ئـادەتكـە ئـايلانسـا، بارا ـ بارا ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ تېنى ئۇچراشسىمۇ يات، غەيرىي، ئۆزگىچە سېزىم پەيدا بولمايدۇ. يەنى بىر ـ بىرىگە ئىزچىل سۈركىلىپ تۇرغان تەنلەر قاشاڭلىشىپ كېتىدۇ ـ دە، ھېسسـ ـىيات لازىم چېغىدا ئەسقاتماي ئەر ـ خوتۇننى تەڭلا ئازابلايدۇ، روھىي بېسىم ئېلىپ كېلىدۇ. ھېسسىياتنى توك ئېقىمىغا، زەرەتكە ئوخشىتىش مۇمكىن. ئىككى تەن ئۆزئارا ئۇچراشقاندا پاراسلاپ ئوت چاچراپ، ئىككى ۋۇجۇدنى سىلكىنىش، روھىي سوقۇلۇش، زىلزىلىگە ئېلىپ كېلەلمىسە، ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ قوشۇلىشىدا لەززەت ئەمەس ھەسرەت ۋە تەم ئەمەس غەم قالىدۇ.

بەدىنىڭىزدىكى قىممەتلىك قۇۋۇەت، زەرەتلەرنى ئاسراڭ. ئۇ قا-
لايمىقان ئېقىپ خوراپ كەتمىسۇن. توك بېسىمى تۆۋەن كېلىپ
قالسا ماتۇرمۇ ئايلانمايدۇ...

ئەرلەرنىڭ ھېسسىياتى تولا قوزغىلىپ تولا قايتسا بۇ ئىنتا-
يىن خەتەرلىك ئەھۋالدۇر. ھېسسىياتى تولا قوزغىلىپ تولا قايت-
قان ئەرلەرنىڭ بۆرىكى شىددەت بىلەن ئاجىزلاپ كېتىدۇ ـ دە،
يىلىك، قان سوۋۇيدۇ، جەڭگىۋارلىقى سۇسلىشىپ، تېنىدە ماغ-
دۇر قالمايدۇ. سوغۇق تەرلەيدۇ. ئۆرە تۇرسا ئولتۇرغۇسى،
ئولتۇرسا ياتقۇسى كېلىدۇ. ئىش خۇشياقمايدۇ. روھى چۈش-
كۈن، ئېزىلەڭگۈ، غەمكىن بولۇپ قالىدۇ. ئىسلامنىڭ ئايالىار-
نىڭ سىرتقا چىقىشىنى، يات ئەرلەر بىلەن ئۇچرىشىپ تۇرۇشۇ-
نى، تەن ـ ئەزايىنى، زىننەتلىرىنى ئوچۇق قويۇشنى چەكلىشىدە
ئەرلەرگە بولغان ئىنتايىن زور كۆيۈنۈش بولسا كېرەك. چۈنكى
ئەرلەر بوشسا جەمئىيەتنىڭ ئىجتىمائىي تەڭپۇڭلۇقى شۇ زامانلا
بۇزۇلىدۇ. بۇ بىر ھەقىقەت، تارىخ تالاي رەت ئىسپاتلىغان ھەقە-
قەت.

بۇرادەر، ئۆز ئايالىڭىز بىلەنمۇ مۇڭاپىق چەك ئىچىدە يېقىن-
لىشىڭ. ئۇنىڭ بىلەن سۆركىلىپ تۇرۇشنى، بىرگە ئۇخلاشنى
ئادەتكە ئايلاندۇرۇڭالماڭ. بولمىسا سىز كاردىن چىقىپ، ئايالى-
ڭىز قۇتراپ كېتىشى، بارا ـ بارا سىزگە قانائەت قىلماي يات
ئەرلەرگە تەلمۇرۇپ قارايدىغان بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. شۇڭا
قىممەتلىك تۇيغۇلارنى ئەتىۋارلاڭ. ئۇنى گۆھەرنى ئاسرىغاندەك
ئاسراڭ. ئەر ـ خوتۇنلار ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى تۇيغۇ خوراپ كەتسە
ياكى قالايمىقان ئىشلىتىلسە ئۇنى باشقا نەرسە، ۋاستىلەر بىلەن
تولدۇرۇۋېلىش قىيامەت مۇشكۈلدۇر.

40. مەنسەپكە توغرا مۇئامىلە قىلىڭ

بىز ئومۇمىي خەلق رايىنى سىناش ئېلىپ بارىدىغان بولساق، مۇتلەق كۆپ ساندىكى كىشىلەرنىڭ ئەمەل - مەنسەپكە نىسبەتەن سوغۇق نەزەردە ئىكەنلىكىنى بايقايمىز. ئەمەلدارلارنى، باشلىقلارنى سۆكۈش، ئەيىبلەش توغرىلىق ۋەز - شىكايەتلەرنى بىز ھەر يەردە ئاڭلاپ تۇرىمىز. بىز بۇنى بىر قىسىم تەنتەك، تەخسىكەش، يۇقىرىغا شەكلەن ياخشى كۆرۈنۈش ئۈچۈن ئاۋامنىڭ جاندەك مۇھىم مەنپەئىتى بىلەن خالىغانچە ئوينىشىدىغان، تۇزۇم تۈزسە ئاممىۋى مەنپەئەت ۋە ئاممىۋى ھوقۇقنى ئەمەس ئۆز ئىرادىسىنى، خاھىشىنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ، كىشىلەرنى بويسۇنۇشقىلا چاقىرىشقا ئادەتلەنگەن ئەمەلدارلىرىمىز كەلتۈرۈپ چىقارغان دەپ قارىساقمۇ، ئەمما بۇنى ئومۇمىيلىق دەرىجىسىگە كۆتۈرۈش مۇمكىن ئەمەس. دېمەككى، كىشىلىرىمىزدە ھوقۇق ۋە ئەمەل - مەنسەپكە نىسبەتەن ئېغىر دەرىجىدە بىر تەرەپلىمە قاراش ساقلانغان. بىز بۇنى بىر قىسىم كىشىلىرىمىزنىڭ ھوقۇققا ۋە ھوقۇق تۇتقانلارغا قارىتا سوغۇق نەزەردە قارىشىدىن، شۇنداقلا يەنە بىر توپ كىشىلىرىمىزنىڭ ئەتىدىن - كەچكىچە باشلىقىغا خۇشامەت قىلىش، مەنسەپ تامىسىدا كۆچۈكلىنىپ، پىشانىسىنىڭ يېغىر بولۇپ كېلىۋاتقانلىقىدىن كۆرۈۋالالايمىز.

ھوقۇق بىر مىللەت، بىر قەۋمگە نىسبەتەن ئىنتايىن مۇھىم سىياسىي كاپالەت. ئۇ بىر مىللەتنىڭ مەۋجۇتلۇقى، مەدەنىيىتى،

ئىقتىسادىنى زور سىياسىي ئاساس، تېرەك بىلەن تەمىنلەيدۇ. دېمەككى بىر مىللەتنىڭ ھوقۇق ئېڭى قانچە ئىلغار، ئاكتىپ بولغانسېرى، ئۇلارنىڭ مەۋجۇتلۇق ئىنكاسى شۇنچە كۈچلۈك، ئاكتىپ بولىدۇ. ئەمما ھوقۇق قارىشى ۋە سىياسىغا ئارىلىشىش ئېڭى شۇنچە پاسسىپ، سوغۇق بولغانسېرى بۇنداق قەۋم ئۆزلىرى بەھرىمەن بولۇشقا تېگىشلىك ھوقۇق ـ مەنپەئەتتىنمۇ بەھرىمەن بولالمايدۇ. ئۆزلىرىنىڭ قىممەت قارىشى، ئىززەت ـ نەپسى، مەدەنىيەت، ئۆرپ ـ ئادەتىنمۇ جايىدا ساقلاپ قالالمايدۇ... پىكىر، قارىشى ئىلغار، ئومۇمنىڭ مەنپەئىتىنى ئويلايدىغان بىر كىشىنىڭ رەھبەرلىك ئورنىغا دەسسىشى ئاۋام ئۈچۈن ئىنتايىن پايدىلىقتۇر. يۇسۇپ خاس ھاجىپ بۇ ھەقتە: «جاھان تۇتۇشقا ئىدراكلىق ئەر كېرەك» دېگەنىدى. ھەقىقەتەنمۇ پاراسەتسىز، خۇشامەتكە ئۆگەنگەن، تەخسىكەش، ئەمەل تۇتۇشنى ئەل ئۈچۈن خىزمەت ئەمەس، بەلكى ئەلگە خوجىلىق، ھاكىملىق دەپ چۈشەنگەن رەھبەرنىڭ قولىغا قالغان ئاۋامنىڭ ھالىغا داد ۋە پەريادتۇر. ھوقۇق، سىياسىي بىلەن كارىسى يوق، بويسۇنۇشنىلا بىلىپ نازارەتنى بىلمەيدىغان ئاۋام تېخىمۇ بىچارە ۋە ئازابقا مۇپتىلادۇر... ھوقۇق خۇشامەتچىلىكى بولسا ھاكىمىيەت بېشىنىڭ ساغلام ئىرادە قىلىش قانۇنىيىتىنى بۇزۇپ چىرىكلىشىش، گۇرۇھلىشىش، پۇقرانى، ھۆكۈمەتنى ئالداش رولىنى ئويناىدۇ ـ دە، يەنە ئەڭ ئاخىرىدا پۇقراغا بالا كەلتۈرىدۇ... دېمەككى، ھوقۇقنا نىسبەتەن توغرا قاراشتا بولۇش ئىنتايىن مۇھىم.

بۇرادەر، ئەمەل ـ مەنسەپ كەينىدىن خۇشامەتكۈيلۈق، تەخسىكەشلىك بىلەن سوكۇلدىماڭ. خۇشامەتكۈيلۈق ئىنساندىكى

ئەگ پەس ئىللەتتۇر. ئۇ ئىززەت - نەپسىگىزنى خار قىلىشنى، كىشىلەرگە لالما ئىتتەك قۇيرۇق شىپاڭلىتىشگىزنى تەلەپ قىلىدۇ. ئەمەل - مەنسەپ تۇتمىسگىز مەيلىكى پەسلەشمەگ.

ئەگەردە ئۆز سەمىمىيىتىگىز، تەشكىللەش سەنئىتىگىز بىلەن كۆزگە كۆرۈنۈپ، ئەمەل - مەنسەپكە ئولتۇرۇش نۆۋىتى كېلىپ قالسا رەت قىلىپمۇ ئولتۇرماگ. بىزگە ھەقىقەتنى ياقلايدىغان، ئاۋام ئۈچۈن كۆيۈنىدىغان، ساغلام، ئاممىۋى كەيپىيات بەرپا قىلىش ئۈچۈن چىن كۆڭلىدىن باش قاتۇرىدىغان پاك، پۇقراپەرۋەر ئەمەلدارلار بەگ كېرەك. ئىككى ئادەم بىر يەرگە كەلسە ھامان بىرى يەنە بىرىنىگ گېپىنى ئاڭلاش زۆرۈر بولىدۇ. دۇنيا ھاكىمسىز، دۆلەت ھاكىمىيەتسىز ئايلانمايدۇ. «بىر مەلەتتە ئۇلۇغ ئىتتىپاقلىققا يېتەكلىگۈچى مەنىۋى رەھبەر بولماسا، ئۇ قوۋۇم كىشىلىرىنىگ چېچىلغىنى چېچىلغان» (ئا. دامولام «مىفتاھۇل ئەدەب» تىن). ھەممىلا ئادەم چىرىكلىگ، پاراخورلۇق، ئىجتىمائىي بۇزۇلۇشتىن قاقشاۋاتقاندا، ھۆكۈمەتمۇ بۇنىگ ئۈچۈن جىددىي باش قاتۇرۇۋاتقاندا ئىشنى ئەدلى - ئادالەت بىلەن يۈرگۈزىدىغانلار باشلىق، رەھبەر بولسا نېمىشقا بولمايدىكەن؟ ھوقۇقنىگ يىرگىنىدىغان، نېرى قاچىدىغان ھېچېيەرى يوق ياكى بولمىسا يەنە شۇنداق تەخسىكەش، پۇقرانىگ ھەقلىق گېپىگمۇ قۇلاق سېلىپ قويمايدىغان، جەرىمانە - جەرىمانە دەپلا ۋارقىرايدىغان ئادەملەرباشلىق بولۇۋېرىشى كېرەكمۇ؟! ھاكىمىيەت بېشىدىكىلەرنىگ پاك بولۇشى ئۈچۈن ھوقۇق سەھنىسىگە بىر تۇركۈم ئاممىنى ئويلايدىغان، پەزىلەتلىگ، پاراسەتلىگ كىشىلەر قەدەم قويۇشى كېرەگ. ئەگەر پازىللارنىگ ھەممىسىلا ئەمەل - مەنسەپتىن نېرى قاچسا، زارلاش بىلەنلا بولدى قىلىپ،

بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلاردا ئېپقاچتى گەپلەرنى گۈدۈكشىپ يۇرۇۋەرسە ھاكىمىيەت، ئەمەلدارلار قانداق تۇزۇلىدۇ؟ ئاقىللارنىڭ ئەقلى پاراسەتسىز باشلىق، بىمەنە تۇزۇملەر شارائىتىدا قەدىر ـ قىممەت. كە ئېرىشەلمەي خوراپ تۇگەپ كەتمەمدۇ؟...

دېمەككى، ئەمەل ـ مەنسەپ يامان نەرسە ئەمەس. يامىنى، ناچىرى دەل كۇرىسقا تاپان يالاپ، سۇركىلىپ يۇرۇپ چىقىۋالغان پەزىلەتسىز «ئەمەلدار» لاردۇر...

بۇرادەر، ئەگەر بۇ كۇرسقا ئولتۇرۇپ قالسىڭىز، چوڭچىلىق، مۇغەمبەرلىك قىلماڭ. ھوقۇق كۆرەڭلەيدىغان شەرەپ ئەمەس. بەلكى مەجبۇرىيەت، ئەمەلدارلىق ـ چاكارلىق، خەلققە خىزمەتكارلىق دېگەنلىكتۇر. چاكارلىقنى ھۆركىرەپ قىلماڭ، خىزمەتنى ئاۋامنى قورقىتىپ بېجىرمەڭ. ئەمەلدارلىقنى ئاۋام چۆچۈيدىغان، ئۇركۈيدىغان قورقۇنچلۇق ۋەھىمىگە ئەمەس. ئاۋام ئەركىن يېقىنلىشىپ، ھال ـ دەردىنى تۆكەلەيدىغان، پىكىر بېرەلەيدىغان مۇنبەرگە ئايلاندۇرۇشقا تىرىشىڭ. يۇقىرىغا خۇشامەت قىلىپ، ئاۋامغا پوپوزا قىلمىدىغان، شەرەپ ئۈچۈن يۇقىرىنىمۇ، ئاۋامنىمۇ ئالدايدىغان كۆز بويامچىلىقتىن ساقلىنىڭ. خەلقنىڭ مەنپەئىتىنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇڭ. ھەدىسلەردە: «ھاكىم ئۆز قەۋمىنى سەممىيەت بىلەن ساقلىمىغان بولسا جەننەتنىڭ پۇرىقىنى پۇرىيالمايدۇ» دېيىلىدۇ. پەننىي نۇقتىدىن ئالغاندىمۇ، مەككار ھاكىم خەلقنىڭ لەنىتى ـ نەپرىتىدىن مەڭگۈ قۇتۇلالمايدۇ. كىشىلەر سىزگە يېقىنلاشسۇنكى، سىزدىن ئەيمىنىپ قاچمىسۇن. سىزنى ھۆرمەت، سۆيۈنۈش بىلەن تىلغا ئالسۇنكى، سىزنى ئالدىڭىزدا ماختاپ، ئۇچۇرۇپ، ئارقىڭىزدىن تىللاپ تۇكۇرمىسۇن. سوۋغات ئارقىلىق ئىش بېجىرمەڭ. ئەمەل ـ مەنـ

سەپكە ئولتۇرۇۋېلىپلا دوستلىرىڭىز، ئائىلىڭىزدىن يىراقلىشىپ كەتمەكچى...

قاراپ باقسام مۇتلەق كۆپچىلىك ئۇستاز ـ يازغۇچىلىرىمىز، كلاسسىكلىرىمىز ئەمەلدارلىقتىن، مەنسەپتىن يىراق تۇرۇشنى تەۋسىيە قىلىپ كەپتۇ. مەن مۇۋاپىق كەلسە ئۇنىڭغا يېقىنلىشىشنىڭ زىيىنى يوقلۇقىنى ئەسكەرتىپ تۇرۇپتىمەن. بۇرادەر، سىزنىڭ پىكرىڭىز نېمە بولاركىن؟ ئۇنىڭدىن ھەممىمىز قاچساق ئەلگە كىم، قانداق ئادەملەر باشچىلىق قىلار؟ ئۇ چاغدا بىزنىڭ ھالى ـ بارىمىز نېمە بولار؟

41. قېرىنداشلىرىڭىزغا ئىگە بولۇپ قويۇڭ

قېرىنداشلىرىڭىز سىزنىڭ بايلىقىڭىز، تايىنىدىغان يۆلەڭ-چۈكىڭىز ھەمدە تۇرمۇشتا كەم بولسا ئەسلا بولمايدىغان سىرداش ھەمراھىڭىز. سىز ئۇلار بىلەن قان - قېرىنداشلىق مېھرىنى، كۆيۈنۈشنى، ۋاپادارلىقنى ھېس قىلىپ يېتەلەيسىز ۋە غەم - غۇسسىگە تولغان ئالدىراش دۇنيادا غەرەزسىز، مەنپەئەت، پايدا-لىنىشتىن خالىي، ساپ بولغان ئالاقە مۇناسىۋىتىدىن ھۇزۇرلا-نالايسىز. ھەر قانچە يېقىن دوستىڭىزمۇ قېرىنداشلىرىڭىزنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ...

قېرىنداشلىرىڭىز بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى سۈسلاشتۇرۇپ قويماڭ. ئايرىم ئۆي ئايرىپ چىقىپ كېتىپلا ئۇلارنى ئۇنتۇپ كەتمەڭ ياكى ھېيت - بايراملاردىلا ئىزدىشىپ قالغان چاغدا كارىڭىز بولمايدىغان ئىشنى قىلماڭ. ئۇلار سىزنىڭ بۇ ئالەمدىكى بىردىنبىر جان - جىگەر پارىلىرىڭىز. ھېچبولمىسا ھەپتە ئايدا بىرەر ۋاخ تاماقنى بىرگە يەپ، بىر - بىرىڭلارنىڭ ئائىلىلىرىدە ئىھمە ئىشلار بولۇۋاتىدۇ، قانداق خۇشاللىقى، قايغۇسى بار... بۇلارنى ئورتاقلىشىڭ ياكى يىراقتا بولسا تېلېفون، خەتلەر ئارقىلىق بولسىمۇ ئەھۋاللىشىپ تۇرۇڭ. قېرىنداشلار ئارا ئالاقە ئۇزۇلۇپ كەتمىسۇن. سىز قېرىنداشلىرىڭىز، تۇغقانلىرىڭىز بە-لەن يىراقلىشىپ كەتسىڭىز بالىلىرىڭلار بىر - بىرىنى تونۇماس ھالدا چوڭ بولىدۇ. بىر جەمەت ئەزالىرىنىڭ قۇمدەك چېچىلىپ

تۇرۇشى ياخشىلىقنىڭ بېشارىتى ئەمەس. «تۇغقاندارچىلىقنى ئۇزۇۋەتكۈچى جەننەتكە كىرمەيدۇ» (ھەدىستىن). شۇنداقلا قېرىنداشلىرىنى تاشلىۋەتكۈچى بەندىمۇ ئىككى دۇنيالىقتا پايدا كۆرمەيدۇ. جەمەت ئەزالىرى بىرلىككە كېلەلمىگەن ئەلدە مىللىي بىرلىكنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى مۇمكىن ئەمەس. قېرىنداشلار ئارا مېھىر - ئالاقە سۇسلاپ كەتكەن جەمئىيەتتە بولسا، كىشىلەر ئارىسىدىكى كۆيۈنۈشتىن، كۆڭۈل بۆلۈشتىن تېخىمۇ سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ.

قېرىنداشلىرىڭىزنىڭ تەربىيىلىنىشى ۋە يۈرۈش - تۇرۇش ئادەتلىرىگە دىققەت قىلىڭ. ئۇلار سىز بىلەن قارىمۇ - قارشى مەيداندىكى ئەخلاقسىز كىشىلەردىن بولۇپ قالمىسۇن. بىر ئۆيدىن بىر - بىرىگە تۆپتىن ئوخشىمايدىغان ئىككى خىل ئەقىدە، ئېتىقادتىكى كىشىلەر چىقىدىغان ئىش بىزگە يات ئەمەس. كىچىكلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىدە ئاتا - ئانىدىن بۆلەك ئاكا - ئاچىلارنىڭمۇ مۇئەييەن مەسئۇلىيىتى بار، ئىنى - سىڭىللىرىڭىزغا كۆز - قۇلاق بولۇڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئەخمەقلەرچە، ھېسسىياتىنىڭ كەينىگە كىرىپ يامان يوللارغا كىرىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىڭ. ئابدۇقادىر جالالىدىن: «ئەقىدە بىرلىكى بولمىغان قانداشلىقتىن شۇمبۇيا ئۇنىدۇ» دېگەنىدى. كىشىلەر قېرىنداشلىرىڭىزغا قاراپ سىزگە ئەيىب قويمايدىغان بولسۇن، سىزمۇ «ماۋۇ مېنىڭ بىر تۇغقان قېرىندىشىم» دەيىشتىن ئۇيالمايدىغان بولۇڭ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا ياخشى ئىش - ئەمەللەرنى تەۋسىيە قىلىڭ. يامان قىلىق، ناچار ئادەتلەردىن توسۇڭ...

42. ئىشلاردا ئاتا - ئانىڭىز بىلەن مەسلىھەتلىشىڭ

ئاتا - ئانىلار بىزنىڭ بۇ دۇنياغا تۆرىلىشىمىزنىڭ ۋاستىلىق سەۋەبكارلىرى، شۇنداقلا بىزنى ۋايسىماي بېقىپ قاتارغا قوشقۇچى، بىز ئۈچۈن ھەر قانداق كەلگۈلۈك ۋە جاپالارغا چىداپ قان - تەر ئاققۇزغۇچى، ھەر ۋاقىت بىز ئۈچۈن بەخت، رەھمەت تىلىگۈچى شەپقەت غەمگۇزارلىرىمىزدۇر. ئۇلارنىڭ كۆيۈنۈش - مېھرىبانلىقى چەكسىز ۋە غەرەزسىزدۇر. ئۇلارنىڭ سۆيگۈ دېڭىزىنىڭ پايانى يوقتۇر. ئۇلار سىزنى مەڭگۈ بالا قاتارىدا كۆرىدۇ ھەمدە ھەربىر ئىش - ھەرىكىتىڭىزدىن، تاللىشىڭىزدىن خەۋەردار بولسام، دەپ ئويلايدۇ ھەمدە سىزنىڭ كىچىككىنە مۇۋەپپىقىيىتىڭىزدىنمۇ ئالەمچە خۇشاللىق، پەخىر ھېس قىلىدۇ، ئازراقلا سەۋەنلىكىڭىز تۈپەيلى غەم - قايغۇدا پۈچىلىنىدۇ ۋە سىزنىڭ دەردىڭىزدە كاۋاپ بولىدۇ...

ئۆي ئايرىپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، تۇرمۇشتىكى ھەممىلا ئىشنى ئاتا - ئانىڭىز بىلەن ئورتاقلىشىپ بولالىشىڭىز مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ھەربىر تۇرمۇشنىڭ ئۆزىگە يارىشا سىر - مەخپىيىتى بولىدۇ، شۇنداقلا ھەممىلا ئىشنى ئاتا - ئانىغا دەپ يۈرۈشمۇ ئەپسىز. يەنە كېلىپ بەزى ئىشلار بولۇپمۇ سىز ئۈچىراتقان قىيىنچىلىق، مۇشكۈلاتلار ئاتا - ئانىڭىزنى بىسەرەمجان قىلىپ ئەندىشىگە چۈشۈرۈپ قويۇشى مۇمكىن. ئەمما،

دىسىڭىز ئۇلارنى ئەندىشىگە سالمايدىغان، شۇنداقلا ئۇلارنى خۇش قىلىدىغان، ئۇلار پايدىلىق مەسلىھەتلەرنى بېرىش مۇمكىنچىلىكى بولغان ئىشلاردا ئىلاجىنىڭ بارچە ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ پىكرىنى ئالغىنىڭىز تۈزۈك. نۇرغۇن پەرزەنتلەر ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ ئۆز تۇرمۇشىغا، تاللىشىغا ئارىلىشىۋالغانلىقىدىن ئاغرىنىدۇ. ئەمما، ئۇلار ھەمىشە ئاتا ـ ئانىلارنىڭ كۆيۈنۈۋاتقانلىقىنى، پەقەت ئىككى تەرەپنىڭ ئارزۇ ـ خاھىشىنىڭ ماس كەلمەيۋاتقانلىقىنى ئېتىراپ قىلماي، پەقەت ئاتا ـ ئانىسىدىن قاقشاشنىلا بىلىدۇ. ئۇلاردىن قاقشىمايدۇ، ئاغرىنمايدۇ. ئۇلار پەقەت ئۆزىنىڭ يۈرەك پارىسىغا كۆيۈنۈۋاتىدۇ. ئەگەردە ئۇلارنىڭ بەرگەن تەكلىپى زىتىڭىزغا ياقمىسىمۇ، ئۇنى چىرايلىقچە ئاڭلىسىڭىز ۋە ئۆز ئويىڭىزنىمۇ چىرايلىقچە ئېيتىپ سىزنىڭ قايسىسىنى بەكرەك ياقتۇرىدىغانلىـ قىڭىزنى، ئۇنىڭ ئەۋزەل تەرەپلىرىنى ئېيتىپ باقسىڭىزلا بولمـ ىدىمۇ؟ ئاتا ـ ئانىڭىز بەلكىم گەپ يېمەيدىغان تەرسا، جاھىل مىجەز ئادەملەر ئەمەستۇ؟ ئەگەردە تەرسالىشىپ، جاھىللىشىپ قالغان بولسىمۇ، بۇنى قېرىلىق دەپ بىلىڭ. ئادەم قېرىغاندا مىجەزى كىچىك بالىنىڭكىدەك نازۇك، تەرسا بولۇپ قالمىش. ئەمما، چىرايلىقچە پىكىرلەشسىڭىز ئورتاق تېما جەزمەن تاپالايـ سىز.

مەيلى مۇھىم بولسۇن ياكى ئادەتتىكى ئىشلار بولسۇن ئاتاـ ئانىڭىزنىڭ مەسلىھەتنى ئېلىپ تۇرسىڭىز، بەلكىم تۆۋەندىكىدەك ئۇنۇملەرگە ئېرىشەلىشىڭىز مۇمكىن.

1. ئەڭ مۇھىمى ئاتا ـ ئانا بىلەن پەرزەنتلەر ئوتتۇرىسىدىكى ھاڭ يوغىناپ كەتمەيدۇ، ئائىلە ئىللىقلىقى ۋە ئىناقلىقىنى، جەمەتلەر ئۆيۈشۈش كۈچىنى چىڭىتالايسىز. كىشىلەر بىر ـ

بىرىگە ئىشەنمەس ۋە چېچىلاڭغۇ بولۇپ كېتىۋاتقاندا ئىللىق، ئىناق، كۆيۈنۈشكە تولغان ئائىلە قەلبلەرنىڭ غەمكىن بىناۋالىقىنى داۋالايدىغان ئەڭ ئۇنۇملۇك شىپاخانىغا ئايلىنىدۇ.

2. بەلكىم ئاتا ـ ئانىڭىزدىن سىز ئويلاپ باقمىغان ئاقىلانە تەدبىر ـ چارىلەر تېپىلىپ قېلىشى مۇمكىن. چوڭلار هامان ئىسسىق ـ سوغۇقنى جىق كۆرگەن. هايات تەجرىبىسى چوڭلارنى تېخىمۇ پىشقان، سالماق، ئەتراپلىق قىلىۋېتىدۇ. چوڭلار هېكمەت، پاراسەت خەزىنىسى. ئۇلار سىزنىڭ مۇشكۈلاتىڭىزنى هەل قىلىدىغان پايدىلىق كۆرسەتمىلەرنى بېرەلەيدۇ. سىزگە نېمىنى قىلىش، نېمىنى قىلماسلىق كېرەكلىكىنى ئىنساپ نۇقتىسىدا تۇرۇپ دەپ بېرەلەيدۇ. يەنى، ئۇلارنىڭ هۆكۈمى پايدا ـ زىيانىنى ئەمەس، ئىنسانلىقتىكى ئەڭ مۇهىم نەرسە ئىنسانىي ئاساس قىلىدۇ. بۇ ئىنتايىن قىممەتلىك ئاساس، ئەلۋەتتە.

3. ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ روهى كۆتۈرۈلۈپ، جۇشقۇنلىشىپ قالىدۇ. ئۆزىنىڭ تېخى كارغا كېلىدىغانلىقىنى هېس قىلىپ هاياتقا بولغان مۇهەببەت، ئۈمىدى تېخىمۇ ئاشىدۇ. بالىلىرى تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەن ئاتا ـ ئانىلار چۈشكۈن، يىغلاڭغۇ، جىمغۇر، كىشىلەرگە ئارىلاشماس، تولا قاقشايدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئاتا ـ ئانىڭىزنى قېرىلىق، غېرىبلىق چۆلىگە تاشلىۋەتمەك. ئۇلارنى تۇرمۇشنىڭ قاينام ـ تاشقىنلىق هالىتىگە باشلاپ كىرىپ، قېرىلىقنىڭ غەم ـ غۇسسىلىرىنى، غېرىبلىقنىڭ مۇدهىش سوغۇقلىرىنى ئۇنتۇلدۇراي دېسىڭىز، ئىشلاردا ئاتا ـ ئانىڭىز بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، هاياتنىڭ مەنىسىنى ئۇلارغا هېس قىلدۇرۇپ تۇرۇڭ.

4. ئۇلار سىزگە ئىنسانىي ئەخلاق، كىشىلىك مۇناسىۋەت

ئەركانلىرىنى ئۆگىتىدۇ. ئۇلارنىڭ دانا پىكىرلىرى بىلەن يا-
شاش، ئىجتىمائىي ئالاقە، پەرزەنت تەربىيىلەش توغرىلىق ھېكا-
مەتلىك تەربىيىلەرگە ئېرىشەلەيسىز.

5. ئاتا - ئانىڭىز بىلەن بولغان قىزغىن ئالاقە ئارقىلىق
بالىلىرىڭىزغىمۇ ئاتا - ئانىنى قانداق ھۆرمەتلەش كېرەكلىكىنى
ھېس قىلدۇرالايسىز. بۇ قالتىس ئۇنۇم بېرىدىغان ئەمەلىي ئۇ-
گە، ئەلۋەتتە.

43. بالىلىرىڭىزنى ئېلىپ ئاتا - ئانىڭىزنى يوقلاپ تۇرۇڭ

بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىلارنى يوقلاپ تۇرۇشى ئەقەللىي ئەدەپ-ئەخلاق جۈملىسىدىندۇر. ئاتا - ئانا بولغۇچى بىر ئۆمۈر تىرد-شىپ - تىرمىشىپ پەرزەنتلىرىنى قاتارغا قوشقاندىن كېيىن روزىغاردا يەككە - يېگانە، يالغۇز قالىدۇ. كۈچ، ھېس تېشىپ تۇرغان ياشلىقتىكى يالغۇزلۇق باشقا گەپ، ياشلىقتا ئەر - خوتۇن يالغۇزچىلىقنى بەكرەك خالايدۇ. ئەمما قېرىلىق قىراۋلىرى باشقا قونغاندا ئەر - خوتۇنلار يالغۇزچىلىقتىن قورقىدىغان بولۇپ قالد-ىدۇ. چۈنكى، قېرىلىقتا ئەمدى كۈچ يوق، ئەمدى ئوت. ياشانغاد-لار يالغۇزچىلىقتا ئۇزاق قالسا، كونا ئۆتمۈشنى تولا ئويلاۋېرىپ يىغلاڭغۇ، مىسكىن، نازۇك، گەپ قىلماس، كىشىلەرگە ئارىلا-شماس بولۇپ قالىدۇ. بولۇپمۇ، ياشانغاندا ئۆزى ئەجىر قىلىپ باققان بالىلىرىنىڭ تاشلىۋېتىشى، پات - پات يوقلاپ تۇرماسلىقى ئۇلارنى تېخىمۇ نازۇك، زىللاشتۇرۇۋېتىدۇ. سىز ئوبدان قارد-سىڭىز ياشانغان ئاتا - ئانىڭىزنىڭ نۇر كەتكەن، خىرەلەشكەن كۆزلىرىنىڭ تەكتىدىن: «ئۆزۈم يېمەي يېگۈزگەن، كىيمەي كىيگۈزگەن جاندىن ئەزىز بالىلىرىم قېنى؟ مۇنچە بالا بېقىپ ئەمدى يالغۇز قالدىممۇ؟ ھەي ئالەم، ھەي ئادەم!» دېگەن نىدا-لارنىڭ جاراڭلاپ تۇرغان ئەكسىنى ئاڭلىيالايسىز. توغرا، بالا بېقىش كەلگۈسىدە مېنى باقارمىكىن دېگەن ئۇمىدتىلا ئەمەس،

لېكىن پەرزەنت ئۆزىنىڭ كېلەچىكىگە بارلىقىنى ئايماي ئاتىغان ئاتا ـ ئانىسىنى قېرىغاندا بولسىمۇ، پات ـ پات يوقلاپ هالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرالمىسا ئىنسانلىقتا نە مەنە، نە هېس قالسۇن؟ غەربلىكلەرنىڭ «تۇغامسەن» دېسە «هۆ» دېگىنىگە هەيران قالماڭ. ئاتا ـ بالا ئوتتۇرىسىدىكى ياتلىشىش، كۆيۈنمەسلىك، ئورتاق مېهىر تۇيغۇسىنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى ۋە ئۆزىنىلا ئويلاشتەك شەخسىيەتچىل ئىدىيە ئۇلارنى بالىدىن، نىكاهتىن تاندۇرغان...

بۇرادەر، ئاتا ـ ئانىڭىزنى يوقلاپ تۇرۇڭ. ئاللاھ تائالا سۈرە «بەقەرە» نىڭ 233 ـ ئايىتىدە: «ئاتا ـ ئانىلارنى قائىدە بويىچە بېمەك ـ ئىچمەك ۋە كىيىم ـ كېچەك بىلەن تەمىنلەپ تۇرۇش كېرەك» دەيدۇ. ئۇلار بولمىغان بولسا سىزمۇ بەلكىم بولمىغان بولار ئىدىڭىز. ئۇلار تارتقان مۇڭچەرلىگۈسىز بەدەللەر هېسابىغا سىز بۈگۈنكىدەك شاد، بەختلىك، باي، تەندۇرۇس. ئەجەبا سىزنىڭ كۈلكىڭىزدە، سىزنىڭ گۈسۈلدەپ مېڭىشلىرىڭىزدا، سىز يەۋاتقان تائاملاردا ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ قان ـ تەرى، ئەجرى يوق دەپ ئېيتالامسىز؟ ئۇلارنى قېرىغاندا غېرىبسىندۇرماڭ، كۆڭلىگە ئازار بەرمەڭ، ئۇلارنى يالغۇزلۇقنىڭ مۇدهىش قاراڭغۇ زىندانىغا تاشلىۋەتمەڭ... ئەمەلىيەتتە، ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىدىن بىرەر نەرسە تاما قىلمايدۇ. ئۇلارنىڭ نەپسانىيەتچىلىك بىلەن تەم قىلىدىغىنى بالىلىرىنىڭ يوقلاپ تۇرۇشى، نەۋرىلىرىنى كۆرسىتىپ تۇرۇشى، بىرەر يېرىم دەم پاراڭلىشىپ، بالىلىرىنىڭ تۇرمۇشىدىن خەۋەردار بولۇشتىن ئىبارەت. ئەجەبا مۇشۇنچىلىك ئاددىي نەرسىنى بېرىشكىمۇ چىدىمامسىز؟ ئاتا ـ ئانىڭىزنى يوقلاشتىن مۇهىم ئىشلارمۇ بولۇشى مۇمكىن. ئەمما ۋاقىت ئېتىبا-

ری نۇقتىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئاتا ـ ئانىڭىز ئۆتكۈنچىدۇر. ئۇ ئىنتايىن تېزلا ئارىڭىزدىن غايىب بولۇشى مۇمكىن. ۋاقىت چىقىرىڭ، سىزنىڭ ئاتا ـ ئانىڭىزنى يوقلىغۇدەكمۇ ۋاقىت چىقىرالماسلىقىڭىزغا مانا مەن ئىشەنمەيمەن. ئولتۇرۇش، زىياپەت، ھاراق ـ شارابقا سىزدە ۋاقىت جىقيۇ، مېھرىگە، ۋاپاغا، سەمىمىي مېھىر ـ مۇھەببەتكە ۋاقىت يوقمۇ؟ ۋاقىت بار، روھ يوق! بىر كۈنلەردە ئاھ دەيسىز ۋە كۆرگۈلىكسىزنى بالىلىرىڭىزدىن ئاشۇرۇپ كۆرىسىز. سىز ئاتا ـ ئانىڭىزغا مەيلى ياخشىلىق ياكى يامانلىق بولسۇن بىرنى قىلغان بولسىڭىز، بالىلىرىڭىزدىن ئوننى ياكى ھەسسىلەپ ئارتۇق كۆرىسىز. ئۆتنە جاھان دېگەن ئەنە شۇ!

ئاتا ـ ئانىڭىزنى يوقلىغاندا، بالىلىرىڭىزنى بىرگە ئېلىۋېلىشنى ئۇنتۇمايلا. نەۋرە پايدا، بانكىدا ئامانەت قويغان پۇلنىڭ ئۆسۈمىگە ئوخشايمىش. ئامانەت پۇلنىڭ ئۆزى ئەمەس ئۆسۈمى ئۈز كۆرۈنگەنگە ئوخشاشلا نەۋرە بالىسىنىڭ ئۆزىدىنمۇ بەكرەك مېھىرلىك كېلەرمىش. بۇنى نەۋرىلىك بولۇپ باققان ئاتا ـ ئانىلار ئوبدان بىلىدۇ. شۇڭا، بالىلىرىڭىزنى ئېلىپ ئاتا ـ ئانىڭىزنى يوقلاشقا ئەھمىيەت بېرىڭ. بالىلىرىڭىز بوۋا ـ مومىلىرىڭىزنىڭ كىملىكىنى، قانداق ئادەملىكىنى بىلىپ ياشىسۇن. ئۇلارغا ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ تارتقان جاپالىرىنى، ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىنى ھېكايە قىلىپ بېرىڭ ۋە ئاتا ـ ئانىلارنى قانداق ھۆرمەتلەش كېرەكلىكىنى ئۆز ئەمەلىيىتىڭىز بىلەن كۆرسىتىڭ. ھەرگىزمۇ ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ يامان گېپىنى بالىلىرىڭىزغا قىلىپ بەرمەڭ. بولمىسا بىر كۈنلەردە بالىلىرىڭىز سىزنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىشتىن، تىللاپ، ئۇرۇشتىن يانمايدۇ.

بوۋا ـ مومىلىرىنى كۆرۈپ، ئۇلاردىن گەپ ئاڭلاپ، بىر

جەمەت ئەزالىرى بىلەن ئىزچىل كۆرۈشۈپ چوڭ بولغان بالىلاردا بىرلىشىش، مېھىر ـ ۋاپا، ھۆرمەت، ئىززەت خاھىشى ئىنتايىن كۈچلۈك بولىدۇ. بالىلىرىڭىزنى ئەخلاقلىق بول، باشقىلار بىلەن ئەپ ئۆت... دەپ قۇرۇق گەپ بىلەن ۋاراقىراپ يۈرۈپ تەربىيىلەـ مەي، ئۆيىڭىزنى، ئۆزىڭىزنى ئەڭ ئۇنۇملۇك پەزىلەت باغچىسىغا ئايلاندۇرۇڭ. تەربىيە دېيىلمەي ھېس قىلىنغىنى ياخشى. تەربىيە ئېغىز بىلەن ئەمەس ئەمەل بولغىنى مەڭ ئەۋزەل.

44. باللىرىڭىز ئەركە ئۆگىنىپ قالمىسۇن

پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىنىڭ يولغا قويۇلۇشى بىلەن بىزدە بىر - ئىككى بالىلىق ئائىلىلەر ئىنتايىن كۆپ نىسبەتنى ئىگىلەشكە باشلىدى. بالا كۆپ دېگەن ئائىلىلەردىمۇ ئۇچ بالا. دېمەكچى، بۇرۇنقى ئائىلە مۇھىتىمىزغا قارىغاندا، ھازىر ئىقتىسادىي شارائىت بىر قەدەر ياخشى، ئوزۇقلۇق، كىيىم - كېچەك بىر قەدەر تەل، ئەمگەك، خىزمەت سېجىللىقى نورمال، بالا سانى ئاز بولغان ئائىلە قۇرۇلمىسى شەكىللىنىشكە باشلىدى. بۇنداق بالا سانى ئاز بولۇش نەتىجىسىدە ئاتا - ئانىلارنىڭ كۆيۈنۈش، بالىلىرىنىڭ رايىغا بېرىش، بالىلىرى نېمە دېسە شۇنى تەل قىلىپ بېرىش نىسبىتىمۇ ماس ھالدا ئېشىپ باردى. بۇ خىل بالا ئاز، تەمىنلەش ئېھتىياجىدىن ئارتۇق شارائىت ئاستىدا چوڭ بولغان بالىلار ئوڭايلا ئەركە، دېگىنىنى قىلغۇزمىغىچە بولدى قىلمايدىغان مۇشتۇمزورلارغا ئايلىنىپ قېلىشى مۇمكىن. شۇڭا، ئائىلىلەرده بالىلارغا مۇۋاپىق تەربىيە ئۇسۇلى قوللىنىش كېرەك.

1. بالىغا بولغان كۆيۈنۈش، ئامراقلىق لايىقىدا بولسۇن. ئۇنى ھەددىدىن زىيادە ئەركىلەتمەڭ. نېمە دېسە شۇنىڭ ھەممىسىنى ھەل قىلىپ بېرىمەڭ. ئۇلارغا تۇرمۇشتا چېقىلىش ئەسلا مۇمكىن بولمايدىغان مەلۇم چەكلىمىلەرنىڭ بارلىقىنى ئاستا - ئاستا ھېس قىلدۇرۇڭ. ئۇ داستىخانغا دەسسەپ يۈرسىمۇ، يېمەكلىكلەرنى بۇزۇپ چاچسىمۇ، ئويۇنچۇقلىرىنى قالايمىقان تاشلا-

لىۋەتسىمۇ، كىيىم ـ كېچەكلىرىنى قالايمىقان مەينەت قىلسىمۇ كۆلۈپ قويۇپ كارىڭىز بولمىسا، ئۇ بۇنداق قىلىشنى ياخشى ئىش ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قېلىشى ۋە تېخىمۇ ھەددىدىن ئېشىپ كېتىشى مۇمكىن. بالىلىرىڭىز كىچىك ۋاقتىدا ئۇنىڭ بەدىقىلىق ئادەتلىرىنى ۋاقىتلىراپ تەنبىھلىمەستىن، گەپ قىلماي چەكلەش، چىرايلىق چۈشەندۈرۈشكە ئادەتلىنىڭ. ۋاقىتلىراش ئۇنىڭ مىجەزىنى تېخىمۇ ئوسال قىلىۋېتىدۇ.

2. بالىغا قالايمىقان پۇل بېرىپ ئۆگىتىپ قويماڭ. ئۇنىڭغا ھەپتە، ئايدا بىرەر قېتىم ئاز ـ تولا پۇل بەرسىڭىز ھېچقىسى يوق، ئەمما ھەر كۈنلۈكى ئۇنىڭ قولىغا تۇتاملاپ پۇل تۇتقۇزىدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلماڭ. مەن بەزى ئائىلىلەردىكى بالىلارنىڭ ھەر كۈنى ئەتىگىنى بىرەر ئىككى يۈەن پۇلنى قولىغا ئالماي تۇرۇپ مەكتەپكە ماڭغىلى ئۇنىمايدىغانلىقىنى بىلىمەن. ئاتا ـ ئانىلار كىچىك ۋاقتىدىلا بالىلىرىنى يامان ئۆگىتىپ قويغان ـ دە، بالا چوڭ بولۇۋېلىپلا ئاتا ـ ئانىسى بىلەن ئەقەللىي ئىشلارداۋمۇ سودىلىشىشقا جۈرئەت قىلالمىغۇدەك بولغان. بالىغا قالايمىقان پۇل بېرىش بالىنىڭ مىجەزىنى ئەڭ تېز كاردىن چىقىرىدۇ، كىچىك بالىنىڭ قولىغا پۇل كىرگەن ھامان ماگىزىنلارغا يۈگۈرگۈسى كېلىدۇ ھەمدە شاكىلات، پېچىنە، كەمپۇت دېگەندەك پارچە ـ پۈرات يېمەكلىكلەرگە كۆنۈۋالىدۇ. بۇ خىل يېمەكلىكلەردە مول قەنت تەركىبى ۋە يېمەكلىككە تەم كىرگۈزگۈچ پۈراق لىق ماتېرىياللار بولۇپ، ئىشتىھانى تۇتۇش، مېڭە توقۇلمىلىرىنىڭ ھەرىكەت ئىقتىدارىنى چەكلەش رولى بار. ئىشەنمىسىڭىز ئەتراپىڭىزدىكى بالىلارغا قاراپ بېقىڭ. شاكىلات، پېچىنە دېگەندەك پارچە ـ پۈرات خالتىلىق يېمەكلىكلەرگە ئۆگىنىۋالغان

بالىلارنىڭ قايسىبىرى تاماقنى ئىلغىمىاي ياخشى يەيدىكىن؟ ئاتا ـ ئانىلار دەسلىپىدىلا سەل قاراپ بالىلىرىنى يامان ئۆگىتىپ قويىدۇ، ئاندىن ئۇلارنى گەپكە كىرگۈزەلمەي زارلايدۇ، قاقشايدۇ، يالۋۇرىدۇ. قورقىتىدۇ... ئەمما، ئۇنۇمى بولمايدۇ...

3. بالىلىرىڭىزنىڭ ھەممە ئىشىنى سىز قىلىپ بەرمەڭ. ئۇنىڭ قول سېلىپ ئىشلىشىگە ئىمكانىيەت بېرىڭ. بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىغا كۆيۈنگەنلىكتىن بالىلارنىڭ تاماق يېيىش، كىيىم كىيىش... قاتارلىق ئىشلىرىغىچىلىك ئۆزى قىلىپ بېرىدۇ ـ دە، بالىلاردا قول سېلىپ ئىشلەش، مۇستەقىللىق خاھىشى ئاجىز، يۆلىنىش، تايىنىش پسىخىكىسى ئېغىر يېتىلىپ قالىدۇ. بۇ خىل ھال داۋاملىشىۋەرسە، ھەتتا بالىلار مەكتەپكە كىرگەندىن كېيىنمۇ ئەتىگىنى تۇرغىلى ئۇنمايدىغان، كىيىمىنى كىيگۈزۈپ قويمىغۇچە ئېرىنچەكلىك قىلىپ كىيمەيدىغان، كىيىم ـ كېچەكلىرىنىمۇ تۇزەشتۇرۇپ يۇرەلمەيدىغان، چېچىنىمۇ تاراشنى بىلمەيدىغان، ھەتتا تاپشۇرۇقلىرىنىمۇ ئاتا ـ ئانىسىغا ئىشلەتكۈزىدىغان بەكۈڭاش زوراۋانلىقنى يېتىلدۇرۇۋالىدۇ. ئۇلارغا ئۆزى قىلالايدىغان ئىشلارنى كۆپلەپ قىلدۇرۇڭ، ئۆزىڭىزنىڭ ئىشلىرىغا ياردەملەشتۇرۇڭ. ئۇلار جاپادا، قىيىنچىلىقتا چوڭ بولسا تېخىمۇ بەردەم، چىدامچان چوڭ بولىدۇ. ھەر قېتىم ئاچ قويۇپ بېقىڭ، نان قاتتىق بولسىمۇ ۋايسىماي يەيدىغان بولىدۇ. ھەر قېتىم يېلىڭىراق كىيىندۇرۇپ قويۇڭ، كىيىم ـ كېچەكنىڭ قەدىرىگە يېتىدىغان بولىدۇ. كىلومېتىرلاپ پىيادە بىللە مېڭىڭ. زۆرۈر لازىم بولمىسا پۇل بەرمەڭ. ئۇ سىزنىڭ پۇل بېرىشىڭىزنى ھېيتىلىق ئورنىدا كۆرىدىغان بولسۇن. بولمىسا ئۇ دۇنيانى سۇدىسىڭىزمۇ يەنە بارمۇ دەيدىغان تويماس نەپسى بالا، ئىسراپخور،

ئەركە ناياق بولۇپ يېتىشىپ چىقىدۇ.

قىسقىسى، بالىكىزنى قىينىچىلىق ئىچىدە چېنىقتۇرۇڭ. نۇئىمان ئىبنى بەشىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «مەن پەيغەمبىرىڭلار-نىڭ قورسىقى تويغۇدەك ناچار خورمىسىنىمۇ تاپالماي يۇرگەنلە-كىنى كۆرگەن ئىدىم» دەپ رىۋايەت قىلىدۇ. سىز، بىزنىڭ بالىلىرىمىزنىڭ ئالدىدا نېمە كەم، نېمە يوق؟ ئەمما ئۇلارنىڭ ھالى ـ ئەھۋالى قانداق؟ ئويلىنىڭ بۇرادەر، ئىنسان ھەلەپ يەپلا كۇن ئۆتكۈزۈشنى ئىزدەيدىغان كالا ئەمەس. بالىلىرىمىز يوقلۇق ئىچىدە بەردەملىكىنى تاپسۇنكى، توقلۇق ئىچىدە زەيپانلىشىپ كەتمىسۇن.

45. ئەنئەنىۋى ھېيت - بايراملارنى داغدۇغىلىق تەبرىكلەش

ئەنئەنىۋى ھېيت - بايراملار بىر مىللەتنىڭ ئۇزاق تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدا شەكىللەندۈرگەن مىللىي، دىنىي، فولكلور ئادەتلىرى بولۇپ، ئۇ شۇ مىللەت كىشىلىرىگە نىسبەتەن مىللىي خاسلىق، مىللىي غۇرۇر، مىللىي مەدەنىيەتنىڭ جانلىق، كول-لېكتىپ ئىپادىلىنىشىدۇر. ئەنئەنىۋى ھېيت - بايراملارنىڭ كۆ-پىنچىسى ئاتا - بوۋىمىزنىڭ ئىشلەپچىقىرىش، ئەمگەك ئەھمىيە-تى جەريانىدا سىمۋوللۇق مەنىگە ئىگە ۋاقىتلارنى مەنىلىك، ئەھ-مىيەتكە ئىگە ئۇسۇللار بىلەن تەبرىكلەش، ئەسلەش ۋە يېڭى مەۋسۇمغا بولغان ئۈمىد - ئارزۇ، تىلەك تىلەش مەنىسىدە ئېلىپ بارغان ھەرىكەتلىرىدۇر. ھېيت - بايرام يەپ - ئىچىش، ئويـ-ناش، كىيىم كىيىش ۋاقتى ئەمەس، بەلكى كىشىلەر توپلـ-شىپ، ئورتاق نىشان تۇرغۇزىدىغان، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى يوقلاپ، بىر - بىرىنىڭ ھال - ئەھۋالىنى بىلىپ، ئاجىز - مىسكىنلەرگە سىلى - رەھىم قىلىدىغان، مول - ھوسۇلغا شۈكـ-رى، ھەمدۇ - سانا ئېيتىپ، كېيىنكى يىل ئۈچۈن يېڭى نىشان تۇرغۇزىدىغان ۋاقىت. بۇ مەنىدىن ئەنئەنىۋى ھېيت - بايراملارغا بىر مىللەتنىڭ مەدەنىيىتى؛ ئۆتمۈشىنى ئەسلىشىلا ئەمەس، كەلـ-گۈسىگە بولغان ئۈمىد ئارزۇسى؛ غايە - ئىنتىلىشلىرىمۇ مۇجەسـ-سەملەنگەن. شۇڭا ئەنئەنىۋى ھېيت - بايراملىرىنى داغدۇغىلىق

تەبرىكلەش ئۆزىنى ئۇيغۇر دەۋالغان ھەربىر جان ئىگىسىنىڭ ئەڭ ئەقەللىي مەجبۇرىيىتىنىڭ بىرى.

بۇرادەر، ھېيت - بايراملىرىڭىزنى داغدۇغا بىلەن تەبرىكلەشنى ئۆگىنىۋېلىڭ. بىز ئارىمىزدا باشقا مىللەتنىڭ، مەسىلەن: غەرب ئەللىرى دېگەنلەرنىڭ تۇرلۇك نامدىكى بايراملىرىنىڭ بارغانسېرى باش كۆتۈرۈپ قالغانلىقىنى بايقىماقتىمىز. تۇغۇلغان كۈننى غەربچە تەبرىكلەش، ئاشىق - مەشۇقلار بايرىمى، روزدېستىۋا بايرىمى... دېگەندەك بايرام ئادەتلەرنى بەس - بەستە تەبرىكلەيدىغان، ئىشىك - دېرىزىلىرىگە روزدېستىۋا بوۋاينىڭ پۆپۈكلۈك رەسىمىنى ئېسىپ قويۇپ خۇشاللىقتىن ھەجىيىپ كېتىدىغان، پوچاڭزا ئېتىپ، ئايتوقاچ، زۇڭزا، جۇڭاۋا يەيدىغان، ئەمما ئەڭ ئەقەللىي نەۋرۇز كەلسە جىمجىت ئۆتكۈزۈۋېتىدىغان كىشىلىرىمىز كۆرىمىز. دېمەككى، غەيرىي، يات مەدەنىيەت ئېھتىياجلىرى مەدەنىيىتىمىزگە توختىماستىن سىڭىپ كىرمەكتە، ھۇجۇم قىلماقتا. مۇنداق مەدەنىيەتلەرنىڭ تىركەشمە مەۋجۇتلۇقىدا ئەگەر مەدەنىيەتتە ئۆزىنى قوغدايدىغان قالقان بولمىسا، ئۇ ئوڭايلا يەنە بىر كۆچلۈك مەدەنىيەتكە يەم بولۇپ كېتىشى مۇمكىن. مەدەنىيەتنىڭ ئۆزىدە قالقان يوق. قالقان دەل مەدەنىيەتنىڭ ھەقدارلىرىنىڭ قولىدا. مەلۇم قوۋۇم كىشىلىرىنىڭ ئۆز مەدەنىيىتىگە بولغان ئاڭلىق سادىقلىقى ۋە زامانىنىڭ رەھىمسىز تاسقاشلىرى ئالدىدا ئۇنىڭ ھاياتى كۆچىنى ئاشۇرۇشقا تىرىشىشى، ئاندىن مەدەنىيەتنى يۈكسەلدۈرىدۇ.

يىل، ئايدا بىرەر قېتىم كېلىدىغان ئەنئەنىۋى بايرامغا ئالاھىدە ۋاقىت ئاجرىتىڭ ھەمدە ئەنئەنىۋى كىيىملىرىڭىزنى كىيىپ بايراملىق پائالىيەتلەرگە، ئۇرۇق - تۇغقانلار يىغىلىشىغا قاتنى-

شىك. ھېيت ـ بايرام پەقەت يەپ ـ ئىچىدىغانلا ئىش ئەمەس. ئۇ كالىلارنىڭ بايرىمى ئەمەس، ئىنسانىنىڭ بايرىمى. ئىنسانىنىڭ بايرىمىدا ئىنسانغا خاس مەنە، مەزمۇن بولۇشى كېرەك. شۇڭا، بالىلىرىڭىزنى ئەگەشتۇرۇپ دوست ـ بۇرادەر، ئۇرۇق ـ تۇغقانلار بىلەن يىغىلىشىپ ئەھمىيەتلىك بىرەر پائالىيەت ئۆتكۈزۈڭ. بالىلىرىڭىزنى ئەنئەنىۋى ئۆرپ ـ ئادەت، يىغىلىشلار بىلەن تونۇشتۇرۇڭ. ئۇلار ئۇستىخىنى سىزگە، روھى ئاللىكىمىلەرگە تەۋە شالغۇت تۇغۇندىلاردىن بولۇپ قالمىسۇن، ھېيت ـ بايرام كۈنى ئائىلىلىڭىزدىكىلەر بىر يەرگە يىغىلىپ بىر يىللىق مەنىلىك، نەتىجىلىك ئىشلىرىڭلارنى ئەسلەك ھەمدە كەلگۈسى بىر يىللىق ھاياتىڭلار توغرىلىق چوڭ ـ چوك ئىشلارنى پىلانلىۋېلىڭ...

ھېيت ـ بايرام خۇشاللىق، شادلىق پائالىيىتى. شۇڭا ئەگەر دوستلىرىڭىز بىلەن ئارازلىشىپ قالغان بولسىڭىز، ھېيت ـ بايرام مۇناسىۋىتى بىلەن ئېچىلىپ كېتىڭلار. ئىنسان زىددىيەت بىلەن ياشاپ بولالمايدۇ. يامغۇرمۇ توختايدۇ، بۇلۇتمۇ تارقايدۇ. ئەك ياخشىسى يېقىن ـ يورۇقلار ئارىسىدىكى نىزالارنى چىرايلىق چە سۈپۈرۈپ تاشلاڭلار. ئىككى ئادەم ئارىسىدا ئۇزۇنغىچە زىددىيەتنىڭ ساقلىنىپ تۇرۇشى ياخشى ئىش ئەمەس. ئەگەر تونۇش ـ بىلىشلىرىڭىزنىڭ ئارىسىدا زىددىيەت بولسا ھەر ئىككى تەرەپنى مۇشۇنداق بايرام، ھېيتتىن پايدىلىنىپ، بىر يەرگە چاقىرىپ چاي قويۇپ ئۇلارنى ئەپلەشتۇرۇپ قويۇڭ...

ئۇرۇق ـ تۇغقانلار بىلەن بىر يەرگە جەم بولۇڭ، بالىلىرىڭلار كۆرۈشسۇن، تونۇشسۇن قوشنىلىرىڭىز بىلەن ھېيتلىشىڭ. ئۆزىڭىز بىلىدىغان، تونۇيدىغان قوشنىلىرىڭىزدىن كەمبە-

غەل، نامراتلار بولسا سەممىيلىك بىلەن ياردەم قىلىڭ، يۆلەڭ، ھەممەيلەن ھېيت - بايرامدىن تەڭ بەھرىمەن بولسۇن. ھېيت- بايرام بىرى كۈلۈپ يەنە بىرى بويۇن قىسىپ تۇرىدىغان چاغ ئەمەس. ھەممەيلەننىڭ چېھرىدە شادلىق ئۇچقۇنلىرى چاقنىسۇن. چېغىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامۇ: «مېنى ئاجىز كىشىلەرنىڭ ئارىسىدىن ئىزدەڭلار» دېگەن. ھېيت - بايرامدىلا ئەمەس، ھەر- قانداق چاغ، ھەر قانداق يەردە ئاجىز - مىسكىنلەرگە سىلى رەھىم قىلىشنى ھەرگىز ئۇنۇتماڭ. ئۆرپ - ئادەت يوقىمىسۇن. ئۇنىڭ داغدۇغا، زىلزىلىسى مىللىي ئىپتىخارلىق تۇيغۇڭىزنى يىلدا بىر قېتىم بولسىمۇ چالغىتسۇن.

46. سىز قەيەرگە بارماقچى؟[1]

ئوكسفورد ئۇنىۋېرسىتېتى بىر قېتىم ئوقۇش پۈتكۈزۈش ئالدىدا تۇرغان بىر تۈركۈم ئوقۇغۇچىغا قارىتا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان. نەتىجىدە 27% ئوقۇغۇچىنىڭ ھېچقانداق ياشاش نىشانى يوق، 60% ئوقۇغۇچىنىڭ نىشانى غۇۋا، 10% ئوقۇغۇچىنىڭ ئېنىق، ئەمما قىسقا مۇددەتلىك نىشانى بار، 3% ئوقۇغۇچىنىڭ ئېنىق ۋە مەڭگۈلۈك نىشانى بار چىققان. دېمەككى، 87% ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى نىشانسىز، غايىسىز، مەقسەتسىز ئۆگىنىۋاتىدۇ، كۈن ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ، دېگەن گەپ. ئەگەر بۇ تەكشۈرۈش ئوقۇش پۈتتۈرۈپ بولغان، ئائىلىسى، خىزمىتى بار كىشىلەر ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلسا، بۇ نىسبەتنىڭ تېخىمۇ يۇقىرى چىقىدىغانلىقىغا گەپ كەتمەيدۇ. دېمەككى، 90% كە يېقىن ئادەم مەقسەتسىزلا لاغايلاپ، ئۇچرىغان ياكى باشقىلار بۇيرۇغان ئىشلارنى ئالۋاڭ ھېسابىدا قىلىپ كۈن ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ، دېگەن گەپ. ئەگەر بۇ تەكشۈرۈش بىزنىڭ جەمئىيىتىمىزدە، بىزنىڭ كىشىلىرىمىز ئارىسىدا ئېلىپ بېرىلىپ، سەممىي - راستچىل جاۋابقا ئېرىشكىلى بولىدىغان بولسا (مەن ئاشۇ مەقسەت - نىشانسىز ئادەملەرنىڭ سەممىيلىك بىلەن جاۋاب بېرىشىدىن ھەقىقەتەن گۇمانلىنىمەن. چۈنكى غايە - ئېتىقادسىز ئادەملەر ئەڭ كاززاپ

---

① بۇ تېما ئاپتورنىڭ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 2006 - يىللىق 2 - سانىدا ئېلان قىلىنغان «بىز قەيەرگە بارماقچى» ناملىق مۇلاھىزىسىدىن قىسقارتىپ ئېلىندى.

كېلىدۇ) ، بۇ نسبەت بىزدە قانچىلىك چىقىشى مۇمكىن؟ كۆز بويامچىلىق بىلەن ئەپلەپ ـ سەپلەپ شەكىلۈاز جان باقتىلار جەمئىيىتىمىزنىڭ ئېكولوگىيىسىنى غىق ـ غىق قۇستۇرۇپ تۇرۇۋاتامدۇ؟

ئوكسفورد ئۇنىۋېرسىتېتى يۇقىرىقى تەكشۈرۈش ئوبيېكتىلىرىغا قارىتا 25 يىلدىن كېيىن يەنە بىر قېتىم ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ ھەيران قالارلىق مۇنداق پاكىتنى بايقىغان:

ئېنىق، مەڭگۈلۈك نىشانغا ئىگە 3% ئادەم ئۆز نىشانى ئۇچۇن ئۇزلۇكسىز تىرىشقان ۋە ھەممىسىلا جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى قاتلىمىدىكى غالىب كۈچلەرگە، كەسپىي رەھبەرلەرگە، ئىجتىمائىي نوپۇز ئىگىلىرىگە ئايلانغان؛

ئېنىق، قىسقا مۇددەتلىك نىشانغا ئىگە 10% ئادەم داۋاملىق تىرىشىش ئارقىلىق ھەر قايسى ساھەلەردىكى كەسپىي ئەربابلارغا، جەمئىيەتنىڭ ئوتتۇرا قاتلام كىشىلىرىگە ئايلانغان؛

نىشانى غۇۋا 60% ئادەم مۇقىم خىزمەت ۋە تۇرمۇشقا ئېرىشكەن، ئەمما ھېچقانداق ئالاھىدە نەتىجە قازىنالمىغان؛

ھېچقانداق تۇرمۇش نىشانى يوق 27% ئادەم ناھايىتى مەنىسىز تۇرمۇش كەچۈرگەن، ھەدىسلا باشقىلاردىن، جەمئىيەتتىن ئۆزۈگە پۇرسەت، شارائىت يارىتىپ بەرمىگەن دۇنيادىن ئاغرىنىپ، قاقشاپ، زارلاپلا ئۆتكەن.

ئويلاپ باقايلى: سىز، بىز قانداقراق ئۆتىۋاتىمىز؟ قانداقراق ياشاۋاتىمىز؟ بۇ پەرقلەردىن شۇنى ناھايىتى ئېنىق كۆرۈۋالالايمىزكى، غايە — نىشان بىر ئادەمنىڭ ھاياتى ئۇچۇن كەم بولسا بولمايدىغان قۇياش، يۇلتۇز بىلەن باراۋەردۇر. قۇياشسىز كۇنـ

لەر، يۇلتۇزسىز تۇنلەردە تىمسىقلاپ، ئۇيان - بۇيان ئۇسۇپ-دوقۇرۇپ، ئىنجىقلاپ، زارلاپ ئۆتمەي باشقا ئامال يوق. غالىبلار دەل نىشان - مەقسىتى ئېنىق ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن باشتىن - ئاخىر تەۋرەنمەي كۆرەش قىلالايدىغانلاردىن چىقىدۇ. مەقسەت - نىشانى ئائېنىق ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن بەدەل تۆلەشكە جېنى ئاغرىيدىغان بېلى بوش لاتاغىلاپلاردىن مەدىكار، تىلەمچى چىقسا چىقىدۇكى، غالىب خوجىلار ھەرگىز چىقمايدۇ. ئەمما ئۇنتۇماڭ، غايە - ئېتىقاد باشقىلار ھەدىيە قىلىدىغان سەدىقە ئەمەس، ئۆز قىزىقىشىڭىز، ئىقتىدارىڭىز، دۇنيا قارىشىڭىزغا ئاساسەن ئۆزىڭىز تىكلەپ تۇر-غۇزىدىغان، ساقلايدىغان، قوغداپ كۆرەش قىلىدىغان مۇقەددەس مەشئەل. بۇ مەشئەلگە ئوت ياقالىغان ۋە ئۆچۈرۈۋەتمەي ساقلىيا-لىغانلارلا ئۇنىڭ ھاياتىبەخش يارقىن يورۇقىدا دىلىنى يۇيۇپ، يولىنى يورۇتالايدۇ.

بىر نىشاننىڭ تۇرغۇزۇلۇشى بىر ھاياتنىڭ ئىمانغا كىرىشىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. سەن نىشان ئۇستىدە ئىزدىنىش جەريانىدا جەزمەن جاۋاب بېرىشكە تېگىشلىك نۇرغۇن سوئالغا دۇچ كېلە-سەن. سەن كىم؟ قانداق ئادەم بولماقچى؟ نېمە ئىش قىلماقچى؟ نېمە ئىش قولۇڭدىن كېلىدۇ؟ دەۋر ۋە مۇھىت ساڭا قانچىلىك ئىمكان بېرىدۇ؟ ئائىلەڭ، سەن ياشاۋاتقان كونكرېت مۇھىتچۇ؟ ئۆز نىشانىڭ ئۈچۈن تۆزگەن كونكرېت پىلانىڭ قانداق؟ بۇنىڭ ئۈچۈن يىلدا، ئايدا، ھەپتىدە، ھەربىر كۈندە قانچىلىك ئىش قىلىشىڭ كېرەك؟ بۇ سوئاللار سېنىڭ روھىڭنى سەگىتىدۇ ۋە ئۆز نىشانىڭ ئۈچۈن نېمە قىلىش، نېمە قىلماسلىق كېرەكلىكى، نېمىنى ئالدى بىلەن، جەزمەن بېجىرىش كېرەكلىكىنى، نېمىنى قىلماسلىق، تاشلىۋېتىش كېرەكلىكى توغرىلىق ئۆلچەم، نىشان

بېرىدۇ. سەن ئىشلىرىڭنى شۇ بويىچە تەرتىپكە سېلىپ مېڭىشقا باشلايسەن. ئەمەلىيەتتىمۇ، دانىشمەنلىك، ئاقىلانىلىك نېمىنى قىلىش ئەمەس، دەل نېمىنى بالدۇر، نېمىنى كېيىن قىلىشنى بىلىشتىن ئىبارەت. مۇھىم ۋە ئەھمىيەتسىز ئىشلارنىڭ ئېنىق ئايرىلىشى سېنىڭ زېھنىڭ، ۋاقتىڭ، مېلىڭ، كۈچۈڭنىڭ ئەھمىيەتسىز ئىشلارغا سەرپ قىلىنىشىنى زور دەرىجىدە ئازايتىدۇ. پۈتكۈل زېھنىڭنى ئۆز نىشانىڭغا مەركەزلەشتۈرەلەيسەنده، بىراۋ ھەيدىمىسىمۇ ئۆز ئىشىڭ ئۈچۈن ئاكتىپ ئىنتىلىش ھالىتىدە تۇرسەن. ئەگەر جەمئىيەت ئەزالىرىنىڭ ھەممىسىدىلا مۇشۇ خىل نىشان ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۇن ـ تىنسىز، جان تىكىپ كۈرەش قىلىش روھى شەكىللىنىدىكەن، بۇنداق جەمئىيەتنىڭ ھاۋاسىدىن جۇشقۇنلۇق، بەرىكەت، شادلىق، ئىناقلىق سادالىرى ئۇزۇلمەي ياڭراپ تۇرىدۇ. نۇرغۇنلىرىمىزدا تالانت، ئىقتىدار بار. ئەمما، توغرا نىشان ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن ئايانماي جان بېرەلەيدىغان، ۋاقتى كەلگەندە ۋاز كېچەلەيدىغان جۈرئەت، چىدامچانلىق يوق. شۇ سەۋەبلىك بەزى كەم تېپىلىدىغان تالانت ئىگىلىرى مەڭگۈ مۇنەۋۋەر ياللانما خادىم، مەدىكار بولىدۇكى، خوجايىن، دىرېكتور بولالمايدۇ. بەزىلەر ئۆز خوجايىنىنىڭ دۆت ـ كالۋالىقىدىن توخـتىماي قاقشاپ، زارلايدىيۇ، يەنە شۇنىڭغا بىر ئۆمۈر قۇل بولۇپ خارلىقتا ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئۆز نىشانى ئۈچۈن نېمە قىلىش، نېمە قىلماسلىقنى ئايدىڭلاشتۇرالماسلىق ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن كەسكىن يول تۇتالماسلىق، زامانىمىز تالانتلىقلىرىدىكى ئېغىر مەنىۋى تراگېدىيە.

تۆمۈر خەلىپە، خوجىنىياز ھاجى، راخمـان گۇگـۇتلار («ئالتە كۈنلۈك پادىشاھ») قولىغا قورال ئېلىپ زۇلمەتلىك كونا

جەمئىيەت بىلەن كۆرەش قىلدىيۇ، ئەمما مەقسەت، نىشان، غايە - ئېتىقادىدىكى ئېنىقسىزلىق ۋە بۇ يولدىكى كەسكىن لىكنىڭ يېتەرلىك بولماسلىقى سەۋەبىدىن، بىر - بىرىدىن ئاچچىق تراگېدىيىلەرنى بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى تەكرارلاپ چىقىشىتى. ئابدۇقادىر داموللام، مەتىلى ئەپەندى، ئابدۇخالىق ئۇيغۇرىيلار ئۆز غايە، مەقسىتى — زامانىۋى دۇنياغا يۈزلىنىش ئۈچۈن جاھالەتكە ئوت ئېچىش — خەلقنىڭ دىلىنى ئاقارتىپ، ئىلىم - پەنگە يۈرۈش قىلىش يولىدا ئېنىق، كەسكىن يول تۇتتى. گەرچە ئىستىبدات ھاكىمىيەت ئۇلارنى بۈيۈك مەقسەتلىرىگە يەتكۈزمىگەن بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ نېمىنى قىلىش، نېمىنى قىلماسلىق، نېمىنى ھەممىدىن بالدۇر، چىڭ تۇتۇپ قىلىش ھەققىدىكى ياڭىراق دەۋەت، جانلىق ئىش - ئەمەللىرى مىڭلىغان، مىليونلىغان قەلبىكە ئۆچمەس ئوت سالدى، ئۇلارنى ھىدايەتكە يېتەكلىدى. دېمەكچى، مەنىلىك ھايات ئۈچۈن يېقىلغان بىر نۇرلۇق چىراغ قاراڭغۇدا تېنەپ - تەمتىرەپ قالغان مىليونلىغان قەلبىي كۇرغا نۇر - زىيا بەخش ئەتتى. بىز ئۇلارنىڭ ھايات تارىخىنى ۋاراقلاپ باقساق، ئۆز ھاياتىنىڭ مەنىسىزلىكى ھەققىدىكى دەردلىك ئاھسىنىشلارنى كەمدىن - كەم ئۇچرىتىمىز. مەنىلىك ھايات دېگەن شۇنداق بولامدۇ؟

سىز، بىز قانداق قىلارمىز؟ قايسى مەقسەت، قايسى غايە - ئېتىقاد ئۈچۈن جان بېرەرمىز؟ ياكى يەنە شۇ مەقسەت - نىشانسىز لەيلەپ يۈرۈپ كۈننى كەچ قىلارمىزمۇ؟ ئىداردە ھۆكۈمەتنى، ئۆيدە ئۆزىمىزنى، بالا - چاقىلىرىمىزنى، باھانە - سەۋەبتە خۇدانى ئالداپ ئۆتۈۋېرەرمىزمۇ؟ ئەمما، ھەرگىز ئۇنتۇماڭكى، باھانە - سەۋەبتە ھەممىنى

ئالداپ، كۆز بويىسىڭىزمۇ، ئۆزىڭىزنىڭ ئاجىز، زەيپانىلىكىڭىزنى يوشۇرغاندەك قىلىسىڭىزمۇ ھەق ۋەزگە ئالدانماس.

ئاڭلىسام، ئىلىم — ئىمان ئىزدەشتە كېچىكىش يوقمىش. نىشان تۇرغۇزۇش ھەقىقىي ھاياتقا قەدەم بېسىشنىڭ تۇنجى قەدىمى.

تەۋەككۈلگە تولغان ھاياتلىق مەنتىقىمىزنى چۆرۈپ تاشلاپ، قەيەرگە، قانداق بېرىش ھەققىدە دادىل ئىزدىنىپ باقايلى ۋە شۇ يولدا قەتئىي ئاداشماي كۈرەش قىلىپ باقايلى. ئىزدەنگۈچىلەرگە بەخشەندە قىلىۋېتىلگەن بەرىكەت، ھېكمەت، سائادەت نۇرلىرىنى نىمجانلاشقان، لايغەزەللەشكەن، غايىسىز، خۇنۇك گەۋدىمىزدە كۆرۈپ قالساق ئەجەب ئەمەس.

بۇرادەر، ياخشى ئويلىنىڭ، سىز قەيەرگە، قانداق بارماقچى؟

47. كۆندىلىك پىلانىڭىز ۋە ھېسابات-ئېنىق بولسۇن

سىزدە ئۇزاق مەزگىللىك ئېنىق ھاياتلىق نىشانى تۇرغۇزۇل-ماندىن كېيىن، سىزنىڭ ۋاقىتلىق پىلانلىرىڭىز ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. يەنى سىز ئۆمۈرلۈك نىشاننى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن يىللىق پىلان ۋە ئايلىق، ھەپتىلىك، كۈنلۈك پىلان تۈزۈشىڭىز-گە توغرا كېلىدۇ. بۇ پىلانلار سىزنىڭ ئۆمۈرلۈك ھاياتلىق نىشا-نىڭىز، غايىڭىزگە ماس كېلىشى كېرەك. بەلكىم سىز غايە - نىشانىڭىز بىلەن ئۇنچىۋالا ئالاقىسى يوق كەسىپ بىلەن شۇغۇللى-نىۋاتقان بولۇشىڭىز مۇمكىن. مەيلى قانداق بولۇشىدىن قەتئىيە-نەزەر ھەر كۈنلۈك پىلانىڭىز بولسۇن. بۇ پىلان ھەم تۇرمۇش ئىشلىرىنى ھەم كەسىپىي خىزمەتلەرنى ھەم سىزنىڭ نىشانىڭىز ئۈچۈن كېرەك بولىدىغان زۆرۈر بىلىم، ئۇچۇر، ھۈنەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

فىزىك بولماقچى ئىكەنسىز، كۈندە مەلۇم بىر تەجرىبە ياكى مەسىلىنى ھەل قىلىشنى ئۆگىنىسىز. مۇزىكانت بولسىڭىز كۈندە مەلۇم بىر ئاھاڭ، كۈينىڭ ئۇدارىنى ياخشى چېلىش، نوتىسىنى ئىگىلەش، تەنتىق قىلىشنى ئۆزىڭىزگە ۋەزىپە قىلىسىز. تىل ئۆ-گەنمەكچى بولسىڭىز ھەر كۈنلۈك جەزمەن يادلايدىغان سۆز، ئوقۇيدىغان تېكىستىڭىز بولسۇن...

ئىزچىللىق ئاساسىدىكى تىرىشچانلىق سىزنى ئىنتايىن تېز ئالغا باستۇرىدۇ. «ئاز بولسىمۇ ئۆزۈلۈپ قالماي داۋاملاشقان ئەمەل ئەڭ ياخشىدۇر». ۋاقتىم يوق، مەن بەك ئالدىراش تۇرسام دەپ باھانە كۆرسەتمەڭ. ئىنسان ياخشى ئويلانسا ۋاقىت ئۇنىڭدا بەك جىق. تاماق يېگەچ، يول ماڭغاچ، ھاجەتتە ئولتۇرغاچمۇ نۇرغۇن ئىشقا تەپەككۇر يۈرگۈزگىلى بولىدۇ...

پىلانىڭىز بولىدىكەن، ھەر كۈنى كەچلىكى ئۆز - ئۆزىڭىز- دىن ھېسابات ئېلىپ تۇرۇڭ. پىلانىڭىزنى قانچىلىك ئورۇندىدى- ڭىز؟ يەنە بېجىرىلمىگەن قانداق ئىشلىرىڭىز قېپقالدى؟ ئۆز ئەقىدە - ئېتىقادىڭىز، غايە - نىشانىڭىز ئۈچۈن پايدىلىق ئىشتىن قايسىسىنى قىلدىڭىز؟ قىلىشقا تېگىشلىك بولمىغان نېمە - نېمە ئىشلارنى قىلدىڭىز؟ كىملەرنى خۇش قىلىپ، كىملەرگە ئازار بەردىڭىز؟ بۇ بىر كۈنىڭىزدىن ئۆزىڭىز رازىمۇ؟ رازى بولمايدى- غان يەرلىرىڭىزنى بۇندىن كېيىن تۈزىتىش، ياخشىلاش ئۈچۈن قانداق قىلىسىز؟...

ھەر كۈنى بەش مىنۇت ۋاقىت چىقىرىپ يۇقىرىقىلار ئۈستى- دە قىسقىچە ئويلىنىڭ. ئۆزىڭىز رازى بولمىغان جايلار ھەققىدە ئەستايىدىللىراق ئويلىنىپ، بۇنى تۈزىتىش ھەققىدە پىكىر يۈرگۈ- زۈڭ

ھاياتتا ئېنىق پىلان - خۇلاسە بولۇش سىزنى ئارتۇقچە ۋاقىت، زېھىن ئىسراپچىلىقىدىن ساقلايدۇ ھەمدە ئېنىق بىر نىشانغا قاراپ ئىلگىرىلىشىڭىزنى زۆرۈر كاپالەت بىلەن تەمىن ئېتىدۇ. ھاياتىڭىزنى ھەقىقىي مەنە ۋە شادلىققا تولدۇرى- دۇ... مۇشۇ خىل ئۇسۇل بىلەن ئىش ئېلىپ بارالىسىڭىز ئۆزۈڭنغا

قالماي تۇرمۇشىڭىز، خىزمىتىڭىز، كەسپىڭىز، ئۆزىڭىز ۋە كىشىلەر بىلەن بولغان ئالاقىڭىزدە ھەيران قالارلىق ئاكتىپ ئۆزگىرىشنى ھېس قىلىپ يېتەلەيسىز.

«بىز تۇرمۇشتىن مەنە ئىزدەيمىز» (ئادىل تۇنىياز).

مەنە دەل بىزنىڭ ئېنىق، كونكرېت، ھېسابلىق تۇرمۇش مەنتىقىمىزدە.

48. پىخسىقلىق ئەيىب ئەمەس

ئەرلەرنىڭ مەرد، سېخىي، ھاتەملىكى باشقىلاردا ئىنتايىن ياخشى تەسىر قالدۇرىدۇ. ئۇياللارمۇ ئەرلەرنىڭ قولى ئوچۇق بولۇشىنى ياخشى كۆرىدۇ. ئەمما، قولى ئوچۇق بولۇۋېرىشمۇ ياخشى ئەمەس. تۇرمۇشتا قالايمىقان مەردلىك قىلىۋېرىپ ئاخىرى پۇشايمانغا قالىدىغان ئىشلار تولا ئۇچرايدۇ. مەردلىكنىڭمۇ ۋاقـ تى- سائىتى، ئورنى بار. پىخسىقلىقمۇ قەدىرلەشكە ئەرزىيدىغان ئېسىل پەزىلەتلەرنىڭ بىرى.

كىشىلەرنىڭ نەزىرىدىكى پىخسىقلىق ئالدىراپ پۇل خەجلەپ كەتمەسلىكىنى كۆرسىتىدىغان بولۇپ، بىز پىخسىقلىقنىڭ ماھـ ىيىتىنى تەپسىلىي كۆزىتىدىغان بولساق، بۇنىڭدىن شەخسنىڭ پۇلغا بولغان كۆز قارىشىنى، ئىقتىساد ئېڭىنى ئىنتايىن ئوڭايلا بايقىۋالالايمىز.

بەزىلەر ئىنتايىن قولى كەڭ، مەرد كېلىدۇ. مائاشنى ئالـ غان ياكى قولىغا پۇل كىرگەن ھامان دوستلىرى بىلەن كۆڭۈل ئېچىشقا ياكى كىيىم كىيىش، يەپ ـ ئىچىشكە قاترايدۇ. ئەمما ئەپسۇسلىنارلىق يېرى، بۇنداقلارنىڭ يەپ ـ ئىچىشىپ بەرگىلى ئاغىنىلىرى كۆپ بولسىمۇ، بېشىغا كۈن چۈشكەندە يانچۇقىدىن دەررۇ ئىشلىتىشكە پۇل، ياردەم سوراشقا دەرھال ئەسقاتىدىغان ئاغىنە تاپالماي قالىدۇ. ئىقتىساد باشقۇرۇشتا چېچىلاڭغۇ، يىـ راقنى كۆزلىمەيدىغان مۇنداق ئەرلەرنىڭ مەردلىكىنى كۆرەڭلىك دېمەي ئامال يوق. پۇل دېگەن تاپقان ھامان خەجلەپ تۈگىتىۋېتىـ

دىغان نەرسە ئەمەس. يىراق مەزگىللىك پۇل خەجلەش، پۇل تېجەش، پۇل توپلاش ئادىتى بولمىسا، سىز ئاسانلا باشقىلارنىڭ ئالدىدا سارغىيىپ، تۆرمۇشتا مۇشكۇل ئەھۋالدا قالىسىز.

يەنە بەزى ئەرلەر بولسا پۇل يىغمەن، پۇلنى قالايمىقان خەجلىمەيمەن دەپ خەجلەش زۆرۈر بولغان جايلاردىمۇ ئىككىلىنىپ، پۇل چىقارغىلى ئۇنىماي پۇل ئالدىدا چۈپەيلىك قىلىدۇ. كېسەلدىن قوپالماي سېسىق يوتقانغا پۈركىنىپ ھەپتە يېتىشقا رازى بولىدىغان، ئەمما دوختۇرغا بېرىشقا ياكى دورا يېيىشكە چىدىمايدىغان ئادەملەرمۇ ئارىمىزدا يوق ئەمەس. ئۇلارنى بىرەر كاتتا پىلان ئۈچۈن پۇل يىغۋاتامدىكىن دېسە ياكى تۆزۈك پىلانى ياكى غايىسى يوق. مەقسىتى پۇل خەجلىمەسلىك، پۇل يىغىش. مەقسەت پەقەت پۇل يىغىشقىلا قارىتىلىپ قالسا، ئىنسان پۇل ـ دۇنيانىڭ قۇلىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. كىرىمنىڭ ساغلاملىق ۋە نورمال تۇرمۇش ئېھتىياجىدىن ئاشقان قىسمىنى ئاندىن چىڭ سىقىپ سۆيىنى ئىچسەكمۇ مەيلى، ئەمما مال ـ دۇنيانى دەپ جاننى بەدەل قىلمايلى. بولمىسا، ئۆمۈر بويى تاپقان ـ تەرگىنىمىز، خەجلىمەي يىغقانلىرىمىزمۇ داۋالىنىشقا يەتمەي قالىدۇ.

نەرسە ـ كېرەك سېتىۋالغاندا، بەكلا ئالدىراپ كېتىپ ساختا مالغا ياكى باھادا ناموۋاپىق مالغا ئۇچراپ قالماڭ. بازاردىكى ئوخشاش ماللارنىڭ باھا پەرقى، سۈپەت پەرقىنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ ئاندىن ئۆزىڭىزگە يارىغىنىنى سېتىۋېلىڭ. پۇل تېجەيمەن دەپ ھەددىدىن زىيادە ئەرزىنىنى ئېلىپ سۈپىتى سىزنى داغدا قويمىسۇن، شۇنداقلا مودا قوغلىشىپ داڭلىق ماركىلىق مال سېتىۋالمەن دەپ بەكلا قىممىتىگىمۇ ئېسىلىۋالماڭ، ئادەتتە داڭلىق ماركىلىق مەھسۇلاتلارنىڭ ماركا ئوبرازىلا نەچچە يۈز يۈەن ئارتۇق باھا پەرقى پەيدا قىلىدۇ. مال سېتىۋېلىڭ، ماركا

سېتىۋالماڭ.

كىيىم ـ كېچەك سېتىۋالغاندا مودا بولۇۋاتقان ماللارغا قاراپ كەتمەڭ. جاھاندىكى چىرايلىق نەرسىلەرنىڭ ھەممىلا ئا-دەمگە چىرايلىق كۆرۈنۈشى ناتايىن. يەنە كېلىپ مودا نەرسىلەر ئەڭ تېز ۋاقتى ئۆتىدىغان، بىمەنە، ئۆتكۈنچى مەھسۇلاتلاردۇر.

كىيىم ـ كېچەكنىڭ بەدەن قۇرۇلۇشىڭىزغا ماس كېلىدىغىنى، سىزگە راھەت تۇيغۇ بېغىشلايدىغىنى ئەڭ ئېسىللىرىدىندۇر. با-ھاسىدىن قورقۇپ بەكلا پۇچەك كىيىملەرگىمۇ ئېسىلمۇڭ.

«ئەرزان گۆشنىڭ شورپىسى يوق» دەپ ئىككى كۈندە كىيگۈسىز ھالدا پېتىدىن چۈشۈپ كۆڭلىڭىزنى تېخىمۇ غەش قىلمىسۇن.

يېمەك ـ ئىچمەكتە بەتەجەلىك، ئىسراپخورلۇق قىلماڭ. ئۆز ئېھتىياجىڭىزغا قاراپ ئىستېمال قىلىش ئادىتىنى يېتىلدۇ-رۇڭ. يۇقىرى ئىستېمال ئادىتىدىن يىراق تۇرۇڭ. تۇرمۇش ھەشەمەتخورلۇققا ئەمەس، ئاددىي ـ ساددىلىق ئىچىدىكى ساغلام-لىققا موھتاج. بەدىنىڭىز، تېنىڭىزگە پايدىلىق، سالامەتلىكى-ڭىزگە زىيان يەتكۈزمەيدىغان تاماقلارنى ئىستېمال قىلىڭ. ھەر-گىزمۇ پۇل تېجەيمەن دەپ ناشتىسىز، ئاچ قورساق يۈرۈيدىغان ئىشنى قىلماڭ...

باشقىلار نېمە دېسۇن، كارىڭىز بولمىسۇن، تۇرمۇشتا بەتـ-خەجلىك قىلماڭ. پىخسىقراق بولۇڭ، پۇلنى پىلانلىق ھالدا ئىشلىتىڭ. ئەمما پىخسىق بولىمەن دەپ ئۆزىڭىزنى تاشلۇۋېتىدى-غان رەزگى پىخسىقلاردىن بولماڭ. بولمىسا ئەتراپىڭىزدىكى-لەرنىمۇ بىزار قىلىپ قويىسىز، ئۆزىڭىزمۇ سالامەتلىكىڭىزدىن، ئابرۇيىڭىزدىن، ئەڭ ئاخىرىدا يەنە بېرىپ پۇلىڭىزدىن ئايرىلىپ قالىسىز.

49. باشقىلارنىڭ ئىشەنچىنى يەردە قويماڭ

ئادەمنىڭ ئادەمىيلىكى ئادەملەر بىلەن بولغان ئالاقە جەريانىدا ھەقىقىي ئىپادىلىنىدۇ. ئالاقە كىشىلەر ئارىسىدا سەممىيەت، راستچىللىقنى شەرت قىلىدىغان جەريان بولۇپ، كىشىلەرنىڭ بىر-بىرىگە تۇتقان پوزىتسىيىسى قانچە ئىشەنچ ئاساسىغا قۇرۇلغانسېرى ئادەمدىكى ئالىيجاناب پەزىلەتلەر شۇنچە روشەن گەۋدىلىنىپ چىقىدۇ. ئەكسىچە ساختىپەزلىك، مەككارلىق كەبى ئادەتلەر ئىنسانلارنى ھايۋانىي سۈپەتكە ئىگە قىلىپ قويىدۇ.

بۇرادەر، سىز ئادەم، تەبىئەتتىكى جاندارلار ئىچىدىكى ئەڭ يۈكسەك سەمەرە. ئىنسانغا زامانىي ئەۋژەلدىلا بۇيۇك نېئمەت سۈپىتىدە، باشقا جاندارلاردىن پەرقلىق ھالدا ئەقىل ئاتا قىلىنىدى ۋە كاتتا شەرەپكە ئىگە قىلىنىدى. دېمەككى، ئۇنىڭ يارىتىلمىسىغا يارانقۇچىنىڭ ئىشەنچى ۋە سىناقلىرى سىڭىپ كەتتى. ئادەم ئاتا ئىبلىس شەيتاننىڭ (ئۇنىڭغا چەكسىز لەنەتلەر بولسۇن) ئازدۇرۇشى تۈپەيلى يارانقۇچىنىڭ ئىشەنچىنى يەردە قويىدى. ئىنسانلار شۇنىڭدىن كېيىن تالاي قېتىم ئازدى. ۋەھالەنكى، ھەربىر قېتىملىق ئېزىشىدا، باشقىلارنىڭ ئىشەنچىنى يەردە قويغىنىدا «ئىنسان خام سۈت ئەمگەن بەندە»، «ئادەم ئازغۇچى»، «ئادەم ئاتاممۇ ئېزىپتىكەن» دەپ ئۆزلىرىنىڭ خاتالىقىغا باھانە ئىزدەپلا كەلدى. ئەمما، سىزنىڭ باشقىلارنىڭ ئە-

شەنچىنى يەردە قويۇشتۇرنىڭ ئادەم ئاتا بىلەن، سىزنىڭ ئادەم بولۇپ قالغىنىڭىز بىلەن، ئانىڭىزنىڭ ئەمچىكىنى ئەمگىنىڭىز بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى؟

بۇرادەر، كەمچىلىك ئۆتكۈزگەنكەن، دادىللىق بىلەن ئۆز ئۇستىمىزگە ئېلىشىمىز كېرەك. ئادەم ئاتىنى شېپى كەلتۈرۈپ، ئانىمىزنىڭ بەرگەن ئاپئاق سۈتىنى گۇناھكارلىققا تارتىپ يۈرۈشىنىڭ نېمە ھاجىتى؟... ئادەم بولۇپ تۆرەلگىنىڭىزگە، ئانىڭىزنىڭ سۈتىنى ئېمەلىگىنىڭىزگە خۇش بولۇپ، سەممىي ياشاڭ. ياخشى ئەمەللەر بىلەن مەشغۇل بولۇڭ. كىشىلەر بىلەن ئىشەنچ ئاساسىدا مۇئامىلە قىلىڭ.

ئىشەنچ بولمىسا، كىشىلەر ئارا ئىشەنچ تۈيغۇسى يوقاپ كەتسە، جەمئىيەت ئىجتىمائىي ژاپانىڭ ئاسارىتىدە قالىدۇ. ھەممىمىز ئۆزىمىزدىن باشلاپ، سەممىيلىكنى ئۆزىمىزگە ھەمراھ قىلايلى. يالغان سۆزلىمەيلى. كىشىلەرنىڭ ھەققىنى يەۋالمايلى. سودىدا، مۇئامىلىدە ئادىل، پاك، دۇرۇس بولايلى. بىز باشقىلارنى ئۆز سەممىيىتىمىز ئارقىلىق ئۆزىمىزگە ئىشەندۈرەلىسەك ئاندىن باشقىلاردىن سەممىي راستچىل بولۇشنى، ئىشەنچىكە ياراشنى تەلەپ قىلالايمىز. ئۆزىمىزدە ئىشەنچىكە يارىغۇدەك سالاھىيەت - پەزىلەت يوق تۇرۇپ، بىز يەنە كىملەردىن ئاغرىنىمىز؟ كىملەرنى ئىشەنچسىزلىك، كاززاپلىقتا ئەيىبلەيمىز؟

بۇرادەر، ئۆزۈڭ تۇزەل، ئاندىن خوتۇنۇڭنى، بالىلىرىڭنى تۇزەت. ئائىلەڭ تۇزەلسە ئاندىن ئەتراپىڭ، جەمەتىڭ، قەۋمىڭ، مىللىتىڭ، دۆلىتىڭ تۇزۇلىدۇ. سەن ئىشەنچكە يارىساڭ، دۇنيانىڭ ئىشەنچكە يارىشىدىن شۇبھىلەنمە!

50. مۇئامىلىدە ئادىل بولۇش

سىز كىشىلىك جەمئىيەتتە خىلمۇ خىل كىشىلەر بىلەن ئالاقە قىلىسىز. گەرچە كىشىلەرنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ ئالاقە ئۇسۇلى ۋە مەزمۇنى ئوخشاش بولمىسىمۇ، لېكىن ئالاقە يەنىلا ئادەم بىلەن ئادەم ئوتتۇرىسىدا ئېلىپ بېرىلىدۇ. شۇڭا ئالاقىدە ئىلاجىنىڭ بارىچە ئادىل، باراۋەر مۇئامىلە قىلىشقا تىرىشىڭ. سودىدا بايراق بىرى كەلسىلا مالنىڭ باھاسىنى ئۆرلىتىپ خەقنى ئالدايدىغان ئادەتتىن، قوشنىلارنىڭ بىرگە ئالاھىدە يېقىنچىلىق قىلىپ يەنە - بىرىنى ئۇنىڭ مەلۇم بىر سەۋەبلىكى، ئاجىزلىقى تۇپەيلى يەكلەيدىغان ئىشنى قىلماڭ. ھېيت - بايرام، توي - تۆكۈنلەردە باي - كەمبەغەل، باشلىق، پۇقرا دەپ ئايرىماي ھەممىگە باراۋەر ئاساستا مۇئامىلە قىلىڭ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنى بايلارلا چاقىرىلىپ كەمبەغەللەر چاقىرىلمىغان زىياپەتكە بېرىشتىن چەكلىگەن. ھەممە ئادەمدە ئۆزىگە چۈشلۇق غۇرۇر، ئىززەت بولىدۇ. بىراۋنىڭ كىشىلىك ئىززەت - نەپسى تېگىشلىك ھۆرمەتكە ئېرىشەلمىسە، بۇ زۇلۇملار ئىچىدىكى كىشىگە ئەڭ چوڭ ئازاب بېرىدىغان زۇلۇمدۇر.

مەيلى بالىلىرىڭىزغا بولغان مۇئامىلىدە بولسۇن ياكى قېرىنداشلىرىڭىز، قولۇم - قوشنا، دوست - بۇرادەرلىرىڭىز، ئىشداشلىرىڭىز بىلەن بولغان مۇئامىلىدە بولسۇن ھەممىسىگە باراۋەر مۇئامىلە قىلىڭ. سىز بەلكىم بىرەرىگە بەكرەك ئامراق ياكى بىرەرى بىلەن بەكرەك يېقىن بولۇشىڭىز مۇمكىن. ئەمما

بۇ يېقىنچىلىق باشقىلاردا ھەسەت ۋە كۆڭۈل ئاغرىقى پەيدا قىلىپ قويمايدىغان بولسۇن. نۇئمان ئىبنى بەشىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: ئۇنىڭ دادىسى ئۇنى ئېلىپ رەسۇلىللانىڭ قېشىغا بېرىپ، مەن بۇ ئوغلۇمغا بىر ئوغۇل مەھرەم سوۋغا قىلماقچى دېدى. رەسۇلىللا: «سەن بارلىق ئوغۇللىرىڭغا شۇنداق قىلدىڭمۇ!» دەپ سورىدى. دادام ياق، — دېدى. رەسۇلىللا: «ئۇنداق ئا سەن ئۇنىڭغا بەرگەن سوۋغىتىڭنى قايتۇرۇۋالغىن» دېدى. يەنە بىر سوۋغات بېرىش مەسىلىسىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بۇ ئىشتا ئاللادىن قورققىن، ھەممە ئوغۇللىرىڭغا باراۋەر مۇئامىلىدە بولغىن» دېگەنلىكى بايان قىلىنىدۇ.

بۇرادەر، بالىلىرىڭىزنىڭ بىرىگە يوشۇرۇنچە بىرەر نەرسە ھەدىيە قىلماڭ، بەرمىسىڭىز بەرمەڭكى، بەرسىڭىز تەڭ بېرىڭ. بىرىدە مۇغەمبەرلىك يەنە بىرىدە ئۆزىنى پەس كۆرۈش، سىزدىن رەنجىش، ئازار يېيىش تۇيغۇلىرى ئويغىنىپ قالمىسۇن. ئۆيدە ئالاھىدە ئىمتىيازلىق بالىلار شەكىللىنىپ قالمىسۇن. سودا، كەسىپ ـ خىزمەتلەردىمۇ ھەممىگە باراۋەر مۇئامىلە قىلىڭ. سودا ـ خىزمەت باشقا گەپ، يېقىنچىلىق باشقا گەپ. يېقىنچىلىق داستىخاندا بولسۇن. سودا، كەسىپىڭ ھەممىگە باراۋەر پرىنسىپى بولغىنى ياخشى. بولمىسا سوددا زىيان، كەسىپتە چېكىنىش، باشقىلاردا رەنجىش پەيدا قىلىپ قويۇشىڭىز مۇمكىن. «كۆڭۈلچەكنىڭ كۆتى ئوچۇق» دەيدىغان گەپ بار. ئەڭ ئاخىرىدا خەقكە ياخشى كۆرۈنمەن دەپ ئوسال بولىدىغىنى يەنىلا سىز. سوددىكى، ھاياتلىقتىكى ئادىل، باراۋەر پرىنسىپنى ھەرگىز بۇزماڭ. ئەدلى ـ ئادالەت بۇزۇلسا تۇرمۇش تارازىسىنىڭ مەلۇم بىر تەرىپى بېسىپ كېتىدۇ ـ دە، ھاياتلىقنىڭ نورمال تەڭپۇڭلۇقى ئاغدۇرۇلۇپ كېتىدۇ.

51. ئەر ـ خوتۇنلار، ئالمىشىپ قالماڭلار...

ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ تەن ـ ئەزايىغا سىنچىلاپ قاراپ باقىدۇ. غان بولساق، ئۇلارنىڭ يارىتىلمىسىغىلا مۇئەييەن ئىش تەقسىما. تىغا ماسلاشقان ئالاھىدىلىكلەر مۇجەسسەملەنگەن. ئەرلەرنىڭ تەن ـ ئەزايىنىڭ مۇستەھكەم، بەردەم، قوپال، چوڭ بولۇشىدا ئۇلارنىڭ ئائىلە، جەمئىيەت ئۈچۈن تۈۋرۈكلۈك رول ئوينىشى ۋەزىپە قىلىپ تارتۇقلانغان. ئاياللارنىڭ نازۇك، ئەۋرىشىم بەدىنى ۋە ئىللىق، مېھرىبان تەبىئىتىگە يېنىك، يەڭگىل ئىشلارنى قىلىش، بالا تۇغۇپ، تەربىيىلەش، مېھرى ـ لاتاپەتنىڭ ئەڭ تۈپ تامغىلىرى بەخشەندە قىلىۋېتىلگەن. ئەرلەرنىڭ بەدىنىنىڭ مۇس ـ تەھكەم، خاراكتېرىنىڭ چىداملىق بولۇشى ئۇلارنىڭ ئايال، بالا ـ ئائىلىنى خاتىرجەملىك تۈيغۇسىغا ئېرىشتۈرۈشنى كاپالەتلەندۈرۈ ـ شىگە كېرەك بولسا، ئاياللارنىڭ مېھرى، نازاكىتى ئەر ئۈچۈن غۇرۇر، ئىپتىخار ۋە بەخت مەنبەسى ئىدى. ئاياللارنىڭ ئېغىر، ئالدىراش ئىشلارغا قېلىشى ماھىيەتتە ئۇنىڭ سېھرىي ـ نازاكىتى ـ نى خىرەلەشتۈرۈپ ئەر ـ ئايال، ئائىلە ئوتتۇرىسىدىكى مېھىر ـ لىك باغلىنىشنى زور دەرىجىدە كېمەيتىۋېتىدۇ. شۇنىڭدەك، ئاياللارنىڭ ئۆزىگە خاس نازاكەت دۇنياسىدىن چىقىپ ئەرلەر توپىغا قوشۇلۇپ قارا ئىش قىلىشى، ئەتىدىن ـ كەچكىچە پالاقلاپ خىزمەت قىلىشى ئەرنىڭ ئۆيىنى لايىقىدا قامدىيالماسلىقى، ئايا ـ لى، پەرزەنتلىرىنى ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي جەھەتتىن خاتىر ـ

جەمئىيەتنىڭ ئىجتىمائىي ـ ئىقتىسادىي تۈزۈلمىسىدىكى ئۆزگىرىشلەر ئەر ـ ئاياللارنىڭ ئائىلە، جەمئىيەتتىكى ئورنىنى زور دەرىجىدە ئۆزگەرتىۋەتتى. ئاياللار ئائىلىلەردىن چىقىپ، ئەسلىدىكى مېھنەت ـ نازاكەتنى بېسىپ قويۇپ چىشنى چىشلەپ، بېلىنى باغلاپ ئىشلەشكە، ئائىلىنى قامداش ئۈچۈن ئورتاق كۈچ چىقىرىشقا باشلىدى. كىچىكىدىن باشلاپلا ئوقۇش بىلەنلا بولۇپ كېتىپ، ھەتتا كىر يۇيۇپ دەرمال سالالمايدىغان، تاماق ئېتەلمەيدىغان قىزلارمۇ كۆپلەپ پەيدا بولۇشقا باشلىدى. ئەكسىچە ئاش ئېتىپ، كىر يۇيۇپ پۈتۈن ئائىلىنىڭ ھاجىتىدىن چىقىدىغان ئەرلەرمىزمۇ ئۈچراپ قالمىغان بولۇپ قالدى.

ئائىلىلەردە كىمنىڭ قانداق رول ئويناپ، كىمنىڭ قانداق ئىش قىلىشى بۇ ئەر ـ خوتۇن ئىككىيلەنىڭ ئىرادىسى ۋە ئىقتىدارىغا باغلىق ئىش. بۇنىڭغا سىرتتىن يەنە بىراۋنىڭ ئارىلىشىپ سەن ئۇنى قىل، سەن بۇنى دەيدىغانغا قانۇنىي جەھەتتىن ھوقۇقى يوق. ئەمما بىز جەمئىيەتشۇناسلىق نۇقتىسىدىن قارايدىغان بولساق، ئەر ـ ئاياللار ئوتتۇرىسىدا ئائىلىدىكى ئىشلار توغرىلىق ئاز ـ تولا پەرقنىڭ بولۇشى ئائىلە خاتىرجەملىكىنى كاپالەتلەندۈرىدىغان، ئەر ـ خوتۇننىڭ ئىززەت ـ نەپسىنى تېگىشلىك ھۆرمەتكە ئېرىشتۈرىدىغان مۇھىم ئامىللارنىڭ بىرىدۇر. ئەگەر ئائىلىدىكى ئىشلاردا مەلۇم زۆرۈرىيەت تۈپەيلى بىر ـ بىرىگە ياردەم

لىشىش بولسا، بىز بۇنى مېھرىبانلىق ۋە كۆيۈنۈشنى كۆچەيتىدۇ. غان غەمخورلۇق سۆپىتىدە مەدھىيىلەيمىز. لېكىن، ئاش ـ تاماق ئېتىش، كىر يۇيۇش، ئۆي تازىلاپ يېغىشتۇرۇش، بالا بېقىش... قاتارلىق خوتۇنلارغا خاس ئائىلە ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى بىر بۇقىدەك ئەرنىڭ زىممىسىگە تاشلىنىپ قېلىپ، خوتۇن كىشى نەلەردىدۇر قانداقتۇر بىر ئىشلار بىلەن ئالدىراش يۈرسە ھەمدە ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن تاماق ئېتەلمەيتتىم، كىر يۇيالماي تتىم دەپ ئىنجىقلاپ يېتىشنىلا بىلسە، بۇ ئىنتايىن چوڭ نومۇس ۋە غەزەپلىنەرلىك، يىرگىنىشلىك ئىشقا ئايلىنىپ قالىدۇ. ئېرىغا تېتىغۇدەك تاماق ئېتىپ ئۇنى ئائىلە ئىللىقلىقىدىن بەھرىمەن قىلالمايدىغان، ئۆيدىكى نازاكەتنى ۋە سۈلكىنى ئارقىلىق ئېرىنى شاد قىلالالمايدىغان خوتۇنلارنىڭ ئاقىۋىتى خەيرلىك بولماس. ھەر قانچە مۇنەۋۋەر تالانت ئىگىسى، ئىقتىدارلىق ئايال ئىكەمۇ ھامان بىر ئۆيى بولىدۇ، ئۇنىڭمۇ پەرزەنتلىك بولغۇسى، نەسەبنى داۋاملاشتۇرغۇسى كېلىدۇ. دېمەككى، ئۇ سىرتتىكى مۇنەۋۋەر خىزمەتچىدىن ئائىلىدىكى ئادەتتىكى بىر مېھرىبان ئايال، تەربىيەتلىك، پەزىلەتلىك ئانا ئورنىغا قايتىپ كېلىشى كېرەك. بۇ خىل ئەسلىگە قايتىش ئەلۋەتتە بىر ئايال ھازىرلاشقا تېگىشلىك ئاياللىق خىسلەتلەرگە ئىگە بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. ئايال كىشىدە مېھرىبانلىق، سۆيۈش، سەۋرچانلىق، كەڭ قورساقلىق، ئائىلە ئىشلىرىغا بولغان سەرەمجانلىق، چېۋەرلىك، ئاش ـ تاماققا ماھىرلىق، ئېرىنىڭ كۆڭلىنى ئوتۇش، پەرزەنت تەربىيىلەش... قاتارلىق ئەقلىي، تۇپ خىسلەت ـ پەزىلەت، ماھارەتلەر بولۇشى كېرەك. شۇندىلا ئۇ ئېرىنىڭ جان ـ دىلى بىلەن سۆيۈشىگە نائىل بولالايدۇ. ئاياللار بىلىش كېرەك.

كى، ئەرلەر بىر ئايال كىشىنىڭ خىزمەت ئىقتىدارى ۋە نەتىجە-سىدىنمۇ، چىرايىدىنمۇ بەكرەك ئۇنىڭ ئائىلىدىكى مېھرىبانلى-قى، كۆيۈنۈشى، ئائىلە ئىشلىرىنى بىر تەرەپ قىلىشتىكى چە-ۋەرلىكىگە كۆڭۈل بۆلىدۇ. ئەرنى كۆيدۈرۈپ - سۆيدۈرىدىغىنى سىرتتىكى مەدىكار ئايال ئەمەس، ئائىلىدىكى مېھرىبان خوتۇن.

شۇنىڭغا ئوخشاشلا، ئەرلەردىمۇ ئەرلەرگە چۈشلۈق پەز-لەت، ساپا بولۇشى كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەگەر مەن بىر كىشىنى يەنە بىر كىشىگە سەجدە قىلىش-قا بۇيرۇيدىغان بولسام، ئەلۋەتتە، ئايال كىشىنى ئېرىگە سەجدە قىلىشقا بۇيرىغان بولاتتىم». ئاڭلا، ئەر، سەن مۇشۇنداق كاتتا شەرەپكە لايىق ئىنسانسەن. ئەر خوتۇنىنىڭ ئىشتان، - پايپىقىنى يۇيۇپ ئولتۇرغۇچى، خوتۇنىغا 365 كۈن تاماق سۇنۇپ ئولتۇ-رۇپ، خوتۇنىنىڭ پىشىگە سەجدە قىلغۇچى سۇنغان ھۆكۈمران، بايقۇش بەندە ئەمەس. يارانقۇچى ئەڭ دەسلەپكى ئىنسان سۈپىتىدە ئادەم ئاتىنى — ئەرنى يارىتىشىدا ۋە پۈتكۈل پەرىشتىلەرنى ئۇنىڭ-غا سەجدە قىلدۇرۇپ، زېمىننى ئۇنىڭ مەنپەئەتلىك يوسۇندا پايدىلىنىشىغا بەرگەندە ئۇنىڭ تېنىگە، ئەقلىگە كەڭ دەرىجىدە قۇۋۋەت - پاراسەت بەرگەن. ئېسىڭىزدە تۇتۇڭكى، ئەر، يارانقۇ-چى بۇ كاتتا ئەقىل، بۇ قۇۋۋەتلىك تەننى سىزگە زېمىندا بۇزۇق-چىلىق قىلىش ئۈچۈن بەرگەن ئەمەس؛ سىزنىڭ كالىدەك يەپ - چىچىپ ياشىشىڭىز ئۈچۈنلا بەرگەن ئەمەس؛ سىزنىڭ لايغەزەللەرچە خارامۇشلۇق ئىچىدە ئاھسىنىپ ياشىشىڭىز ئۈچۈن بەرگەن ئەمەس؛ سىزنى خوتۇن كىشىنىڭ قولتۇقىدىن چىقماي قۇللۇق قىلسۇن دەپ بەرگەن ئەمەس. سىز يارانقۇچىنىڭ ئۇمىد-ىدى، سىز زېمىنغا ياخشىلىق ئۇرۇقلىرىنى چېچىش ئۈچۈن يارال-

غان، سىز تېنى ۋە ئەقلىنى مەرھەمەتلىك يول - ئەمەللەرگە سەرپ قىلىپ جاسارەت، پاراسەت، پەزىلەت ئىچىدە ياشاپ ئۆتۈش- كە يارالغان؛ سىز جۇشقۇنلۇق ۋە كۈچ - ئىقتىدارنىڭ سىمۋۇ- لى؛ سىز ئائىلە، خوتۇن، بالا، قەۋمنىڭ باشپاناھى، قوغدىغۇ- چىسى. سىزدە ئائىلىنى ۋە ئائىلە ئەزالىرىنى خاتىرجەم قىلغۇ- دەك ساپا، ماھارەت بولسۇن. ئەر كىشى پۇل تېپىشى، ئاش تېپىشى كېرەك. خوتۇنى تېپىپ بەرگەن ئاش - پۇلغا كۆزدىنى پارقىرىتىپ قاراپ ياشاش - ئەرگە نومۇس، ئەرگە يات. ئائىلىنى قامدىيالمايدىغان، خوتۇن - بالىلىرىنى تەلتۆكۈس خا- تىرجەم قىلالمايدىغان ئەرلەر قەرزدارلىق تۈيغۇسىدىن قۇتۇلالماي- دۇ. يا ئىشلەشنى بىلمەيدىغان ياكى خوتۇن كىشىنى راۋرۇس سۆيەلمەيدىغان، خوتۇنىدىن ئەڭ ئەقەللىي ئاياللىق سۆيەت - خىسلەتلەرنى تەلەپ قىلالمايدىغان ئەرلەر ھەقىقەتەنمۇ سۇنغان ھۆكۈمرانلاردۇر. ئەرلەر كۆڭۈل مەملىكىتىنىڭ شانۇ - شەۋكەت- لىك سۇلتان - خانلىرى، ئاياللار مەلىكە- خانزادىلىرىدۇر. سۇلتاندا سۇلتانغا چۈشلۇق سۇر، ھاكىملىق روھى بولماي، ئەكسىچە چۆرىلەرچە پايپاق يۇيۇپ ئولتۇرسا ئۇنى قايسى مەلىكە كۆزگە ئىلىپ، ئىتائىتىگە كىرسۇن؟ ئۇنىڭ قانچىلىك ئىناۋىتى بولسۇن؟ ئۆز ئائىلىسىدە ئىناۋىتى يوق ئەرنىڭ دۇنيالىقتا ئىززە- تى بولماس.

بۇرادەر، خوتۇنىڭىز بىلەن ئورنىڭىز ئالمىشىپ قالمىسۇن. بۇ ئەرلەر ئەزىز، ئاياللار خار دۇنيا ئەمەس. شۇنداقلا ئەر - ئاياللارنىڭ ئورنى بىر - بىرىدىن يۇقىرى - تۆۋەن تۇرىدىغان دۇنيا تېخىمۇ ئەمەس. ئەر - ئاياللار باراۋەرلىكى ئەر - ئاياللار- نىڭ تەڭلىشىشى، ئوخشاش كىيىنىپ - ياسىنىشى ياكى ھەممە

ئىشنى ئوخشاش قىلىشى دېگەنلىك ئەمەس. ئاياللار قىلىدىغان، ئەرلەر قىلىدىغان ئىشلار بولىدۇ. بۇ ئايرىمچىلىق ئەمەس. ئاياللارنى خورلاڭ، ئۇلارغا قەتئىي ياردەملەشمەڭ دېگەنلىكمۇ ئەمەس. ئاياللارنىڭ ئىشلىرىغا پۈتۈن كۈچىڭىز بىلەن ياردەملەشىڭ. پەيغەمبىرىمىزمۇ ئۆيدە بولغان چاغلىرىدا ئۆز ئاياللىرىغا ياردەمدە بولاتتى. ئاياللارغا جان دەپ ياردەملىشىڭ. لېكىن ئاياللارنىڭ ئەسلى تەبىئىتىگە ھەقدا قىلىپ ئاقىلانە قارىلىق بىلەن تەڭشەپ بېرىلگەن ئىشلارنى ئاياللاردىن تارتىۋالماڭ. ئىككىڭلارنىڭ ئورنى ئالمىشىپ قالمىسۇن. سىز جاسارەت بىلەن ئىشلەڭ. ھۇرۇنلۇق قىلىپ يېتىۋالماڭ. سىز دۇنياغا ئويناش ئۈچۈن كەلمىگەن، ئەر ئىشلىشى كېرەك. ئەر تەردە ئەر بولىدۇ. ئەر يەتكۈچە ئىشلەپ، ئاياللىنى ئۇزۇل ـ كېسىل خاتىرجەملىك تۇيغۇسىغا ئېرىشتۈرەلىسە، ئاندىن ئاياللىدىن ئاياللىق مېھىر ـ خىسلەتنى تەلەپ قىلالايدۇ، ئەلۋەتتە. بولمىسا، ئىشلەشنى، ئائىلىسىنى خاتىرجەم، ئاياللىنى ئىتائەتچان قىلالمىغان ئەرنىڭ خۇدانىڭ قۇتلۇق كۈنى پايپاق يۇيۇپ، پەشتاما تارتىپ، سەي توغراپ، خوتۇنىغا قاشلىق ئېتىپ ئولتۇرغىنى ئولتۇرغان.

52. ئائىلە بويىچە دەم ئېلىشقا ۋاقىت چىقىرىش

ئەرلەر سىرتنىڭ ئىشلىرى، سودا، خىزمەت، كەسىپ ۋە ئائىلىنىڭ تۇرلۇك ئىشلىرى بىلەن بولۇپ كېتىپ، ئائىلە ئەزالىرى بىلەن ھېسسىيات ئالماشتۇرۇش، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرۇشقا ئانچە ۋاقىت چىقىرالمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە تېلېۋىزورنىڭ ئومۇملىشىشى بىلەن دەم ئېلىش ۋاقىتلىرى كەچلىكلەر دىمۇ نۇرغۇن ئاتا - ئانىلار تېلېۋىزور بىلەنلا بولۇپ كېتىدۇ - دە، ئۆز ئائىلىسىنى ئۇنتۇپ قالىدۇ. نۇرغۇن ئاتا - ئانىلار تېلېۋىزوردىكى مەۋھۇم دۇنيا ئۈچۈن ھەسرەتلىك ياش تۆكىدىيۇ، ئەمما ئەتراپىدىكى رېئال دۇنياغا كۆزىنى يۇمۇۋالىدۇ. قىممەتلىك دەم ئېلىش ۋاقىتلىرى، ئائىلە ئەزالىرىنىڭ مېھىر تەسلىكتە بىر يەرگە جۇغلىنىدىغان ئالتۇن ۋاقىتلىرى تېلېۋىزورنىڭ ئالدىدا ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئاتا - ئانا بالىدىن، ئەر - خوتۇنىدىن يىراقلىشىپ كېتىدىغان، بىر - بىرىنىڭ ھال - ئەھۋالىنى ئۇنچىۋالا بىلىپ كەتمەيدىغان، ھەممەيلەن قاتنىشىدىغان كەڭ - كۇشادە يېيىلىپ - ئېچىلىپ ئولتۇرىدىغان ئائىلە شادلىق سورۇنلىرى كېمىيىپ، ئائىلە ئەزالىرى ئارىسىدا ئورتاق پاراڭ تېمىسى يوقاپ كېتىدۇ. بۇ ھال بارا - بارا كىشىلەر ئارىسىدىكى ياتلىشىش، غېرىبلىق، پەرۋاسىزلىق تۇيغۇسىنى كۈچەيتىۋېتىدۇ. شەھەرلەردە مۇزدەك غېرىبلىق ئۇنسىز داۋاملىشىدۇ. مىڭ - مىڭ كىشىلەر توپى ئىچىدە كىشىلەر قىانغۇچە

هال - مۇڭ بولالمغۇدەك بىرەرنى تاپالماي ئىچ - ئىچىدىن سېسىپ پۇخ بولۇپ كېتىدۇ. روھىي كېسەللەر كۆپ بولىدۇ. ئۆلگەن ئىجتىمائىي، كىشىلىك ئالاقە كىشىلەرنى ئىچ مىجەز، ھېسسىياتسىز، سوغۇق، غەمكىن قىلىۋېتىدۇ. مەن شەھەرلەردە ئىچ - ئىچىدىن قېنىپ، يايراپ كۈلىدىغان ئادەملەرنى ئىنتايىن كەم ئۇچرىتىمەن، نېمە ئۈچۈن؟ ئائىلىلەر، كىشىلەر ئارىسىدا قۇيۇق، قىزغىن ئالاقە يوق. بىر - بىرىنى چۈشىنىش، ئەركىن، تولۇپ - تاشقان، سەمىمىي، غەرەزسىز ھېسسىياتقا تولغان مۇناسىۋەت سۈسلاشقان.

بۇرادەر، مەيلى قانچىلىك ئالدىراش بولۇڭ. مەلۇم ۋاقىت چىقىرىپ ئائىلىڭىزدىكىلەر بىلەن دەم ئېلىڭ، باغچىلارغا بېرىڭ ياكى ھەممىگىلار قولمۇ - قول مەلۇم تاماق تەييارلاپ يەڭلار. ئىشتىن چۈشۈپلا، تېلېۋىزورىنىڭ ئالدىدا مۇكچىيىپ ئولتۇرۇۋالماڭ ياكى بالىلىرىڭىزنى ھەدىسە ئۆگىنىشكە، تاپشۇرۇق ئىشلەشكىلا زورلاپ قويماي ئۇلار بىلەن پاراڭلىشىڭ، سىردىشىڭ. تاماق ۋاقتىدىمۇ تېلېۋىزور كۆرىدىغان يامان ئادەتنى تاشلاڭ. تاماق يېگەچ، ئايىغىڭىزنى كىيگەچ، ئولتۇرغاچ، قوپقاچ بالىلىرىڭىزنىڭ تۇرلۇك ھال - ئەھۋالىنى سوراڭ، ئۇنىڭغا تېگىشلىك مېھىر، كۆيۈنۈش ھېس قىلدۇرۇڭ. بالىلار ئاتا - ئانىسىنىڭ كۆيۈنۈشىدىن ئالەمچە غەيرەت ۋە ئىپتىخار تۇيغۇسىغا ئېرىشىدۇ. ئۇ بالىلارنى قورسىقى توق روھى ئاچ، كىيىم كىيگەن يالىڭاچ بەندىلەرگە ئايلاندۇرۇپ قويمايلى. مۇۋاپىق دەم ئېلىش ۋاقتى چىقىرىپ ئائىلە بويىچە بىرەر كۈن كۆڭۈل ئېچىڭ. بۇ ھەرگىزمۇ ۋاقىت، پۇل ئىسراپچىلىقى ئەمەس، بەلكى ئائىلە ئەزالىرى ئارىسىدىكى مۇھەببەتنى، چۈشىنىشنى، ھۆرمەتنى كۈچەيتىدىغان ئىنتايىن كاتتا مەبلەغ سېلىش. بەختىڭ نېمىلىكىنى، ئائىلىۋى

شادلىقنىڭ قەيەردىلىكىنى سىز ھەممەيلەن ئىچ - ئىچىدىن چىقىرىپ شادلىق ئىلكىدە كۆلۈڭلەر، خوتۇن - بالىلىرىڭىز بىلەن قول تۇتۇشۇپ قىيغىتىپ كېتىڭلەر دەپقىلىرىدە تولۇق بىلەن ھېس قىلالايسىز. دۇنيانىڭ غېمى - غۇسسىلىرىنى ئۇنتۇڭ. ئەسلى - ڭەسلىڭىزنى خوتۇن - بالىلىرىڭىزغا بېرىپ قويۇڭ. ھارغان كاللىڭىز سۇزۇلۇپ سەگەكلەشسۇن. ڭۇجۇدىڭىز بەخت تۇيغۇلىرىدا چايقالسۇن. خوتۇن - بالىلىرىڭىز مېھرىڭىز تېڭىغا يۆلىنىپ ھاردۇقىنى چىقارسۇن. ئائىلىڭىز شادلىق بۆشۈكلىرىدە ئەللەيلەنسۇن.

53. مەغلۇبىيەتكە توغرا مۇئامىلە قىلىڭ

كىشىلىك تۇرمۇشتىكى ھەممە ئىشنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالىدا تاماملاپ كەتكىلى بولمايدۇ. ئىنسان ھەر قانداق ئىشنى باشلىغاندا جەزمەن چەكسىز ئۈمىد ۋە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش ئارزۇسىدا بولىدۇ. ئەمما ۋەزىيەتنى توغرا تەھلىل قىلالماسلىق، پايدىلىق ۋەزىيەتنىڭ تۈيۇقسىز ئۆزگىرىپ كېتىشى، ئىجتىمائىي، ئىقتىسادىي كاشىلىلارنىڭ كۆرۈلۈشى تۈپەيلى، ئارزۇ سۈغا چىقىشىدىغان ھاللار دائىم بولۇپ تۇرىدۇ. بىز غەلىبە بىلەن مەغلۇبىيەتنىڭ ئىچىدىن مەغلۇبىيەت ئىسىملىك بۇ ھەممىمىز يىرگىنىدىغان ياۋۇز ئەبلەخ بىلەن پات - پات ئۇچرىشىپ قالىمىز. ئۇنىڭ بىلەن سالاملاشقۇمىز بولمىسىمۇ، ئۇ مەجبۇرىي ھالدا بىزنى ئۆزىنىڭ سوغۇق، رەھىمسىز قوينىغا تارتقۇشلاپ تۇرىدۇ. بىز مەغلۇبىيەت تۈپەيلى ئاھ ئۇرۇپ قويماي ياتىدىغان، ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىسىلا ھەممە نەرسىدىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ تۇگىشىپلا كېتىدىغان، ئوڭايلا ئەسلى نىشانىدىن ۋاز كېچىدىغان، ھەتتا روھىي كېسەل، نېرۋا كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالىدىغان، ئۆلۈۋالىدىغانلار توغرىلىق خىلمۇ - خىل گەپ - سۆز، چۆچەكلەرنى دائىم ئاڭلاپ تۇرىمىز. ھەئە، مەغلۇبىيەت ھەقىقەتەن قورقۇنچلۇق، ياۋۇز! ئۇ گاھىدا بىراۋنىڭ پۈتكۈل ھاياتىنى، ئائىلىسىنى، تاپقان - تەرگىنىنى بىر دەمدىلا ھالاك قىلىۋېتىدۇ. توساتتىنلا كەلگەن بالا - قازانىڭ بىزنى روھىي، جىسمانىي جەھەتتىن ئازابقا دۇچار قىلىشى بەرھەق. ئەمما باشنى يېرىش،

مىشىلداپ ياش ئاققۇزۇش، ئۆيگە بېكىنىۋېلىپ، ئۆز - ئۆزىنى قىيناش ئارقىلىق زادى نېمىگە ئېرىشىش مۇمكىن؟

مەغلۇبىيەت سىزدىكى مەلۇم كەمچىلىك تەرەپلەرنى ئاشكارلاپ بېرىدىغان يەكۈن - سىناق. ئاجىزلىق مەغلۇبىيەتكە ئېلىپ بارىدۇ. بۇ ئاجىزلىق مەيلى روھىي جەھەتتىكى گادايلىق بىلەن خۇلاسىلەنسۇن ياكى ماددىي جەھەتتىكى نامراتلىق، ئىقتىسادىي قىيىنچىلىق تۇپەيلىدىن كېلىپ چىققان بولسۇن، ئۇ ھامان سىزنىڭ ۋە سىز پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقانلارنىڭ ئارىسىدىكى پايدىسىز ئامىللارنى دەللىلەپ بېرىدۇ. مەغلۇبىيەت پۈتۈن بىر ئادەمنىڭ ناچارلىقى ياكى قابىلىيەتسىزلىكىنى ئەمەس، بەلكى مۇئەييەن شارائىت ئاستىدىكى تاللىشىڭىزنىڭ ۋە ئۇسۇلىڭىزنىڭ ئەقلگە مۇۋاپىق بولمىغانلىقىنى دەللىلەپ بېرىدۇ. بۇ مەنىدىن سىزنىڭ ئۇسۇلىڭىز، تاللىشىڭىز نامۇۋاپىق بولغان بولۇشى مۇمكىن. ئەمما سىز تېخى ئۇزۇل - كېسىل ناقابىل ئادەم ئەمەس. دېمەك، سىز ئوڭۇشسىزلىققا توغرا مۇئامىلە قىلىسىڭىز، ئۆز ئاجىزلىقىڭىز ياكى سىز ئالاقە قىلغان تەرەپتىكى يېتەرسىزلىكلەرنى بايقاپ ئۇنى تۈزىتىش، تولۇقلاش كېرەكلىكىنى ھېس قىلىپ يېتەلەيسىز. مەسىلەن: سىز ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمىدىڭىز دەيلى، سىزنىڭ ئۆيگە بېكىنىۋېلىپ قوپماي يىغلاپ ياتقىنىڭىزنىڭ نېمىگە پايدىسى بار؟ ئىمتىھاننىڭ ئادىل، دۇرۇس ئېلىپ بېرىلغان - بېرىلمىغانلىقىدىن گۇمانلىنىشقا ھەددىڭىز يوق. ئوقۇتقۇچىلاردىن، ئاتا - ئانىڭىزدىن، مەكتىپىڭىزدىن ئاغرىنىدىغانغا تېخىمۇ ھەددىڭىز يوق. ئوقۇش سىزگە كېرەك. ئوقۇتقۇچى، مەكتەپ پەقەت ۋە پەقەتلا سىزگە مۇئەييەن ئۆگىنىش شارائىتى ۋە ئۆگىنىش ئۇسۇلى ھەققىدە ساۋات، چۈشەنچە ھازىرلاپ بېرەلەيدۇ. يىغلىماڭ، قاقشىماڭ، باتنىماڭ... سىزنىڭ

قىلىدىغىنىڭىز ئۆز ئاجىزلىقىڭىزنى تەن ئېلىش، پەقەت شۇلا! ئۆزىڭىزنىڭ ياخشى ئۆگەنمىگەنلىكىڭىزنى، پۈتۈن كۈچىڭىز بىلەن تىرىشمىغانلىقىڭىزنى ئېتىراپ قىلىش ۋە بۇندىن كېيىن جان دىل بىلەن تىرىشىش ئىرادىسى تىكلەپ ئورنىڭىزدىن دەس تۇرۇش. خوتۇنىڭىز بىلەن جېدەللىشىپ قالغان بولسىڭىز پۈر-قىرىتىپ تاماكا چېكىپ، هاراق ئىچىپ خۇدىڭىزنى بىلمەي رەسۋالىشىپ يۈرۈشىڭىزنىڭ ياكى دەردىڭىزنى ئىچىڭىزگە يۇتۇپ يۈرۈشىڭىزنىڭ هاجىتى بارمۇ؟... خوتۇنىڭىز گەپ قىلمىسا، سىز گەپ قىلىڭ. تەشەببۇسكارلىق ئەرلەردىكى پەزىلەت. ئالار چاغدىمۇ ئۇ ئالدىڭىزغا كېلىپ «مېنى ئېلىڭ، مەن تېگەيمۇ» دېمىگەن بولغىيتتى؟ تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئاراڭلاردىكى زىددىيەت، ئۇنىڭ پەيدا بولۇش سەۋەبى، هەر ئىككىڭلارنىڭ دىققەت قىلىدىغان جايلىرى هەققىدە سەۋرچانلىق بىلەن پاراڭلىشىشقا تەكلىپ قىلىڭ. سوددا زىيان تارتقان، كەسىپتە ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغان بولسىڭىزمۇ ئوخشاشلا دەردىڭىزنى چۈشكۈنلۈكتىن، ئۈمىدسىزلىكتىن، هاراق ـ شارابتىن ئالماي، مەسىلىنىڭ ماهىيىتىگە تەرىپى زادى نەدە؟ سىز قەيەردە كەتكۈزۈپ قويدىڭىز؟ بۇلارنى ئەستەيىدىل تەهلىل قىلىپ چىقىڭ ۋە تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئۇنى تولۇقلاڭ، ئەڭ زور دەرىجىدە تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ بولسىمۇ، پايدىسىز ۋەزىيەتنى ياخشىلاشقا تىرىشىپ بېقىڭ. ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغاندا، مەزلۇملارچە تېخىمۇ بەك تۇگۈلۈپ بېشىنى ئىچىگە تىقىۋېلىش زىيان ـ كۇلپەتنى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇۋېتىدۇ. كەلگۈلۈك كەلگەن ئىكەن، ئۇنى ئۇستىڭىزگە ئالماي ئامالىڭىز يوق. قېچىپمۇ قۇتۇلالمايسىز. ئۇنىڭغا تېخىمۇ بىچارىلەرچە، ئاجىزلارچە مۇئامىلە قىلماي، دادىللىق بىلەن يۈزلىنىڭ ۋە كېيىنكى قەدەمىڭىزنى قانداق ئېلىش توغرىلىق ئويلىنىڭ

نىڭ. ئەگەر مەلۇم بىر ساھەدىكى ئوڭۇشسىزلىق قۇتۇلدۇرۇۋېـ
لىش، ئەسلىگە كەلتۈرۈش قەتئىي مۇمكىن بولغۇسىز ھالغا
چۈشۈپ قالغاندا، مەغلۇبىيەتنىڭ كەينىدىن يەنە لالما ئىتتەك،
ئەسكى لاتىدەك سۆرىلىپ يۈرمەي، ئۇنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كېتىڭ
ۋە دەرھال يېڭى نىشان تۇرغۇزۇڭ. بۇغا ئوۋلىيالمىغان بولسـ
ىڭىز، كەكلىك ئوۋلىسىڭىز نېمە بوپتۇ؟...

شۇكرى قىلىڭ، ھېلىمۇ بۇنىڭدىن بەك ئېغىر مەغلۇبىيەتكە
ئۇچرىمىدىڭىز؟ ئۇمىدلىنىڭ، بەلكىم زور مۇۋەپپەقىيەتلەر سىزـ
نى ساقلاۋاتقان بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى، ئەڭ چىرايلىق ئاپتاپ
گۈلدۈرماملىق يامغۇردىن كېيىن چىقىدۇ. ئاتلىنىڭ! يەنە بىر
يېڭى مەنزىل سىزنى ساقلاۋاتىدۇ.

54. ئاچچىقىڭىزنى ئۆيدىكىلەردىن ئالماڭ

بىزدە بەزى ئەرلەر بار، سىرتتا خىزمەت، سودا ياكى باشقا ئالاقىلەردە ئىچ پۇشۇپ، ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچراپ قالسا، قاپىقى سېلىنىپ ئۆيگە قايتىپ كېلىپلا دەردىنى خوتۇن - بالىلىرىدىن ئالىدۇ. خوتۇن - بالىلىرىغا قاپىقىنى ئاچمايدۇ. ھەتتا ۋار-قىراپ - جارقىراپ، ئۇرۇپ - سوقۇپ كېتىدىغان ئەرلەرنىمۇ خېلى كۆپ ئۇچرىتىش مۇمكىن. قورسىقى ئېچىپ قالسىمۇ ئەتە-دىن - كەچكىچە ئىشلەپ چارچاپ كەلگەن ئايالىغا ۋارقىرايدىغان، بولۇشىغا ئىچىپ غەرق مەست ھالدا قايتىپ كېلىپلا خوتۇن - بالىلىرىنى ۋارقىراپ يۇرۇپ ئويغىتىپ، ئۇلارغا پوپوزا قىلدە-غان، كەلسە - كەلمەس بۇيرۇقلارنى چۈشۈرۈپ لاۋزىلارچە ھۆر-كىرەيدىغان، سىرتتا ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىسا، خۇددى ئائىلە-سىدىكىلەر گۇناھكارەك ئۇلارنىمۇ تەڭ چىشلەپ تارتىپ ئۆيدە بوران چىقىرىدىغان ئەرلەر، ئاتىلارغا نېمە دەيمىز؟

تۇرمۇش تۈپتۈز يول ئەمەس. بۇ يولدا سىزگە ئازغان، تىكەنمۇ، تاش قىيا ھاڭمۇ، سۇ - مۇزلۇق ئوكيانمۇ، سۇسىز، گىياھسىز چۆل - باياۋانمۇ ئۇچرايدۇ. ئەمما ھەرگىز ئېسىڭىز-دىن چىقارماڭكى، تۇرمۇشنىڭ قەھرىتان سوغۇقىدا سىزگە ئىلە-لىقلىق بەرگۈچى مەڭگۈ سۇۋۇماس ماكانىڭىز - ئائىلە ۋە ئۇندە-كى سىز ئۈچۈن مەڭگۈ ئوت - ھارارەت سۇنۇپ تۇرىدىغان ئەزىزا-

نه كىشىلىرىڭىزدۇر. تۇرمۇشنىڭ چىدىغۇسىز قوقاس قىزىقىدا
سىزگە مۇزدەك بۇلاق سۇيىنىڭ راھىتىنى بېرىپ، چاڭقىغان
تەن ـ روھىڭىزغا نىجادلىق بەرگۈچى يەنىلا ئائىلىڭىز، ئائىلە-
ڭىزدىكىلەردۇر. تىكەن كىرسە مەلھەم سۈركەپ كىرپىكلىرىدە-
كى مېھىر ـ مۇھەببەت موچىنلىرى بىلەن تىكەننى يۇلۇپ ئېلىپ
ئورنىغا سۆيگۈ دەرياسىنىڭ پاكىز ئابىھاياتلىرىنى قويۇپ داۋالە-
غۇچى، سىرتلاردا، نامەلۇم قول، يات تىل ـ دىل تەرىپىدىن
شىكەستىلەنگەن تېنىڭىز ـ دىلىڭىزنىڭ دەرد ـ كۈلپەتلىرى
ئۈچۈن سەمىمىي ۋايىم يەپ بېرەلەيدىغىنى ۋە گۈل ـ گۈلىستان
باغدەك ئىللىق، خۇش پۇراق قۇچاقلىرىدا شادلىق، خاتىرجەم-
لىك، بەخت، گۈزەللىك تۈيغۇلىرىنى دەستە ـ دەستىلەپ سىزگە
قوشقوللاپ سۇنىدىغىنى يەنىلا خوتۇن ـ بالىلىرىڭىزدۇر. ئەجەبا،
سىزگە مېھىردىن بۆلەك نەرسە سۇنمايدىغان ۋە سىزدىن مېھىر-
دىن بۆلەك ئارتۇق نەرسە تەلەپمۇ قىلمايدىغان مۇنداق كاتتا مەر-
ھەمەتكە سىزنىڭ بېرىدىغىنىڭىز قوپاللىق، غەزەپ، ئاچچىق،
ھەتتا تاياق ـ توقماق بولسا ـ ھە؟! يۈسۈپ خاس ھاجىپ
ھەزرەتلىرى: «بەگلەر غەزەپلەنسە بەگلىك بۇزۇلىدۇ» دېگەنىدى
ئىنتايىن دانالىق بىلەن. شۇبھىسىزكى، ئەر غەزەپلەنسە، يەنە
كېلىپ ئورۇنسىز، يوقىلاڭ ئىشلارغا تولا غەزەپلىنىۋەرسە خوتۇن
كىشىنىڭ مۇھەببەتكە، ئاسراشقا تەشنا قەلبى قاتتىق ئازار يەي-
دۇ. يەنە كېلىپ سىرتتىكى ئىشلارنى سۆرەپ ئەكىلىپ دەردىنى
خوتۇن ـ بالىلىرىدىن ئالىدىغان ناھەقچىلىككە بوينىنىڭ ئۈستىدە
دۇرۇس ئىشلەيدىغان كاللىسى بار ھەر قانداق ئىنسان بالىسى
ھەرگىز چىداپ تۇرالمايدۇ، بۇنداق ئىش تولا تەكرارلىنىۋەرسە

ئائىلىدە ماجىرا، زىددىيەت كۆپىيىپ قالىدۇ ـ دە، خەيرلىك باشلانغان نىكاھقا چۈشۈپ قالىدۇ.

بۇرادەر، خىزمەت، كەسىپ، سودا، كىشىلەر بىلەن بولغان ئالاقە ھامان ئائىلە خاتىرجەملىكى ۋە ئائىلە ئەزالىرى ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتتىن تۆۋەن، كېيىن تۇرىدۇ. يەنى بىر ئائىلە ئۇچۇن ئېلىپ ئېيتقاندا، سىرتتا بېجىرىلىدىغان بارلىق ئىشلار ئائىلە، ئۆي ئۇچۇن خىزمەت قىلىدۇ. ئەرنىڭ جان دەپ خىزمەت قىلىشى تۈپ نېگىزىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئائىلىنى خاتىرجەم قىلىش، قامداش، خوتۇن ـ بالىلىرىنى جايىدا بېقىش ئۇچۇندۇر. ئۇنىڭ ھەر قانداق ئادەم بىلەن بولغان ھەر قانداق مۇھىم ئىشى، مۇنا-سىۋىتى، مەنسىپى، نەتىجىسى، تەقدىرى... قارىماققا شەخسىنىڭ كەسپىي ئىقتىدارىنى نامايان قىلىش ۋە نەتىجە قازىنىش ئۇچۇن بولۇۋاتقاندەك قىلسىمۇ، ئەمما ئاشۇ نەتىجىلەر يەنىلا ئۆيدىكى خاتىرجەم ئائىلە مۇھىتىنىڭ تېرەك ـ يۆلەك بولۇشى ئاساسىدا رويابقا چىقىدۇ ۋە يەنە ئاخىرىدا شۇ ئۆي، شۇ ئائىلىگە قايتىپ كېلىدۇ... بىزنىڭ مەقسىتىمىز ياخشى ياشاش، ئۆمرىمىزنى ئە-مەللەرنى قىلىش بىلەن شاد ـ خۇرام ئۆتكۈزۈش. ئەجەبا ئاشۇ ياخشى ئەمەللەر بىر ساغلام، دۇرۇس ئەقىدىگە ۋە ئىشەنچكە تولغان ئائىلە مۇھىتىنى شەرت قىلمامدۇ؟... «بىز ئائىلىدىن كەلگەن، ئائىلىگە قايتىمىز» (ئابدۇرېھىم دۆلەت). سىرتتىكى ئىشلارنى دەپ ئۆيدىكى ئىشەنچ، ھۆرمەتنى بۇزمايلى. ھاياتلىقتە-كى ۋاستىلىك ئىشلارنى ھاياتنىڭ تۈپ مەقسىتى ئورنىغا دەسسە-تمۇالمايلى. سىرتقى ئىشلار ۋاستە، ئائىلە ۋە ئائىلە ئەزالىرى ئارىسىدىكى چىن ئەقىدە، ھۆرمەتنى ساقلاش ئاساسىدا خاتىر-

جەم، خۇشال ياشاپ ئۆزىمىزنىڭ ھاياتلىق نىشانى ئۇچۇن كۈرەش قىلىش، مانا بۇ ئائىلە قۇرۇش، ئۆي تۇتۇشتىكى تۇپ مەقسەت!

سىرتتا مەيلى قانچىلىك زور قىيىنچىلىققا يولۇقۇڭ، ئۆيگە كۈلۈپ كىرىڭ. خالىسىڭىز مۇشكۈلاتىڭىزنى ئائىلىدىكىلەر بىلەن ئورتاقلىشىڭ. ئەمما، ۋارقىراپ ـ جارقىراپ يۇرۇپ ئىللىق ماكانىڭىزنى مۇدھىش ئۆڭكۈرگە، مېھمر گۈلخانىڭىزنى مۇز دۆۋۈلىرىگە، ئەڭ سەمىمي مۇھەببەتلىك تەلپۈنۈشلەرنى زەھەرخەندە ئۆچمەنلىككە ئايلاندۇرۇۋالماڭ.

55. مۇڭاپسق چىنىقىپ بېرىڭ

تەن ئالمساق بولمايدىغان رېئاللىق شۇكى، ئۇيغۇرلارنىڭ تەن ساپاسى شىددەت بىلەن ئاجىزلاپ كېتىۋاتىدۇ. بىز ئەپسانە، رىۋايەت ۋە ئاقساقاللىرىمىزنىڭ ئاغزاكى بايانلىرىدىن كۇچ ۋە پاراسەتتە كىشىنى تاڭ قالدۇرىدىغان نۇرغۇن قەھرىمانلىرىمىزنىڭ شەرەپلىك ھېكايىلىرىنى ھەۋەس بىلەن ئاڭلاپ چوڭ بولغان. ئەمما، بۇگۇن قارايدىغان بولساق، ئەرلىرىمىزمۇ بارغانچە ئىنچىكە، زىلۋاڭلىشىپ كېتىۋاتىدۇ (ئۆزۇممۇ شۇنىڭ ئىچىدە). بوي ئېگىزلىكى، بەدەن قۇرۇلمىسى، تەن كۇچى، چىدامچانلىقى، كېسەلگە قارشى تۇرۇش كۇچى... قاتارلىق كۆپ خىل ئامىللار نۇقتىسىدىن قارايدىغان بولساق، ياشلىرىمىز، ئۆسمۇرلىرىمىزنىڭ بەدەن ساپاسىدىكى ئاجىزلىشىش، پاكارلىشىش، ماغدۇرسىزلىق، كۆپ كېسەل بولۇش ئەھۋاللىرىنىڭ ئىنتايىن ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى بايقايمىز. بىز بۇنى ئۇزۇقلۇق، ياشاش مۇھىتىنىڭ ئۆزگىرىشى، تۇرمۇش ئادىتىنىڭ ناچارلىقى... قاتارلىق ئامىللارغا باغلاپ چۈشەندۇرۇشىمىز مۇمكىن. ئەمما بىزنىڭ مەقسىتىمىز چۈشەندۇرۇشلا ئەمەس، بەلكى ساغلام، جۇشقۇن، تېتىك، بەردەم تەن ساپاسىغا ئېرىشىش ئۈلۈغ غايە، ئۈلۈغ پىلان ئۈچۈن شۇنى كۆتۈرەلىگۈدەك مەزمۇن تەن كېرەك. زەئىپ تەن يۇكسەك غايىلەرنى كۆتۈرۈشتە ھالسىراپ قالىدۇ... بۇرادەر، بىزدە «تەن ساقلىق زور بايلىق»، «ساغلاملىق

بىباھادۇر» دېگەنگە ئوخشاش ھېكمەتلەردىن كۇر مىكى تېپىلىدۇ. ئاشۇ كاتتا ھېكمەتلەرنىڭ ھەممىسى بىرلا گەپنى «سىزدە ساغلام تەن بولسۇن» دېگەننى تەۋسىيە قىلىدۇ. ئۇنداقتا، ئاشۇ ساغلام تەن، ساغلام ۋۇجۇد قانداق يېتىلىدۇ؟

دېھقانلارنىڭ ئەمگىكى تەڭداشسىز چېنىقىشتۇر. شۇڭا ئۇلار ئەڭ ئادەتتىكى تائاملار بىلەنمۇ بەقۇۋۋەت، تەندۇرۇس. ئۇلارنىڭ يىلدا يەيدىغان گۆش مىقدارى شەھەرلىكلەر، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ھەپتىدە ياكى ئايدا يەيدىغان گۆش مىقدارىغا تەڭ كېلىشى مۇمكىن. ئۇلار يازدا يالاڭ ئاياغ دېگۈدەك يۇرۇپ ئادەتلەنگەن. قىشتىمۇ ئۇنچىۋالا قېلىن كىيىنىپ كەتمەيدۇ. ئازراقلا زۇكام بولۇپ قالسىمۇ، دوختۇرخانىغا يۈگۈرمەيدۇ، دورىغا يېلىنمايدۇ. ئۇلار بەدىنىنى ھەركەت ئارقىلىق ۋە تەبىئىي ئوزۇقلۇقلار ئارقىلىق تەڭشەشنى بىلىدۇ. مانا بۇ ساغلام تەنگە ئېرىشىشتىكى ئاچقۇچ.

بۇرادەر، ھەركەت قىلىپ ھېرىڭ، ھەركەت ھەركەتتە. مەيلى سىز قانچىلىك قۇۋۋەتلىك يەڭ، لايىقىدا ھەركەت بولمىسا يېگەن تائامنىڭ قۇۋۋىتى تەن ـ ئەزايىڭىزغا بارماس. چۈشكىچە ئۇخلاپ ياتماڭ، سەھەر تۇرۇپ ئاز ـ تولا ھەركەت ئىشلەڭ ياكى سەھەرنىڭ ساپ ھاۋاسىدا ئايلىنىپ ھېرىڭ. ھەرگىزمۇ كۈن چىققۇچە ئۇخلاپ يېتىپ، ئاندىن ھاپلا ـ شاپلا قوپۇپلا يۈز ـ كۆزىڭىزنى چالا ـ پۈلا يۇيۇپ، ئۇيقۇلۇق ھالدا ئاز ـ تولا ناشتا قىلىپ يەنە ئىشقا، سودىغا خارامۇش ھالدا يۈگۈرمەڭ. ئۇيقۇلۇق ھالدا يېگەن تائامدا تەمۇ بولماس، ئىشتىھامۇ بولماس. كەچلىكى يانپاش يېتىپلا تېلېۋىزورنىڭ ئالدىدا ۋاقىت ئۆتكۈزمەڭ. كۈندۈزلىرى ئىلاجىنىڭ بارىچە ئاز ـ تولا پىيادە ھەركەت قىلىپ

بېرىڭ. ئۇنىڭدىن باشقا، مۇمكىن بولسا مۇڭاپىق چېنىقىش ھە-
رىكىتى ئىشلەڭ. كۆپىنچە كىشىلەر چېنىقىشقا زادىلا ئەھمىيەت
بەرمەيدۇ. بولۇپمۇ ئوتتۇرا ياشلىق كىشىلەر، ياشلار ئارىسىدا
چېنىقىدىغانلار يوق دېيەرلىك. مانا بۇ ھال بىزنىڭ كىشىلىرى-
مىزنى ئوڭايلا كېسەل، ئاجىزلىق، چۈشكۈنلۈكنىڭ قوينىغا باش-
لايدۇ. ئەگەردە سىزمۇ ئاشۇ خىل ھۇرۇن، ئاجىزلىق بىلەن
سۆرۈلۈپ ياشاۋەرسىڭىز، بالىلىرىڭىزدىمۇ ئەلۋەتتە تەن - ئەزا-
يىنى كۈچلەندۈرۈشكە قارىتا ھەۋەس، تونۇش، قىزىقىش بولماي-
دۇ. سىز ھۇرۇن، ئىنىنجا بولسىڭىز بالىلىرىڭىزنىڭ تېخىمۇ
ئىنجىمارۇق، كېسەل كۆرپىسى ھالدا يوغىناپ قېلىشى ئېھتىمال-
غا بەك يېقىن. چۈنكى ئەۋلادلارنىڭ تەن ساپاسى ئىنتايىن زور
دەرىجىدە ئاتا - ئانىسىنىڭ تەن ساپاسىغا باغلىق بولىدۇ. بالىلە-
رىڭىزنىمۇ ئاجىز، كۈچسىز، لاتىدەك بوش قىلىپ تەربىيىلەپ
چىقماڭ. «ئەۋلادلىرىڭلارنى باشقا بىر زامان ئۈچۈن تەقدىم ئې-
تىڭلار، ئۇلار سىلەر ياشىغان زاماندىن باشقا بىر زاماندا ياشىماق
ئۈچۈن كەلگەندۇر». (ئابدۇقادىر داموللام. «مىفتاھۇل ئەدەپ-
تىن») ئۇلار ئۈچرايدىغان بېسىم سىز ئۈچرىغاندىنمۇ كۆپ،
ئېغىر بولىدۇ. ئۇلارغا يېيىش - ئىچىشنىلا ئەمەس، ھەرىكەت
قىلىش، چېنىقىشنىمۇ، ئىسسىق - سوغۇققا بەرداشلىق بېرىش-
نىمۇ ئۆگىتىڭ. ئۇلار ئىنتايىن قىممەتلىك بىر ئەۋلاد، شۇنداقلا
سىزمۇ ئىنتايىن قىممەتلىك ئۇلىغۇچ. ئۇلىغۇچ مەزمۇت بولمىسا
تۇرلۇك بېسىملارغا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. سىزدە ئۇلۇغ غايە
بارمۇ؟ ئۇلۇغ غايە بېجىرىم تەڭگە موھتاج. سىزنىڭ شاللىڭىزدە
ئائىلە، جەمئىيەتنىڭ قانچىلىك مەسئۇلىيىتى بار؟ مەسئۇلىيەت
ھەرىكەتكە، ئەمەلگە، تەننىڭ بېجىرىم - تېتىكلىكىگە موھتاج.

ئۇنتۇپ قالماڭ، لاله ئوتتا[1] قوغۇن چۇشمەيدۇ. بوشاڭ ئەردىن باتۇر چىقمايدۇ. قىيىنچىلىق، مۇشكۈلات ئالدىدا توشقاندەك تۇ-گۇلۇپ، لالمىدەك قۇيرۇق قىسىپ قاچماسلىق ئۇچۇن مۇستەھ-كەم تەن، قەتئىي ئىراده، ئۇلۇغ غايه بىردەك كىرەك، جىسمانىي شەرت بولمىسا روھىي كاپالەت ئەسقاتماس.

① لاله ئوت ـ بۇغداي، قوناقلىقتا ئۇسىدىغان ئىنتايىن ئاجىز ئوت.

56. سایاهەت قىلىڭ

ئەر كىشىنىڭ نەزەر دائىرىسى كەڭ، پىكرى ئوچۇق، بەكىنمە تەپەككۇر، ئويدىن يىراق بولغىنى ياخشى. مەلۇم بىر رايون ياكى تۇرمۇش مۇھىتىدا ئۇزاق مەزگىللىك بېكىنمە ياشاش ھالىتى كىشىنىڭ خىيالىنى ئاددىي، ئوي ـ پىكرىنى تار، تەپەككۇرىنى ئۆلۈك قىلىپ قويىدۇ. مەشھۇر كىشىلەرنىڭ تەرجىمھالىغا قاراپ باقىدىغان بولساق، بىز ئۆيىگە ياكى مەلۇم بىر چەكلىك رايونغا سولىنىپ ئولتۇرۇپ، كاتتا نەتىجىلەرنى يارانقان ھېچقانداق بىر شەخسنى ئۇچرىتالمايمىز. ئەگەردە مەلۇم بىر شەخس قازاقتا سولىنىپ ئولتۇرۇپ كاتتا نەتىجىلەرنى يارانقان دېگەندەمۇ، ئۇنىڭ قىلغان ئەمگىكىنىڭ چەكلىمە، بىر تەرەپلىمىلىك، يۈزەكىلىك ۋە ساددىلىق، گۆدەكلىكتىن خالىي بولۇشى ناتايىن. قازاقتىن چىققان پەلسەپە دۇنياغا ماس كەلمەس. قەپەس ئىچىدىكى قۇشنىڭ ئوي ـ خىيالى خەقكە سايراپ بېرىش ۋە دان تاشلاپ بېرىشنى كۈتۈشتىن ئىبارەت بولىدۇ.

بۇرادەر، سایاھەتكە، سەپەرگە چىقىپ بېقىڭ، دۇنيانى كۆرۈڭ. سەپەر ئەرنىڭ نەزىرىنى كېڭەيتىدۇ. سىز بوسۇغىدىن ئاتلاپ ئۆزىڭىزگە يات دۇنيا بىلەن ئۇچراشماي تۇرۇپ، ئۆزىڭىز، ئائىلىڭىز، مەۋجۇتلۇقىڭىز، تەقدىرىڭىز ۋە ئەتىڭىز ھەققىدە تېرەن ئويلارغا پاتالمايسىز، ئۆزىڭىزنى ھاياتنىڭ ھەقىقىي مەنىلىك قاينام ـ تاشقىنلىق دۇنياسىغا ئاتالمايسىز. مەلۇم رايون

ياكى مۇھىتتا ئۇزۇن ياشاش كىشىنى چۈشكۈن، شۇكرىچان، كالىدەك مۆرىمەس، ئالغا ئىنتىلمەس قىلىۋېتىدۇ. شۇكرىچانلىق ئىنتايىن ئېسىل پەزىلەت. ئەمما ناچار مۇھىت، قاششاق كەيپىيات، خورلۇققا تولغان بۇرۇقتۇرما شارائىتقىمۇ قۇللارچە شۇكرى قىلىش پەزىلەت ئەمەس جىنايەتتۇر. سۇزۇك سۇمۇ ئۇزاق تۇرسا سېسىيدۇ. تۇلپارنىمۇ باغلاپ قويسىڭىز قېچىرلىشىپ كېتىدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاشلا ئادەمدىمۇ ئىنتايىن پاياڭسىز تەپەككۇر، تەسەۋۋۇر، ئىجاد ئىقتىدارى بولمىدۇ. ئىنسانغا بۇيۇك نېئىمەت قاتاردا تارتۇقلاپ بېرىلگەن ئەقىل ـ پاراسەتنى خۇدانىڭ قۇتلۇق كۈنى ئۆزگەرمەس. مەززىسىز تەكرار ئىشلارغا سەرپ قىلىۋېرىش كىشىنىڭ تەپەككۇرىنى بوغسا بوغىدۇكى ئاچمايدۇ. شۇڭا، ئىشلىرىڭىزنى مەلۇم ۋاقىت تاشلاپ قويۇپ ئۆزگىچە مۇھىت، ئۆزگىچە ئادەملەر دۇنياسى بىلەن ئۇچرىشىپ بېقىڭ. ئۆزىڭىز ھەرىكەت قىلىپ ئادەتلەنگەن تار دۇنيا بىلەن رەڭگارەڭ پاياڭسىز دۇنيانى سېلىشتۇرۇپ بېقىڭ، ئۆزىڭىز بىلەن باشقا مۇھىت ـ يات شارائىتتىكى كىشىلەرنى تەققاسلاڭ. كىشىلەر قانداق ياشاۋاتىدۇ؟ دۇنيانىڭ تەرەققىيات رىتىمى قانداق كېتىۋېتىپتۇ؟ سىز قايسى خىل تۇرمۇش ئۇسۇلى بىلەن قانداق ھالدا ياشاۋېتىپسىز؟ سىزنىڭ ياشاش ئۇسۇلىڭىز دۇنياۋى ئۆزگىرىشىنىڭ تەرەققىيات رىتىمى، يۇزلىنىشى بىلەن ماس كېلەمدۇ ـ كەلمەمدۇ؟ ماس كەلمەيدىكەن دەپ قارىسىڭىز نېمىنى ماس كەلمەيدۇ؟ نېمىشقا ماس كەلمەيدۇ؟ دۇنياۋى يۇزلىنىش بىلەن سىزنىڭ ئارىڭىزدىكى ھال، سىز ياشاۋاتقان جەمئىيەتنىڭ ئومۇمىي ھالى ئارىسىدىكى پەرق قانچىلىك؟ بۇ خىل پەرقلەرنى كەلتۈرۈپ چىقارغان ئامىللار زادى نېمە؟ سىزدە قانچىلىك ئىقتىدار بار

ئىكەن؟ سىز ئاشۇ خىل ئىقتىدارىڭىزنىڭ قانچىلىك قىممىنى سەرپ قىلىپ، قانچىلىك قىممىتىڭىزنى نامايان قىلىپ كېلىۋاتىسىز؟ سىز ھازىرقى تۇرمۇش ھالىڭىز ۋە ياشاش ئىقتىدارىڭىز بىلەن جەمئىيەتتە قانچىلىك ئۇرۇنغا ئىگە بولالايسىز؟ سىز شۇغۇللىنىۋاتقان كەسپىنىڭ ھازىرقى ئەھۋاللىرى قانچىلىك؟ سىزنىڭ كەسپىڭىزدىكى ئەڭ يېڭى تەتقىقات يۈزلىنىشلىرى بىلەن سىزنىڭ سەۋىيىڭىز ئارىسىدا قانچىلىك پەرق بار بولۇشى مۇمكىن؟ سىز قانداق قىلىشىڭىز كېرەككەن؟...

سايامخان ـ سەپەر قىلىش دېمەك ئۆزۈڭ، ئۆزلۈكۈڭ ھەققىدە قايتا ئويلىنىش دېمەكتۇر. سەپەر سەن ئۈچۈن بىر پارچە ئەينەكتۇر. سايامخان ـ سەپەر جەريانىدا ئۈچرىغان ھەربىر نەرسە ـ ئىش سېنى ئۆزلۈكسىز ئۆزۈڭ ھەققىدە سېلىشتۇرما ئويلىنىشقا سۈرەيدۇ. سەن بۇ خىل سېلىشتۇرما ئويلىنىشتىن قاچمەن دەپمۇ قاچالمايسەن. سەپەر ساڭا ئۆز ئارتۇقچىلىقىڭ ۋە ئاجىزلىقلىرىڭنى بىرمۇ ـ بىر دەپ بېرىدۇ. ئەقلى ـ ھوشى سەگەك كىشىلەر ئۆزىگە ـ كۆزىگە يولۇققان ھەربىر مىدىر ـ سىدىرىدىن ئۆزىگە يارىشا مەنە ـ ھېس تاپالايدۇ. سەن بىخۇدلۇقىتىن سەگىيىپ، ئاڭقاۋلىقتىن ئويغىنىپ، كىرىزىس تۇيغۇسى سېنى قىينايدۇ ۋە ناباب شۇكرىچانلىق، بىغەملىك ئىلكىدە ئۇخلاپ قالغان ئىنسانىي قەدىر ـ قىممەت تۇيغۇلىرىڭنى سىلكىپ ئويغىتىدۇ. دۇنياغا ئىنسانغا، ئائىلىگە، جەمئىيەت، مىللەت، مەۋجۇتلۇققا بولغان ساددا، ئاددىي، گۆزەك، بىر تەرەپلىمە پىكىر ـ قاراشلىرىڭ تازىلىنىدۇ. ھەر تۇرلۇك كىشىلەر توپى ۋە ئىدىيىلەر قايىنىمى ساڭا دۇنياغا تېخىمۇ كەڭ، ئاقىلانە نەزەر، سوغۇققان پوزىتسىيە بىلەن قاراش كېرەكلىكىنى ئەسكەرتىدۇ.

يېنىكلىك، تەنتەكلىك، ئىتتىكلىك قىزىققانلىقتىن قۇتۇلسەن ۋە ھاياتنىڭ - تۇرمۇشنىڭ، ئائىلىنىڭ، ئىنسانىي مېھىر - مۇھەببەتنىڭ، ۋاقىتنىڭ قەدرىگە تېخىمۇ يېتىدىغان بولسەن.

بۇرادەر، سەپەر قىلىڭ. قەلبىڭىزگە تىنىچ كەتكەن ئەخلەت - چاۋا، بىنورمال قاراش، ئادەتلەر تازىلانسۇن، ھاياتقا بولغان مۇھەببىتىڭىز، مەسئۇلىيەتچانلىقىڭىز تولۇپ - تاشسۇن. نەزىرىڭىز كېڭەيسۇن، گۆزەكلىكىڭىز، يەڭگىللىكىڭىز تۇغۇپ، سوغۇققان، ئەتراپلىق، ئىنچىكە ئويلىنىدىغان دانىشمەن ئەرگە ئايلىنىڭ. سەپەر ئەرنىڭ بېلىنى قاتۇرىدۇ.

57. ھەدىسىلا قۇسۇر ئىزدىمەك

بىر مۇنەۋۋەر ئەر تۇرمۇشتا مۇكەممەللىك قوغلىشىشقا ئامراق كېلىدۇ. مەن شەمسىددىن تەبرىزىنىڭ «ئىنسانىنىڭ ياشىمىقى نە ئۇچۇندۇر!» دېگەن سوئالغا بەرگەن: «ئىنساني كامىل بولماق ئۇچۇن» دېگەن قارىشىغا ھەقدا دەپ باش قوشقۇچىلاردىن ھەمدە ئەرلەرگىمۇ مۇكەممەللىك قوغلىشىشنى، تاكامۇللىشىشقا تىرىشىشنى تەۋسىيە قىلغۇچىلاردىن. ئەمما ئۇنتۇمايلىكى، تۇرمۇشتا ئۇزۇل ـ كېسىل كامىللىق، مۇكەممەللىك يوق. بىزنىڭ تەۋسىيىمىز پەقەت ئۆز كەمچىلىكلىرىمىزنى ئۆزلۇكسىز توغرىلاپ نىسپىي بولغان مۇكەممەللىك ئۇچۇن تىرىشىشنى كۆرسىتىدۇ. بۇ بىر كۇندىلا ياكى مەلۇم مەزگىللىك تىرىشىش ئارقىلىقلا ئەمەلگە ئاشىدىغان ئىش ئەمەس. بەلكى ھاياتلىقنىڭ پۈتكۇل جەريانىغا يانداشقان ھالدا ئىزچىل داۋاملىشىدىغان باسقۇچ. شۇڭا مۇكەممەللىك قوغلىشىمەن دەپ بىراقلا ھەممىسىنى ئىنكار قىلىپ، ھەممىلا نەرسىدىن ئاغرىنىشقا بولمايدۇ. بولۇپمۇ باشقىلاردىن قۇسۇر ئىزدەپ، كىگىزدىن قىل تېرىشكە بولمايدۇ.

ئايالىڭىز ياكى خىزمەتداش دوستلىرىڭىزدا مۇئەييەن كەمچىلىك، يېتەرسىزلىكلەر بولۇشى مۇمكىن. مۇمكىنلا ئەمەس، مۇقەررەر. ئۇلارنىڭ كەمچىلىك، يېتەرسىزلىكلىرىنى تۇزىتىشىگە ياردەم بېرىڭ، يەنى ئۇلاردا قانچىلىك كەمچىلىك بار، بۇنىڭ ئەتراپتىكىلەرگە قانداق يامان تەسىرى بولۇشى مۇمكىن... بۇ

نۇقتىلارنى سەممىيلىك بىلەن، ئۇلارنىڭ دىلىغا ئازار بەرمەيدۇ. غان تەرزدە بايان قىلىپ ئۇلارنىمۇ خۇشال ھالدا مۇكەممەللىككە يېتەكلەيدۇ. ئەمما، ئۇلارنىڭ دىلىغا ئازار بېرىدىغان گەپ ـ سۆز غەيۋەتلەردە بولمايدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «جەزمەنكى، سەن مۇسۇلمانلارنىڭ ئەيىبلىرىنى ئىزدىسەڭ، ئۇ- لارنى ۋەيران قىلىسەن ياكى پاتلا ۋەيران قىلىسەن»، باشقىلاردىن قۇسۇر ئىزدىمەيدۇ. مۇنداق بىر گەپ بار: «خوتۇن تاللاش بىر دۆۋە بۇزۇق ئالما دۆۋىسىدىن ئۆزىگە يارىغان، باشقىلارغا قارا- غاندا زېھنىي ئازراق بىر ئالمىنى تاللىۋېلىشتۇر». دېمەككى، تۇپ نېگىزىدىن ئالغاندا، سىزمۇ ـ خوتۇنىڭىزمۇ، دوست ـ بۇرادەرلىرىڭىزمۇ بىر بۇزۇق، زېھى ئالما. بۇزۇلغان قىسمىنىڭ چوڭ ـ كىچىكلىكى جەھەتتىن بىز بىر ـ بىرىمىزدىن پەرقلىنى- مىز. شۇڭا، ئايالىڭىزدا ۋە ھەم باشقىلاردا كەمچىلىك بارلىقىنى چىن كۆڭلىڭىزدىن تەن ئېلىڭ ھەمدە ئامالىنىڭ بارىچە «بۇزۇق، سېسىق» قىسمىنى داۋالاڭ. ئەگەردە داۋالىيالمىسىڭىز بۇ «بۇ- زۇق، سېسىق» لىقىنىڭ يامراپ، كېڭىيىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن تىرىشىڭ. ئەمما ھەرگىز «سەن ئۇنداق، سەن مۇنداق» دەپ كوتۇلدىماڭ، قۇسۇر ئىزدىمەڭ. بەلكى ئۇنىڭغا «بۇزۇق» قىس- مىنى قانداق يېپىش ـ يۆگەشنى ئۆگىتىڭ، ئۇنىڭ كەمچىلىكلە- رىنى سىز تولۇقلاڭ. تۇرمۇش بىر ـ بىرىدىن قۇسۇر ئىزدەپ، بىر ـ بىرىنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرىپ ياتلىشىدىغان سەھنە ئە- مەس، بەلكى بىر ـ بىرىنىڭ كەمچىلىكلىرىنى يېپىپ، ھەمكار- لىق ئاساسىدا ئورتاق، ئومۇمىي مۇكەممەللىك ئۈچۈن تىرىشىدۇ- غان مەيدان.

58. ئۆگىنىشتە كېچىكىش يوق

ھېچقانداق مەكتەپ، مەدرىس، مۇنتىزىم ساۋات تەربىيىسى كۆرۈپ باقمىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي كەلدى، «ئىقرە» (ئوقۇ) دېيىلدى. ئۇ ئوقۇشنى بىلمەيدىغانلىقىنى ئېيتقاندا «ئىقرە» دېگەن ئاۋاز يەنە بىر رەت تەكرارلاندى... ئوقۇش، ئۆگىنىش، ئىلىم ئىزدەش ھەربىر بەندە ئۈچۈن پەرز قىلىندى... ياش، جىنس، ئىرق پەرقسىز ھالدا بىر ئورتاق نىشان ئۈچۈن ئىزدىنىش، ئىلىم ئۆگىنىشكە تەۋسىيە قىلىش تولىمۇ ئاقىلانە ھەيدەكچىلىكتۇر.

جاھان ئىنتايىن تېز ئۆزگىرىۋاتىدۇ، ئىلىم ـ پەننىڭ تەرەققىياتى ۋە ھەر قايسى كەسىپ، ساھەلەردىكى تېخنىكا ئۆزگىرىشىنىڭ سۈرئىتى كىشى ئىشەنگۈسىز دەرىجىدە تېزلىشىپ كېتىۋاتىدۇ. بۇ ھال شەك ـ شۈبھىسىز ھالدا كىشىلەر ۋە دۆلەت، مىللەتلەرنىڭ مەۋجۇتلۇق قىممىتى، تەقدىرىگە ئىنتايىن ئېغىر خىرىسلارنى ئېلىپ كېلىۋاتىدۇ. مۇشۇنداق شارائىتتا ئۆگىنىشنى ئۆزىگە ئىزچىل ھەمراھ قىلالمىغان كىشى، مىللەتلەرنىڭ تەقدىرى شۈبھىسىزكى، نائېنىق مەۋھۇملۇقتا، قاراڭغۇلۇقتا قالىدۇ. تەرەققىياتنىڭ خىرىسلىرى ئالدىدا لايقىدا ئىدىيىۋى تەييارلىق ۋە ئىلىم كۈچى، ئىقتىسادىي، مەدەنىيەت كۈچى بولمىسا، بىر مىللەتنىڭ ئۆتمۈشنىڭ قانچىلىك پارلاق، خىيال ـ غايىلىرىنىڭ قانچىلىك ساماۋى بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇ خارلىقتا، خورلۇقتا قالىدۇ.

بۇرادەر، ئۆگىنىشنى تاشلىماڭ، تاشلىغان بولسىڭىز باشـ
لاڭ. بۇ يەردە دېيىلىۋاتقان ئۆگىنىش سىزنى مۇنتىزىم مەكتەپكە
كىرىپ كىتاب ئوقۇڭ، دەرس ئاڭلاڭ دېگەنلىك ئەمەس (ئۇنداق
قىلالىسىڭىزغۇ بەك ياخشى ئىش بولاتتى). سىز ئاللىقاچان ئائـ
لىڭىز بار ئەر. ئۆز خىزمەت دائىرىڭىزدىكى كەسپىي بىلىملىرىـ
ڭىز ۋە چۇشەنچىلىرىڭىزنى ياخشىلاڭ، مۇكەممەللەشتۇرۇڭ.
ھېچبولمىسا ئىش ئورنىدىن قېپقېلىش ھەققىدىكى قۇرۇق ئەندىـ
شىلەردىن خالىي بولالايسىز. جەمئىيەتتىكى تۇرلۇك ئىجتىمائىي
مۇناسىۋەت ۋە كەسپىلەردە جىددىي كېرەك بولىدىغان تىل،
كومپيۇتېر سەۋىيىسىنى جەزمەن ھازىرلاڭ، ھېچبولمىسا باشقـ
لارنىڭ ئالدىدا تىلىڭىز تۇتۇلمايدۇ، خەتكە يېلىنىپ ـ يالۇرماىـ
سىز، ئىشلىرىڭىزنى خېلىلا توسالغۇسىز، چۇشىنىپ تۇرۇپ
ېجىرەلەيسىز. بالىلىرىڭىزنىڭ ئوقۇشىغا مۇناسىۋەتلىك بىلىمـ
لەرنى بىرەر قۇر كۆرۇپ قويۇڭ. بالىلارنىڭ يېتىلىشىدە ئاتا ـ
ئانىنىڭ ساپالىق، بىلىملىك بولۇشى ئىنتايىن زور رول ئويناىـ
دۇ. ئۇ سورىغان سوئاللارغا ھەرگىز سەل قارىماي جاۋاب بېرىـ
شىڭىز كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۇن قورساقتا ئاش، سۇنىڭ ئارىلاشما
قالدۇقاتلىرىلا ئەمەس، ئاز ـ تولا ئىلىم ـ بىلىم بولۇشى كېـ
رەك. يەنە مۇمكىن بولسا دۇنيا ۋەزىيىتى، ئۆز مەدەنىيىتىڭىز،
تارىخىڭىز، ئەدەبىيات ـ سەنئىتىڭىزگە دائىر ئۈچۇرلارنى ئوقۇپ
قويۇڭ، بىلىپ قويۇڭ. ئىنسان ئوقۇغىنى، ئۆگەنگىنى توغرىـ
لىق پۇشايمان قىلماس. ئەمما بىلمىگىنى، ئوقۇمىغىنى توغرىـ
لىق ئىزچىل پۇشايمان قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. ئۆگىنىڭ، كىتاب
ئوقۇڭ. تۇرمۇشتىن مەنە تاپالايسىز. بۇزۇقچىلىقتىن نېرىراق
تۇرالايسىز.

59. مايلىق تاماقلارنى كۆپ يېمەك

تۇرمۇش سەۋبىسىنىڭ ئۆسۈشىگە ئەگىشىپ كىشىلەرنىڭ ئىستېمال ئادىتى ۋە سەۋبىسىدە زور ئۆسۈش، ئىلگىرىلەشلەر بولدى. بۇ كىشىلەرنىڭ ساغلام ئۆسۈش، قۇۋۋەت تولۇقلاش ئارزۇسىغا ماددىي جەھەتتىن مەلۇم ئىمكانىيەتلەرنى ئېلىپ كەلگەن بىلەن يەنە ئۆز نۆۋىتىدە يۇقىرى ئىستېمال ئادىتىدىن بولدىغان مەلۇم كېسەللىكلەرنىمۇ بىرگە ئېلىپ كەلدى. دىئابېت كېسىلى، يۇقىرى قان بېسىم، قاندا ماي ماددىسى ئېشىپ كېتىش، جىگەرنى ماي قاپلاش... قاتارلىق ئوتتۇرا ياش، ياشانغان كىشىلىرىمىزنى ئازابلاۋاتقان كېسەللىكلەر دەل مايلىق تاماقلارنى بەك كۆپ يېيىش، قۇۋۋەتلىك تاماقلارغا ئادەتلىنىش، ھەرىكەت ئاز بولۇش... قاتارلىق ئامىللاردىن كېلىپ چىقىۋاتقان ھادىسىلەردۇر.

مايلىق تاماقلارنى بەك كۆپ يېمەك. يەنى كۈندىلىك يېمەكلىك ئادىتىڭىزدە مايلىق تاماقلار مۇتلەق كۆپ قىسىم نىسبەتنى ئىگىلەپ كەتمەسۇن. كىشىلەر گۆشسىز تاماق يېيىلمەس بولۇپ كەتتى. بۇ ھال ئۇزاق داۋاملاشسا كىشىلەرنىڭ ساغلام، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشىگە پايدىسىز. چۈنكى گۆشنى بەك كۆپ ئىستېمال قىلىش بەدەن، ئۇستىخاننى ئاستا ـ ئاستا ئاجىزلاشتۇرۇپ چىرىتىۋېتىدۇ. تېۋىپلىرىمىز بەزى بىمارلارنى كەمبەغەللەرچە تۇرمۇش كەچۈرۈشكە تەۋسىيە قىلىۋاتىدۇ. بەدىنىدە ماي مىقدارى

ئېشىپ كەتكەن، قان بېسىم، قان قۇيۇلۇپ قېلىش قاتارلىق كېسەللەرگە گىرىپتار بولغان بىمارلارنىڭ ئاخىرى بېرىپ قوناق تامىقى، مايسىز، گۆشسىز تاماقلارغا چۈشۈپ قېلىشى بەلكىم يۇقىرى ئىستېمال ئادەتىنى شەكىللەندۈرۈۋالغان كىشىلىرىمىز. نىڭ قورساق، ساغلاملىق ئالدىدا تۆلەيدىغان بەدىلى بولۇشى مۇمكىن. قېرىغاندا يېمەكلىك جازاسىغا ئۇچراپ، ھەر تەرەپتىن زور قىيىنچىلىققا ئۇچرىماي دېسىڭىز، ئەڭ ياخشىسى ياش چېغىڭىزدىن باشلاپ قورساقنى پەم بىلەن تەڭشەپ تويغۇزۇشنى ئۆگىنىۋېلىڭ. مايسىز، گۆشسىز تاماقلارغىمۇ ئادەم ئۆلۈپ قالمايدۇ، دېھقانلىرىمىز ھېلىمۇھەم يەنە شۇ خىلدىكى تائاملار بىلەن يەنە تەندۇرۇس ھالدا كەتمەننى راۋرۇس چېپىپ كېلىۋاتىدۇ. مايسىز، گۆشسىز تائاملار ئارقىلىق ئۆزىڭىزنى، تېنىڭىزنى ھەر تەرەپلىمە تەڭشەپ تۇرسىڭىز، قىيىنچىلىق، ئوڭۇشسىزلىق كۈندىلەردىمۇ ئۇنچىۋالا زارلاپ، ئىچىڭىزگە ئېلىپ كەتمەيسىز. تۇرمۇشنىڭ ھەر ئىككى تەرىپىگە ماس ھالدا يۈزلىنىڭ.

يەنە بىر تەرەپتىن ئىزچىل، مايلىق تائاملار بىلەن ئوزۇقلىنىشنىڭ ئائىلىدىكى پەرزەنتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە مۇئەييەن پاسسىپ تەسىرى بار. بالىلىرىڭىز تاماق يېگىلى ئۇنماي قىينامدۇ؟ يالۇرۇپمۇ بالىلىرىڭىزغا تاماق يېگۈزەلمەي جىلى بولغان، ئاچچىقلانغان چاغلىرىڭىز بولغانمۇ؟ شۇنچىۋالا قۇۋۇەتلىك يەپ تۇرۇپ بالىلىرىڭىزنىڭ چىرايىدا قان، پۇت ـ قولىدا ماغدۇر يوقمۇ؟ ئىنكاسى ئاستىمۇ؟...

تەتقىقاتلار مايدا پىشۇرۇلغان يېمەكلىكلەرنى كۆپ يېيىشنىڭ ئىشتىھانى، چوڭ مېڭىنىڭ ئىنكاسىنى تۆۋەنلىتىۋېتىدىغانلىقىنى، مايدا پىشۇرۇش جەريانىدا يېمەكلىك تەركىبىدىكى

ئوزۇقلۇق ئېلىمىنتلىرىنىڭ زور زىيانغا ئۇچرايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ چىقتى. بالىلىرىڭىزغا ئۇماچ، قوناق تاماقلىرىنى، مايسىز، گۆشسىز تائاملارنىمۇ يېگۈزۈپ تۇرۇڭ. ئۇلارغا ئۆز قەۋىڭىز ئىچىدىكى مۇتلەق كۆپ قىسىم ئاممىنىڭ ھېلىھەم مانا شۇنداق مايسىز، گۆشسىز تائاملار بىلەن غىزالىنىدىغىنىنى، ئۇلارنىڭ يەنىلا خۇشال، ساغلام ئۆسۈۋاتقانلىقىنى بىلدۈرۈڭ. مۇمكىن بولسا بالىلىرىڭىزنى سەھرالارغا، يېزىلارغا ئېلىپ بېرىپ بىر تال داننىڭ قانچىلىك بەدەل ھېسابىغا ئاندىن قاچىغا چىقىدىغىنىنى بىلدۈرۈڭ، دېھقانلارنىڭ مېھنەت سىڭگەن تائاملىرىدىن غىزالاندۇرۇڭ. ئۇلارنى ئىش - ئەمگەك بىلەن چېنىقتۇرۇڭ. شۇندىلا بالىلىرىڭىز تاماق تاللىمايدۇ، ئىشتىھاسى ئېچىلىدۇ، تېجەشلىك، ئاش - نانىنىڭ قەدرىنى قىلىدىغان پەزىلەتلىك ئىنسانغا ئايلىنىدۇ. بەك مايلىق تاماق ئىنكاسىنى ئىنتايىن تېز دەرىجىدە ئاستىلاشتۇرۇۋېتىدۇ. بالىلىرىڭىزنى يېمەكلىك ئارقىلىق ئاجىزلاشتۇرۇۋەتمەي، بەلكى يەم بىلەن پەم بىرلەشكەن ھالدا تەربىيىلەپ كۇچلەندۇرۇڭ. ئۆزىڭىزمۇ قېرىغاندا يېگۈڭىز بار نەرسىنىمۇ يېيەلمەيدىغان بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالماڭ.

60. پۇل تېپىش

كلاسسىكلىرىمىزدىن تارتىپ بۈگۈنكى زاتى مۇبارەكلىرى-
مىزگىچە ۋە دىندىن پەنگىچە ھەممىسىنىڭ ئۆزىگە خاس پۇل،
ئىقتىساد قارىشى بار. پۇل ھاياتلىقتىكى ئىجتىمائىي ئالاقە،
تۇرمۇش ئېھتىياجىدا كەم بولسا بولمايدىغان تاۋار ئالماشتۇرۇش
ۋاستىسى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئىنتايىن مۇھىم مۇھاكىمە
تېمىسى بولۇپ كەلدى. پۇل توغرىلىق نۇرغۇن كۆزقاراشلارنى
تېپىش مۇمكىن. بىز ئۇيغۇرلارنىڭ پۇل ھەققىدىكى كۆزقاراشلى-
رىنى تىنىتىپ باقمىغان بولساق، بىزدە يېغىنچاقلاپ قىسقارتقاز-
دا، پۇلغا قارىتا مۇنداق ئۇچ خىل كۆزقاراشنى ئۇچرىتىش مۇم-
كىن. بىرى، پۇلنى ھەممىدىن مۇھىم ئورۇنغا قويۇۋېلىش، پۇل
تېپىش ئۇچۇن ھەر قانداق ۋاستە تاللىماي تىرىشىش؛ ئىككىنـ
چىسى، تاپسا خەجلەش، لېكىن پۇل تېپىش ئۇچۇن ئۇنچىۋالا
كۇچمەسلىك، ئىنتىلمەسلىك؛ ئۇچىنچى، پۇلنى كۆزگە ئىلـ
ماسلىق، ئۇنى ئۇنچىۋالا مۇھىم دەپ قارىماسلىق، روھىي بايلىقـ
نى ماددىي بايلىقتىن ئايرىپ ئۇستۇن ئورۇنغا قويۇۋېلىش. بىزدە
پۇلنى مەنىستىمەسلىك ۋە پۇلغا ئىنتىلمەسلىك قارىشىنى ئىنتايىن
كەڭ ئومۇملاشقان دەپ ئېيتىشقا بولىدۇ. بولۇپمۇ سوپىزم ۋە
ئۇنىڭ تەسىرىدە بۇرمىلانغان دىنىي ئېتىقاد بىزگە پۇل -
دۇنيانى ئىنتايىن يامان نەرسە، كىشىلەرنى بۇلغىغۇچى، ئازغۇـ
چى، توغرا يولدىن چىقارغۇچى زەھەر قاتارىدا بويىاپ كۆرسىتىپ،

كىشىلىرىمىزنى ئالدى بىلەن ماددىي جەھەتتىن ئاندىن مەنىۋى جەھەتتىن زور قالاقلىق ۋە قاششاق، رەزگى چۈشكۈنلۈككە پاتۇ-رۇۋەتتى. بۇ خىل گۆدەك ئىقتىساد ئېڭىنىڭ قارا سايىسىنى ھېلىھەم كىشىلىرىمىزنىڭ ئادەت - تەپەككۇرىدىن يېتەرلىك تې-پىش مۇمكىن.

بۇرادەر، سىزمۇ پۇلنى ئۇنچۇالا مۇھىم ئەمەس دەپ قارام-سىز؟ مەنىۋى بايلىق، روھىي يۈكسىلىش بولسىلا بولدى دەپ ئويلامسىز؟ پۇل راستىنلا كىشىلەرنى بۇزامدۇ؟ ھەقىقەتەنمۇ تاپقىنىمىزغا شۈكرى قىلىپ ئارتۇقچە پۇل - ئىقتىساد غەلۋىسى قىلماي ياشىغىنىمىز ئەۋزەلمۇ؟... تاپقىنىمىز يېگىلى، ئىچكە-لى، كىيگىلى يەتسىلا، شۈكرىنى چوڭقۇر ئوقۇپ ياشاۋېرىش ھەقىقىي تۇرمۇش، ھايات بولامدۇ؟...

ئاڭلاڭ، مەن دەپ باقاي. سىزمۇ ئويلىنىڭ، پىكىر قاتناش-تۇرۇڭ. پۇل - ئىقتىساد مەسلىسى ئۇيغۇرنىڭ بۈگۈنى ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم مەسىلەرنىڭ بىرى. ھەربىر زاتى ئۇيغۇرنىڭ بۇ ھەقتە تىرىشىپ باش قاتۇرمىقى ۋە ئۆز ئىخلاسى بويىچە تىرە-شىپ بىر يول تۇتمىقى بەكلا مۇھىمدۇر...

گەپنى قىسقارتىپ يىغىپ ئېيتساق، بىر ئادەم، بىر مىللەت-نىڭ مەۋجۇتلۇقى ۋە قەدىر - قىممىتىدە پۇل - ئىقتىساد ئىنتا-يىن مۇھىم رول ئوينايدۇ. توغرا ئۇ ھاياتنىڭ مەقسىتى ئەمەس، ھاياتنىڭ مەنىسى تېخىمۇ ئەمەس. لېكىن ھاياتلىقتىكى كەم بولسا ئەسلا بولمايدىغان ئىنتايىن مۇھىم ۋاستە. بىزنىڭ يازغۇچى - شائىرلىرىمىز، دىنىي مۇتىۋەرلىرىمىز ھېلىھەم باشقىلار بەرگەن ئاش - نانىنى يەپ تۇرۇپ، غورىگۇل تۇرمۇشتا چىشىنى چىشلەپ ياشاپ تۇرۇپ يەنە پۇلنى تىللايدۇ، پۇلنى سۆكىدۇ ئۇنى ئەڭ

يامان سۈپەتلەر بىلەن سەتلەشتۈرىدۇ. ئەمما ئىزچىل پۇل غېمى-دىن، ئىقتىسادىي بېسىمدىن ۋايىم يەپ، ھەممىسىنىڭلا چىراي زەپىرانەك، دىدارىدا قان يوق، يۈرىكىدە ئەندىشىلا بار. پۇلنى رەزگىلەشتۈرۈپ سۈپەتلەشنىڭ زادى نېمە ئەھمىيىتى، پايدىسى بار؟

پۇلنى يامان قىلىپ كۆرسىتىش دەل پۇل ـ مال، دۇنياغا ھەددىدىن زىيادە بېرىلىپ كېتىپ، ھاياتلىقتىكى ئەڭ ئەقەللىي ئىنسانىي ئېتىقاد، غايە، مېھىر ـ ئىنساب، دىيانەتلەرنى تەرك ئەتكەن ئىنسانلارنىڭ نەپسىنى چەكلەش سەۋەبىدىن كېلىپ چىق-قان بولۇپ، بۇ بىر نورمال ئەھۋال قاراش. ھەقىقەتەنمۇ پۇل ـ مال دۇنياغىلا بېرىلىش كىشىنى پەس، رەزگىلەشتۈرۈۋېتىدۇ ۋە ئىنسانىنى پۇل ئۈچۈنلا ھەر قانداق رەزىل، ئىپلاسلىقلاردىنمۇ تەپتارتىپ قالمايدىغان دەرىجىدە ئىنساپسىز، رەھىمسىز قىلىۋې-تىدۇ. بۇ نۇقتىدىن نوقۇل پۇل چوقۇنۇشنى تەنقىدلەش، سۆ-كۈش، چەكلەش كېرەك. لېكىن كىشىلەرنىڭ پۇل ئالدىدىكى ئاجىزلىقى ۋە ئىنساپسىز رەزىللىكى، ئاچكۆزلۈكىنى پۇلنىڭ ئۆ-زىگە ئارتىپ قويۇش ئەقىلگە سىغمايدىغان بىمەنىلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس. پۇل ئۆزى بىر پارچە قەغەز. ئۇنىڭدا نېمىت، ھېسسىيات، كۆڭۈل، ياخشى ـ يامان تۇيغۇسى ئەسلا مەۋجۇت ئەمەس. ئەمما پۇلغا چۈشكەن كۆڭۈلدە نېمىت، غەرەز، ئوي ـ خىيال بولىدۇ. پۇل رەزىل ئەمەس، پۇل ئەزىز ئەمەس، پۇل رەھىمسىز، رەزگى، ياۋۇز نەرسە ئەمەس، شۇنداقلا مېھىرلىك، رەھىمدىل، شەپقەتلىك قۇتقازغۇچ كۈچ تېخىمۇ ئەمەس، بەلكى پۇلغا يۈزلەنگەن ئادەم ئۆز ئەقلى ۋە ھېسسىياتى، ئىنساپى ۋە نەپس ـ خاھىشىنى قانداق تەڭشەپ ـ تېزگىنلەش جەريانىدا

ئاندىن رەھىمدىل ياكى رەھىمسىز، پەس ياكى ئەزىز، شەپقەتسىز ياكى ساخاۋەتلىك مېھرىبان غەمخانىگە ئايلىنىدۇ. دېمەككى، پۇلنىڭ ئۆزى بىر ئەينەك. كىشىلەر پۇلنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ ھەقىقىي بەشىرىسىنى ئاشكارىلايدۇ. ئۆز زەردارلىرى ۋە غەنىلىرى-نىڭ يىرگىنچلىك قىلمىشلىرىنى پۇل - مالنىڭ ئاتى - زاتىغا ئارتىپ ئۇنى تىللاش، قارغاش يېتەرلىك تەنتەكلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس. كىشىلەردىكى پەزىلەتسىزلىكىنى پۇل - مالغا يۈكلەپ، ئۇنى يىرگىنچلىك نەرسىگە ئايلاندۇرۇپ قويۇپ گادايى-لىقتا يېلىڭ - يالىڭاچ سارغىيىپ ئۆتۈش كىشىلىرىمىزدىكى ئىنتايىن ساددا، كۆلكىلىك ۋە تراگىكومىدىك ئىقتىساد ئېڭىدىن بېشارەت بېرىدۇ. مەن گاھىدا بىزنىڭ ئۆتمۈشتىكى بايلىرىمىز شۇنچىۋالا رەھىمسىز، ئىنساپ - دىيانىتى سۇس ئادەملەر بول-غىيمىتى دەپ قالمەن. چۈنكى بايلارنى، بايلىقنى تىللاش ئەزەل-دىن يېتەرلىك پۇل - مالغا ئېرىشەلمىگەن ئاۋامنىڭ ئىشى. بايلار ئەزەلدىن پۇل - مالنى تىللاپ باققان ئەمەس. ئاغرىنغان دېگەندىمۇ پۇل - مالنى دەپلا ئىلمىدىن، زۆرۈر بولغان ئىش - ئەمەلدىن، مېھىر - مۇھەببەتتىن، ئىنسانلار ئارا بولغان كىشى-لىك ئالاقىدىن مەھرۇم قالغىنىدىن ئەپسۇس يېگەن بولۇشى مۇم-كىن. بىز بۇنى پۇل - مالنىڭ زەھەرخەندىلىكى دېمەيمىز، بەلكىم پۇل كەينىدىن شاپاشلاپ چاپقان ئىنسانىنىڭ ئۆز ئەقلى، نەپسىنى، غايىسىنى جايىدا كونترول قىلالمىغانلىقى، ئاجىزلىقى دەيمىز. ئۆز ئاجىزلىقىمىزنى جانسىز، ھېسسىز نەرسىلەرگە يۈكلەپلا قۇتۇلمەن دېمەيلى. ئاجىزلىقىمىزغا ياتىدىغان ئىشلاردا باھانە ئىزدەش، ئۆزىمىزدىكى ئاجىزلىقلارنى باشقا ئىشلارغا يۈك-لەپ قويۇپ قۇتۇلۇشقا ئۇرۇنۇش بىزدىكى ئومۇمىي پىسخىك

ئاجىزلىق. لېكىن بۇنىڭ زادى نېمىگە پايدىسى بار؟ پۇلنى ياماڭ-
لاشتۇرۇپ، ئۇنىڭ نامىنى سېسىتىپ كىشىلەرگە يامان كۆرسە-
تىپ بىز زادى نېمىگە ئېرىشتۇق؟ تۇرمۇشىمىز نە هالدا؟ قورۇ-
ماي بازارغا چىقىپ ئازادە هالدا نەرسە - كېرەك سېتىۋالالا-
مدۇق؟ ئىككىلەنمەي رايون، دۆلەت ئاتلاپ ساياهەت قىلىپ كېلە-
لەيدىغانلاردىن ئارىمىزدىن قانچىلىك چىقىشى مۇمكىن؟ پۇل يوق
تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتىمۇ ئوقۇيالمايۋاتقان، ئالىي مەكتەپلەردە
ئوقۇيالمايۋاتقان، هەتتا باشلانغۇچ مەكتەپتىمۇ تۇزۇك ئوقۇيالما-
ۋاتقان بالىلىرىمىزدىن قانچىلىكى باردۇ؟ قانچىلىك ئۇيغۇر
پىلان - غايە، مەقسەتلەر پۇل، ئىقتىساد سەۋەبلىك سېسىپ،
بېسىلىپ تۇگەۋاتقاندۇ؟ ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە ئىقتىساد سەۋەبلىك
قانچىلىك ئەقلىي قۇۋۋەت، زېھنىي كۈچ، ئادەم بايلىقى، تەنقە-
قات يوشۇرۇن كۈچى، ئىختىساسلىق زەكىيلەرنىڭ خوراپ تۇگە-
ۋاتقانلىقى، هارام بولۇۋاتقانلىقىنى ستاتىستىكىلاپ چىقىش مۇم-
كىن ئەمەس. مەن مەلۇم بىر ئاقىلنىڭ «قولىدا پۇل بولىدىغان
بولسا بىزنىڭ خەقتىمىز ئاقىل، چېۋەر، دانا ئادەم يوق» دېگىنىنى
ئاڭلىغانىدىم. ئىجادىي ئىقتىدارى ئۇرغۇپ تۇرىدىغان بىر زېرەك
ياش پۇلى يوق ئوقۇيالماي تىرىكچىلىك غېمىدە يول بويىدا مايلا-
چىلىق قىلسا، ناۋايخاندا كۈل تارتىپ، زۇۋۇلا تۇتۇپ ئولتۇر-
سا، مېۋە - چېۋە، شاپاق - شۆپەك ساتسا، كاۋاپچىلىق قىلسا،
ئاشخانىدا قاچا يۇيۇپ، يۇندا تۆكسە ياكى توپا توزىتىپ كەتمەن
چېپىپلا يۇرۇپ ئۇنىڭدىكى قىممەتلىك تالانت، بايلىقلار بىھۇدە
ئۆلۈپ، خوراپ تۇگەپ كەتسە، ئەجەبا بۇ ئېچىنارلىق ئىش ئە-
مەسمۇ؟ ئەگەر بىر مىللەتنىڭ ئومۇمىي ئەزالىرى پۇل - مالنى
زەھەر، ئاردۇرغۇچ ياۋۇز ئىبلىس دەپ قورسىقى تويسىلا تىللاپ،

ئۇخلاپ ئۆتۈۋېرىپ، يېتەرلىك ماددىي يۆلەك ئۈچۈن تىرىشىپ تىرماشمىسا ۋە بالىلار، پەرزەنتلەر تۈزۈك ئوقۇش پۈرسىتىگە ئېرىشەلمىسە، جەمئىيەتنىڭ سەھىيە، مائارىپ، قاتناش، پارا-ۋانلىق سىستېمىلىرى ياخشىلانمىسا، كىشىلەرنىڭ ساپاسى ھېلە-ھەم ئوتتۇرا ئەسىرنىڭ قۇيۇنىدىن كۆتۈرۈلگەن بۇس - بۇخناق بىلەن تىنىپ تۇرسا، سودا - سانائەت، پەن - تېخنىكا ساھەسىدە ھېچقانداق ئىلگىرىلەش ۋە يۈكسىلىشلەر بولمىسا بۇ مىللەت قاندا-ق راۋاجلىنىدۇ؟ قانداق مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ؟ ئۇنىڭ مەنە-نىيىتى قانداق مەنىگە ۋە يۈكسىلىش كۈچىگە ئېرىشىدۇ؟

بۇرادەر، مەن ئىنسابنى، پەزلىكنى ئۇنتۇمىغان ھالدا پۈل تاپ دېگۈچىلەردىن. ئىلىمنى، مەنىۋى پاكىزلىق، ئەخلاقىي يۈك-سىلىش، روھىي پاكلىنىشنى كۈچەپ تەرغىپ قىلغۇچىلار دۇنيا-نىڭ غەم - ئەندىشە ۋە پۈل - مالغا تەئەللۇق خىيالىلىرىدىن خالىي بولغان پاكىز قەلبنى ئەڭ ئىزگۈ سۈپەتلەر بىلەن مەدھىيىلەيدۇ. مەنمۇ شۇلارغا ھەقدا دەپ باش قوشىمەن ۋە مەنىۋى بالاغەتكە يېتىشنى بار كۈچۈم بىلەن تەشۋىق قىلىمەن ھەمدە بىر تەرەپلىمە ھالدا مەنىۋىيەتنىلا تەكىتلىگۈچىلەرگە تولۇقلىما بېرىشنى زۆرۈر دەپ قارايمەن.

چۈنكى مەنىۋى بالاغەت ماددىي كاپالەتتىن بىر قەدەممۇ ئايرىلالمايدۇ. ئىنسانىنىڭ جىسمىمۇ تەن ۋە روھتىن تۈزۈلگەن. تەندىن خالىي روھ، روھتىن خالىي تەن ھەرىكەتتىكى تىرىك ئىنساننى ھاسىل قىلالمايدۇ. تەن بىلەن روھنىڭ مۇۋاپىق تەڭ-پۇڭلۇق ئاستىدىكى بىرىكىشى ئاندىن ساغلام ئىنسانىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرىدۇ. تەن زەئىپ، يېرىم، پالەچ بولسا روھنىڭ بۈيۈك سەپىرىمۇ ئەملگە ئاشالماس. روھ كەمتۈك، ئەقىل يېرىم،

بىنورمال بولسا تەن كونترولىۇقتا، ساغلام قوماندانلىققا ئېرىـ شەلمەي كالامپايلارچە، ھاماقەتلەرچە، بىمەنىلەرچە ھەرىكەت ئىشلەيدۇ. خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاشلا بىر ئادەمدىكى مەنىۋى پەزىلەت بىلەن ماددىي مەئىشەت جەزمەن تەڭپۇڭلۇق ئاساسىدا بىرىكىشى كېرەك. ئىنساندا بايلىقلا بولۇپ ئەقىل ـ ئىنساب بولمىسا ئۇ ياۋۇز ھايۋانغا ئوخشاپ قالىدۇ. ئەقىل، ئىنساب، غايە ـ خىياللا بولۇپ بايلىق بولمىسا، ھەتتا ماددىي كاپالەتنى ياخشىلاش ئۈچۈن تىرىشىش ھەققىدىكى خىيالمۇ بولمىسا، ئۇنىڭ ھاياتى خارلىقتىن، مۇشكۈلاتتىن قۇتۇلالمايدۇ. يېتەرلىك ماددىي مەئىشەتسىز ساماۋى چۈشلەر ئاتىنىڭ ئورنىدا ساپان تارتىدۇ. مەنىۋى ساپامۇ بولمىسا، تايىنىدىغان ماددىي ھاسىمۇ بولمىسا، شۇنداقلا بۇ خىل يۆلەكسىز، تېرەكسىز، خار ـ زەبۇن تۇرمۇشـ تىن قۇتۇلۇشقا ئىنتىلىدىغان جان پىدالىقمۇ بولمىسا، بۇنداق كىشىنىڭ تۇرمۇشىنى لالما ئىتىنىڭ تۇرمۇشى دېمەي ئامال يوق. باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 1 ـ يىللىق «ئېلىپبە» دەرسلىكىدىكى «ھۇرۇن» ناملىق نەسرىدىن ئەپەندى لەتىپسى ئېسىڭىزدە بار ـ مۇ؟ «تاپسام يەيمەن، تاپالمىسام شۇكرى قىلىپ يۇرۇۋېرىمەن». ھۇرۇننىڭ بۇ جاۋابىغا قارىتا ئەپەندىم ئەپسۇس، كىنايە، ئاچـ چىق، تەنە ئارىلاش مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىدۇ: «ئۇنداقتا سىز شەھىرىمىزنىڭ ئىتلىرىغا ئوخشاپ قاپسىز ـ دە!». ئايانماي قوپاللىق بىلەن سوراپ باقايلى: بىزدىكى قانچىلىك ئادەم ئاشۇ ھۇرۇننىڭ تۇرمۇشىدا «تاپسا يەپ، تاپالمىسا شۇكرى دەپ» ناچار شارائىتىنى ئۆزگەرتىشكىمۇ كۈچىمەي، سۆرۈلۈپ ياشاۋاتىدۇ؟ ئەجەبا مۇشۇ خىل ئېچىنارلىق شارائىتقا چۈشۈپ قېلىشتا خەلقـ مىزدىكى پۈلغا بولغان سوغۇق نەزىرىنىڭ مۇئەييەن تەسىرى

بارمۇ يوق؟ كىشىلەر پۇلغا، ئىقتىسادقا تايىنىپ كاتتا ـ كاتتا ئىشلارنى قىلىپ دۇنيانى تەۋرىتىۋاتسا، بىز يەنە شۇ كونا مۇقامدا پۇل ـ مال، دۇنيانى تىللاپ ئېشەك ھارۋىسىدا دۇنيانىڭ بەك خىياللىرىنى قىلىپ ياشاۋېرىمىزمۇ؟ خەقلەر نېمە ئىشلارنى قىلـ ۋاتىدۇ؟ بىزنىڭ دېھقانلىرىمىزنىڭ كۇنى نە ھالدا؟ نۇرغۇن ياشـ لىرىمىز نېمە ئۈچۈن مۇقىمسىزلىق، ئەخلاقسىزلىق قاتارلىق ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنىڭ باشلامچىلىرىغا ئايلىنىپ قالىدۇ؟...

مەنۇيەت ئىنتايىن سۇزۇك دۇنيا، لېكىن ئاشۇ سۇزۇك دۇنياغا خاتىرجەم ئېرىشىش ئۈچۈن سەندە توق قورساق، راھەت ئۇستىباش، خاتىرجەم تۇرمۇش بولۇشى كېرەك. قورسىقىڭ ئاچ، ئېتىڭ يالىڭاچ، كىر ـ توپا، ئائىلەڭ، خوتۇن ـ بالىلـ رىڭ سېرىقتال تۇرمۇش ئىلكىدە غېرىبسىنىپ ياشاۋاتسا سەن خاتىرجەم، روھىڭ پاك يۇرەلەمسەن؟ بۇگۇنكى دۇنيادا يانچۇقى قۇرۇق، يېنى بوش ھەر قانداق ئادەم ئۆز ئىززەت ـ نەپسى، قەدىر ـ قىممىتىنىمۇ راۋۇرۇس ساقلىيالماس بولۇپ قالدى (ئەمەـ لىيەتتىمۇ ئىززەت ـ نەپسىڭ، قەدىر ـ قىممىتىڭ ناھايىتى زور ھالدا ئىقتىساد ۋە پەزىلەت ـ ساپايىڭ بىلەن باغلىنىشلىق). بىر ئائىلە، بىر قەۋمنىڭ مەۋجۇتلۇقى ئىقتىسادتىن ئايرىلغان ھالدا ھەرگىز مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمايدۇ ۋە راۋاجلىنالمايدۇ، جەمئىـ يەتنىڭ مەسىلىرى بويىچە يېتىلمۇاتقان ياش تەتقىقاتچى ئابدۇرېھىم دۆلەت ھوقۇق، ئىقتىساد، مەدەنىيەتنى بىر مىللەتـ نىڭ مەۋجۇتلۇق داڭقىنىدىكى ئۇچ پاچاققا ئوخشاتقاندى. دېمەك بىر پاچاق بولمىسا، داڭقانىنىڭ ئۆرە تۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس...

بۇرادەر، پۇل تېپىشتا ئىقتىساد قارىشىڭىز جەزمەن ئېنىق، كۇچلۇك بولسۇن. ئابدۇقادىر داموللام «مىفتاھۇل ئەدەب» نامـ

لىق كىتابىدا: «بارلىق نەرسىلەرنىڭ تەمىنى قايتا ـ قايتا تېتىپ كۆردۈم. لېكىن، مەن تېتىغان نەرسىلەر ئىچىدە گادايلىقتىنمۇ تەمى ئاچچىق نەرسە يوق ئىكەن» دېگەن بىر ھېكمەتنى نەقىل كەلتۈرگەن. بىز بۇنى مەنىۋى گادايلىق ياكى ماددىي گادايلىق دەپ چۈشەنسەكمۇ ياكى ھەر ئىككىسىنى كۆرسىتىدۇ دەپ چۈشەنسەكمۇ بولۇۋېرىدۇ. چۈنكى گادايلىق ھەر ئىككىسىدىن تۇزۇلىدۇ. ئەجەبا، بىز، سىز مۇشۇ تەمى ئاچچىق نەرسىنى بىزار بولساقمۇ تىللاپ تۇرۇپ شوراپ ئېمىۋېرىمىزمۇ؟ بار ئىمكانىيەتلەرنىڭ ھەممىسىدىن پايدىلىنىپ پۇل، ئىقتىساد توپلاڭ. يېنىڭزدا بارىنى ئىقتىساد قىلىڭ ھەمدە بار ئىقتىدارىڭىزنى ئىشقا سېلىپ، بىكار ياتماي ھەر تۈرلۈك ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىڭ. چەت ئەلدە ئوقۇپ باققان ھەربىر ئادەمنىڭ تەسىراتى ئىزچىل ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى بىكارچىلىقىدىن ئەپسۇسلىنىش ۋە تىرىشىپ ئىشلەش، مۇئەييەن ئىقتىساد ئۇچۇن جان دەپ تىرىشىش بولۇپ كەلدى. سىز نېمە ئۇچۇن بىكار ياتىسىز؟ ئالتۇندەك ياشلىقىڭىز بىكار يېتىپ تېلېۋىزور كۆرۈش، قارتا ئويناش، غەيۋەت سېلىش، ھاراق ئىچىش، خىيال سۈرۈش بىلەن ئۆتسە بۇ ھاياتتىكى مەنىمۇ؟ بىكارچىلار بۇزۇلار. بىكارچىلار ئەڭ زېرىكەرلىك تۇرمۇش كەچۈرەر. ھەربىر دەقىقە ۋاقىت، زېھنىڭىزنى چىڭ تۇتۇپ ئىشلەڭ. ئۆز غايىڭىز يولىدىكى ھەربىر قەدەم سىزگە جەزمەنكى ئىقتىسادمۇ، مەنىۋى ساپانمۇ تەڭ بېرىدۇ. غايە يۆلەككە موھتاج. ئۇلۇغ غايىلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۇچۇن جەزمەنكى ناھايىتى زور ماددىي بەدەل كېرەك بولىدۇ. ئاشۇ غايىلىرىڭىز ئۇچۇن تىرىشىپ پۇل توپلاڭ. بىر بەختلىك ئائىلە ئۇچۇن بىر موچەن، بىر سىنىتمۇ ھەرگىز ئارتۇقلۇق قىلمايدۇ. ئائىلىڭىز، بالىلە-

ېرىكىزىنىڭ كېلىەچىكى ئۇچۇن پۇل تېپىڭ. كىشىلەرنىڭ ئالدىدا يۇزۇم سارغايماي ياشاي، موھتاجلىقتا قولۇم قىسىلمىسۇن دېسە- كىز، پۇل تېپىڭ. ئەمما ھەرگىز ئۇنتۇماڭكى، ھالال يول بىلەن، سەمىمىيلىك بىلەن، ئۆز ئەمگىكىڭىز بىلەن پۇل تې- پىڭ. ھارامغا، كىشىنىڭ ھەققىگە، باشقىلارغا ئازار بېرىدىغان يامان يوللارغا يېقىن بارماڭ. پۇلنى، پۇل تېپىشنى ياشاشتىكى مەقسەت قىلىۋالماڭ. شۇنداقلا پۇل تاپمەن دەپ ئىنسانىي خىسـ- لەتلىرىڭىزنى پۇل - بايلىق ئاستىغا پايخان قىلىپ سېلىپ بەر- مەڭ. پۇل تېپىڭ، لېكىن پۇلغا قۇل بولۇپ قالماڭ. پۇل تاپقاندىن كېيىن ئۇنى ياخشى يوللارغا سەرپ قىلىڭ. خەير - ئېھسانىنى ئۇنتۇماڭ. پۇل تېپىپ بولۇپلا ئەسلىدىكى پەزىلەتلىرى- ڭىزنى، دوستلىرىڭىزنى تەرك ئېتىپ پەسلىشىپ كەتمەڭ. ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن، «مېيىتقا ئۇچ نەرسە ئەگىشىدۇ، ئۇنىڭ ئەھلى، مېلى ۋە ئەمىلى... ئۇنىڭ ئەھلى ۋە مېلى قايتىپ كېلى- دۇ، ئەمىلى قالىدۇ» (ھەدىستىن). پۇل تاپقاندىن كېيىن، جەزمەن ياخشىلىق قىلىڭ. پۇلغا ئەقىل بىلەن مۇئامىلە قىلىڭ. پۇل تاپسىڭىز، نىيەت - ئىقبالىڭىز توغرا بولسا، تېخىمۇ بەخت- لىك، شاد - خۇرام، ئەركىن - ئازادە ھېس تۇيغۇدا ياشىيالاي- سىز. تىلىڭىز تۇتۇق، دىلىڭىز بوغۇق بولۇپ قالمايدۇ. مۇساۋا- يېغلار غايىسىگە تايىنىپ ئەمەس، بەلكى توغرا ئەقىل ۋە دۇرۇس نىيەت ئاساسىدىكى بايلىقى بىلەن ئۇيغۇر مەدەنىيەت تارىخىدا ئۆچمەس سەھىپىلەرنى يارىتىپ مەكتەپ قورغان، پەننى ماۋارىپ- نى ئومۇملاشتۇرۇشقا ئوقۇتقۇچى، تېخنىك ئىشچى، ئوقۇغۇچى تەربىيىلەشكە يېتەرلىك مەبلەغ سالالىغان، جۇڭگودىكى تۇنجى ئەڭ ئىلغار كۆن خۇرۇم زاۋۇتىنى غۇلجىدا قەد كۆتۇرگۈزەلـ-

گەن. پۇل بولسا ئاندىن زامانغا لايىق ساپاغا ئېرىشكىلى، ئۆز غايىمىز ئۈچۈن ئازادە كۈرەش قىلغىلى، خەير - ساخاۋەت، ياخشىلىقنىمۇ لايىقىدا قىلغىلى بولىدۇ. بولمىسا ھەر يەردە قېقىلىپ - سوقۇلۇپ، تىترەپ، سارغىيىپ، تۇگۈلۈپ - پۈكۈلۈپ ياشايدىغان گەپ، ئابدۇقادىر داموللام «مىفتاھۇل ئەدەب» تە نەقىل كەلتۈرىدۇ: «خارلارنىڭ خار تۇرمۇشقا رازى بولۇشى ئۇلارنى تېخىمۇ خارلاشتۇرۇۋېتىدۇ». توغرا، يېتەرلىك ماددىي مەئىشەتنى رەت قىلىدىغان ئىدىيە ۋە ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىدە مەسىلە بار. مەسىلىنى تۇزەيلى، ئىقتىسادتا قەد كۆتۈرەيلى ۋە شۇ ئارقىلىق ئومۇمىي گەۋدىمىزنى تىك، ئىگىلمەس - پۈكۈلمەس قىلىپ قۇرۇپ چىقايلى.

61. ئۇزلۇكسىز يېڭى نىشان بەلگىلەك

بىز باشتىلا كىشىلىك غايە ۋە ئۆمۈرلۈك نىشان تۇرغۇزۇشـ
نىڭ مۇھىملىقى ھەققىدە سۆزلەپ ئۆتكەنىدۇق. ئاشۇ كىشىلىك
غايىگە ماس ھالدا ھەر قانداق ئادەمدە مۇئەييەن باسقۇچلۇق نىشان
بولىدۇ. كىشىلەر ئاشۇ نىشان بويىچە خىزمەت، سودا،
كەسىپ ـ تىجارەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىدۇ ۋە مەڭگۈلۈك نىشانى
ئۇچۇن تىرىشىدۇ

سىزدىمۇ مەلۇم باسقۇچلۇق نىشان بولسۇن ھەمدە ئۇنى ئۆـ
زىڭىزنىڭ مەڭگۈلۈك پىلان ـ غايىلىرىڭىز بىلەن پات ـ پات
ماسلاشتۇرۇپ، تەڭشەپ تۇرۇڭ. سىز بەلكىم ئۆز قىزىقىشىڭىز
ۋە غايىڭىزگە ئەسلا ماس كەلمەيدىغان مەلۇم كەسىپ ياكى تىجا
رەت بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بولۇشىڭىز مۇمكىن ياكى ئۆزىڭىز
پىلانلىغان ئىشلاردا مەغلۇب بولغان بولۇشىڭىز مۇمكىن. مەيلى
قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ھەرگىز ئۇمىدسىزلەنمەڭ ۋە ئەسـ
لى غايىڭىزدىن ۋاز كەچمەڭ. نۇرغۇن ئادەملەر ئىرادىسىنىڭ
قەتئىي بولماسلىقى تۈپەيلى مەلۇم ئىشلاردا ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچـ
رىسىلا، پۈتۈن ھاياتلىق ئۇمىدىدىن ۋاز كېچىپ چۈشكۈنلىشىپ
كېتىدۇ. يەنە بەزىلەر قىزىقىشىم، ئۆز ئىقتىدارىغا ۋە غايە،
نىشانىمغا ماس كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىمەن دەپ، ئەمما مۇۋاۋـ
پىق ئىش ـ ئورۇن تاپالماي، ئاقىۋەتتە بىكار لاغايلاپ قىممەتلىك
ۋاقىت، ئۆمرىنى زايە قىلىۋېتىدۇ. بۇ ئۇنچىلىك ئاھ ئۇرىدىغان
ئىش ئەمەس. مەلۇم بىر ئىشتا ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىسىڭىز

ئىككىلەنمەي يەنە بىر يولنى تاللاڭ ـ دە، شۇنىڭ ئۈچۈن كۆرەش قىلىشنى باشلاڭ. يوقاتقىنىڭىز ئۈچۈن ماتەم تۇتۇش قايغۇلۇق ئەسلىمە، ئاچچىق ئۆرتىنىشتىن بۆلەك نەرسە ئەكىلىپ بەرمەيدۇ. شۇڭا دەرھاللا بۇرۇلۇش ياسىشىڭىز، يېڭى نىشان بەلگىلەشىڭىزگە توغرا كېلىدۇ. بەزى چاغلاردا غايىڭىز بىلەن كەسىپىڭىز، قىزىقىشىڭىز بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان ئىشىڭىز ماس كەلمەيدىغان چاغلارمۇ بولۇپ قالىدۇ. مەيۇسلىنىپ ئىش ـ خىزمەت ئۇنۇمىگە تەسىر يەتكۈزىدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلماڭ. سىز قىلىۋاتقان ئىش بەلكىم سىزنى غايە چوققىڭىزغا يېتەكلەيدىغان مەلۇم بىر پەلەمپەي بولۇشى مۇمكىن. سىز شۇ ئارقىلىق بەلكىم ھېچبولمىسا ئىقتىسادىي كاپالەت، ئابرۇي ـ ئىناۋەت، ئىشەنچ ـ ھۆرمەتكە ئېرىشىشىڭىز ۋە كەلگۈسى نىشانىڭىز ئۈچۈن مۇھىم بولغان ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي ئالاقە چەمبىرەكلىرىنى ئورنىتىۋالالىشىڭىز مۇمكىن. ئەقىل بىلەن قارايدىغان بولساق ۋە توغرا يول بىلەن ماڭساق، زېمىندا ئەھمىيەتسىز ئىش مەۋجۇت ئەمەس.

شۇڭا، مەلۇم بىر ئىشتا مەغلۇب بولسىڭىز، دەرھاللا يەنە بىر نىشان ئۈچۈن ئىلگىرىلەڭ. ۋەزىيەت، تەرەققىيات پايدىسىز بولۇپ قالغان ئەھۋاللار ئاستىدا، ئەسلى نىشانىم دەپ مەلۇم بىر نۇقتىغا چىڭ ئېسىلىپ تۇرۇۋېلىش بەلكىم سىزنى تېخىمۇ زور پالاكەت، ھالاكەتكە يۈزلەندۈرۈش مۇمكىن. ۋاز كېچىش ھەقىقەتەن زۆرۈر بولۇپ قالغاندىمۇ يەنە رۇدىپايدەك چاپلىشىۋېلىش سىزنى تېخىمۇ پەسلەشتۈرۈۋېتىدۇ. پايدىسىز ئامىللارنى نەزەرگە ئېلىشنى ۋە دەرھال چېكىنىپ چىقىۋېلىشنى ئۆگىنىۋېلىڭ. بەلكىم بىر ئاخىرلىشىش يەنە بىر پارلاق باشلىنىشقا ھامىلدار بولۇشى مۇمكىن.

62. هالال ـ هارامنى ئايرىشنى بىلىش

كۆزگە كۆرۈنگەن قەلەم ساھىبى ئەزىزى ئۆزىنىڭ «هالال ۋە هارام» ناملىق ماقالىسىدە [1] هالال ۋە هارام ئىبارىسىگە لۇغەتلەر ئارقىلىق ئىخچاملانغان مۇنداق تەبىرنى بېرىدۇ:

هالال: ① كىشىنىڭ ئۆزىگە تەۋە بولغىنى، ئۆز مېھنىتى ۋە قان ـ تەرى بەدىلىگە ئېرىشكىنى؛ ② پاك، توغرا، سەممىي؛ ③ قانۇنىي.

هارام: ① ئۆزىگە تەۋە بولمىغان؛ ② پاسكىنا، يىرگىنىشلىك، بۇلغانغان؛ ③ قانۇنسىز

دېمەككى، ناھايىتى روشەن هالدا كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇكى، كىشىنىڭ ئۆز مېھنىتى ۋە قان ـ تەر بەدىلىگە ئېرىشكەن، قانۇنلۇق ئىگىدارچىلىقىدىكى نەرسە، مۇلۇك، ئادەملەر كىشىلەرگە هالالدۇر. شۇنداقلا پاكىز، بۇلغانمىغان، سېسىمىغان، جايىدا تەييارلانغان يېمەكلىكلەر، دۇرۇسلۇق، سەممىيلىك، دىيانەت بىلەن بېجىرىلگەن ئىش ـ ئەمەللەر هالالدۇر. ئەكسىچە، ئۆزىگە تەۋە بولمىغان نەرسىلەرنى ئىگىلىۋېلىش، بۇلاش، ئوغرىلاش، تىقىۋېلىش، قويىمچىلىق قىلىش، يالغان ئېيتىش، ئالداش، قانۇنسىز نەرسە، شەيئى، ئادەملەرگە غەيرىي ـ يامان نىيەتتە بولۇش، پاسكىنا، يىرگىنىشلىك، تەبىئىتى ئۆزگەرگەن نەرسە، يېمەكلىكلەر ۋە ئەخلاقتىن چەتنىگەن، كىشىلەرگە ئازار

① ئەزىزى: «هىدايەت نۇرى»، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 2003 ـ يىل 4 ـ ئاي نەشرى.

بېرىدىغان، نورمال ئىجتىمائىي تەرتىپكە بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ كېلىدىغان ئىشلار هارام جۈملىسىدىندۇر.

بۇرادەر، كىشىلەر ئەقلىگىلا، پەنگىلا چوقۇنۇپ، تېخنىكا ۋە ماددىي يۈكسىلىشلەرنىڭ كەينىدىنلا سوكۇلداپ يۈرۈپ، هالال - هارامنى ئۇنچۇالا ئايرىپ كەتمەيدىغان، گۇناه ئېغىر ئاجىز بولۇپ كەتتى. بۇ ئىنتايىن خەتەرلىك يۈزلىنىشتۇر. بىز دىن، قانۇن، پەن، ئەخلاق، مەدەنىيەت فورماتسىيىلىرى يېتەرلىك بار دەۋرده ياشاۋاتىمىز. كىشىلەر ئەركىنلىك، كىشىلىك هوقۇق دەۋالىرى بىلەن هەممىلا نەرسىنى نەپسى خاهىشى بويىچە ئۆلچەمسىزلەشتۇرۇشكە تىرىشىۋاتىدۇ. بۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ. تۈرمۇشتا چەك بولمىسا، كىشىلەر ئورتاق رىئايە قىلىدىغان تەرتىپ بولمىسا زادى بولمايدۇ.

هالال - هارام، گۇناه تۈيغۇسىزنى يوقاتماقتۇر. كىشىنىڭ هەققىگە هەرگىز قول ئۇزاتماقتۇر. خەقنىڭ قانۇنلۇق ئىلكىدىكى هەر قانداق نەرسە، مەسىلەن: باشقىلارنىڭ مۇلكى، بايلىقى، هۆرمىتى، خوتۇنى، قىز، سىكىللىرى، ئائىلىسى، نىكاهى ... قاتارلىقلارغا سوغۇق نەزەر تىكمەكتۇر. ئۇچرىغانلا نەرسىنىڭ هەمىسىنى يەۋەرمەكتۇر. تەبىئەتتە يېيىشكە بولمايدىغان، يېيىش پەندىمۇ، دىنىدىمۇ، ئەخلاقتىمۇ، قانۇندىمۇ چەكلەنگەن جاندار، ئۆسۈملۈكلەر بار. ئالدىنى ئېلىش مۇمكىن بولمايدىغان سارس، يۇقۇملۇق قۇش زۇكىمى قاتارلىق كېسەللىكلەر هالال - هارامنى ئايرىمىساق ئەسلا بولمايدىغانلىقىنى بىزگە يېتەرلىك تونۇتتى، سىگنال بەردى. «پەرۋەردىگارنىڭ زالىم يۇرتلار (ئاهالىسى) نى هالاك قىلسا، ئەنە شۇنداق هالاك قىلىدۇ. ئاللانىڭ ئازابى هەقىقەتەن قاتتىقتۇر. ئاخىرەت ئازابىدىن قورقىدىغان ئادەم بۇنىڭدىن ئەلۋەتتە ئىبرەت ئالىدۇ» (سۈرەهۇد 102 - 103 - ئايەت).

هەممە ئادەم ئەتكەن تاماقنى يەۋەرمەك. هەممىلا ئاشخاندا غىزا-لىنىۋەرمەك. ئىنسانىنىڭ تېنى هالال تائاملار ئىلرقىلىق قۇۋۋەتلە-نىپ، ياخشى ئەمەللەر ئۈچۈن هەركەتلىنىشكە يارىتىلغان. هالا-للىق ئۈچۈن ئەزىزلەپ يارىتىلغان مۇبارەك تېنىڭزنى هارامدا بۇلغىماڭ. ئادەمنىڭ نەپسى، لەۋزى هالال نەرسە. ئۇنى ئاس-راش، قوغداش، ئېهتىيات بىلەن غىزالاندۇرۇش كېرەك. گال - نەپس، هالال - هارامنى ئايرىماي كەپلەپ تەقىۋادىن ئادەم ئازگال ياكى ئەخلەت كۆلچىكى ئەمەس. هارام نەرسە شۇبهىسز-كى، سىزگە تەئەللۇق بولمىغان نەرسە، پاسكىنا، چىركىن، كىشىنى يىرگىنىدۇرىدىغان، باشقىلارغا ئازار بېرىدىغان ياكى يەنە بىراۋنى ئازابلايدىغان نەرسە. بىزدە باشقىلارنىڭ هەققىنى يەۋال-غانلارنى ياكى هارامغا كۆنگەنلەرنى «پوكىنىڭ ئېتىلىپ ئۆلەر-سەن، گېلىڭغا هوننىاق چىقۇر» دەپ تىللايدىغان، ئەيىبلەيدىغان ئادەت بار. شۇبهىسزكى، هارامغا كۆنگەنلەر خىيانەتچى (مەيلى دىنغا، پەنگە، ئەخلاققا، قانۇنغا، ئېرىگە، خوتۇنىغا، بالىسىغا بولسۇن)، جىنايەتچى، ئەخلاقسىز، ئىنابسىز كىشىلەردۇر. بۇنداقلارنى ئەل - ئاۋام لەنەت - نەپرىتىدە كۆمۈپ تاشلايدۇ هەم ئۆزىمۇ ئۆز قىلمىش - ئەتمىشىگە يارىشا جازاسىنى يەيدۇ...

پوزىتسىيىڭز قەتئىي بولسۇن، نەپسىڭزنى، ئەخلاقىڭز-نى، پەزىلىتىڭزنى كامىللىق بىلەن قوغداشنى ئۆگىنىۋېلىڭ. هالال - هارامدىكى قەتئىيلىك سىزنى شاد - بەختىيار، پاك - بىغۇبار، راهەت - ئىپتىخار هېس قىلدۇرسا قىلىدۇكى، سىزگە زەررىچە زىيان ئېلىپ كەلمەس، جەمئىيەتكە گۈزەل ئەخلاق، تىنچ - ئاسايىشلىق ياغدۇرسا ياغدۇرارکى، نەسلىڭ - پەسلىڭ ئېلىپ كەلمەس.

63. تەۋەككۇل قىلىپ بېقىڭ

ئىنسان كىشىلىك تۇرمۇشتا ئىزچىل تۇرلۇك تاللاش - شاللاشلارغا دۇچ كېلىپ تۇرىدۇ ھەمدە تاللاش ئالدىدا ئۆزىدىكى نۇرغۇن پسخىك ساپا ياكى ئاجىزلىقلارنى ئاشكارىلايدۇ. كىشىلەر تاللاش ئالدىدا ئەڭ ئوڭاي ئاشكارىلايدىغان پسخىك ئاجىزلىقنىڭ بىرى قورقۇش، ئەندىشە قىلىش، ئۆزىگە ئىشەنمەسلىك، ئىككىلىنىشتۇر. تاللاش ئالدىدىكى ئىككىلىنىش كىشىلەرنىڭ ئۆزىگە ئىشىنىش، ئۆز قابىلىيىتى، ئىقتىدارىغا ئىشىنىش دەرىجىسىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. مەلۇم ھاللاردا، ئاز - تولا ئىككىلىنىش بىھاجەت چاغلاردىمۇ، يەنە ئالدى - كەينىگە قاراپ لىكتاسىملىق قىلىپ دەرھال قەتئىي بىر قارارغا كېلەلمەسلىك، ئەرلەرنى زور زىيانغا ۋە باشقىلارنىڭ ئەيىبلىشىگە ئۇچرىتىدۇ.

تەۋەككۇل قىلىڭ، قارامراق بولۇڭ، جىددىي پەيتلەردىمۇ لامزەللىلىك قىلىپ، ئۆزىگە ياكى يەنە بىرىگە ئىشىنەلمەي جىمىمدە تۇگۇلۇپ تۇرۇۋېلىش ياخشى خىسلەت ئەمەس. ھەر قانداق ئىشنى باشلاشتىن ئاۋۋال ۋەزىيەتنى ئەستايىدىل كۆزىتىپ ياخشى ئويلىنىڭ. لېكىن ئىشنى قارامىلىق، يۇرەكسىلىك ۋە ئۆزىگىزگە قالتىس ئىشەنچ - ئۈمىد بىلەن باشلاڭ. پۈت كېلىپ باشلاپ بولغان ئىشلىرىڭىزنى يەنە قايتىدىن ئېھتىيات غەلۋىرىدە تاسقاپ ئىككىلىنىش، گۇمان، قورقۇش، ۋايىم يېيىش بىلەنلا بولۇپ

كەتسىڭىز، ئىشلىرىڭىزنى ھەرگىزمۇ باشقا ئېلىپ چىقالمايسىز. بىزگە خاراكتېرى كەسكىن، قارام، تەۋەككۇلچىلىك روھى ئۇر-غۇپ تۇرىدىغان ئەرلەر بەك كېرەك. كەسكىنلىك ۋە تەۋەككۇلچى-لىك تېزلا ئىشىنىڭ مېزىنى ئۇيان غېزىنى بۇيان قىلىدۇ ۋە ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى يا ئۇيانلىق يا بۇيانلىق قىلىپ ئاخىرلاشتۇ-رىدۇ. ئىشتا ھامان ئىككى نەتىجە بار: غەلىبە، مەغلۇبىيەت. مەيلى قورقۇڭ، ئىككىلىنىڭ، ئۆزىڭىزگە ئىشىنىڭ ياكى ئىشەن-مەڭ، ئىشنى كەسكىنلىك بىلەن بېجىرىڭ ياكى ئەركە خېنىمدەك ئاۋايلاپ، سىيلاپ ـ سىيپاپ ئېھتىيات بېجىرىڭ؛ سىزنى ساقلاي-دىغىنى ياكى ھالاكەتنىڭ قاينىمى ياكى تەنتەنىنىڭ بايرىمى. شۇنداق ئىكەن يەنە نېمىگە ئىككىلىنىسىز. ھاياتلىقتىكى نۇرغۇن ئىشلارغا ئىككىلىنىش كەتمەيدۇ. ئەقىل بىلەن كەسكىن ئايرىپ مېڭىش ھاياتنى جۇشقۇن، مەنىگە باي رەڭگارەڭلەشتۈرىدۇ. كەسكىن، قارام ئەرلەر مەغلۇب بولسىمۇ ئارتۇقچە ۋايىم يېپ يىغلاپ يېتىۋالمايدۇ، بەلكى بېشىنى سىلكىۋېتىپ يەنە بىر يولغا يۈرەكلىك ھالدا ئات سالالايدۇ. تەۋەككۇلچىلىك روھى ئاجىز ئەرلەر قورقۇنچاق، ئېھتىياتچان، يۈرەكئالدى كېلىدۇ. ئۇلار مۇۋاپىقىيەت گۇللىرىنىمۇ تىكىنى بارمىكىن ياكى راستىمدۇ، يالغانمىدۇ دېگەندەك ئىشەنچسىز گۇمان بىلەن تۇتىدۇ.

بۇرادەر، ئۆزىڭىزگە ئىشىنىڭ. ھەر قانداق ئىشتا مىسىل-داپ تۇرماي، كەسكىن، قارام بولۇڭ. مەن دۇنيادا لامزەللە ئادەمنىڭ ياخشى تەرىپىنى قىلغان ئىنسانىنى ئۇچرىتىپ باقمىدىم. ھەددىدىن ئارتۇق ئېھتىياتچانلىق ۋە ئۆزىگە ئىشەنمەسلىك ئىشە-لىرىڭىزنىڭ بېجىرىلىش ئۇنۇمىنى ھەسسىلەپ تۆۋەنلىتىۋېتىدۇ. بەزى ئىشلاردا تەۋەككۇل قىلىپ بېقىڭ. قورقمايدىغان، يۈرەك-

لىك، ئۆزىڭىزگە ئىشىنىدىغان، يۇرىكى، بېلى قاتقان ئەرگە ئايلىنىسىز. ئەرلەرنىڭ تولا ئىشلاردا يۇرىكى سېلىپ، پاچىقى قورقۇش، ئەندىشىدە دىرىلداپ تىترەپ، بەدىنىنى تەر بېسىپ تۇرسا بۇ شۇ ئەر، ئائىلە، جەمئىيەت ئۈچۈن ھەرگىزمۇ ياخشى. لىقنىڭ بېشارىتى ئەمەس. جەمئىيىتىمىز قىز بالىغىمۇ قاملاش. تۇرۇپ ئىككى ئېغىز گەپ قىلالمايدىغان تاۋى نازۇك يىگىتلىرى. مىز، ئەرلىرىمىز بىلەن تولماقتا. بىز بۇنداق ئەرلەردىن، يى. گىتلەردىن قانداقمۇ زور ئۈمىدلەرنى كۈتەلەيمىز؟ ئەر، بەردەم بول. دۇنيا سېنى يەپ كەتمەيدۇ. تەۋەككۇل قىل، يۇرىكىڭنى پىشۇر، تېنىڭنى تاۋلا. مەغلۇبىيەت چوڭ گەپ ئەمەس. ھەممى. دىن ئېچىنارلىقى، ئەرنىڭ تىترىشى، ئەرنىڭ قورقىشى، ئەرنىڭ بوشىشى.

64. بىراۋ بىلەن توۋلىشىپ بېقىڭ

كىشىلىك ھاياتنى تۇپتۇز، سىپسىلىق بولىدۇ، دەپ كەتكىلى بولمايدۇ. تۇرمۇش قاينىاپ تۇرغان دېگىزدۇر. بۇ دېگىزدا ھەر قانداق خاتىرجەملىكمۇ ياكى داۋالغۇشمۇ ھامان نىسپىيدۇر. شۇڭا ئادەمدە كۈتۈلمىگەن ھادىسە — ئىشلارغا قارىتا روھىي، ئىدىيۋى تەييارلىق بولغىنى تۈزۈك. بولۇپمۇ خاراكتېر قەتئىيلىكى كىشىلەرنى ھەر قانداق شارائىتتا مەغرۇر، ئىشەنچ بىلەن ياشاش كاپالىتىگە ئېرىشتۈرىدىغان مۇھىم بايلىق. شۇڭا ئىنسانىنىڭ يۈرەكلىك، قورقماس، غەزەپ ـ نەپرىتى ئېنىق بولمىقى بەكلا زۆرۈردۇر.

نۆۋەتتى كەلسە بىراۋ بىلەن توۋلىشىپ بېقىڭ. بۇ قانداقتۇر سىزگە قانۇنسىزلىقنى، جېدەل ـ ماجىرا تېرىشنى تەرغىپ قىلغانلىق ئەمەس. نۇرغۇن كىشى بۇ گەپنى ئاڭلاپلا بىر قىسما بولۇپ قېلىشى، سىياسىي ئىبارىلەرگە تولغان سەگەك ئېڭى قوزغىلىپ قېلىشى مۇمكىن. ئەمما، مەن ئۇچرىغانلا بىرى بىلەن ۋاراقلىرىشىپ ـ جاراقلىرىشىپ يۈرۈشنى تەرغىپ قىلماقچى ئەمەسمەن، بەلكى نۆۋەتتى كەلسە دەۋاتمەن، نۆۋەت قانداق كېلىدۇ؟

بىرەرىنىڭ ئەخلاقسىز، قانۇنسىز قىلمىشىنى كۆرگەن چاغدا بۇ مەن بىلەن ئالاقىسىز دەپ بېشىڭىزنى ئېچىڭىزگە تىقىۋالماڭ.

«دۇنيانىڭ ھەر قانداق يېرىدە يۈز بەرگەن ھەر قانداق شەكىلدىكى جىنايەت، رەزىللىك، مەيلى ئۇ بىزدىن قانچىلىك يىراقتا ياكى بىز بىلەن قىلچە ئالاقىسىز بولسىمۇ، بىز بىلىشنى خالىمىساق-مۇ، يەنىلا ھەممىمىزگە تەئەللۇقتۇر» (چېكخىز ئايتماتوف).

ئەخلاقسىز، قانۇنسىز قىلمىشلارنى ئەيىبلەڭ. ئۇلارغا توۋلاڭ، ۋارقىراڭ. بىر چاغلاردا ئۇستاز ژۇرنالىست، پىشقان مۇھەررىر قۇربان مامۇت ئاكىنىڭ «كوچا تەرتىپىنى بۇزغانلارغا پۇشتەك چالىدىغان قاتناش ساقچىسى بار يۇ، نېمىشقا تىل قائىدىسىنى بۇزغانلارغا پۇشتەك چالىدىغان ئادەم يوق» دېگەن سۆزىنى ئوقۇ-غانىدىم. تىل، دىل، دىن، ئەخلاق، ئائىلىۋي تەرتىپىنى بۇزىدە-غانلارغا پۇشتەك چېلىڭ. ئۇلارنى توسۇڭ، ئاڭلىمىسا ۋارقە-راڭ، توۋلاڭ. ئوغرى قېشىڭىزدىلا بىراۋنىڭ يانچۇقىنى كولاۋاتە-سا، يۇزىڭىزنى تەتۇر ئۆرۈۋالماي ۋارقىراڭ. جىنايەت، بۇزۇقە-چىلىق ئالدىدا شۇمشەيگەنلەر پەزىلەتلىك ئىنسانلار جۇملىسىدىن ئەمەس. مەن مانا مۇشۇنداق چاغدا ۋارقىراپ بېقىڭ، مۇشتۇمە-زورلۇققا بولغان غەزەپ ـ نەپرىتىڭىزنى ئاشكارا ئىپادىلەشنى ئۆگىنىڭ دېمەكچى. ھەرگىزمۇ بىگۇناھ بىراۋنىڭ ياقىسىدىن ئېلىپ، ئانا ـ مانىسىدىن قويۇپ تىللاڭ دېمەكچى ئەمەس.

ئەرلەر نۆۋەتتى كەلسە ئۇرۇشۇپ، سوقۇشالايدىغان، بىر ـ بىرى بىلەن ۋارقىرىشىپ توۋلىشالايدىغان بولۇشى كېرەك. دۆ-لەتنىڭ ھەر يىلى ئەسكەر قوبۇل قىلىپ تەربىيىلىشىمۇ بەلكىم جەمئىيەتتە يامان قىلىق، ناچار خاھىشقا كاللىسى، ھېسسىياتى بىلەنلا ئەمەس، مۇشتى بىلەنمۇ قارشى تۇرالايدىغان مۇستەھكەم بىرلىكسەپ قۇرۇش ئۈچۈن بولسا كېرەك.

ھەممىلا ئادەم توغرا - خاتالىقنى كۆڭلىدىلا بىلسە، ئۇنى ئاشكارا ئەمەلىيەتتىدە ئىپادىلىمىسە، يامان ئىش - ئەمەللەرنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ مەت قىلىپ قويمىسا، شۇبھىسىزكى، جەمئىيەت ئىنتايىن تېز ۋەيران بولۇپ كېتىدۇ، ئائىلىلەر غەم - ئەندىشە بالاسىدا قالىدۇ، ئاياللار، بالىلار، مۆمىنلەر قاراقسىز قالىدۇ. گەپ، ئىش مۇشتۇمزورلارنىڭ قولىغا ئۆتۈپ كېتىدۇ. شۇڭا، كىشىلەر غەزەپلىنىدىغان جايدا لايىقىدا غەزەپلىنىش، ۋاز-قىراشنى ئۆگىنىۋېلىشى كېرەك.

ئۆمرىدە بىرەرى بىلەن بىرەر ئېغىز گەپ تالىشىپ باقمىغان ئادەمنى كىشىلەر ياقتۇرۇشى مۇمكىن. چۈنكى ئۇ كىشىلەر بىلەن بولغان مەنپەئەت مۇناسىۋىتىدە ھامان يول قويۇش، باشقىلارغا ئۆتۈنۈپ بېرىش، ۋاز كېچىش پوزىتسىيىسىدە بولىدۇ. شۇڭا كىشىلەر ئۇنى ياقتۇرىدۇ، ئەمما ياخشى كۆرمەيدۇ. كىشىلەر بىلەن ھېچقانداق ئارازلىشىپ باقمىغان بىر ئادەمنىڭ قەلبى يۇمشاق، نازۇك، ئىنتايىن زىل كېلىدۇ. ئۇلار تۇرمۇشنىڭ ئادەتتىكى بېسىملىرىنىمۇ، باشقىلارنىڭ ئانچىكى گەپ - سۆزلىرىنىمۇ ئىنتايىن ھار ئېلىپ كېتىدۇ، ھەق - ناھەق مەسىلىلىرىدە ئوڭايلا باش ئېگىدۇ. تۇرمۇشنىڭ، كىشىلەرنىڭ قاتتىق - قۇرۇق زەربىسىگە ئۇچراپ باققان ئادەم تېخىمۇ قەيسەر، كەڭ قورساق، ئەپۇچان، سەۋرچان ۋە قەتئىي بولۇپ يېتىشىپ چىقىدۇ. قىيىنچىلىق، ھاقارەت، خورلۇق ئۇلارنى تېز پۇكتۇرەلمەيدۇ. ئەر كىشى قەتئىي، مەجەزى كەسكىن، غەزەپ - نەپرىتى ئېنىق بولۇشى كېرەك. ئەر باشقىلار بىلەن ۋارقىرىشالايدىغان، جىنايەتكە مۇشت كۆتۈرۈپ چىقالايدىغان، ئائىلىسىنى، مىللىتى،

دۆلىتىنى قوغداش يولدا ھېچنەرسىدىن قورقمايدىغان قەيسەر يۈ-رەككە ئىگە بولۇشى كېرەك. مانا مۇشۇنداق يۈرەككە ئىگە بولۇش ئۈچۈن يۈرىكىڭىز قېتىشى كېرەك. بىرەرى تىكىلىپ قارىسىمۇ سىزنى سوغۇق تەر باسسا، بىرەرى قاتتىقراق گەپ قىلسىمۇ دۈدۈقلاپ تىترەپ، دەيدىغان گېپىڭىزنىمۇ تاپالماي قالسىڭىز تۇرمۇشتا خورلۇقتا قالسىز، خورلۇقتا قالمىسىڭىزمۇ تۇزۇك خۇڭلۇق كۆرەلمەيسىز. شۇڭا، ئەردەك بولۇڭ، يۈرەكلىك، قەتـ ئىي، توغرا ھەقىقىتىڭىز ئۈچۈن سۆزىڭىزمۇ، قانۇنىي ئاساسـ ڭىزمۇ، قانۇن ئۇلگۈرمەيدىغان جىددىي پەيتلەردە مۇشتىڭىزمۇ تەييار تۇرسۇن.

65. ئىشىنىڭ ناچارى يوق، ئادەمنىڭ ناچارى بار

ئىنسان تۇرمۇشتا تۇرلۈك - تۈمەن ھۈنەر - كەسىپلەر بىلەن شۇغۇللىنىدۇ ۋە شۇ ئارقىلىق تىرىكچىلىك قىلىپ جېنىنى جان ئېتىپ، ھاياتلىق يولىنى داۋاملاشتۇرىدۇ. مەيلى قانداق ھۈنەر - كەسىپ بولسۇن، ماھىيەتتە تۈپتىن ئوخشاش، يەنى ئىنسان ۋە ئۇنىڭ تۇرلۈك مەنپەئىتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش جەريانى بولۇپ، بۇ مەنىدىن كەسىپتە ياخشى - ناچار دەپ ئايرىلىش بولمايدۇ. ھەربىر كەسىپ ئۆز ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن ياخشى - يامان تەرەپلەرنى ھازىرلىغان بولۇپ، بىرىنى پەس يەنە بىرىنى ئەزىز كۆرۈش ئاقىلانىلىك ئەمەس. كىشىلىكتىمۇ ئىخلاس بىلەن شۇغۇللانساق ئۆزىگە خاس مەنە بار. موزدۇز-لۇقتىمۇ چەكسىز ئىمكانىيەت مەۋجۇت. ئوقۇتقۇچىلىقنىڭ جاپاسىنى بوز تۇتقان ئىنسان بىلىدۇ. دەرۋازىۋەنلىكنىڭ دەردى - پەيزىنى قاراۋۇللار بىلىدۇ.

شۇڭا، مەيلى قانداق ئىش بىلەن شۇغۇللىنىڭ، كۆرەڭلىمەك ھەمدە ۋايسىماڭ. سىزنىڭ شۇغۇللىنىۋاتقىنىڭىز پەقەتلا ئىش تەقسىماتىدىكى، ئېھتىياج ئوخشىماسلىقىدىكى كەسىپ ئايرىمىسى. ھوللىۋۇدنىڭ بىر داڭلىق ئەر كىنو چولپىنىنىڭ مىشىنىسىنىڭ سەپەر جەريانىدا چاقى ئېتىلىپ كېتىپتۇ ۋە يول بويىدىكى بىر رېمونتخانىغا ياستىنىش ئۈچۈن ئەكىلىپتۇ. قارىسا

رېمونتچى ئىنتايىن چىرايلىق، كېلىشكەن نازىنىن قىز ئىكەن. قىز ئىنتايىن چېۋەرلىك بىلەن چاقىنى ياساشقا كىرىشىپتۇ. ئەسلى چولپان مېنى ھەممىلا ئادەم تونۇيدۇ، بىلىدۇ، چوقۇنىدۇ دەپ ئويلىغان ئىكەن. دېمىسىمۇ ئۇنىڭغا غايىۋانە ئاشىق بولۇپ يۈرگەن قىزلارمۇ ئاز ئەمەس ئىكەن. ئەمما، بۇ رېمونتچى قىز ئۇنىڭغا ئالاھىدە دىققەت قىلىپمۇ كەتمەپتۇ، پەقەت چاق ياساش بىلەنلا بولۇپ، ئىشنى تېزلا تاماملاپتۇ.

— ئىشقا بەكلا چېۋەركەنسىز. سىزگە بەكلا مەستلىكىم كەلدى. تەكلىپ قىلسام، ماشىنامدا بىرگە دېڭىز بويىنى ئايلىنىپ كەلسەك، قانداق؟ — دەپتۇ چولپان قىزغا سەمىمىيلىك بىلەن.

— كەچۈرۈڭ، ئىشلەۋاتىمەن، — دەپتۇ قىزمۇ سەمىمىيلىك بىلەن رەت قىلىپ.

— سىز مېنى تونۇمىدىڭىزمۇ؟ — دەپتۇ چولپان ئاخىرى.

— نېمىشقا تونۇمىغۇدەكمەن؟ — دەپتۇ قىز ۋە ئۇ رول ئالغان بارلىق فىلىملەرنى بىرمۇ بىر ساناپ بېرىپ داۋاملاشتۇرۇپتۇ. — ئەمما تونۇسام ـ تونۇمىسام بۇنىڭ نېمە كارايىتى؟ سىز كىنو ئارتىسى، كەسپىڭىز شۇ. سىز ئۆز كەسپىڭىزدە نەتىجە قازانغان بولسىڭىز، ئۇ ئۆزىڭىزنىڭ ئىشى، ھەيران قالغۇدەك ئىش ئەمەس. مەنمۇ ئۆزۈمنىڭ رېمونتچىلىق كەسپىدە ناھايىتى ياخشى ئىشلەۋاتىمەن.

شۇنداق، كەسىپنىڭ ياخشى ـ ناچىرى يوق. مەن مۇنداق ئىش قىلىۋاتىمەن، كەسىپىم مەينەت، جاپالىق دەپ قايغۇرۇپ ئولتۇرۇشنىڭ قىلچە ھاجىتى يوق. ئىخلاس، مۇھەببەت بىلەن قىلىۋاتقان ئىشىڭىزغا قايتىدىن قاراپ چىقىڭ ۋە ھەربىر ئىشـ

كىزنى يۇكسەك مەسئۇلىيەت، ئەستايىدىللىق بىلەن ئىشلەڭ. ھەر قانداق ئىش پۈتمەس ـ تۈگمەس يوشۇرۇن قاتلامغا ئىگە. ئەڭ ئەرزىمەس ئىشلاردىن كاتتا نەتىجىلەرنى يارىتىش مۇمكىن ئەمەس دەپ كىم ئېيتىدۇ؟ گەپ ئۇنى بايقاش ۋە ئىخلاس مۇھەببەت بىلەن ئىشلەشتە. قاقشىماڭ، زارلىماڭ، ئىشىنىڭ يامان تەرەپلىرىنىلا ئويلىماي، ئۇنىڭ ياخشى تەرەپلىرىدىن سۆيۈنۈپ تۇرۇپ بېجىرىڭ. شۇ چاغدىلا، سىز جاھاندا ناچار ئىشىنىڭ ئەسلا مەۋجۇت ئەمەسلىكىنى، پەقەت ناچار ئۇسۇل، ناچار قاراشنىڭلا مەۋجۇتلۇقىنى بايقايسىز.

66. يېرىم يولدا توختاپ قالماق

ھەر قانداق بىر ئىش باشلىنىش، ئاخىرلىشىشتىن تەركىب تاپىدۇ. باشلانغان ئىكەن ئاخىرلىشىشى كېرەك. يەنى نىشانلانغان مەنزىلگە بېرىپ تاماملىنىشى كېرەك. ئوتتۇرا يولدا توختاپ قېلىش تاماملىنىشتىن ئەمەس، توختاپ قېلىشتىن، چۈشۈپ قېلىشتىن، ۋاز كېچىشتىن، چېكىنىشتىن، ئاجىزلىق، لامزەلـ لىكتىن دېرەك بېرىدۇ.

بىزدە نۇرغۇن ئادەم بىر ئوبدان تىجارەتنى باشلۇۋېلىپ، ئوتتۇرا يولدىلا توختۇالىدىغان ياكى ياخشى باشلانغان ئىشنىڭ ئاخىرىنى چىقىرالمايلا تاشلاپ قويىدىغان ئىشلار كۆپ ئۇچرايدۇ. گەرچە بىز بۇنى شۇ ئىشقا مۇناسىۋەتلىك تۇرلۇك ئامىللارغا باغلاپ چۈشەنسەكمۇ، ئەمما شۇ كىشىنىڭ ئەقىدە ـ ئېتىقادى، ئىرادىسىنىڭ ئاجىز، پوزىتسىيىسىنىڭ قەتئىي بولمىغانلىقىنىمۇ نەزەرگە ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ. ئىرادىمىزنىڭ ئاجىزلىقى بىزنى يېرىم يولدا ھاردۇرىدۇ، بوشاشتۇرۇۋېتىدۇ. ئۆز ئىشىمىزغا قويغان ئىخلاسىمىزنىڭ سۇسلۇقى بىزنى قىلىۋاتقان ئىشىمىزنىڭ ئەھمىيىتى، مەنىسىنىمۇ ھېس قىلالماس قىلىۋېتىدۇ. نەتىجىدە تولا ئىشلىرىمىز داغدۇغىلىق باشلىنىپ جىممىدە يوقاپ كېتىدۇ. نۇرغۇن دۇكان ـ سارايلىرىمىز داۋراڭ بىلەن تىجارەت باشلاپ ئاز مەزگىلدىن كېيىنلا جىممىدە تاقىلىپ قالىدۇ. بەختلىك باشلانغان بەزى نىكاھلىرىمىز ھەپتە ـ ئون كۈن ئۆتمەيلا جېدەل ـ نىزادا باش ئاغرىتىدۇ. شۇ قەدەر ئۇلۇغ پىلان، غايە

بىلەن باشلانغان ئوقۇش بىر ~ ئىككى يىلدىن كېيىن ئەڭ ئادەتتىكى يوقىلاڭ ئىشلارنىڭ ئاستىغا كۆمۈلۈپ قالىدۇ.

گەپ بىزنىڭ ئەقىدە ـ ئېتىقادىمىزدا ۋە چىدامچانلىقىمىزدا. ھەر قانداق پىلان سىزدىن مۇئەييەن بەدەل تۆلەشنى تەلەپ قىلىدۇ. بۇ بەدەل ئۇيقۇ بولۇشمۇ، ئويۇن ـ تاماشا بولۇشمۇ، پۇل ـ ئىقتىساد بولۇشمۇ، كاللا، تەپەككۇر بولۇشمۇ مۇمكىن. نىشانىڭىز ئۇچۇن بەدەل تۆلەشتىن نېمىشقا يالتىيىسىز؟ ئوقۇش نىشانىڭىز بولسا ئويۇن ـ تاماشا، ئۇيقۇنى ئازايتىپ بارلىق زېھنىڭىزنى، ئاخىرىغچە ئوقۇش، ئۆگىنىش، تەتقىقاتقا قارىشىڭىز كېرەك. تىجارەت قىلماقچى بولسىڭىز، ئەڭ ئۇنۇملۇك ئۇسۇللار ئارقىلىق بازارنى تەھلىل قىلىپ، خېرىدارنى جەلپ قىلىشنىڭ يول ـ ئۇسۇللىرى ھەققىدە ئىزدىنىشىڭىز، قىيىنچىلىق، ئوڭۇشسىزلىق تۇيۇلسا، نىشانىڭىزدىن ۋاز كەچمەسلىكىڭىز كېرەك. بەدەلسىز بەخت مەۋجۇت ئەمەس. چىداڭ، ئىزچىللىق ۋە قەتئىيلىكنى ساقلاڭ. ھەر قانداق ئىش قىلماڭ، ئاخىرىغچە داۋاملاشتۇرۇڭ. يېرىم يولدا توختاپ قالماڭ. نىشانىڭىز توغرىلا بولسىكەن، ئۇسۇلىڭىزنى، پوزىتسىيىڭىزنى ئۆزگەرتسىڭىز ئۆزگەرتىڭكى، نىشانىڭىز ئۇچۇن كۆرەش قىلىدىغان قەتئىيىتىڭىزنى يوقىتىپ قويماڭ. بىر ئىشتىن ۋاز كەچسىڭىز، يەنە بىر ئىشقا قول تىقماي بولمايدۇ. ئۇنىمۇ يېرىم يارتا تاشلاپ قويىسىڭىز، بۇنىمۇ چالا ـ پۇلا بىر نېمە قىلىپلا ھېرىپ قالسىڭىز تۇرمۇشتا تۇتامغا چىققۇدەك مېۋىگە ئېرىشەلمەيسىز. نەتىجە ـ مۇۋەپپەقىيەت پولات بەل، تۆمۇر قوڭ، تاش مەيدە ئىنسانلارنى ساقلايدۇ. ئىرادىسىز، ئاسان ھېرىپ قالىدىغان، ئوڭاي رايى قايتىدىغانلارنى ساقلايدىغىنى يەنىلا خام ـ خىيال، ساماۋى چۈش ۋە تېخىمۇ زور بېسىمدىن باشقا نەرسە ئەمەس.

67. هۇنەرسىز ئەر هوسۇلسىز يەرگە ئوخشايدۇ

بىزدە «ئەر كىشىگە 72 خىل هۇنەرمۇ ئازلىق قىلىدۇ» دەيدىغان هېكمەت بار. بۇ ئەرلەرنىڭ كەسىپ ـ هۇنەر ئىگىلىشىنىڭ ئۇلارنىڭ هاياتىنى قانداق ئۆتكۈزۈشىگە ئىنتايىن زور تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. دېمىسىمۇ هۇنەرلىك، قولىدىن كۆپ ئىش كېلىدىغان ئەر جاهاندا ئۇنچىۋالا خورلۇققا، كىشىلەرنىڭ ئالدىدا خىجىلچىلىققا قالمايدۇ. هۇنەرلىك ئەر كۈچى هۇنىرى، قابىلىيىتى بىلەن جان باقالايدۇ، بەختلىك هايات كەچۈرەلەيدۇ. قولىدىن هېچ ئىش كەلمەيدىغان بىكار تەلەت ئەرلەر بولسا، كۈنلىرىنى غەيۋەت ـ شىكايەت، بۇزۇقچىلىق بىلەن ئۆتكۈزىدۇ، كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئىززەت ـ ئىناۋىتى بولمايدۇ، خەقلەرنىڭ ئالدىدا تىلى نۇتۇق، چىرايى سېرىق، گېپى ئۆتمەس بولۇپ قالىدۇ، كۈنلىرى غۇربەتچىلىك، غەم ـ ئەندىشىدىن خالىي بولالمايدۇ...

هۇنەر ئۆگىنىڭ، جەمئىيەتنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ ئىش تەقسىماتىدا زور ئۆزگىرىشلەر بولدى هەمدە يېڭىدىن زور بىر تۈركۈم كەسىپلەر بارلىققا كېلىپ، كىشىلەرگە كەڭ تاللاش ئىمكانىيىتى پەيدا بولدى. ئەمما، كىشىلەر مەلۇم بىر هۇنەر، كەسىپ دائىرىسىدىلا چەكلىنىپ قالىدىغان هادىسە ئوتتۇرىغا چىقتى. يەنى بىزدە گەپ قىلىش، ماتېرىيال كۆرۈپ، قەغەزدە ئىش بېجىرىشتىن بۆلەك ئىشلار قولىدىن كەلمەيدىغان،

ئىشخانىدىن چىقسا نان تېپىپ يېيەلمەيدىغان زور بىر تۈركۈم كىشىلەر قوشۇنى شەكىللەندى. ھەقىقەتەنمۇ بىزدە ئىدارىسىدە كۆتىگە تەپسە جېنىنى جان ئېتەلمەيدىغان، نەدە تۇرۇپ نەگە بېرىشىنىمۇ بىلەلمەيدىغان كىشىلەر خېلى كۆپ ساندا مەۋجۇت. بۇ بۇگۈنكى زامان كىشىلىرىگە نىسبەتەن تولىمۇ خەتەرلىك ھالـ ـدۇر. چۈنكى بۇگۈن بىر ئوبدان يۇرۇشۇۋاتقان ئىش، خىزمەت، بازار ئەتىلا كاساتلىشىپ ئىشسىز قالىدىغان ئىشلار دائىم كۆرۈـ لۈپ تۇرىدۇ. ئاشۇنداق چاغلاردا نېمە قىلىپ جان بېقىش كېـ ـرەك؟ ئىدارە بىر ئادەم ئۈچۈن مەڭگۈلۈك قەبرە ياكى تايىنىدىغان تۈۋرۈك ئەمەس. شۇنداقلا مەلۇم بىر خىزمەتكە ئورۇنلىشىش كىشىنىڭ مۇقىم، خاتىرجەم ئورۇنغا ئېرىشىشىدىن دېرەكمۇ بەرـ مەيدۇ. شۇڭا، كىشىلەردە يۇز بېرىش ئېھتىماللىقى بولغان قىـ يىنچىلىق ـ مۇشكۈلاتلارغا قارىتا تەييارلىق بولۇشى، ھەر قاچان تاۋۇقنىم چېقىلسا پوكىنىمنى نەگە ئاسىمەن، دەيدىغان ئىدىيە كاللىدا بولۇشى كېرەك ھەمدە قوشۇمچە قىلىپ يەنە جانغا ئەسقاـ تىدىغان، قولدىن كېلىدىغان ماھارەت، ھۈنەردىن بىرەر ئىككىنى ئۆگىنىپ قويغان تۈزۈك. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەردىكى كۆپكە ماھىرـ لىق ئۇلارنىڭ ئىقتىدارىنى نامايان قىلىپ، باشقىلارنىڭ ئېتىراپ قىلىشى، ھۆرمىتىگە ئېرىشىشىگە پايدىلىق. ئائىلە تۇتۇش، پەرـ زەنت تەربىيىلەشكە كۆپ خىل ئىقتىدار يېتىلدۇرگەن ئەرلەرنىڭ ئۆيىنايدىغان رول ئىنتايىن چوڭ بولىدۇ. بېشىغا تۇيۇقسىز مۇشـ كۈلات تاغلىرى يىقىلغاندا، كۆپ ھۈنەرلىك ئەر ئۆز ئىلكىدىكى كامالەت ۋە ماھارىتىگە تايىنىپ ئارتۇقچە غەم ـ ئەندىشىسىز يەنە يېڭى مەنزىل تېپىپ يول ئالالايدۇ.

ھۈنەر ئەرگە قانائەتتۇر. قانائەتسىز قالماڭ، خەتەرلىك پەيتلەرـ دە ئەسقاتارغا زاپاس قانات، كۈچىكىز بولسۇن.

68. رەھىمسىزلىك ئەرلەردىكى مۇھىم پسىخىك ساپادۇر

«ئەر، يىگىت» سۆزنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى مەنىسى جەڭچى بولاتتىكەن. جەڭچى ھازىرلاشقا تېگىشلىك سۈپەت ئادەتتە غەزەپ - نەپرىتى، مۇھەببەت - سۆيگۈسى ئېنىق، قەتئىي، تېز پۇكمەس، ھوشيار، بەردەم بولۇشتۇر. يىغلاڭغۇ، مىشچان ئەر-دىن ياراملىق جەڭچى چىقمىغانغا ئوخشاشلا، مىجەز - خاراكتېرى نازۇك ئەرلەرمۇ ئاياللىق قەسىرىنىڭ ۋە ئائىلە ئوردىسىنىڭ تو-لۇق ھوقۇقلۇق شاھىنشاھلىرى، قوغدىغۇچى پاسىبانلىرى بولال-مايدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەربىر ئىنسانىنى پادىچىغا ئوخ-شاتقان ۋە «ئۆز پادىلىرىڭلارنى قوغداڭلار» دېگەن. بىر ئەر ئۇچۇن ئۇنىڭ خوتۇنى، ئائىلىسى، بالىلىرى قوغداش كېرەك بولغان ھەققىياتلار جۇملىسىدىندۇر. ئۇنى لايىقىدا قوغداپ ئىز-زەتكە ئېرىشتۇرىمەن، دەيدىغان ھەر قانداق بىر ئەردە مۇلايىملىق-مۇ، مېھرىبانلىقمۇ، كەڭ قورساقلىق، ياۋاش - يۇمشاقلىقمۇ، شۇنداقلا رەھىمسىزلىكمۇ يېتەرلىك بولۇشى كېرەك. بىزدىن، بىزنىڭ ئەرلىرىمىزدىن تاۋۇز نازۇك يۇمشاقلىق، ھەممىلا نەرسە-نى ئەپۇ قىلىۋېتەلەيدىغان مەۋقەسىز كەڭ قورساقلىق خېلى يې-تەرلىك چىقىشى مۇمكىن. ئەمما، مۇستەھكەم قەتئىي ئەقىدىگە ياندىشقان رەھىمسىزلىك بىزدە ئۇنچە كۆپ ئەمەس. ئەرلىرىمىز

ئۆزىدە رەھىمسىزلىكتىن ئىبارەت بۇ پىسخىك ساپانىمۇ يېتىلدۇ-رۇپ قويۇشى كېرەك. يەنى خوتۇن - بالىلىرىغا قالايمىقان ۋارقىراپ - جارقىرايدىغان پاخپاق چېچىلىشىش ئەمەس. ئەڭ مۇھىم لازىم يەرلەردە ئىشلىتەلەيدىغان ئورۇنلۇق رەھىمسىزلىك ئەرلەر-نى تېخىمۇ ئىززەتلىك، ئائىلىنى تېخىمۇ مۇستەھكەم، جەمئىيەت-نى تېخىمۇ ساغلام قىلىدىغان ساپادۇر.

بۇرادەر، ھەر قانداق ئەخلاقسىزلىققا رەھىمسىزلىك قىلىش-نى ئۆگىنىۋېلىڭ. ھەممىلا نەرسىنى ئەپۇ قىلىۋېرىشكە، توغرا چۈشىنىۋېرىشكە، كىشىلەرنىڭ خۇسۇسىي تۇرمۇشى دەپ يول قويۇۋېرىشكە بولمايدۇ. شۇنداقلا ھەددىدىن زىيادە غىلجىڭ، تاۋى نازۇك، سۆرەلمە بولۇۋالمايڭ. توغرا، بۇ شەخس ئۆزى شۇنداق بولاي دەپلا بولۇۋالىدىغان ئىش ئەمەس. لېكىن ئۆزىگىزدە ئاشۇنداق نازۇكلۇق، كىشىلەردىن ئاغرىنىپلا يۈرىدىغان، باشقىلارغا ئازار يېتىپ قالارمىكىن دەپ ئەڭ ئەقەللىي ئىشلارىمۇ تەمتىرەيدىغان ئامىللار بولسا، دەرھال ئۇلارنى چۆرۈپ تاشلايڭ. خوتۇن-كىز بۇزۇقچىلىق قىلغان بولسا، يەنە ئۇنىڭغا يىغىسىغا ياكى تۇلكىلەرچە مىشىلدىشىغا قاراپ مەيلىلا دەۋېتەمسىز؟ بالىلىرىڭىز يىغلىسىلا ھەممە ئىشنى ھەل قىلىپ بېرەمسىز؟ بەزى ئىشلاردا رەھىمسىزرەك بولۇڭ. قاتتىق قوللۇق، باغرى تاشلىق ئەرلەر يېتىلدۈرۈشكە تېگىشلىك مۇھىم ساپالارنىڭ بىرى. ھەممىلا نەرسىگە تەرەت سۈيدەك ئىلمان مۇئامىلە قىلماي، كەسكىن، قەتئىي يوسۇندا مۇئامىلە قىلىشنى ئۆگىنىڭ. دۇنيا كۆز يېشىغا ئىشەنمەيدۇ. باشقىلارغا كۆيۈنىمەن، مېھرىبانلىق قىلىمەن، يول قويىمەن دەپ بەدقىلىق ياۋۇزلۇققا داغدام يول ئېچىپ بەرمەڭ.

ئەرلەردىكى قەتئىيلىك، رەھىمسىزلىكنىڭ سۈسلىشىش، غىل-
جىڭ مىجەز، ناياقلىق، نازۇكلۇق، كېسىپ گەپ قىلالماس-
لىق، مۇھەببەت - نەپرىتىنىڭ نا ئېنىق بولۇشى جەمئىيىتىمىز-
دىكى بارلىق ئەخلاقسىزلىق ۋە بۇزۇقچىلىقلارنىڭ ئانىسى - دادە-
سىدۇر. ھەربىر ئەر ئۆزىدە رەھىمسىز قەتئىيلىكتىن ئىبارەت
بۇ ساپانى يېتىلدۇرۇشكە سەل قارىماسلىق كېرەك.

69. تەنقىدكە توغرا مۇئامىلە قىلىڭ

ئىنسانىنىڭ خاراكتېرى مۇتلەق ياخشى بولۇپ كېتەلمەيدۇ. ئۇ ھامان مەلۇم ياش، دەۋر ۋە مۇھىتنىڭ چەكلىمىلىكىلىكى، تەسىرىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. مەسىلەن: كۆپىنچە ياشلار ياۋروپا ئۇسلۇبىدىكى، ئاممىباب، ئاھاڭ ئۇدارى تېز ياكى غەمكىن، مۇڭلۇق، ئاددىي كۆي ـ مۇزىكىلارنى ئاڭلاشنى ياخشى كۆرىدۇ. ئوتتۇرا ياشلىق، ياشانغان كىشىلەر خەلق ناخشىلىرى، قەدىمكى كۆي ـ ئاھاڭلارنى ۋە مۇقام ـ مەشرەپلەرنى كۆرۈش ـ ئاڭلاشتىن ئىنتايىن ھۇزۇر ھېس قىلىدۇ. بىزدە خېلى كۆپ ئادەم ياشلار مۇقامدىن بەزدى، خەلق ناخشىلىرىدىن بىزار، تايىنى يوق گۇلدۇر ـ گۇپپاڭ بىر نېمىلەرنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈشنىلا بىلىدۇ، ياشلار بۇزۇلدى... دەپ ياشلارنىڭ شاشلىقىدىن ئاغرىنغان بولىدى. ئەمەلىيەتتە بۇ ئۇلارنىڭ يېشى، ياشلىقتىكى قىزىقىش ئىنتىلىشىنىڭ ئاددىي، گۆدەكلىكى، ئائىلە تەربىيىسى، قىزىقىشىنىڭ يېتەكلىنىشى قاتارلىق كۆپ خىل ئامىللارغا باغلىق. شۇبھىسىزكى، ياشلارمۇ بىر مەزگىلدىن كېيىن مۇقامغا يانىدۇ. بۇ مۇقەررەر قانۇنىيەت. شۇنىڭغا ئوخشاشلا ھەربىر ئادەمدە ياش، دەۋر، مۇھىت چەكلىمىسى تۈپەيلى ۋە تەربىيىنىڭ يېتەرسىز بولۇشى سەۋەبلىك ئۇنداق ـ مۇنداق كەمچىلىكلەر بولۇشى ۋە شۇ ھالدا مۇئەييەن تەنقىد پىكىر ـ تەكلىپلىرىگە ئۇچراپ تۇرۇشى مۇمكىن.

تەنقىدكە توغرا مۇئامىلە قىلىڭ. كىشى ئۆزىدىكى ئىللەت ۋە سەۋەنلىكلەرنى كۆرەلمەيدۇ، كۆرسىمۇ تەن ئالغۇسى كەلمەيدۇ. ھەتتا ئۆزىدىكى شۇ قەدەر يىرگىنىشلىك ئىپلاسلىقنىمۇ گۈزەل ئىنسانىي خىسلەت قاتارىدا ساناپ ئۇنى بازارغا سېلىشقا ئۇرۇنىدىغان تەنتەكلەر ئارىمىزدا ئاز ئەمەس. «ئىلىم يوق يەردە نادانلىق ئۆزىنى ئىلىم دەپ جاكارلايدۇ» (ئابدۇقادىر جالالىدىن). مۇنداق ئەھۋالدا ئەتراپتىكىلەرنىڭ سىزگە بولغان تەنقىدىي پىكىر - تەكلىپلىرىگە ئىلمىي مۇئامىلە قىلىشىڭىزغا توغرا كېلىدۇ.

تەنقىدكە ئۇچرىسىڭىز ھەرگىز چېچاڭشىپ سەكرەپ كەتمەڭ. تەنقىد ئالدىدا خۇدىنى يوقىتىش دانالىڭ ئىشى ئەمەس. تەنقىد ئالدىدا تېخىمۇ سوغۇققان، تەمكىن بولۇش كېرەك. تەنقىدكە ئۇچرىغاندا، ئەستايىدىللىق بىلەن شۇ خىل كەمچىلىكلەر سىزدە بارمۇ - يوق، بۇ ھەقتە ئالدىرىماي ئويلىنىڭ. بار ئىكەن، تەنقىد قىلغۇچىغا رەھمەت ئېيتىڭ ۋە تۇزىتىشكە تىرىشىڭ. تەنقىد سىزگە كۆيۈنۈشنى، سىزنىڭ ئاجىزلىقىڭىزنى ئۆزگەرتىپ كامىل ئىنسان بولۇشىڭىزنى مەقسەت قىلىدۇ. سىزگە يامانلىق تىلىگۈچى بەلكىم سىزنى تەنقىد قىلىپمۇ يۈرمەس، بەلكى كەينىڭىزدىن سۆز - چۆچەك تاپار، سىزنى ئەل - جامائەت ئالدىدا سېسىتار. سىزگە كۆيۈنگۈچى، سېنى ئاسىرىغۇچى بەندە سىزگە يۇزتۇرانە كەمچىلكلىرىڭىزنى ئېيتىپ بېرىدۇ ۋە سىزنىڭ نۇقسانلاردىن ئامالىنىڭ بارىچە خالىي ئىنسان بولۇڭىزنى تىلەيدۇ. ئۇلارغا رەھمەت دەپ ۋە سەمىمىيلىك بىلەن كەمچىلكلىرىڭىنى تۇزەت. تەنقىد قىلغۇچىغا ھۇرپەيمەڭ، يولسىز تەنقىد بولسا، ئۆزىڭىزنى سەمىمىيلىك بىلەن ئىپادىلىيەلىشىڭىز تامامەن مۇمكىن.

كىنغۇ.

يەنە بىر نۇقتا شۇكى، ئالدىنكىزدىكى يەنى سىزنى تەنقىد قىلغۇچى بىر ئەينەك، سىزنىڭ ئارتۇق - كەم تەرىپىڭىزنى جايىدا كۆرسىتىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن بۇ ئەينەك ئۆزى ساق، پاكىز بولۇشى كېرەك. بىزدە هاياتقا بولغان ئۆلچەم - ئېتىقادى ساغلام ئەمەس كىشىلەرمۇ باشقىلارنى هاراق ئىچمىدىڭ، تاماكا چەكمىدىڭ، قىز بالىلار بىلەن ئېغىز - بۇرۇن يالىشىپ ئويناشمىدىڭ دەپ تەنقىدلەپ، تىللاپ، ئەيىبلەپ كېتىدىغان هاللار ئۈچرايدۇ. مۇنداق ئەخمىقانە تەنقىد ئالدىدا قەددىڭىزنى تىك تۇتۇڭ ۋە سىزمۇ لايىقىدا جاۋاب قايتۇرۇشنى بىلىڭ. هەر قانداق تەنقىدكە سۈكۈت قىلىۋېرىشمۇ ئاقىلانىلىق ئەمەس. بىز توغرا، ئىلمىي تەنقىدكە قول قۇۋۇشتۇرۇپ «مەرهابا» دەيمىز. ئەخمىقانە بىلجىرلاش، ئىلمىيلىكتىن چەتنىگەن سەپسەتىلەرگە چىش - تىرنىقىمىز بىلەن قارشى تۇرىمىز. چىركىن ئىدىيە، سېپىق سەپسەتىلەرنىڭ يامرىشىنى پۈتۈن كۈچىمىز بىلەن توسىمىز. توغرا تەنقىدنى جان دەپ قوبۇل قىلىمىز، ناتوغرا ئەيىبلەشلەر ئالدىدا ئۆز ئىززىتىمىز ۋە هەقىقىمىزنى قوغداشنى بۇرچ دەپ بىلىمىز. مانا بۇ ئىدىيە مەۋقەسى مۇستەقىل ۋە قابىل بىر ئەرنىڭ تەنقىدكە تۇتىدىغان پوزىتسىيىسىدۇر.

تەنقىد ئالدىدا هوشىنى يوقىتىپ، تۇگىشىپ كەتمەسلىك، ئۆزىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىش، هاياتقا، دوستقا سەممىي مۇئامىلە قىلىش ئاقىلانە هاياتلىق پوزىتسىيىسىدۇر.

70. قۇرۇق سۆز - چۆچەكلەرگە ئىرەن قىلماڭ

غەيۋەت، پىتنە - پاسات يېتەرلىك تۆكمە بولغان بىر دەۋردە ياشاۋاتىمىز. بەزىدە ئەپقاچتى گەپلەرنىڭ قايسىسى راست، قايسىسى يالغان ئۇققىلىمۇ بولماي قالىدۇ. شۇڭا، كىشىلىك تۇرمۇش-تا سوغۇققان بولغان تۈزۈك. يەنى ھەر قانداق ئادەم توغرىلىق ھەر قانداق كىشىدىن ھەر قانداق جايدا ئاڭلىغان گەپ - سۆزلەر-گە قۇلاق سالماڭ ۋە سىزمۇ قېتىلىپ جاھانغا پىتنە - پاسات تېرىماڭ. مۇمكىن بولسا كىشىلەرنىڭ ئەيىبى، ئاجىزلىقلىرىنى يېپىڭ، ئۇنى خەلقئالەمگە يايماڭ. رەسۇلىللا: «مېنىڭ ھەر قانداق ئۈممىتىم كەچۈرۈلگۈچىدۇر. ئەمما ئاشكارىلىغۇچىلار كە-چۈرۈلمەيدۇ» دېگەن ھەمدە: «دۇنيادا بەندە بەندىنىڭ ئەيىبىنى ياپسا، ئاللاھ قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ ئەيىبىنى ياپىدۇ» دېگەن. خەيرىيەتكى، كىشىنىڭ ئارقىسىدىن قىلىنىدىغان گەپلەرنىڭ ئە-چىدە ئوبدان گەپ، ياخشى تەرپ ئاز بولىدۇ. شۇڭا ئەڭ ئاقىلانە، ئادىل تاللاش — غەيۋەت - شىكايەتتىن نېرى تۇرۇشتۇر.

شۇنداقلا، بەلكىم سىزنىڭ كەينىڭىزدىنمۇ كىشىلەر ئارىسى-دا تۇرلۇك - تۇمەن گەپ - سۆزلەر، ھەتتا سىزگە توقا - تۆھمەت ئارتىدىغان پىتنە - ئېغۇالارمۇ تارقىلىشى مۇمكىن. خەقنىڭ ئىنساب - دىيانەتنى بىر ياققا قايرىپ قويۇپ شەيتان بىلەن قول تۇتۇشۇپ تۇرۇپ تاپقان، توقۇغان گەپلىرىگە چىچاڭ-

شىپ كەتمەك، باشقىلارنىڭ سۆزلىرى ئۇچۇن قايغۇرۇپمۇ كەتمەك. كىشىلەر ياكى ياماننىڭ ياكى ياخشىنىڭ كەينىدىن گەپ تاپىدۇ. ئاقىل بولسىڭىز، كىشىلەر توقۇغان سۆز - چۆچەكلەردىن ئىبرەت ئېلىڭ ۋە ئۆزۈڭىز ھالدا ئۆز ئىشىڭىز بىلەن مەشغۇل بولۇڭ. سۆز - چۆچەككە بېرىلىپ كېتىش سىزنىڭ قىممەتلىك ۋاقتىڭىز، زېھنىڭىزنى خورىتىۋېتىدۇ. تۇرمۇش نەشانىڭىزنى بۇرۇۋېتىدۇ. سۆز - چۆچەككە قۇلاق سالماي، ئۆز نىشانىڭىز ئۇچۇن كۇرەش قىلىۋېرىڭ. مانا بۇ پىتنە - پاساتقا بېرىلمىغان ئەڭ لايىق جاۋاب ۋە كاتتا ھۇجۇم. كىشىلەرگە ئۆز ئەمەلىيىتىڭىز ئارقىلىق ئۆز پەزىلىتىڭىزدىن ئۇچۇر بېرىڭ. چۇنكى پىتنە - پاساتنى ئۆزىڭىز ئاقلاش ئارقىلىق بېسىقتۇرالمايسىز ھەم ئۆزىڭىزنى ئاقلاشقا ئۇرۇنۇش سىز ھەققىدە تېخىمۇ كۆپ پىتنە - پاساتلارنى پەيدا قىلىدۇ. سىزنى جىلى قىلىپ ئېلىشتۇرۇۋېتىدۇ.

سىرتقا دۇنيادىكى پايدىلىق ئۇچۇر، ئىلىملەرگە سەگەك بولۇش، غەيرەت - شىكايەت، پىتنە - پاسات ئالدىدا گاس - گاچا بولۇۋېلىش بىر ئەر ئۇچۇن بەكمۇ ئاقىل تاللاشتۇر.

71. ئايالىڭىز بىلەن ئارازلىشىپ قالسىڭىز

كۈندىلىك تۇرمۇشتا ئەر - خوتۇنلار ئارا ئاز - تولا جېدەل - ماجىرا، توقۇنۇشلارنىڭ بولۇپ تۇرۇشى نورمال ئەھۋال. ھېچقانداق جېدەل - ماجىراسىز ۋە نىزاسىز ئائىلىنى تېپىش مۇمكىن ئەمەس. ئەر - خوتۇنلار ئارىسىدا ئاز - تولا غىژىلدىشىپ قالىدىغان، قاراش ئوخشىماسلىقى سەۋەبىدىن تاكالىلىشىپ قالىدىغان ئىشلاردىن ساقلىنىش تەس بولغانىكەن، ئەر - خوتۇنلىنىڭ ئارىدىكى ئارازلىشىشقا توغرا مۇئامىلە قىلمىقى بەكلا زۆرۈردۇر ۋە جېدەل جەريانىدىكى بەزى ئۇسۇل - چارىلەرگە دىققەت قىلىشى، نىكاھنى، مۇناسىۋەتنى قوغداپ ئارازلىشىشتىن كېيىنكى مۇناسىۋەتنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە ماھىر بولۇشى كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا دىققەت قىلىپ قويغانلىڭ زىيىنى يوق.

1. ئارازلىشىش جەريانىدا ياكى تاكاللىشىپ قالغاندا ھەرگىزمۇ ئايالىڭىزنىڭ يېغىرنا ياكى غۇرۇرىغا تېگىدىغان گەپ - سۆزلەرنى قىلماڭ. زىددىيەت كىچىككىنە ئىشلاردىكى قاراش ئوخشىماسلىقىدىن باشلىنىشى مۇمكىن. كىچىككىنە زىددىيەتنى بىر - بىرىڭلارنىڭ غۇرۇرى، ئىززەت - نەپسىگە ھۇجۇم قىلىدىغان نەيزە - قىلىچقا ئالماشتۇرۇۋالماڭلار.

2. گەپنى زىددىيەتنىڭ ئۆزىگە قارىتىڭ. ھەرگىزمۇ زىددىيەت ياكى ئارازلىشىش بىلەن ئالاقىسى يوق بۇرۇنقى كونا خاماتلىقلارنى

لارنى سورۇپ، ئۇششاق - چۇششەك ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى سۆرەپ قويۇپ جېدەلنى ئۇلغايتماڭ.

3. كاللىڭىز سەگەك ۋاقتىدا تاكاللىشىڭ. ھەرگىزمۇ ھاراق ئىچىپ مەستلىكتە ياكى غەزىپىڭىز قاباپ تۇرغاندا ئايالىڭىز بىلەن جېدەللەشمەڭ. كەيپىياتىڭىزنى، ئۆزىڭىزنى توختىتىۋېلىپ سوغۇققانلىق بىلەن مۇنازىرىلىشىڭ. ئاچچىقىڭىز بېسىلمىسا بىردەم سىرتقا چىقىپ ئايلىنىپ كىرىپ ياكى توختىتىۋېلىپ كەيپىيات تۇراقلاشقاندا، ئاندىن جېدەللەشسىڭىزمۇ كېچىكمەيسىز.

4. پۇت - قولىڭىزنى ئىشقا سالماڭ. ئايالىنى ئۇرغان، غەزىپىنى، ئاچچىقىنى باسالمىغان ئەرگە خۇدامۇ رەھمەت نەزىرى بىلەن باقمايدۇ. ئۇرۇش، قول تەگكۈزۈش زىددىيەتنى يوغىناتسا يوغىنىتىدۇكى، خوتۇنىڭىزنىڭ قەلبىگە ساقايماس جاراھەت - ئۆچمەنلىك سالسا سالىدۇكى، ئۇنى قايىل قىلىپ ئىتائىتىڭىزگە ئەكىرەلمەيدۇ.

5. نىزالىشىپ قالسىڭىز، خوتۇنىڭىزغا ئۆيىڭىزنى تاشلاپ بېرىپ قېيىداپ چىقىپ كەتمەڭ. ئۆيدىن قېيىداپ چىقىپ كېتىشىڭىز ئۆزىلا ئۇنىڭدا يېتەرلىك كەمچىلىك ۋە ئاجىزلىق بارلىقىنى دەللىلەپ بېرىدۇ. يەنە كېلىپ قېيىداش، ئۆيدىن يامانلاش خوتۇن خەقنىڭ ئىشى.

6. نىزادىن كېيىن خوتۇنىڭىزغا باتناپ يۇرمەڭ. ئەر كىشى تەشەببۇسكارلىقتا ئەرلىك مەردانىلىكىنى نامايان قىلىدۇ. نىزادىن كېيىن خوتۇنىڭىزغا ئاكتىپلىق بىلەن گەپ قىلىڭ ۋە نىزانى پەسەيتىشكە مۇناسىۋەتلىك گەپ - سۆزلەرنى قىلىپ، ئاردىدىكى سوغۇقچىلىقنى ئاز قالدۇرۇڭ. زىددىيەت ئەر - خوتۇنچىلىق

مۇناسىۋەت ۋە نىكاھنىڭ پۈتۈنلەي بەربات بولغانلىقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. زىددىيەت مەلۇم مەسىلىلەردىكى قاراش، ئادەتنىڭ ئوخشىماسلىقىدىن كېلىپ چىقىدۇ. نىكاھنى، ئائىلىنى ساقلاپ قېلىش ھەممىدىن مۇھىم ئىش. شۇڭا، نىزادىن كېيىن قىلىدىغان ئىش قېيىداش، باتناش، بىر - بىرىگە زەھەرخەندە سۆزلەر بىلەن ھۇجۇم قىلىش، بىر - بىرىنىڭ ئەيىبىنى كوچىلاش ئەمەس، بەلكى زىددىيەتنىڭ تۈگۈنىنى تېپىپ چىقىش ۋە ھەر ئىككى تەرەپ ئۆزلىرىدىكى كەمچىلىكلەرنى تېپىپ چىقىپ، كەڭ قورساقلىق بىلەن ئورتاق بىر نۇقتا مەسلەككە كېلىش. نىزادىن كېيىن ھەرگىزمۇ يەنە قارشى تەرەپنىڭ كەمچىلىكىنى تىلغا ئالماڭ. قارشى تەرەپتىن مەسىلە كولاش زىددىيەتنى چوڭقۇرلاشتۇرسا چوڭقۇرلاشتۇرىدۇكى، ھەرگىزمۇ ئاچچىقنى پەسەيتمەيدۇ.

ئەر بولغۇچى زىددىيەت ئالدىدا سوغۇققان، ئەپۇچان بولۇشى كېرەك. تاۋى نازۇكلۇق، قېيىداش، كوت - كوتلۇق ۋە ئورۇنسىز قەھر - غەزەپ ئەرنىڭ نوپۇزىنى تۆكىدىغان، ئائىلە، نىكاھنى ۋەيران قىلىدىغان كۈشەندىدۇر. ھاياتنى، بەختنى چىرىتىدىغان كۈشەندىلەردىن نېرى تۇرۇڭ.

72. ئەنئەنە بىلەن يېڭىلىقنى مۇئاپىق ماسلاشتۇرۇش

ئەنئەنە بىر مىللەت كىشىلىرىنىڭ ئۇزاق مەزگىللىك تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدا شەكىللەندۈرگەن ئادەت ـ قائىدىلىرىنىڭ يىغىندىسى بولۇپ، ئۇ پاراسەت ئاساسىدا ۋە ئۇزاق مەزگىللىك تۇرمۇش ئەمەلىيىتى جەريانىدا سىناقتىن ئۆتكەن تەجرىبە ۋە ئىلىملەر جۇغلانمىسى بولۇپ، ئۇنىڭدا شۇ مىللەتنىڭ مەۋجۇت بولۇق خاسلىقى، مەدەنىيەت قىممىتى ئەڭ روشەن دەرىجىدە ئەكس ئېتىدۇ. ئەنئەنە بىر مىللەتنىڭ مەۋجۇتلۇقى ۋە تەرەققىياتىنىڭ ماددىي ـ مەنىۋى ئاساسىدۇر، ئەنئەنە مىللىي مەۋجۇتلۇقنىڭ ئۇلتېشى.

يېڭىلىق، زامانىۋىلىق بولسا دەۋر، ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇل ـ ۋاستىلىرى، تېخنىكا، سانائەت كۇچلىرىنىڭ يېڭىلىنىشى، مىللەتلەر ئارا ئالاقىنىڭ كۇچىيىشى جەريانىدا شەكىللىنىدىغان مۇئەييەن زامان، ماكان چەكلىمىلىكىگە ئىگە، ئەمما ئەنئەنىگە نىسبەتەن ئاكتىپ يېڭىلاش، تولۇقلاش، ئۆزگەرتىش روللىنى ئويناىدىغان يېڭىچە مەدەنىيەت ئېقىمىدۇر. زامانىۋىلىق ئىنتايىن زور دەرىجىدە دەۋرنىڭ سىياسىي، ئىجتىمائىي تۇزۇلمىسى، تېخنىكا سەۋىيىسى ۋە مىللەتلەرنىڭ ئارىلىشىش دەرىجىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. شۇڭا زامانىۋىلىقتا ئىلغار تەرەپمۇ ناچار تەرەپمۇ بولىدۇ. ئوخشاشلا ئەنئەنىدىمۇ مىللەت ۋە قەۋملەرنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىدىغان، ئۇلارنىڭ قىممىتىنى

نامايان قىلىدىغان تەرىكىبلەرمۇ، شۇنداقلا مىللەتنىڭ، كىشىلەر-نىڭ يېڭى دەۋردىكى يېڭى تۇرمۇش، رىقابەت مۇھىتى ۋە دەرىجە-سىگە پاسسىپ تەسىر كۆرسىتىدىغان ئېلېمېنتلارمۇ بولىدۇ. شۇڭا ئەنئەنە بىلەن زامانىۋىلىققا دۇرۇس مۇئامىلە قىلىش، بىر-نىلا تەكىتلەپ يەنە بىرىنى چەتكە قېقىشقا ھەرگىز بولمايدۇ. ئەنئەنىگىلا ئېسىلىۋېلىپ يېڭىلىققا كۆزىنى يۇمۇپ ئارقىسىنى قىلىۋالمىدىغان، يېڭىچە قاراش، ئېقىم ۋە زامانىۋى مەدەنىيەتتىن ئۆزىنى ئېلىپ قاچىدىغان مەدەنىيەت بېكىنمە ۋە تەرەققىيات ئىقتىدارىنى، باشقا مەدەنىيەت كۇچلىرىگە تەسىر كۆرسىتىش ھاياتىي كۇچىنى يوقاتقان پالەچ مەدەنىيەتكە ئايلىنىپ قالمىدۇ. يېڭىلىققىلا ئىنتىلىپ ئەنئەنىنى تەرك ئېتىش، ئاتا ـ بوۋىلىرى-نىڭ بارلىق گۇزەل ئەخلاقى، ئىلمىي، پەننىي دەۋەت ـ رىغبەت، ھېكمەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى جاھاننىڭ كەينىدە قالغان ئەسكى ـ لاقا ـ لۇقا قاتاردا كۆزدىن سېلىۋېتىش بولسا، شۇ قەۋم كىشىلىرىنىڭ ئادەت ـ قاراشلىرىنى بىلىشسىز، قارىغۇ، مەۋقە-سىز، ئۆلچەمسىز قىلىۋېتىدۇ. بۇنداق مەدەنىيەت يىلتىزى يوق دەرەخكە، چەپ ـ چۆرىسى يوق قومۇش كەپىگە ۋە تاۋۇس ئەللە-ينىگىلا ئوخشايدۇ. ئۇلار قارىماققا رەڭگارەڭ، چىرايلىق، سىپايە كۆرۈنىدۇ. ئەمەلىيەتتە مەنىسىز، قۇپقۇرۇق، يالغان، بىمەنە ۋە تېگى ـ تەكتىدىن رەزگى ئالدامچىلىققا ئايلىنىپ كېتىدۇ. پەقەت ئەنئەنە ئۆزىدىكى سەرخىل ھاياتى كۇچلەرنى ساقلاپ قېلىپ دەۋر، تېخنىكا، سانائەت، مۇھىتتىكى پايدىلىق ئېلېمېنتلارنى ئاكتىپ ئۆزلەشتۇرۇپ قوبۇل قىلىپ، زامانىنىڭ مەسىلە ـ مەپكۇرلىرىغا قارىتا لايىقىدا ئىنكاس قايتۇرالىغىدا ۋە ئەسلى گۇزەل مەۋقە-سىدىن تېپىپ كەتمىگەندىلا مىللەتنىڭ مەۋجۇتلۇقى، قىممىتى ھەقىقىي مەنىدىكى ساغلام تەرەققىيات، يۇكسىلىشكە قاراپ تەرەق-

قىي قىلالايدۇ. بولمىسا، ئەنئەنە بىلەن يېڭىلىق ئۆزلىرىدىكى ئەشەددىي جاھىللىق ۋە كۆرەڭ مەغرۇرلۇق بىلەن بىر - بىرىنى رەت قىلىپلا يۈرۈپ تېخىمۇ چوڭ مەنىۋى بۇلغىنىش، كىشىلەر ئارا ھاڭ پەيدا بولۇش، بىر - بىرىنى چۈشەنمەسلىك ۋە كېلىشىلمەسلىكتەك مەرەز ئادەتلەرگە تەرەققىي قىلىپ، تېخىمۇ بىمەنە، ئاجىز، خاسلىقى يوق ئەبجەش مەدەنىيەتلەر ئارىلاشمىسىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. مەدەنىيەتتىكى ئەبجەشلىك ئىنتايىن خەتەرلىك ھالدۇر. قېچىرنىڭ پەخىرلەنگۈدەك ئەجدادى ئۇمىدلەنگۈدەك ئەۋلادى يوق. ئەبجەش، ئارىلاشما مەدەنىيەتمۇ قېچىرنىڭ ھالىدىن ھېچ پەرقلەنمەيدۇ.

بۇرادەر، ئەنئەنە بىلەن يېڭىلىق مەسىلىسىدە ھوشيار بولۇڭ ۋە ئىنتايىن ئاقىل تاللاش كېلىپ بېرىڭ. ئەنئەنىۋي ئۆرپ - ئادەت، مەدەنىيەتكە ئائىت نەرسىلەرنى ۋە قاراش - ئادەتلەرنى ئالدىراپ چەتكە قاقماڭ. ئۇلار سىزنىڭ ئەجدادلىرىڭىز يەكۈنلىگەن، جۇغلاپ توپلىغان ۋە سىزگىچە نەچچە ئەۋلاد، داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن ئىنتايىن قىممەتلىك بىباھا بايلىق، مىراس. ئەجدادلىرىڭىز باشلىغان يول، ئاچقان بوزنى تاشلىمايسىز. بەلكىم ئۇ نەرسىلەر ئىچىدىكى بەزى ئادەتلەر قارىماققا بەكلا مۇتەئەسسىپلىك، قالاقلىق كۆرۈنۈشى مۇمكىن. ئەمما جەمئىيەتنىڭ ئومۇمىي تەڭپۇڭلۇقى، مىللىي ئەنئەننىڭ بىر پۈتۈنلۈكى ۋە خاسلىقى نۇقتىسىدىن قارىسىڭىز، ئاشۇ كونا، قالاق، چاكىنا كۆرۈنگەن ئادەتلەرنىڭ ئىچىدە چاقناپ ياتقان بىباھا ھېكمەت دۇردانىلىرىنى بايقاپ يېتەلەيسىز. «سىلەر پىششىق ئىگىرگەن يېپىنى چۈۋۈپ، پارچە - پارچە قىلىۋەتكەن خوتۇنەڭ بولماڭلار» (سۈرە «نەھل» 92 - ئايەت). ئەمما ئەنئەننىنى ياقىلايمەن دەپلا زامانىنىڭ ئىلمىي تەرەققىيات قانۇنىيىتىگە خىلاپ كەلمەيدىغان بەزى ئادەتلەرگە ئې-

سىلىۋالماڭ ۋە تۇرمۇشىمىزغا سىڭىپ كىرگەن بەزى تېنىنكد-
ۇى، زامانىۋى ئىمكانىيەتلەرنى قارىقۇيۇق چەتكە قاقماڭ. بىزنىڭ
ساددا ئادەملەر ئەنئەنىنى كۆپىنچە دوپپا، ياغلىق، كىيىم -
كېچەكتىنلا ئىزدەشكە ئامراق. ئەمما ئەنئەنە نوقۇل كىيىمدىلا
ئەمەس، بەلكى كىيىم - كېچەك، يېمەك - ئىچىمەك،
ئىدىيە - ئەخلاق، تۇرمۇش مىزانى، كىشىلەر ئارا ئالاقە...
قاتارلىق ئىنتايىن چوڭ مەنە، مەزمۇن شەكىللەرگە بېرىپ تاقد-
لىدۇ. دوپپا كىيىۋېلىپلا مەن ئەنئەنىنى نامايان قىلغۇچى دەپ
داۋراڭ سېلىش بەكلا ئاددىي تەنتەكلىكتۇر. شۇنداقلا گالىستۇك-
نى قاملاشتۇرۇپ تاقاپ بۇزۇقچىلىقنى بولۇشچە قىلىشمۇ،
ئاتا - بوۋىسىنى تىللاپ سېستىش، جەددى - جەمەتى داۋاملاش-
تۇرۇپ كەلگەن تىلدىكى، دىلدىكى، دىندىكى، گىنىدىكى بارلىق
ئادەتلەرگە ئۆكتە قوپۇشمۇ زامانىۋىلىق ئەمەستۇر.

بىزدە گۈزەل ئەخلاقىي ئادەتلەر ۋە پەلسەپىگە، ھاياتىي كۇچ-
كە باي ئىدىيە - قاراشلار خېلىلا يېتەرلىك بار. ئەمما بىزدە
پەن روھى، سودا - سانائەت، تېخنىكا يېڭىلاش ئېڭى، تەبىئىي،
ئىجتىمائىي پەنلەردىكى يىرىك تەتقىقات مېتودى، پۇل، ئىقتىساد
قارىشى جەھەتتە يېتەرسىزلىك خېلىلا ئېغىر. بىزدە مۇستەھكەم
ئائىلە، ئائىلە قارىشى بار، كەمچىلى ئائىلە سايمانلىرى، ئۆي
ئەسلىھەلىرى. بىزدە ئىنتايىن كەم تېپىلىدىغان گۈزەل تەن ۋە
جىسمانىي قۇرۇلما بار، يېڭى زامانىدا تولۇقلايدىغىنىمىز قاشىنى
چەكتۇرۇش، چاچنى كەستۇرۇش، يوتا - پاچاقنى ئاچتۇرۇش،
زىننەت - ئەۋرەتلەرنىڭ ئىززەت - قىممىتىنى يەرگە ئۇرۇش
ئەمەس، بەلكى گۈزەللىكنى قانداق ساقلاش، ئارتۇقچىلىقنى مە-
دەنىيەتنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن قانداق خىزمەت قىلدۇرۇش مە-
سىلىسىدۇر. بىزدە تەڭداشسىز يېمەك - ئىچمەك مەدەنىيىتى

بار، يېڭى زاماندا بىزنىڭ قىلىدىغىنىمىز ئۇنى باشقا مىللەتلەر-
نىڭ لازىغا، ئاچچىقسۇ ۋە خىمىيىۋى تەركىبلەر قوشۇلغان تەم
تەڭشىگۈچىلىرىگە مىلەپ خاسلىقىنى، تەم - تۇسىنى يوقىتىۋەت-
مەستىن، ئۇنى تېخىمۇ مەززىلىك ھالدا پىشۇرۇش، ساقلاش،
ئوراپ قاچىلاش، توشۇش، تېخنىكىۋى ئۇسۇلدا جايىدا بىر تەرەپ
قىلىش مەسىلىلىرىنى ھەل قىلىشتۇر. بىزدە ئۆزىمىزگە خاس،
تەن - ئەزايىمىزغا ۋە ھۇنەر - سەنئىتىمىزگە ماسلاشقان بىباھا
كىيىم - كېچەك مەدەنىيىتى بار، يېڭىلىق، تېخنىكا ئىنقىلابى
شارائىتىدا بىزنىڭ قىلىدىغىنىمىز تەنىمۇ، روھىمۇ قىمىنايدە-
غان، كىشىلەرنىڭ ئەۋرەتلىرى ۋە زىننەتلىرىنى كۆز - كۆز
قىلىش مەقسىتىدىلا تېكلىگەن، گۈزەللىك، ئىستېتىك ئۆلچىمە-
نىڭ تايىنى يوق، بىزنىڭ مەدەنىيىتىمىز، ئەخلاق، قىممەت
قاراشلىرىمىز بىلەن ماس كەلمەيدىغان لايىھىلىگۈچىلەر لايىھە-
لەپ، تېكىپ، بازارغا سالغان تار، كالتە، قىسقا، نېپىز،
تېكىلىشىدە گۈزەللىككە يات‌ىدىغان لايىھە سەنئىتىدىن ئەسەرمۇ
يوق لاتا - پۈتلار دۇنياسىغا دۇم چۈشۈش ئەمەس، بەلكى توقۇ-
مىچىلىق سەنئىتىمىزنى زامانىۋىي تېخنىكا بىلەن بىرلەشتۈرگەن
ئاساستا كىشىلىرىمىزنىڭ تەن قۇرۇلما ئالاھىدىلىكى، سەنئەت،
گۈزەللىك قارىشى، ياسىنىش ئادىتى سىڭگەن، ھەربىرىتكە، ئە-
دەپكە، نەسەبكە ماسلاشقان كىيىم - كېچەك مەدەنىيىتىنى بەرپا
قىلىشتىن ئىبارەت. بىزدە ئىنتايىن گۈزەل ئەخلاق ئۆلچەملىرى
بار، يېڭى دەۋرنىڭ ئارىلاشما مەدەنىيەتلەر كەلكۈندە بىزنىڭ
قىلىدىغىنىمىز جان - جەھلىمىز بىلەن ئەخلاق، ئەدەپ، ھايا،
نومۇس، ئادىمىيلىك خىسلەتلىرىنى قوغداش، ئومۇملاشتۇرۇش-
تۇر. بىزنىڭ قىلىدىغىنىمىز ئەخلاقنى ھاقارەتلەش ئەمەس، ئۆل-
چەمسىز، مىزانسىز تۇرمۇش شەكلىنى تەرغىپ قىلىشمۇ ئە-

مەس؛ نىكاھسىز مۇھەببەت ۋە ئالاقىنى قوللاش، قوغداش ئە-
مەس؛ نوقۇل ئەركىنلىكىنىلا تەكىتلەپ كىشىلەر جەزمەن رىئايە
قىلىدىغان مۇقەددەس ئەقىدە، قانۇن - نىزاملارنى دەسسەپ -
چەيلەش ئەمەس، بەلكى ئەقىدە - ئەخلاق ئاساسىدا زامانىۋى
تېخنىكا ۋە ھۇنەر - سەنئەت سانائىتىدىن پايدىلىنىپ، كىشىلە-
رىمىزنىڭ ماددىي - مەنىۋى ساپاسىنى ئۆستۈرۈش، تۇرمۇش
سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، مەدەنىيەتنىڭ خاسلىقىنى گەۋدە-
لەندۈرۈپ ئاكتىپ تەسىر كۆرسىتىش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈش،
مەدەنىيەتتە ئۆز - ئۆزىنى قوغدىيالايدىغان مۇداپىئە سېپى ۋە ھەم
باشقىلارنى قايىل قىلىپ ئەگەشتۈرەلەيدىغان يېتەكچىلىك كۈچى
شەكىللەندۈرۈش. بۇنىڭ ئۈچۈن ھەربىرىمىزنىڭ ئەنئەنىنى يىل-
تىز، تۈۋرۈك، مەنبە قىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭدىكى ئاجىز تەرەپلەرنى
تولۇقلاش، مۇكەممەللەشتۈرۈپ بېيىتىش، زامانىۋىيلىقتىن پاي-
دىلىق ئامىللارنى قوبۇل قىلىپ ئەنئەنىنى كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن
ئورتاق تىرىشىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ. ئەنئەنە بىلەن زامانىۋىي-
لىقنى قارىمۇ قارشى كۈچلەرگە ئايلاندۇرۇپ قويمايلى، ئەنئەنە
زامانىۋىيلىقتىن كۈچ ئالسۇن، زامانىۋىيلىق ئەنئەنىدىن سۇ ئىچە-
سۇن ۋە ئۆزىمىزگە خاس مەدەنىيەت، سالاھىيەت، كىملىك،
خاسلىق بىلەن قەد كۆتۈرسۇن.

مىللىي كىيىم - كېچەكلىرىڭىز بولسۇن، ھەر كۈنى كىيە-
مىسىڭىزمۇ پات - پات كىيىپ قويۇڭ. خەقلەر دوپپا - ياغلىقنى
ماتەم كىيىمى، مۇراسىم كىيىمى دەپلا قالمىسۇن. ئۇ نادانلىق-
نىڭ، كونىلىقنىڭ بەلگىسى ئەمەس، تويدا ياكى ئۆلۈم - يېتىم-
دىلا كىيىدىغان قارىلىقمۇ ئەمەس، بەلكى سىزنىڭ مىللىي ئۇس-
تىنىڭىز. ئۇنى كىيىپ تۇرۇشنى ئۇنتۇپ قالماڭ. ئەنئەنىۋي
ھېيىت - بايراملارنى داغدۇغىلىق تەبرىكلەڭ. يات مىللەت -

قەۋملەرنىڭ بايراملىرىنى بولۇشىغا تەبرىكلەپ، ئۆزىڭىزنىڭ ئەڭ-ئەنسۈى، مىللىي ئايەملىرىدە شۇمشىيىپ تۇرۇۋاتسىڭىز بۇ سىز-نىڭ مىللىي ئىخلاسىڭىزنىڭ تولىمۇ سۈسلۇقىدىن دېرەك بېرە-دۇ. تىلىڭىزنى قەدىرلەڭ، ئۇنىڭ ساپلىقىنى قوغداڭ ۋە ئۇنى كەلگۈسى ئەۋلادلارغا ساق، ساپ يەتكۈزۈپ بېرىش ئۈچۈن پۈتۈن كۈچىڭىز بىلەن تىرىشىڭ. مەيلى خەنزۇچە مەكتەپتە ئوقۇغان بولۇڭ ياكى يات تىللارنىڭ ئىخلاسمەن ئەگەشكۈچىسى بولۇڭ، ئانا تىل سىزنىڭ كۆزىڭىز، ئۆيىڭىز، سۆزىڭىزدۇر. يات تىللار پەقەت كۆزەينەك، دېرىزىدۇر. كۆزەينەكنى دەپ كۆزىڭىزنى، دېرىزە - كۆزنەكنى دەپ ئۆيىڭىزنى ۋەيران قىلىۋەتمەڭ، بەلكى ئانا تىلىڭىزنى پۇختا بىلىش ئاساسىدا باشقا تىللاردا ئەركىن ئالاقە قىلىدىغان سەۋىيىنى ھازىرلاڭ. ئەجدادلىرىڭىزنىڭ تارىخ - شە-جەرىسىنى، ئۇلۇغلىرىمىزنىڭ تەرجىمھالىنى ۋە ئۆز تەۋەيىڭىز-دىكى مىللىي خاسلىقنى گەۋدىلەندۇرگۈچى داڭلىق ئورۇن، يەر، شەخسلەرنى بىلىڭ. مۇقام ئاڭلاڭ، خەلق ناخشىلىرىدىن ھۇزۇر-لىنىپ قويۇڭ. شۇنداقلا دۇنياۋى مەدەنىيەت ئېقىملىرى نەدىن نەگە كېتىۋاتىدۇ، بىزنىڭ مەدەنىيىتىمىزگە پايدىلىق قانداق تېخ-نىكا ۋە ئۇچۇرلار بار، دىققەت قىلىپ قويۇشنى ئۆگىنىۋېلىڭ. يەنى ئەنئەنە دەپ ئىشىكنى چىڭ تاقىۋالماڭ ھەمدە يېڭىلىق، زامانىۋىلىق دەپ ئىشىكنى، ئىدىيىنى ھەممىلا نەرسىگە ئېچىپ بېرىۋەرمەڭ... ساغلام تەرەققىيات تاللاش - شاللاشنىڭ تۈپ مەقسىتى بولسۇن!

73. ئايالىڭىزدىكى ئۆزگىرىشلەرگە دىققەت قىلىپ قويۇڭ

ئەر ـ خوتۇن بىر ئائىلىدە ياشىغان بىلەن ۋاقىتتىنكۇ ئۇزىرد-ىشغا ئەگىشىپ تۇرمۇشتا بىر تەرەپ قىلىدىغان ئىشلار كۆپىيىدۇ ۋە ئەر بىلەن ئايال ئوتتۇرىسىدىكى دەسلەپكى ھېسسىيات، ئالاقە، كۆيۈنۈش قىزغىنلىق تەدرىجىي سۇسلىشىپ بىر ـ بىرىنىڭ ھالى ـ ئەھۋالىنى بۇرۇنقىدەك سۇرۇشتۇرۇپ كەتمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. گەرچە بۇ بىر نورمال ئەھۋال بولسىمۇ، لېكىن ئەر ـ ئاياللار يەنىلا بىر ـ بىرىنىڭ پسىخىك، فىزىئولوگىيىلىك ئۆزگىرىشلىرى، ئوي ـ خىياللىرىغا دىققەت قىلىپ تۇرغىنى تۇزۇك.

ئەرلەرگە نىسبەتەن ئايالىنىڭ ھالىغا يېتىش، ئايالىغا كۆڭۈل بۆلۈش ئەقەللىي مەجبۇرىيەت جۇملىسىدىندۇر. مەسئۇلىيەتچان ئەرلەر خوتۇنىغا كۆڭۈل بۆلۈش، ئۇنىڭدىكى پسىخىك، فىزىئولوگىيىلىك ئۆزگىرىشلەرنى بايقاش ۋە لايىقىدا ھالىغا يېتىش ئارقىلىق خوتۇنىنىڭ تېخىمۇ چوڭقۇر ھۆرمىتىگە، مۇھەببىتىگە ئېرىشەلەيدۇ ۋە خوتۇنىنى گەپ ـ سۆزسىز ئىتائىتىگە ئەكىرەلەيدۇ. خوتۇنى بىلەن كارى بولمايدىغان، خوتۇنىنىڭ ئىنتىلىشى، قىزىقىشى، ھەۋىسى، ئېھتىياجى بىلەن قىلچە كارى بولمايدىغان ئەرلەر ئۆز ئىدىيىسى ۋە مەپكۇرىسىنى خوتۇنىغا زورلۇق بىلەن تاڭىدۇ ـ دە، خوتۇنىنىڭ نارازىلىقىنى قوزغاپ قويىدۇ ياكى خوتۇنى بىلەن كارى يوق ھالدا تاشلىۋېتىپ، خوتۇنىنىڭ مېھىر-

گه، سۆيۇشكه، ئاسراشقا تەشنا قەلبىنى قاغجىرىتىۋېتىدۇ ـ دە، خوتۇنى ئۆزىگه لازىم كۆيۈم ـ سۆيۈمنى تاشقى دۇنيادىن، كوت ـ كوت خوتۇنلارنىڭ پىتنه ـ پاساتقا تولغان غەيۋەت ـ شىكايەت سورۇنلىرىدىن، هاراق ـ شارابتىن ئىزدەشكه چۈشىدۇ. هەتتا تالاغا قاراپ قالىدۇ، بۇزۇلىدۇ. ئۆز ئېرىدىن كۆڭلى سۇ ئىچكەن خوتۇنلار هەرگىزمۇ يەنه بىر ئەرگه كۆڭۈل بەرمەيدۇ، ئۆز ئېرىگه تولۇپ ـ تاشقان هۆرمەت، قايىللىقى بار ئاياللار يەنه بىر ئەر هەر قانچه قالتىس، مۇكەممەل، جەلپ قىلارلىق بولسىمۇ، ئۆز ئېرىگه بولغان ساداقىتىدىن، نىكاهقا بولغان مەسئۇلىيىتىدىن تانمايدۇ.

بۇرادەر، خوتۇنىڭىز نېمىگه ئېهتىياجلىق، كۆڭۈل بۆلۈپ قويۇڭ. هەربىر ئىنسانىنىڭ يېشى چوڭايغانسېرى ياقتۇرىدىغان، ئۆز جورىسىدىن كۆتىدىغان نەرسىلىرىمۇ ئۆزگىرىپ بارىدۇ. 30 ياشلىق ئاياللغا 18 ياشلىق قىزچاقتا تۇنقان مۇئامىلىنى قىلسىڭىز ئۇنىڭ غىدىقى كېلىشى تەبىئىي. ئاياللىڭىزدىكى مەجەز، كەيپىيات، هەۋەس ئۆزگىرىشلىرىگه دىققەت قىلىڭ ۋە ئۇنىڭغا شۇ بويىچه مۇئامىله قىلىڭ. ئاياللىڭىزنىڭ دەردى ـ هالىنى ئاڭلاڭ. ئېچى پۇشۇپ قالغان بولسا كۆڭلىنى ئاچىدىغان ئىشلارنى پىلانلاپ، ئۇنىڭغا ئەر، ئائىلىنىڭ مېهرىنى هېس قىلدۇرۇڭ. خوتۇن كىشى ئۆز ئېرىنى هەقىقىي يۆلەك، تايانچ هېس قىلىشى كېرەك. يەنى ئەر كىشى ئۆز خوتۇنىغا ئۆزىنىڭ ئۇنىڭ تۇرمۇشىدا كەم بولسا ئەسلا بولمايدىغانلىقىنى، ئەرنىڭ خوتۇنىغا نىسبەتەن خۇشلۇق، بەخت، خاتىرجەملىكتىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ئەمەلىيەتته هېس قىلدۇرۇشى كېرەك. خوتۇن كىشى ئۆزىنىڭ هەربىر هەرىكىتىنىڭ ئەرنىڭ نەزىرى، كۆيۈنۈشى ئاستىدا ئىكەنلىكىنى هېس قىلالىسا، ئۆز ئېرىگه سادىقلىق بىلەن ئەگىشىدۇ.

74. تۇرمۇشىڭىزغا باشقىلار چېپىلىۋالمىسۇن

ئەر ـ ئاياللارنىڭ تۇرمۇشى ئىككىيلەننىڭ قانۇنىي نىكاھـ لىق مۇناسىۋىتى بولۇپ، ئۇ ئەڭ ئالدى بىلەن ئەر ـ ئايالنىڭ خۇسۇسىي ئىشىدۇر. شۇڭا، ئەر ـ ئاياللارنىڭ تۇرمۇشىغا زۆرۈر تېپىلمىغاندا ئارىلىشىش، بولۇپمۇ ياخشى نىيەت بىلەن ئەمەس ئەرزىمەس، ئەھمىيەتسىز ئىشلار ئۈچۈن ئارىلىشىپ، قول تىقىپ يۈرۈش ئەخلاقسىزلىق ۋە قانۇنسىزلىقتۇر.

تۇرمۇشىڭىزغا باشقىلارنىڭ سوغۇق قولى، يامان نىيىتىنى ئارىلاشتۇرماڭ. خوتۇنىڭىز بىلەن سىزنىڭ ئارىڭىزدىكى خۇسۇـ سىي ئىشلارنى يەنە بىراۋغا سۆزلەپ يۈرمەڭ ھەمدە ئايالىڭىزنىڭ باشقىلارغا سۆزلەپ يۈرۈشىنىمۇ توسۇڭ. ئائىلىگە مەنسۇپ سىر ـ ئەسرارلارنىڭ سىرتقا چىقمىغىنى تۇزۇك.

ئائىلىڭىزگە مەنسۇپ خۇسۇسىي تۇرۇشىڭىزغا يەنە بىرىنىڭ ئارىلىشىشىنى ئامالىنىڭ بارىچە توسۇڭ. بىزدە كۆپىنچە ھاللاردا ئاتا ـ ئانىلار پەرزەنتلەرنىڭ تۇرمۇشىغا ئارىلىشىۋالمىدىغان ياكى ئاچا ـ سىڭىل، ئاكا ـ ئۇكا، دوست ـ بۇرادەرلەر ئائىلە ئىشلىرىغا باش قاتۇرۇپ، ئىككىيلەننىڭ تۇرمۇشىغا ئىچكىرىلەپ كىرىدىغان ئىشلار ئۇچراپ تۇرىدۇ. مەيلى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، باشقىلارنىڭ ئۆز مەۋقەسىنى ۋە دۇنيا قارىشىنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ يەنە بىراۋنىڭ تۇرمۇشىنى كونترول قىلـ ـشى ھامان كۆڭۈلسىزلىك ۋە ئاغرىنىش پەيدا قىلماي قالمايدۇ. توغرا، ئاتا ـ ئانىلار ياكى قېرىنداشلار بولسۇن، ھامان ياخشى

نىيەت بىلەن ئارىغا قىسىلىشى مۇمكىن. ئەمما بىرەيلەننىڭ تۇر-مۇشقا قىسىلىپ كىرىشى يەنە بىر تەرەپتە ھودۇقۇش، تەمتىرەش، بىزارلىق، نارازىلىق كەيپىياتى ئويغىتىپ قويىدۇ - دە، يېقىن ھۆرمەتلىك كىشىلەر ئارىسىدىمۇ ئارازلىشىش پەيدا بولۇپ قالىدۇ.

خوتۇنۇم ئازادە ھەربىكەت ۋە پىلان قىلسۇن، مەنمۇ ئۆز ئائىلەمنىڭ ئىشلىرىنى ئۆزۈم لايىقىدا ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۆزۈمنىڭ خاس تىنچ - ئامان تۇرمۇش كەچۈرەيلى دەيدىكەنسىز، ئۆز ئىشلىرىڭىزنى ئۆزىڭىز پىلانلىق ئاساستا لايىقىدا ئورۇنلاشتۇرۇڭ. يېقىن تۇغقانلىرىڭىز ئارىلاشقان تەقدىردىمۇ ئۇلارنىڭ پىكىر - تەكلىپ، تەشەببۇسلىرىنى سىلىق رەت قىلىڭ. بۇ ھال بىرەر قېتىم داۋاملاشسا، ئۇلار قايتا سىزنىڭ تۇرمۇشىڭىزغا پۇت تىقماسلىقى مۇمكىن. ئەگەردە ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ گەپ قىلمىسىڭىز، گەپ - سۆزسىزكى ھامان بىر كۈنى ئائىلىڭىزدە توقۇنۇش كۆرۈلۈشى مۇمكىن. توقۇنۇشتىن خالىي، ئەر - خوتۇننىڭ ئۆز تاللىشى بويىچە خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرەي دەيدىكەنسىز، تۇرمۇشىڭىزغا باشقىلارنىڭ ئەقىل، كۆرسەتمە پىلانلىرىنى دەستەك قىلماڭ. ئىككىيلەننىڭ ئىشىنى ئىككىيلەن پىلانلاش، ئورۇنلاشتۇرۇشقا يېتەرلىك ۋە ھوقۇقلۇق. ئەر - خوتۇنلۇق ئىمتىيازىڭلار ۋە ئائىلە پىلانىڭلارنى باشقىلارنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويماڭلار.

75. خىزمەتلا بىردىنبىر دۇنيا ئەمەس

ئەر كىشى خىزمەت، كەسىپ، سودا ـ تىجارەتنى مۇھىم دەپ بىلىدۇ. بۇ قىل سىغمايدىغان ھەقىقەت. ئەگەر بىر ئەر كەسىپنى مۇھىم دەپ بىلمىسە ئۇنىڭ ئائىلە، خوتۇن، بالا ۋە جەمئىيەتتىكى تۇرلۇك ـ تۇمەن مۇناسىۋەتلەرنى جايىدا ھەل قىلىپ كېتەلمىشى ناتايىن. شۇڭا ئەرلەرنىڭ كەسىپچان بولغىنى ياخشى. ئەمما خىزمەتتىن، كەسىپتىن بۆلەك ھېچنەرسىسى بەلەن كارى بولماسلىق، تاشقى دۇنيانى ئۇنتۇپ قېلىشمۇ ياخشى ئەمەس.

بىز كىشىلىك دۇنيادا خىزمەتتىن تاشقىرى يەنە ئائىلە مۇناسىۋىتى، قوشنىدارچىلىق، ئادەمگەرچىلىك، ئاغىنىدارچىلىق، سودا ـ سېتىق... قاتارلىق نۇرغۇن ئالاقە مۇناسىۋەتلىرىگە دۇچ كېلىمىز. خىزمەتتىلا بىلىپ ئائىلىنى قانداق تۇتۇش، خوتۇننىڭ كۆڭلىنى قانداق ئېلىش، نىكاھ مۇناسىۋىتىدىكى ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش، پەرزەنتىنى قانداق تەربىيىلەش، ئائىلە ئىقتىسادىنى قانداق باشقۇرۇش، كىشىلەر ئارا قانداق ئالاقە قىلىش، قوشنىلار بىلەن قانداق ئېپ ئۆتۈش... قاتارلىق مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشنى بىلمىسەك ئىدارە-دە مۇنەۋۋەر خىزمەتچى بولغان بىلەن ئائىلىدە لايىقەتسىز ئەر، مەسئۇلىيەتسىز دادا، جەمئىيەتتە تۇزۇك كارغا كەلمەس بار بىلەن

يوقنىڭ ئارىسىدىكى قەدىرسىز ئادەمگە ئايلىنىپ قالمىز. بىزدە مۇنەۋۋەر ياللانمىلار خېلى كۆپ. كۆپىنچىمىز ئىدارىنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇلگىلىك تۇزۇم ئىجراچىلىرى، ئەمما باشلىق باشقۇرمايدىغان، تۇزۇم ھەيدىمەيدىغان نۇرغۇن ئەقەللىي ئىنسانىي پرىنسىپاللىق مەسىلىلەردە نېمە قىلىشنى بىلمەي گاڭگىراپ قالىدىغانلار ئازمىزدا ئاز ئەمەس. ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان قىزغىمۇ راۋرۇس ئىككى ئېغىز گەپ قىلالماي تىل چاينىپ دۇدۇقلايدىغان يېگىتلىرىمىز، كىشىلەر بىلەن تەبىئىي يوسۇندا پاراكۇلىشالمايدىغان، ساپلا كىتابىي گەپلەرنى تولا قىلىپ كىشىنى بىزار قىلىدىغان، تۇرمۇشقا كىتابتىكى بويىچە نەزەرىيەۋى تەپەككۇر، ھېسسىي خام ـ خىيال بىلەن مۇئامىلە قىلىدىغان، قاملاشتۇرۇپ سۆزلەشنى قىلالمايدىغان، قوشنىلارغا ئۇيغۇرچە سالام قىلىشنىمۇ بىلمەيدىغان، ئەقەللىي سورۇن ـ مۇراسىم ئەدەپ ـ قائىدىلىرىنى ئۇقمايدىغان زىيالىي، سەركىلىرىمىز، ئەركەكلىرىمىز ئاز ئەمەس.

بۇرادەر، خىزمەتلا، كەسىپلا، كىتابلا بىردىنبىر دۇنيا ئەمەس. ئاللا يارانقان ئىككى كىتابنىڭ بىرى تەبىئەت، يەنى ئادەملەر ۋە يوسۇنلار تولغان دۇنيا. تۇرمۇش كاتتا كىتاب، تەڭداشسىز مەكتەپتۇر. ئائىلىنى قانداق باشقۇرۇش، كىشىلەر بىلەن قانداق ئالاقە قىلىش، بالىلىرىڭنى قانداق تەربىيىلەش، سودا ـ سېتىقنى قانداق قىلىش دېگەندەك كۈندىلىك تۇرمۇشىڭىز بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك ماھارەت تەلەپ قىلىدىغان ئىشلارنى ئۆگىنىمىز. كىشىلەر بىلەن ئارىلىشىمىز. بازار چۆرگىلەيمىز. تۇرمۇشنى چۈشىنىمىز، قوشنىلىرىڭىز بىلەن بېرىش ـ كېلىش قە-

لىك. خىزمەت تۇرمۇشنىڭ ئاران ـ ئارانلا بىر قىسمى. سولاڭ-
غان قۇش، دۇم يېتىۋالغان قۇمچاقتەك كۇن ئۆتكۈزمەي، خىز-
مەتتىن بوشىغان چاغلىرىڭدا ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ كەڭ قاي-
نىمىغا ئازادە كىرىڭ. تۇرمۇشنىڭ رەڭگارەڭ، قاينام ـ تاشقىن-
لىقى روھىڭىزنى بېيىتىپ، كۆچىڭىزنى ئۇرغۇتۇپ، تۇرمۇشى-
ڭىزنى تېخىمۇ زور مەنىگە ئىگە قىلىدۇ. خىزمەتنى تېخىمۇ
ئۇنۇملۇك بېجىرىپ، ئائىلىڭىزنى تېخىمۇ بايىاشات قىلالايسىز.

76. ئاياللارغا چاقچاق قىلىشتا دىققەت قىلىڭ

بىز ئەر - ئاياللار ئارىلاش ئىشلەپ - چىشلەيدىغان بىر دەۋردە ياشاۋاتىمىز. بۇ ھال شۇبھىسىزكى، ئەر - ئاياللار ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت ئالاقىنى قۇيۇقلاشتۇرىدۇ. ئەمما، ماس ھالدا ئەر - ئاياللار ئارىسىدىكى ساقلاشقا تېگىشلىك مۇئەييەن ھايا، ئەخلاق پەردىلىرىنى يىرتىدۇ.

بۇرادەر، سىز بەلكىم نۇرغۇن ئاياللار توپى ئىچىدە خىزمەت، ھەربىكەت قىلىدىغانسىز. كۈندىلىك تۇرمۇشىڭىز ئاياللار بىلەن بولغان ئالاقىدىن ئايرىلالماسلىقى مۇمكىن. ئاياللار ئەرلەرگە نىسبەتەن ھامان يات جىنس. توي قىلىپ بولغان ئەرلەرمۇ، بالىلىق، ئائىلىلىك ئەرلەرمۇ ئەخلاق، ئەقىل، ھايا بىلەن ئۆزىنى ۋە ئۆز نەپسىنى يوگەنلەپ، سىلكىشلەپ تۇرمىسا، ئۇ يات ئاياللارغا بولغان يامان نىيەت، يامان ئوي - خىيالدىن ئۆزىنى تارتالمايدۇ. بۇ بىر ئوبيېكتىپ ھادىسە، شۇنداقلا بىر نورمال ئەركەكتە كۆرۈلىدىغان، ئويغىنىدىغان سېزىم. ئەمما ئۇنى كەشەنلەشكە توغرا كېلىدۇ. چۈنكى، ھەربىر جان جۇپتى بىلەن يارىتىلغان. جۇپ بىلەن كۇپايىلىنىش ئادالەت ۋە ئىنساپ جۈملىسىدىندۇر. شۇڭا، بۇگۈنكى زامان ئەرلىرى ئۇچرايدىغان ھېسسىيات بېسىمى ھەر قانداق تارىخى دەۋردىكىدىن كۆپ ئېغىر بولىدۇ. چۈنكى، ئاياللار ئەرلەرگە چاپلىشىپ دېگۈدەك مىدىراپ،

قۇتراپ يۈرىدۇ. ئاياللار يالىڭاچلىنىۋاتىدۇ. ئىززەت — ئەۋرەتلىرىنى ئېچىش، ئوچۇق قويۇشتىن خىجىل بولمايدىغان ھالغا كېلىپ قېلىۋاتىدۇ. شەھۋەت ئوتلىرى كوچىمۇ - كوچا، بىنامۇ - بىنا گۈرۈلدەپ كۆيۈپ تۇرىدۇ. ئەر ئۆيىدىمۇ، تالادىمۇ بىر خىل ھېسسىي قوزغىلىش، شەھۋەت ئويغىنىشىدىن قۇتۇلالماي بېچارىلەرچە قىينىلىدۇ. شەھۋەت ئوتلىرىنىڭ جەمئىيەت ئارا كەڭ يامرىشى ئاقىللارغا زۇلۇم، شەھۋەتخور بەندىلەرگە ھۇزۇردۇر. ئەخلاق يىرتىلىۋاتقان، ھايا سۆكۈلۈۋاتقان، ئاياللار يالىڭاچلىنىۋاتقان مۇشۇنداق بىر دەۋردە ئۆز ئىمان - غۇرۇرىنى ۋە روھىي پاكلىقنى ساقلاشنى بىلىدىغان ئەرلەرنىڭ شاد - خۇرام ياشىمىقى بەس مۇشكۈلدۇر. ئەخلاقسىزلىق يامرىغاندا، ئۆزىنى تۇتۇپ ياشىيالىغان ئەرنىڭ ئەجىر - مۇكاپاتقا مۇشەررەپ بولۇشىدا شۈبھە يوق.

بۇرادەر، ئۆز ئىززەت - نەپسىڭىزنى ساقلاڭ. ھەدىسته: مىسكىن ئىپپەت قوغلىشىدۇ دېيىلىدۇ. سىز بىلەن ئۇچرىشىپ تۇرۇۋاتقان ئاياللار يەنىلا يەنە بىراۋنىڭ ھەققى ھوقۇقىدۇر. ئۇلارغا قالايمىقان چاقچاق قىلماڭ، ئەخلاقتىن چەتنىگەن ھالدا غەيرىي نىيەت - غەرەزدىكى گەپ - سۆزلەرنى قىلماڭ. «بىر مۇسۇلماننىڭ قېنى، ئابرۇيى ۋە مېلى يەنە بىر مۇسۇلمانغا ھارامدۇر» (ھەدىس) ئەرلەر ئاياللارغا چاقچاق قىلىشقا ئامراق كېلىدۇ. ئەمما ئىنتايىن چاتاق يېرى، ئاياللارنىڭ كۆپىنچىسى ئەرلەرنىڭ چاقچىقىنى راست دەپ ئىشىنىپ قالىدۇ - دە، كۆڭلىدە يوق ئوي - خىياللار ئويغىنىپ قالىدۇ. شۇڭا، ئاياللارغا چاقچاق قىلىشتا دىققەت قىلغىنىڭىز تۇزۇك. ئىسلامدا زىنانىڭ تۈرلىرى

ئىچىدە ئېغىز، كۆز... قاتارلىق ئەزالارنىڭ ھارامخورلارچە ھەرد-
كىتىدىنمۇ زىنا شەكىللىنىدىغانلىقى بايان قىلىنغان. يات ئاياللار
ئالدىدا ئېغىزىڭىزنى، كۆزىڭىزنى يۇمۇشنى ئۆگىنىۋېلىڭ. پەي-
غەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى چات ۋە ئىككى جېخىنىڭ ئارىسىنى
ياخشى ساقلىيالىغان بەندىلەرگە خۇش خەۋەر بېرىدىغانلىقىنى
قەيت قىلغان. سىز خۇش خەۋەرگە ئىنتىزارمۇ ياكى لاۋۇلداپ
تۇرغان ئازاب ئوتلىرىغا تەشنا - زارمۇ؟

77. ئۆينى قەبرە ياكى قىبلە قىلىۋالماك

ئەر بىلەن ئايالنىڭ تۇرمۇشى مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا ئىكىكى كىشىلىك دۇنيا. ئەمما كەڭ مەنىدىن ئېيتقاندا، جىمى ئالەمدۇر. چۈنكى ئۇ بەزى ھاللاردا ئىككىيلەننىڭ خۇسۇسىي ئىشى ھېسابلانسا، كۆپ ھاللاردا كەڭ جەمئىيەت بىلەن ئورتاق، باغلانما مۇناسىۋەت ھاسىل قىلىدۇ. بىزنىڭ نۇرغۇن ئائىلىلىرىمىز ئىككى كىشىلىك دۇنيادىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۇنىڭدا ئەر ـ خوتۇن ئىككىيلەننىڭ خۇسۇسىي تۇرمۇشىدىن باشقا ھېچقانداق كەڭ مەنىلىك ئۇچۇر ـ ئىزلارنى تېپىش مۇمكىن ئەمەس. نۇرغۇنلىرىمىز خوتۇننى ئۆزىمىزگە خوتۇن، ئۆيگە ئايال، بالىغا ئانا قىلىش ئۈچۈنلا ئالىمىز. ئەمما ئۇ تۇپ مەنىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، بىر ئەرنىڭ ھاياتى — ئىمانىنىڭ يېرىمىدۇر. تويىنى چوڭ بولۇپ قالغانلىق ئۈچۈنلا قىلىش بىزنىڭ ئىنتايىن نۇرغۇن ئادەملىرىمىزنىڭ نىكاھ قارىشى. شۇنىڭغا ئوخشاشلا نۇرغۇن ئائىلىلىرىمىزدىن ئەر بىلەن خوتۇننىڭ خۇسۇسىي تۇرمۇشى ياكى خىزمەت ئۈچۈرلىرى ياكى تېلېۋىزور، توڭلاتقۇ دېگەندەك سايمانلارنىلا تېپىش مۇمكىن. ۋەھالەنكى، بىزنىڭ ئائىلە قۇرۇشتىكى مەقسىتىمىز نوقۇل شەھۋىتىمىزنى كەڭتاشا قاندۇرىدىغان جۈپ تېپىش ياكى باش تىققۇدەك بىرەر ئۆي تۇتۇۋېلىش ياكى ئۆي بېزەشلا ئەمەس، بەلكى ھاياتلىق ھەققىدىكى ئىزدىنىشلىرىمىزنى

مۇقىم ھەمراھ، تۇرمۇش كاپالىتى بىلەن تەمىنلەش ئارقىلىق تېخىمۇ مەنىلىك ئىش ـ ئەمەللەر بىلەن مەشغۇل بولۇش.

بۇرادەر، ئۆيىڭىزدە تېلېۋىزور، توڭلاتقۇ دېگەندەك سايمان-لاردىن بۆلەك سىزنىڭ غايە ـ نىشانلىرىڭىزنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلەيدىغان نېمە بار؟ ئىشتىن چۈشۈپ كېلىپ نېمە ئىش قىل-سىز؟ يانپاشلاپ يېتىپ تېلېۋىزور كۆرۈش، ئۇخلاش، كېچىلەپ قوغلاپ يۈرۈپ ئىچىش، ئويناش، تېتىقسىز يۇمۇر سۆزلەپ ۋا-لاقلاپ كۈلۈپ ئولتۇرۇشلا بىر ئەرنىڭ تۇرمۇش مەزمۇنى بولۇپ قالسا، بۇنى ئىنتايىن ئېغىر تراگېدىيە دېيىش كېرەك. بۇ يالغۇز بىر ئەرنىڭ ۋاقىت، زېھىن، ھايات تراگېدىيىسىلا ئەمەس، بىر ئايال، پەرزەنت، ئائىلىنىڭ بەخت ـ ئىستىقبال تراگېدىيىسى ۋە مۇشۇنداق ئادەت ئومۇملاشقان بىر قەۋمنىڭ مەۋجۇتلۇق تراگې-دىيىسىگە بېرىپ تاقىلىدۇ. ھاياتىڭىزدا ئۆزىڭىزنى پىدا قىلغۇ-دەك بىرەر ئىدىيە ـ قاراش، كەسىپ ـ قىزىقىش بارمۇ؟ جەمئى-يەتنىڭ قانداق مەسىلىلىرىگە قىزىقسىز ۋە جەمئىيەتتىكى قايسى ياخشى ئىشلاردىن قانچىلىك پەخىرلىنىپ، ئۇنى قانچىلىك دەرد-جىدە، ئەمەلىي قوللىيالايسىز؟ ناچار قىلىقلاردىن يىرگىنىش دەرىجىڭىز ۋە ئۇنى توسۇش، ياخشىلاش ھەققىدىكى قارىشىڭىز قانچىلىك؟ بىر كۇن بىر ئايى، بىر يىلدا بىرەر كىتاب ئوقۇپ باقتىڭىزمۇ؟ ئۆزىڭىزنىڭ تارىخ، مەدەنىيىتىڭىزگە بولغان تونۇ-شىڭىز، بىلىشىڭىز ۋە مۇھەببىتىڭىز قانچىلىك؟ ئايالىڭىز بىلەن ئائىلىدىكى ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلاردىن بۆلەك يەنە نېمە تېمىلاردا پاراڭلىشالايسىز؟ ئايالىڭىزنى قايسى ياخشى يولغا قاد-چىلىك يېتەكلىيەلىدىڭىز؟. بالىلىرىڭىزنى نىشانلىقراق تەربە-

يىلەش ھەققىدە ئاز ـ تولا ئويلىرىڭىز بارمۇ؟ قوشنىلىرىڭىز بىلەن بولغان ئالاقىڭىز قانچىلىك؟...

بىر ئەرنىڭ خوتۇنىغىلا باغلىنىپ، ئۆيگىلا قامىلىپ قېلىشى ئۇنىڭ قىممىتىنى ئىنتايىن پەسلەشتۈرۈپ، ھاياتنى تولىمۇ ئاددىي ۋە پۇچەك قىلىۋېتىدۇ. بىر ئەردە ئۆزىنى بېغىشلىغۇدەك غايە ـ ئېتىقاد ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن توختاۋسىز ئىزدىنىش، كۆرەش قىلىش روھى بولۇش كېرەك. دۇنيادىكى ئەڭ مۇنەۋۋەر ئەرلەرنىڭ ھەممىسى ئۆيدىمۇ، سىرتتىمۇ، ئوڭىدىمۇ، چۈشىدىمۇ ئۆز غايىسى ئۈچۈن تىرىشىپ كۆرەش قىلىپ ئاندىن مۇۋەپپەقىيەت تاجىنى كىيگەنلەردىندۇر. ئوقۇتقۇچى تۇرۇپ ئۆيىڭىزدىن مائا-رىپ ھەققىدىكى ئۈچۈر ھەتتا پۇراقنى تېپىشمۇ بەس مۇشكۈل تۇرسا، سىز تەربىيىلىگەن بالىلاردىن ئىلخۇمار ئادەم ئەمەس، جانباقتى سەپسەتىچى چىقىدۇ. بىر يازغۇچى ئۆزى كېچە ـ كېچە-لەپ يازسا، لېكىن ئۆيىدە بىرەر كىتاب ئىشكاپى ۋە ياكى ئەڭ ئادەتتىكى ئەدەبىيات ئۈچۈرلىرىغا ئائىت كىتابلارمۇ بولمىسا، تاشقى دۇنياغا كۆزىنى چىڭ يۇمۇۋالسا ئۇنىڭدىن ئۆزىنىڭ تار دۇنياسىنىلا سىزىپ بېرىدىغان بىر تەرەپلىمە قاراشتىن بۆلەك دۇنياۋى ئاڭ ـ ئىدىيە ھەرگىز چىقمايدۇ. بىر ئەر ئىدارە ـ خىزمەت ئۈچۈن ۋەزىپە تەرىقىسىدىلا چاپسا، ئەمما ئۆيىدە ئۆز خىزمىتى، كەسپىي دائىرىسىدە ئىزدەنمىسە ياكى ئۇنىڭدىن باشقا ھېچقانداق ئالاھىدە قىزىقىشى بولمىسا ئۇ پۇل، قورساقنىڭ قۇلى ھەم مەدىكىرىدىن باشقا نەرسە بولماي قالىدۇ. ۋەھالەنكى، كۆ-پىنچىمىز ماڭاش ئېلىش ئۈچۈنلا ئىشلەۋاتىمىز، ئۆيگە كېلىپ ئۈخلايمىز، تېلېۋىزور كۆرىمىز، خوتۇنىمىز بىلەن بىللە بولۇ-

ممز. هایاتتکی مەنە، خىزمەتتکی ئەھمىيەت، ياشاشتکی غايە-
لەر بىلەن پەرۋايىمىز پەلەك. مەن دەيمەن، يارالمىش - ياراد-
مىشتکی مۇقەددەس ئىمكان - ئېھسانلارنی ھەلەپكە كۆممەيلى!
بۇرادەر، خوتۇننی قىبلە، ئۆينی قەبرە قىلىۋالماڭ. خوتۇن-
نی ئېلىۋېلىپلا بىر ئوبدان ئىزدىنىشىڭىزنی تاشلاپ قويماڭ. بىر
ئۆيگە كىرىۋېلىپلا بارلىق غايىلىرىڭىزدىن ۋاز كەچمەڭ. مەن شۇ
قەدەر ئىستىقبالللىق ياشلارنىڭ خوتۇن ئېلىپ، بىر ئۆيگە كىرە-
ۋېلىپلا جىمجىت يوقاپ كەتكەنلىكىنى جىق كۆردۇم. مەن توي
قىلغاندىمۇ نۇرغۇن ئادەم ماڭا ھازىرچە توي قىلماسلىقىنى ناھايە-
تى كۆپ تەكلىپ - تەۋسىيە قىلىشتى. خوتۇننى زەنجىرە، ئائە-
لىنى باغلاق دەپ چۈشىنىدىغانلار بىزدە كۆپ بولسا كېرەك.
ۋەھالەنكى، مەن خوتۇننى ھاياتنى پاكىز، ئورۇنسىز ئەندىشە -
بېسىملاردىن خالىي ئۆتۈش ئارقىلىق تۇرمۇشنىڭ پۈتۈنلۈكىنى
كاپالەتلەندۈرۈش ئۈچۈن ئېلىش، ئۆينى خاتىرجەملىك، ماكان
تۇيغۇسىغا ئېرىشىپ تۇرۇپ يۈكسەك پەللىلەرگە ئۇزاش نۇقتىسى
قىلىپ تاللاشنى تەشەببۇس قىلغۇچىلاردىنمەن ھەمدە نىكاھنىڭ
ھاياتلىق ئىزدىنىشلىرىگە توساق بولماسىتىن، كۈچ ۋە كاپالەت
بولىدىغانلىقىغا قەتئىي ئىشەنگۈچىلەردىنمەن. توي قىلىپلا جە-
مىپ قالغان، باش كۆتۈرەلمىگەن ئەرلەر دەل خوتۇننىنى قىبلە،
ئۆينى قەبرە قىلىۋالغان ئەرلەردۇر. خۇدا، بىزنى بۇ خىل تار
دۇنيادىن ساقلىسۇن ۋە ئاشۇ كۈچلۈك يۆلەك ئاساسىدا كەڭ،
پايانسىز ئالەمگە ئوچۇق يول بەرسۇن.

78. شىرىن كۈنلەرنى ۋە ئازابلىق كۈنلەرنى ئەسلەپ قويۇش

ئەر ـ خوتۇنچىلىق تۇرمۇش خۇددى يىلنىڭ تۆت پەسلىگە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭدا مايسىلار ئەمدى باش كۆتۈرۈپ زېمىننى يېشىللىق، گۈل ـ چېچەكلەرگە ۋە دىماغنى يارىدىغان خۇش پۇراق ھىدقا ئورايدىغان ئەتىيازمۇ، پىشىپ يېتىلىش، مول ـ ھوسۇل، نەتىجىدىن دېرەك بەرگۈچى ئىللىق يازمۇ، ھوسۇلغا تويۇنغان ۋە شۇنداقلا ياپراقلارنى سارغايتىپ، دەل ـ دەرەخلەرنىڭ دېمىنى كەستۈرگۈچى كۈزمۇ، ھەممىنى توڭلىتىپ، زېمىندا قەھر، مۇز، شۇنىرغان ئۇچۇرغۇچى قىشمۇ بولىدۇ. ئادەم بەزىدە تۇرمۇشتا شۇ قەدەر قۇرغاقچىلىق، قۇرۇقچىلىق ھېس قىلىدىغان ئۆيدىن ئىللىقلىق، تۇرمۇشتىن شادلىق، ھاياتتىن خۇشاللىق تاپالمايدىغان چاغلىرىمۇ بولىدۇ.

تۇرمۇشىڭىز قۇرغاقچىلىققا پاتقان چاغلاردا ئولتۇرۇپ ھايات تىڭىزدا ئۆتكەن ئەڭ مەنىلىك، خۇشال كۈنلەرنى ئەسلەڭ. ئۇ مەيلى بالىلىق، ياشلىق ياكى تويدىن كېيىنكى شادلىق بولسۇن، سىزگە ئازادىلىك مەنە ۋە شادلىق بەخش ئېتىدۇ. ئادەم ئۆز غەمكىنلىكىنى يوقتىتىش، ئۆز ئىچ ـ پۇشۇقىنى ئۆزى ساغلام ئۇسۇل بىلەن چىقىرىشنى بىلىشى كېرەك. سىزدىكى قۇرغاقچىلىقنى سىرتتىن كەلگەن يامغۇر ـ يېشىن بېسىپ بولۇشى مۇمكىن

كىن ئەمەس. ئەڭ مۇھىمى ئۆز دۇنيايىڭىزغا بېسىلىپ ياتقان سۈزۈك بۇلاقلارنىڭ بۇلدۇقىنى چىقىرىڭ. خوتۇن ـ بالىلىرىڭىز بىلەن ئولتۇرۇپ بۇرۇن ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەڭ، ھېكايە قىلىڭ. بۇرۇن چۈشكەن خاتىرە سۈرەتلىرىڭىز بولسا ۋاراقلاپ كۆرۈڭ. جەزمەنكى روھىڭىز كۆتۈرۈلۈپ، ھاياتىڭىزنىڭ سىزگە مەنسۈپ مەنە ـ شادلىقلىرىدىن قەلبىڭىز خۇشاللىققا تولىدۇ.

شۇنداقلا ھاياتىڭىزدىكى سىز ئۈچرىغان قىيىنچىلىق، ئوڭۇشسىزلىقلارنى ۋە مۇشكۈتلارنىمۇ ئەسلەپ قويۇڭ. مۇشكۈلاتلار ئالدىدا قەيسەرلىك بىلەن ئۆتكەن ھەر مىنۇت، ھەر سېكۇنت يالدامىڭىز سىزگە زور غەيرەت ۋە كۈچ بېرىشى مۇمكىن ھەمدە ئۆتمۈشتىكى قىيىنچىلىقلىرىڭىز بىلەن نۆۋەتتىكى تۇرمۇش ھالىڭىز، ئۆزىڭىزنىڭ ھاياتقا بولغان ئىشەنچ ـ مۇھەببەت دەرىجىڭىزنى سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق سىلكىنىش، ئويغىنىش، ئۈمىد تاپالىشىڭىز مۇمكىن.

ئۆتمۈشنى پۈتۈنلەي كۆمۈپ تاشلىۋەتمەڭ. ئۇ بۇگۈنىڭىزنىڭ ئۇلتېشى بولغانىكەن. ئۇنىڭدا سىزنىڭ تالاي قايغۇ ـ شادلىقىڭىز مۇجەسسەمدۇر. ئۇنى ئەسلەپ تۇرۇش سىزنىڭ بۇگۈنىڭىزگە ئىلھامبەخش كۈچ، ئىشەنچ ۋە مەنە بېرىدۇ ... قىيىنچىلىق ئالدىدا بەكلا چۈشكۈنلىشىپ كەتمەيسىز، شۇنداقلا بايىاشات تۇرمۇشتىن كېرىلىپ ئۆزىڭىزنى يوقتىپمۇ قويمايسىز.

79. كىيىم كىيىك، كېپەن كىيمەك

كىيىم ـ كېچەك كىيىشتىكى مۇددىئا مۇنداق: ① ئەۋرەتنى، تەننى يۆگەش؛ ② بەدەننىڭ ساغلاملىقىنى ساقلاش، قوغداش؛ ③ گۈزەللىك. ئادەم ئاتا زامانىدىن تارتىپ قاراپ باقمىغان بولساق، كىيىم ـ كېچەكنىڭ قوللىنىشى ئەڭ ئالدى بىلەن تەن ـ ئەۋرەتنى يۆگەشتىن باشلانغان، ئاندىن كېيىن سوغۇق، ئاپتاپ ۋە تۈرلۈك ھۈجۇم، يارىلىنىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن كىيىش كىيىم ـ كېچەكنىڭ قوللىنىش، مۇھىملىق دەرىجىسىگە قېتىلىپ كىرگەن. كىشىلەرنىڭ مەدەنىيىلىك دەرىجىسىنىڭ ئېشىپ بېرىشىغا ئەگىشىپ، كىشىلەر كىيىم ـ كېچەكنى تەن ئالاھىدىلىكى ياش، جىنس پەرقىگە ئاساسەن ئۆزلىرىنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئالاھىدىلىكى بويىچە بېزەپ گۈزەللىك ئۈچۈن كىيىدىغان بولدى. ئىنسانىيەتنىڭ كىيىم ـ كېچەك تارىخىدىكى مەقسەتدارلىق ھامان بۇنىڭدىن ھالقىپ كېتەلمىدى ھەم كېتەلمەيدۇ.

ئەمما يېقىندىن بېرى قارايدىغان بولساق، تۈرمۇشىمىزغا كىيىم ـ كېچەكنىڭ مەقسەتدارلىقى نەزەرگە ئىلىنمىغان ھالدا تىكىلگەن ئىنتايىن تار، قىسقا، ئوچۇق، نېپىز، سەنئەت، گۈزەللىك خاھىشىدىن ئەسەرمۇ يوق كىيىملەر پەيدا بولۇشقا باشلىدى. بىز قىزلىرىمىز ـ يىگىتلىرىمىزنىڭ ئىنتايىن تار، كىندە-

كى، يوتسى ئوچۇق، بەلۋاغ ـ تۆشلىرى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان كىيىملەرنى كىيىپ غادىيىپ كېتىپ بارغانلىقىنى كۆرۈپ «ھەتـ تىكەي» دەپ ئەپسۇسلۇق ئىلكىدە باش چايقايدىغان بولدۇق. ھەتتا بەزىلەرنىڭ بەدەن گۈزەللىكىم نامايان بولماي قالىدىكەن، دەپ قېلىنراق كىيىملەرنىمۇ كىيمەي شۇ قەدەر تار، نېپىز كىيىملەرنى كىيىۋېلىپ، سوغۇقتا كاسىلداپ تىترەپ تۇرىدىغانـ لىقىنىمۇ پات ـ پات كۆرۈۋالىمىز. كىيىم كىيىشتىكى مەقسەت نېمە؟ كىيىم زىننەتلىرىنى خەقكە كۆرسىتىش ئەمەس بەندە، بەلكىم ياتنىڭ كۆزىدىن يوشۇرۇش، يۆگەش ئۈچۈندۇر. كىيىم كىيىشتىكى مەقسەت نوقۇل گۈزەللىك ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئەڭ ئالدى بىلەن ئۆزۈڭنىڭ ھايا ـ ئىپپىتى، زىننىتىنى يۆـ گەش، ساغلاملىق ئۈچۈندۇر. يالىڭاچلاش گۈزەللىك ئەمەس. ئەگەر شۇنداقلا بولىدىغان بولسا يالىڭاچ تەن رەسساملىقىدا پەللە يارانقان ئەللەرنىڭ گۈزەللىك قارىشى، ئىستېتىك ئېڭى ۋە جەمـ ئىيەتنىڭ ساغلاملىقى مۇقىم كاپالەتكە ئىگە بولسا بولاتتىغۇ. ئەپسۇسكى، تەن يالىڭاچلانغان ھەر قانداق يەردە گۈزەللىك ئىز ـ چىل ئەڭ ۋەھشىيلەرچە دەپسەندە بولۇپ كەلدى ۋە جەمئىيەت ئىنتايىن ئېغىر ئەخلاقىي كرىزىسلەر قاينىمىدا، ئائىلە، ئايالـ لار، بالىلار ۋەھىمە ئىلكىدە، ئەرلەر بېسىم كرىزىس، كېسەلـ لىك، تەڭقىسلىق ئاسارىتىدە ۋايجانلاپ قالدى...

بۇرادەر، كىيىم ـ كېچەككە توغرا مۇئامىلە قىلىڭ. ئۇ ئەڭ ئالدى بىلەن ئىنىڭىزنى لايىقىدا يۆگىشى، بەدەن ـ ئەزايىڭىزنى ئىسسىق ـ سوغۇقنىڭ زەھىرىدىن، تۈيۇقسىز سوقۇلۇش، زەخـ مىلىنىش، يارىلىنىشنىڭ ھۇجۇمىدىن ساقلىشى، سىزگە ئازادـ

لىك، پاكىزلىق، راھەتبەخش تۇيغۇ بېغىشلىشى، تەن ـ ئەزايـ
كىزغا ماسلىشىشى، سىزگە تەۋە قەۋمنىڭ گۈزەللىك قارىشى،
ئىستېتىك ئېڭىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلىشى كېرەك. ھەددىدىن
زىيادە تار كىيىملەرنى كىيمەك. ئەجدادلىرىمىز ئەزەلدىن كەڭ،
ئازادە كىيىم كىيىپ ئادەتلىنىپ كەلگەن. ئارخېئولوگىيىلىك
تېپىلمىلارغا قاراپ بېقىڭ، تامبالالارنىڭ كەڭلىكى ۋە ئېغىنىڭ
يوغانلىقىدىن ھەيران قالىسىز. بۇ دەل بەدەننىڭ كىيىم ـ كېـ
چەك ئىچىدە ئازادە، راھەت تۇرۇشى، قان ئايلىنىشىنىڭ راۋان
بولۇشى، سۈركىلىش، غىدىقلىنىش، سقىلىشىنىڭ ئاز بولۇشى
ئۈچۈندۇر. بىر ئەرگە نىسبەتەن تولا سۈركىلىپ غىدىقلىنىش،
بەدەننىڭ سقىلىپ تۇرۇشى ئىنتايىن زىيانلىقتۇر. ئەرنىڭ قېنى
ئەركىن دولقۇنلاپ ئېقىشى كېرەك. ئەرنىڭ تېنى تولا غىدىقلاذـ
ماسلىقى كېرەك. بولمىسا لازىم چاغدا قان دولقۇنلىمايدىغان،
جان ئويغانمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. تار كىيىملەر ئەرلەرنىڭ
بۆرىكىنى كاردىن چىقىرىدۇ، تار كىيىملەر ئەرلەرنىڭ ئەركىن
ھەرىكىتىنى بوغىدۇ. ئۇلارنىڭ تېنىنى ئوڭايلا سوغۇقنىڭ، تاشـ
قى جىسىملارنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچرىتىدۇ. قان ئايلىنىش راۋان
بولمىغانلىقتىن، ئەزا ـ نېرۋىلارنىڭ ھەرىكەت ئىقتىدارى چەكلـ
مىگە ئۇچراپ، مەلۇم ئەزالارغا بولغان بېسىم ئارتىپ كېـ
تىدۇ ـ دە، كىشىلەر ئوڭاي چارچايدىغان، ھارغىنلىق ھېس
قىلىدىغان روھسىز، جانسىز بولۇپ قالىدۇ...

كىيىمنى راھەت ئۇچۇن كىيىڭكى، شەھۋەت ئۇچۇن، شۆھـ
رەت ئۇچۇن كىيمەڭ؛ ساغلاملىق ئۇچۇن كىيىڭكى، مودا ئۇچۇن
كىيمەڭ؛ ھايا ئۇچۇن بولۇشچە ياسىنىڭكى، رىيا ئۇچۇن، زىنا

ئۇچۇن ياسانماڭ «تەقۋادارلىق لىباسى ئەڭ ياخشىدۇر» (سۈرە «ئەئراف» 26 ـ ئايەت)... كىيىم بەدىنىڭىزگە، ئىدىيىڭىزگە ماس كەلسۇن. كىيىمدىمۇ ئىدىيە ـ مەدەنىيەت مەۋجۇت. باشقىلارنىڭ يۇڭدۇڭىتىلگەن مېكىيانەڭ ياسىنىشلىرىغا ئەگىشىپ، قارىغۇلارچە كاسىنى تومپايتىپ، ساغرىلىرىنى لىكىلدىتىپ ئېتىپ مېڭىش بىزنىڭ كىيىم ئىدىيىمىزنىڭ تەشەببۇسى ئەمەس. تەننى سىقىپ چىقىرىپ بەدەن گۈزەللىكى دەپ ئاتىۋېلىش بەدىنى ـ تېنىدە سۈلكەت ـ نازاكەت يوق ئىسكەتسىز سوقا تەن خەقنىڭ ئىشى. بىزدە دۇنيادا كەم تېپىلىدىغان نازاكەتلىك، چىرايلىق بەدەن ئەۋزەللىكى بار. ئەمما ئۇ بازارغا چىقىرىدىغان مال ـ مۇلۇك ئەمەس. هايا، ئىززەت، غۇرۇر، قىممەت، هايا ئاسرالسا ساقلىنىدۇ، ئاسرالمىسا يانجىلىدۇ. غۇرۇر ئالدى بىلەن سېنىڭ ئاسرىشىڭغا موهتاج. سېنىڭ غۇرۇرۇڭنى سېنىڭ رۇخسىتىڭسىز يەنە كىم دەپسەندە قىلالايدۇ. بىزدە «ئىنەڭ هەجايىمسا بۇقا ئارغامچىنى ئۈزمەيتتى» دەيدىغان گەپ بار. ئۆز ئىززىتىڭىزنى ئۆزىڭىز قەدىرلەش، ساقلاشنى بىلىسىڭىز، سىزگە يەنە بىر بەدئەخلاق پەسەندىنىڭ خورلۇق يەتكۈزۈشى مۇمكىن ئەمەس. شۇنىڭغا ئوخشاش، تېنىڭىزنى ئاچمىسىڭىز يەنە بىرى قارىمايدۇ. كىندىكى ئوچۇق ماڭغان هەرقانداق بىر قىزنى هەرقانداق بىر ئەر جەزمەنكى ئوڭاي قولغا كۆنىدىغان ياكى قولغا كۆنۈپ بولغان ياۋاش چۈجە، ئاز ـ تولا چاتىقى بار بۇزۇق قىز دەپ قارايدۇ. مەن بۇنىڭغا گەپ ـ سۆزسىز ئىشىنىمەن. چۈنكى، بىر ساغلام ئەخلاقىي مىزانغا ۋە تەبىئىي تۇرمۇش ئېتىقادىغا ئىگە بىر قىز ئۆزىنىڭ هايا ـ زىننىتىنى ياتلارنىڭ كۆزىدىن يوشۇ-

رۇپ، كەلگۈسى ھەقىقىي غوجىداربغا ئاۋايلاپ ساقلايدۇ. بىز مانا بۇنى كىيىم كىيىش، تەننى يۇگەش، ساغلاملىقنى قوغلىشىش، گۈزەللىك ئۈچۈن ئىنتىلىش دەيمىز. «قانداقلا نەرسىدە چاكىنە-لىق بولىدىكەن، چوقۇم ئەيىب بولىدۇ. ھايا قانداق نەرسىدە بولىدىكەن، ياراشمايى قالمايدۇ» (ھەدىستىن) ھاياسىز گۈزەل-لىك نېمە ئىش قىلسۇن؟ ساغلام تەنسىز گۈزەللىك نېمە ئىش قىلسۇن؟ روھىي گۈزەللىكسىز تەن گۈزەللىكى نېمىگە ئەسقات-سۇن؟

بۇرادەر، سىز خوتۇنى، پەرزەنتلىرى بار ئەركەكسىز. دې-مەككى، خوتۇنىڭىز، بالىلىرىڭىزنىڭ ھاياسىنى قەدىرلەش، قوغداش سىزنىڭ مۇھىم ۋەزىپىڭىزنىڭ بىرى. ئايالىڭىزمۇ ھەد-دىدىن زىيادە تار، ئوچۇق، قىسقا، زىننەتلىرى كۆرۈنۈپ تۇرىدە-غان كىيىملەرنى كىيمەسۇن. ئايالىنىڭ ھاياسى ئەرنىڭ قىممىتى ۋە غۇرۇرىدۇر. بىر ئايالغا ياتىنىڭ ھارام نەزىرى تېكىلسە، شۇ ئايالىنىڭ ئېرى ۋە نىكاھىغا زەھەرلىك مىخ قېقىلغان بىلەن بارا-ۋەردۇر. ئۆزۈمنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى، ئائىلەمنىڭ خاتىرجە-لىكىنى، ئايالىمنىڭ تائەت ـ ئىتائىتىنى، بالىلىرىمنىڭ نومۇ-سىنى قوغدايمەن دېسىڭىز، ئايالىڭىزنى ھايالىق، ئېپىپەتلىك ھالدا كىيىنىش ۋە يۈرۈش تۇرۇشقا ھەيدەكچىلىك قىلىڭ، ئۇنى تەربىيىلەڭ. بالىلىرىڭىزغا كىيىم ـ كېچەك ئالغان چاغدىمۇ كىيىم كىيىشتىكى ئەڭ مۇھىم مەقسەتلەرنى ھەرگىز ئەستىن چىقىرىپ قويماڭ. بىز مودا قوغلىشىش، بىرەملىك خۇشاللىق ياكى زامانىنىڭ زالالەتلىرىگە ئەگىشىش ئۈچۈن ياشمايمىز، بەل-كى تەن ساق، روھ توق ھالدا مەنىلىك، پاكىز ياشاش ئۈچۈن،

زېمىندا ياخشىلىق، رەھمەت ئۇرۇقلىرىنى تېرىش ئۇچۇن تىرىشىمىز، ياشايمىز. ئەۋلادلىرىمىزمۇ كىچىكىدىن باشلاپ ھايا بىلەن كىيىنسۇن، نومۇس بىلەن يۈگەنسۇن، ئەخلاق بىلەن پۇر-كەنسۇن. ھەممىمىز ئۇلگە بولۇپ، ئۆز ئەمەلىيىتىمىز ئارقىلىق لايىقىدا كىيىنىپ، ياسانساق بالىلىرىمىز مايمۇندەك ياسىنىپ، كونترول قىلغۇسىز دەرىجىدە بىمەنىلىشىپ كەتمەيدۇ. بىر كىن-دىكى ئوچۇق قىزنىڭ جەزمەنكى مەيدىسى ئوچۇق ئانىسى بار. گۈزەللىكنى ساغلام، تەبئىي تەندىن ئەمەس، سۈنئىي بوياش، قىزارتىشتىن ۋە بوياق - بېزەكتىن ئىزدەيدىغان بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ كىيىنىش، ياسىنىش قارىشىدا ئېغىر مەسىلە بار. شۇڭا بىز قارىقويۇق ياشلارنى، بالىلارنىلا ئەيىبلەۋەرمەي، ساغلام ئەقىدە - ئېتىقادىنى يوقاتقان، بالىلىرىدا دۇرۇس كىشى-لىك قاراش پېتىلدۇرەلمىگەن ئاتا - ئانىلارنىڭ پەرزەنت تەربىيە-سىگىمۇ دىققەت نەزىرىمىزنى ئاغدۇرۇشىمىز كېرەك. «بىزگە ئانىلىق مېھىرنى ئېتىقاد يۈكسەكلىكىگە كۆتۈرەلەيدىغان ئانىلار كېرەك» (ئابدۇقادىر جالالىدىن). شۇنداقلا ئۆز ھەرىكەت - ئەمەلى ئارقىلىق بالىلىرىنى ئەيمەندۇرۇپ، تەپ تارتقۇزالايدىغان، توغرا ياشاش يولىنى ھېس قىلدۇرالايدىغان سۈرلۈك دادىلار كې-رەك.

ئەخلاق، ھايا، ساقلىق، گۈزەللىك، ئازادىلىكنىڭ كىيى-مىنى كىيىڭكى، شۆھرەت، شەھۋەت، شەرمەندىلىكنىڭ كۆرۈمە-سىز كىپىنىنى كىيمەك.

80. هاياتلىقنى بوغمايلى

بىر بوۋاق، هاياتلىق ئىنسانغا نىسبەتەن كاتتا سوۋغا ـ مەرھەمەتتۇر. بالا ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ سۆيگۈ دەرىخىنىڭ خۇش پۇراق چېچىكى. ئۇ نىكاھنى مۇستەھكەملەپ، ئەر ـ خوتۇن ئارىسىدىكى سۆيگۈ زەنجىرىنى تېخىمۇ چىڭىتقۇچى ۋە ئەر ـ خوتۇنغا، ئائىلىگە تېخىمۇ ئورتاق تېما بەلگىلەپ بەرگۈچى خىسلەتلىك نېئىمەت. شۇ مەنىدىن، مەيلى بالىلىق بولمىغانلار بولسۇن ياكى بالىلىق بولۇپ بولغانلار بولسۇن، ئەر ـ خوتۇنلار ئارىسىدىكى يېقىنچىلىق ۋە شۇ ئارقىلىق ئاپىرىدە بولغۇسى يېڭى جان ـ يېڭى هاياتلىققا توغرا مۇئامىلە قىلغىنى تۇزۇك.

جەمئىيەت ئۆزگىرىپ تۇرلۇك ئىجتىمائىي، سىياسىي سەۋەبلەر ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ پەرزەنت كۆرۈش ئىستىكىگە نۇرغۇن ياخشى ـ يامان تەسىرلەرنى ۋە ئىمكانىيەت ـ چەكلىمىلەرنى ئېلىپ كەلدى. پەرزەنتلىك بولماقچى بولغانلار بۇرۇنقىغا قارىغاندا تېخىمۇ ئەۋزەل بولغان تەكشۈرتۈش، كۆتۈنۈش، بېقىش مۇلازىمىتى ۋە ئىمكانىيىتىدىن بەھرىمەن بولالايدۇ. ئەمما ئەر ـ خوتۇنلار پەرزەنت مەسىلىسىدە ئۇچرايدىغان بىسىمۇ ئاز ئەمەس، يەنە كېلىپ ئاز پەرزەنتلىك بولۇشتىن ئىبارەت، تۇپ، قانىتىق قانۇن، خىزمەت، ئىقتىساد بىسىمى ۋە تۇرمۇش، ئائىلە قارىشىدىكى ئۆزگىرىشلەر ئەر ـ خوتۇنلارغا نۇرغۇن باش قېتىنچىلىقى،

تۇغۇلۇش ئالدىدىكى ئەۋلادلىرىمىزغا ۋاپا ئېلىپ كەلدى. بىز ئاغرىتماي ھامىلە چۈشۈرۈش توغرىسىدىكى ئېلانلارنى ھەممە يەر-دە ئاڭلاپ تۇرىمىز. كەسپىي ئەخلاق نۇقتىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ھەر قانداق ھامىلە ئاتا - دادا بولغۇچىنىڭ ھامىيلىقىسىز چۈشۈرۈلمەسلىكى كېرەك. ئەمما بىزنىڭ پۇلىنلا تونۇيدىغان «قارا نىقابلىق چايان» لىرىمىز ئېرى بارمۇ - يوق، نېمىشقا چۈشۈرۈش كېرەك، چۈشۈرسە بولامدۇ - بولمامدۇ پەرۋايى پە-لەك ھالدا ھەتتا تۇغۇلۇشقا ھەپتە قالغان تىرىك جانلارنىمۇ بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋېرىدۇ. مەن تۇنجۇقتۇرۇش ئوكۇلى ئۇرۇلغاندىن كې-يىنمۇ جېنى چىقماي داستىكى سۇغا تۇنجۇقتۇرۇلۇپ ئۆلتۈرۈل-گەن بوۋاقنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلىغان. ئەجەبا، يېڭى جان نېمە-گە، قانچىلىك مەنپەئەتكە تاقاشتى؟ قانۇن مەسلىسىدە بىزدە ئامال يوق. ئەمما، قانۇنىي پرىنسىپلارغا زىت كەلمەيدىغان ئەھ-ۋال ئاستىدا قالايمىقان ھامىلە چۈشۈرۈش، قىردۇرۇش، تۇن-جۇقتۇرۇش جىنايەت، رەزىللىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس. دوخ-تۇرخانىلارنىڭ مەسئۇلىيەتسىز قاسساپلىقى بىزدە پاھىشىنىڭ، زىنانىڭ، بۇزۇقچىلىقنىڭ ئەڭ ئەۋج ئېلىشىغا يېشىل چىراغ يېقىپ بېرىۋاتقان يەنە بىر ئامىلدۇر.

سىز توي قىلىپ بولغان، ساغلام نىكاھ ئاساسقا ئىگە خوتۇ-نىكىز بار ئەرسىز. دېمەككى، خوتۇن - بالىلىرىڭىزغا ئىگىدار-چىلىق قىلىش سىزنىڭ مەجبۇرىيىتىڭىز. شۇنداق ئىكەن، ئەر - خوتۇنچىلىق تۇرمۇشىغا ھەر ئىككى تەرەپنىڭ مەسئۇلىيىتى نۇقتىسىدىن چېقىپ مۇئامىلە قىلىڭ، بولۇپمۇ پەرزەنت مەسىلە-سىدە ئەگەردە ئىمكانىيەت، شارائىت يار بەرسە، ئاندىن بالىلىق

بولۇشنى ئويلىشىڭ، ھەرگىزمۇ قارامىلارچە ئىش قىلىپ خوتۇنۇڭ-
نىڭ قورسىقىنى تومپايتىپ قويۇپ، ئاندىن ئۇنى ئالدۇرۇۋېتىش-
تىشكە قىستايدىغان ناچارلىقنى قىلماڭ. دېھقانمۇ يەرگە بۇغدايىنى
باشقۇرۇش، باشقۇرالماسلىقنى چاغلاپ ئاندىن تېرىپ، ئۇندۇرۈ-
دۇ. سىز دېھقانلىقنى زىرائىتىنى ئاغدۇرۇپ ۋەيران قىلىۋەتسە،
ھەتتا قالايمىقان دەسسەپ - چەيلىسە قانچىلىك ئازابلىنىدىغان-
لىقىنى كۆرگەنمىدىڭىز؟ نېمىشقا بەزى ئەرلىرىمىز خوتۇنلىرى-
نىڭ ھەتتا تۇغۇلۇشقا ئاز قالغان بالىلىرىنى قىرداۋۇرۇپ، ئۆلتۈ-
رۈپ چۈشۈرۈشلىرىگە كۆزىنى مىتمۇ قىلىپ قويمايدۇ؟ مەن بىر
خىزمەتدىشىمىزنىڭ خوتۇنىنىڭ توققۇز قېتىم بالا قىرداۋۇرۇپ
چۈشۈرگىنىنى ئاڭلاپ ھەيرانلىقتىن داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدىم.
مەن شۇ ئەردە قانچىلىك ئەرلىك، ئەركەكلىك تۇيغۇسى بارلىقىغا
بىر نېمە دېيەلمەيمەن. ئەركەكلىك ئەڭ ئالدى بىلەن مەسئۇلىيەت
دېمەكتۇر. ئۆزۈڭ ئىگە بولالمايدىغان ئىشنى تېرىپ - باشلاپ
نېمە قىلىسەن؟ سەن تېپىشنىلا بىلىپ بېقىش بىلەن كارى بولماي-
دىغان ھاڭگا ئېشەك ئەمەسقۇ؟!

دوختۇرلارغا نىسبەتەن بالا چۈشۈرۈش، قىرداۋۇرۇش چوڭ
ئىش ئەمەس. ئۇلار بۇنى كىچىككىنە ئوپېراتسىيە قاتارىدا كۆزگە
ئىلىپ كەتمەيدۇ. ئەمما بىز بىر ھاياتلىقنى تۇنجۇقتۇرۇش،
ئۆلتۈرۈش نۇقتىسىدىن قارىغاندا ئۇ ئاددىي ئىش ئەمەس. «مەن
ھاياتلىققا سەمىمىي مۇئامىلە قىلمىغانلارغا نەپرەت كۆزى بىلەن
قارىغۇچىلاردىن» (ئاپتورنىڭ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى-
نىڭ 2005 - يىللىق 5 - سانىدا ئېلان قىلىنغان «ئەقىدە
ئېھتىرامى» ناملىق ماقالىسىگە قارالسۇن). بالا چۈشۈرۈش ئا-

يالالارنىڭ سالامەتلىكىنى نەزەرگە ئالغاندا ئىنتايىن ئېغىر بەدەل-
دۇر. ئاياللار ھامىلە چۈشۈرۈش جەريانىنى تۈگۈتتىن ئېغىر،
قىيىن، جاپالىق ۋە خەتەرلىك دەپ قارايدۇ. ئەمەلىيەتتىمۇ ھەم
شۇنداق. ئەخلاق نۇقتىسىدىن قارىغاندا، بالا چۈشۈرۈش، قىردۇ-
رۇش ئىنتايىن ئېغىر ئەخلاقسىزلىق، گۇناھ، جىنايەتتۇر. تۈ-
غۇلمىغان بولسىمۇ قورساقتا تۆرەلگەن ھەربىر جان مۇقەددەس
ۋە بىباھادۇر، يەنە كېلىپ پاك ۋە ھېچقانداق نۇقسان، كەمچە-
لىكتىن خالىي ھالدا بىغۇباردۇر. كىم ئۇنى بىر جان قاتارىدا
كۆرمىسۇن؟ بىر جانىنى ئۆلتۈرۈش، بۇغۇش ئەجەبا يىرگىنىش-
غان، غەزەپلىنىدىغان ئەخلاقسىزلىق، جىنايەت جۈملىسىدىن ئە-
مەسمۇ؟ . . .

ئەي، مەسئۇلىيەتسىز ئەر. ئاياللىڭ ۋە ئائىلىنىڭ باشپانا-
ھى. ھاياتلىقنى ئويلا، ئۆلۈمنى ئەستىن چىقارما، ئۆز پۇشتۇڭغا
رەھىمسىزلىك قىلما. تۇنجى بالىنى ئورۇنسىز سەۋەبلەر بىلەن
چۈشۈرۈپ، ئالدۇرۇپتىپ تۇغماس بولۇپ قالغان ئاياللار، پەر-
زەنتلىك بولالماي ھەسرەتتە قالغان ئەرلەر ئارىسىدا ئاز ئەمەس.
بىر بىغۇبار بوۋاقنا قىلىنغان رەھىمسىزلىكتىن ئاسمان - زېمىن
تىترەيمىش. شارائىتىڭنى ئويلاپ ئىش قىل. مەن ئەر - خوتۇن-
لارنى يېقىنچىلىق قىلماڭلار، بالا تۆرىلىپ قالمىسۇن دېمەكچى
ئەمەس. قانچىلىك يېقىنچىلىق قىلىش سىلەرنىڭ ھەققىڭلار -
ھوقۇقۇڭلار. ئەمما ھوقۇقتىن كېيىنلا كېلىدىغان مەجبۇرىيەتنى
ئۇنتۇپ قالماڭلار. بىز قانچىلىك تۇغسا، قانداق تەربىيىلىسە
بولىۋېرىدىغان زامانىدا ياشمايۋاتىمىز. مەسئۇلىيەتسىز ھەربىر كەت
تۇپەيلى ھەر ئىككىڭلار جىنايەت، قەرزدارلىق تۇيغۇسىغا پېتىپ

قالماڭلار. ئىلمىي، ساغلام ئۇسۇل ئارقىلىق ئۆز نەپسىڭلارنى جايىدا قاندۇرۇڭلار ۋە كەلگۈسى باش ئاغرىقلىرىدىن ساقلىنىڭ-لار. مەن ھەقىقەتەنمۇ سىلەرگە قانداق ئۇسۇل قوللىنىش ھەققى-دە كونكرېت، ئېنىق بىر نەرسە دەپ بېرىشكە ئاجىزمەن. ئەمما تېۋىپلار، دوختۇرلار ئارقىلىق بۇ مەسىلىنى لايىقىدا ھەل قىلىش مېنىڭچە مۇمكىن. مېنىڭ دەيدىغىنىم ۋە دېيەلەيدىغىنىم: ھاياتـ لىققا سەمىمىي مۇئامىلە قىلىڭلار، ئۆز پۇشتۇڭلارنى خەنجەر، پىچاقنىڭ ئالدىغا سۆرەپ ئاپارماڭلار.

81. ئاياللار نېمىشقا تالاغا قاراپ قالىدۇ؟

بۇرادەر، ئاياللارنىڭ يات ئەرلەرگە بۇزۇلۇشى بىلەن باشلانغان ئائىلە پاجىئەلىرىنى تولا ئاڭلايدىغان بولۇپ قالدۇق. ئاياللار نېمىشقا تالاغا قاراپ قالىدۇ؟ ئاياللارنىڭ تالاغا قاراپ قېلىشىدا ئەرلەرنىڭ مەسئۇلىيىتى بارمۇ - يوق؟ بىز بۇ ھەقتە ئاز - تولا مۇلاھىزە يۈرگۈزۈشنى مەسئۇلىيەت دەپ بىلدۇق:

كونىلار ئايالدا نەپس ئۇچ دەپ قارايدۇ: يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك، سۆيگۈ - مۇھەببەت. ئالدىنقى ئىككىسى ئىقتىساد ۋە ئاياللارنى ماددىي جەھەتتىن قانائەتلەندۈرۈش بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، بۇ ئۇنچىۋالا مۇھىم ئامىل بولماسلىقى مۇمكىن. چۈنكى، بىر تەربىيىلىك ئايال، پەزىلەتلىك خوتۇن ھەرگىزمۇ مال - مۈلۈك تۈپەيلى ئۆزى ئەقىدە قىلغان ئۆي، مېھرىنى بەرگەن ئېرىدىن ۋاز كېچىپ يەنە بىر ئەردىن يەم - ئوزۇق تىلىمەيدۇ. كىيىم - كېچەك ۋە يېمەك - ئىچمەك پاراغەتى تۈپەيلى غېنى - زەردارلارنىڭ كەينىدىن لالما كۈچۈكتەك ناياقلاپ سوكۇلداش پەزىلەتسىز خوتۇنلارنىڭ ئىشى. شۇبھىسىزكى، مۇنداق خوتۇنلار ئاچكۆز، تويماس نەپسى تۈپەيلى ئائىلىسىدىن، ئېرىدىن ئايرىلىپ قېلىشى ۋە يات قوللارنىڭ خالىغانچە تۇتۇپ - سىيلاپ ئويناىدىغان ئويۇنچۇقى بولۇپ قېلىشى تۇرغان گەپ. ئايال كىشى ياسانچۇق بولمىسا، ھەرگىزمۇ بىراۋنىڭ ئو-

يۇنچۇقى بولۇپ قالماس. نەپسى توق ئاياللار قەلەندەرنىڭ كۆلىمسىدىنمۇ ئۆزىگە يارىشا خۇشلۇق تېپىپ، روزىغارىنى بايىشادلاش-تۇرۇشنىڭ غېمىنى يەيدۇ. مەن ساداقەتنى ئىقتىسادىي سەۋىيە بىلەن تەڭداش ئورنىغا قويمايمەن. ساغلام ئەقىلگە ئىگە بىر ئايالمۇ ھەرگىز نامراتلىق تۇپەيلى ئېرىنى تاشلاپ كەتمەيدۇ. دېمەككى، بىر ئايالنىڭ ئۆز ئېرىنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ، مۇ-ئەق ئىتائەتكە كىرىشىدە ئەڭ ھالقىلىق ئامىل دەل سۆيگۈ - مۇھەببەتتۇر. ئەگەر بىر ئايال ئۆز ئائىلىسى، ئېرىدىن يېتەرلىك قانائەت تۇيغۇسىغا ئېرىشەلمىسە، ئۇ قەلبىدىكى، روھىدىكى، تېنىدىكى ئاچارچىلىقنى سىرتتىن ئىزدىشى ياكى ئېرىدىن يىراق-لىشىشى مۇمكىن. ئاياللارنىڭ قانائەت تۇيغۇسى نۇرغۇن ئامىل-لاردىن تەركىب تاپىدۇ، ئۇ ئەرنىڭ كۆيۈنۈشى، ھالىغا يېتىنىشى، سۆيگۈسى، ساداقىتى، ئائىلە ئۈچۈن چىقارغان كۈچى . . . قا-تارلىقلاردىن كېلىدىغان روھىي قانائەت ۋە ئەر - ئاياللىق تۇر-مۇشتىن كېلىدىغان جىنسىي قانائەتتىن تەركىب تاپىدۇ. ئايال روھىي قانائەت ئارقىلىق ئېرىنىڭ ساداقىتى ۋە مېھرىنى تولۇق ھېس قىلالمىسا ۋە جىنسىي قانائەت ئارقىلىق روھىي قانائىتىنى يۇكسەكلىككە كۆتۈرەلمىسە، ئەرنىڭ ئالدىدا شەكسىز ئىتائەتتىكى مۇلايىم خوتۇن، مېھرىبان ئانا، پەزىلەتلىك ئايالغا ئايلىنىدۇ. ئەگەر سۆيگۈ - مۇھەببەت ئېھتىياجى يېتەرلىك تويۇنۇش ۋە قانائەتكە ئېرىشەلمىسە، ھەرقانچە پەزىلەتلىك ئايالمۇ مۇنداق ئەر-دىن ئۈمىدسىزلىنىدۇ، رايى قايتىدۇ ۋە بۇ ئائىلىدىن تەدرىجي يىراقلىشىشقا باشلايدۇ. ئۆز ئېرىدىن يېتەرلىك قانائەت تۇيغۇسى-غا ئېرىشەلمىگەن ئايال ئېرىنى ئەتراپىدىكى ئۆزى ئۈچرىغان

ئەرلەر بىلەن سېلىشتۇرۇشقا چۈشىدۇ. مۇشۇنداق چاغدا ئەگەردە يەنە بىر ئەر شۇ ئايالنىڭ ئېرىدىكى ئاجىزلىقلارنى بېسىپ چۈشكۈدەك ساپا بىلەن ئايالنىڭ قەلب دۇنياسىغا ئىچكىرىلەپ كىرىپلا قالسا ئايال كىشى بۇزۇلىدۇ، ئېرىدىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ، نىجاتلىقنى يات ئەرلەردىن ئىزدەشكە چۈشىدۇ. بىز ئەخلاق، قانۇن نۇقتىسىدىن ئايالارنىڭ يات ئەرلەردىن خۇشلۇق ئىزدىشىنى چەكلەيمىز، مۇنداق بولۇشىنى خالىمايمىز. ئەمما زەردارنىڭ قوينىدىن چىقىپ ئوتۇنچىغا خۇشاللىق بىلەن خوتۇن بولىدىغان، بايىنىڭ قولىدىن تاپالمىغان بەخت تۇيغۇسىنى تازىنىڭ يېغىر گەدىنىدىن ھېس قىلىدىغان، شاھزادىدىن قېچىپ كەمبەغەلگە تېگىدىغان نازىنىنلارنىڭ ھېكايىسى بىزدە ئاز ئەمەس. دېمەككى، ئايال كىشى بىر ئەردىن سۆيگۈ ـ مۇھەببەت ئېھتىياجىنى قاندۇرالمىسا ئۇ ئەرنىڭ ئىتائىتىگە كىرمەيدۇ. ئەر كىشى ئايالىنىڭ قورسىقىنى تويدۇرۇپ، ئۇستىبېشىنى پارقىرىتىپ ياسىيالمىسىمۇ، ئايالىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىپ، روھىنى شاد، نەپسىنى توق قىلالمىسا خوتۇننى خوتۇن قىلىپ تۇتۇپ تۇرالمايدۇ. ئايالىنىڭ قورسىقىنى توقلاشنى، ئۇستىبېشىنى ئوڭلاشنىلا بىلىپ كۆڭلى ـ خاھىشىنى تاشلىۋەتكەن ئەرلەر ئايالىنىڭ جىسمىغىلا، تېنىگىلا ئىگىدارچىلىق قىلىدۇ، ئەمما ئايالىق قەلبىنىڭ شاھلىق قەسىرىدىكى ئالتۇن كۇرسىغا ئولتۇرالمايدۇ. بۇ كۇرسىغا يا باشقا بىر ھارامتاماق ئولتۇرىدۇ ياكى بۇ ئورۇن بوش قالىدۇ. ئەمما لوگىكا جەھەتتىن قارىغاندا، بۇ ئورۇننىڭ مەڭگۈ بوش تۇرۇۋېرىشى مۇمكىن ئەمەس. ئاشۇ بوشلۇق ئاستىدا نىكاھ پاجىئەسىنىڭ ئالۋاستى كەمپىرى خورۇلداپ ئۇخلاپ يانقان بولىدۇ. ئەرلەردىن

كى بوشلۇق، سۇسلۇق، پەرۋاسىزلىق نىكاھ جادۇگىرىنى ئويغىتىپ قويۇرىدىغان خەتەرلىك خورەكتۇر.

ئەي، خوتۇنىغا قانداق كۆيۈنۈش ۋە ئۇنىڭ مېھىرىدىن قانداق بەھر ئېلىشنى بىلەلمىگەن ئەر. مەسىلىنى ئالدى بىلەن ئۆزۈڭ-نىڭ خوتۇنۇڭنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالمىغان ئاجىزلىقىڭدىن ئىزدە. ئەر ھەر تەرەپتىن كۈچلۈك بولسا، خوتۇن كىشى مەڭگۈ ئۇنىڭ ئالدىدا خۇشلۇق ئىتائىتىدە كۆلۈمسىرەپ تۇرغۇچى مەلە-كىگە ئايلىنىدۇ. ئەرنىڭ ئاجىزلىقى ئايالنى ئىتائەتتىن چىقى-رىپ، ئېرىگە ھۆركىرەپ ئۆكتە قوپالايدىغان، ئەرنى، نىكاھنى، پەرزەنتلەرنى كۆزگە ئىلمايدىغان، نومۇستىن قورقمايدىغان، ئەي-مەنمەيدىغان دەرىجىدە ھازا ۋلغا ئايلاندۇرۇۋېتىدۇ. شۇڭا، ئەر-نىڭ ئايال ئالدىدىكى كۈچلۈك ـ ئاجىزلىقى بەكلا مۇھىمدۇر. بۇ كۈچلۈك ـ ئاجىزلىق ئۇنىڭ نوقۇل تەن، جىسىم جەھەتتىكى ھايۋانىي كۈچىگە ئەمەس، خاراكتېر، پوزىتسىيە، مۇئامىلە جە-ھەتتىكى ئىلمىي كامالىتىگە قارىتىلغان.

ئەر، خوتۇنۇمنى ئۆز ئىتائىتىمدە ساقلايمەن دەيدىكەنسەن، خوتۇنۇڭنى رازى قىل. ئىقتىساد جەھەتتىنلا ئەمەس، روھىي جەھەتتىنمۇ رازى قىلىشقا ھەممىدىن بەك كۈچە. ئۇنىڭ روھىنى ھەرقاچان شاد، توق، خاتىرجەم ئەيلىگىن. ئۇ يات ئەرلەرنى ساڭا تەققاسلىماس بولسۇن؛ ھەتتا يات ئەرلەرگە تىكىلىپ قاراش ۋە نەزەر سېلىشتىنمۇ ئەيمىنىدىغان بولسۇن. خوتۇنۇڭ سېنىڭدىن يېتەرلىك بەخەتەرلىك، قانائەت تۇيغۇسىغا ئېرىشىپ تۇرسۇن. ئۆزۈڭنى تىكلا، خوتۇنۇڭنى رازى قىلالمىغان يەرلىرىڭلارنى تو-لۇقلاپ تۇر. ئەگەر ئايال پەزىلەتلىك بولىدىكەن، ئۇنىڭ ھەربىر

ھەربىرىدىن ئۆزۈڭنىڭ كامالەت يولۇڭنى ۋە ئۇنىڭ قەيسىرىگىدىن رازى، قەيسىرىگىدىن نارازىلىقىنى بىلىپ - ھېس قىلىپ تۇرالايسەن.

ئەر، ئۆزۈڭنى كامىللاشتۇر - دە، ئايالىڭنىڭ قەلب سۇلتانلىقىنىڭ يەككە - يېگانە شاھىنشاھلىقىنى ئىگىلە. خوتۇنۇڭغا يالتلارنىڭ پاسكىنا قولى - نەزىرى يەتمەسۇن دېسەڭ، ئۇنى تىرىشىپ ئۆز ھىمايەڭگە ئالمىقىڭ لازىمدۇر.

82. پەرزەنتلىرىڭىزنىمۇ ئەگەشتۇرۇۋېلىڭ

پەرزەنت سىزنىڭ ئىزباسارىڭىز ۋە جەددى ـ جەمەتىڭىزنى كەلگۈسىگە يەتكۈزگۈچى ۋارىس كۆچلەر. بۇ مەنىدىن ئۇنى قانداق تەربىيىلەش سىزنىڭ ئەجداد ۋە ئەۋلاد ئالدىدىكى مۇقەددەس ۋەزىپىلىرىڭىزنىڭ بىرىدۇر. ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ساپاسى ۋە مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى بالىلارنىڭ ئەمەلىيىتىدە ناھايىتى جانلىق ئەكس ئېتىدۇ. بىر ساپالىق ئاتا ـ ئانا بالىلارغا قانداق ھەرىكەت قىلىش ۋە نېمىلەرنى، قانداق شارائىتتا، قايسى ئىشلارنى قىلماسلىقنى ئەدەپ بىلەن بىلدۈرەلەيدۇ... بالىلارنىڭ ئۆكتەملىكى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئۇششۇق ۋە بالا تەربىيىسىدىكى يېتەرسىزلىكىنىڭ دەللىلى. شۇڭا، بالىلارنىڭىزنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىڭ. بەزى چاغلاردا پەرزەنتلىرىڭىزنى ئەگەشتۇرۇۋېلىڭ. كۆپىنچە ئاتا ـ ئانىلار بالىلارنى ئەگەشتۇرۈپ سورۇن، يىغىلىش، بازار، خىزمەتلەرگە بېرىشقا قارشى تۇرىدۇ، قاچىدۇ. ئەمما بۇنىڭمۇ ئۆزىگە چۈشلۈق ئاساسى بار.

1. پەرزەنتلىرىڭىزنى ئەگەشتۇرۇۋېلىش ئۇلارنىڭ كىشىلىك مۇناسىۋەتلەردىكى ئەدەپ ـ قائىدىلەرنى ھېس قىلىپ ئۆزلەشتۈرۈۋېلىشىغا ئىنتايىن پايدىلىق، بىر بالا بىلىمنى گەپتىن بەكرەك ئەمەلىي ئالاقە ۋە تۇرمۇش جەريانىدا تېز، جانلىق قوبۇل قىلالايدۇ. ئۇلارغا چوڭلارنى ھۆرمەتلەش، كىشىلەر بىلەن سالاملىشىش، بىر ـ بىرى بىلەن ئالاقە قىلىش توغرىلىق بىر تاغار

ۋەز سانقاندىن كۆرە، ئۇنى سورۇنلارغا، يىغىلىش، مەركە، توي، ئۆلۈم ـ يېتىملارغا بىرگە ئالغاچ بېرىڭ. ئۇ ئەخلاقنى كىشىلەرنىڭ ئەمەلىيىتىدىن ھېس قىلسۇن، ئۆگەنسۇن. ئادەمگەرچىلىكتىكى قائىدىلەرنى ئۆزى ھېس قىلسۇن. ئۆلۈمنىڭ دەھشىتىنى، خۇشاللىق، بايرامنىڭ تەنتەنىسىنى ئۆزى بىۋاستە سېزىپ يەتسۇن. ئەمەلىي قاتنىشىش ئارقىلىق ھېس قىلىنغان، بىۋاستە سەزگەن تۇيغۇ، ئۇچۇرنىڭ مەنىسى ۋە قوبۇل قىلىنىش دەرىجىسى سۆزلەپ بەرگەندىن نەچچە مىڭ ھەسسە ئارتۇقتۇر.

2. پەرزەنتلىرىڭىز دۇنيانى چۈشەنسۇن. ئۇ كەينىڭىزدە يۈرۈپ سودا ـ تىجارەتنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى، ھەرخىل كىشىلەرنىڭ مىجەزىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۆزى تونۇپ يەتسۇن. شۇنداىلا ئۇ ھەممە نەرسىگە كىتاب، نەزەريە بويىچە مۇئامىلە قىلىدىغان ئۆلۈك دوگما تىزمىدىن قۇتۇلۇپ، نەرسىلەرگە ئەمەلىي قارىيالايدىغان، ھەق ـ ناھەقنى، راست ـ يالغاننى ئايرىيالايدىغان بولىدۇ. ئوڭاي ئالدىنىپ كەتمەيدۇ. جۈرئەتلىك، پاراسەتلىك، نەزەر دائىرىسى كەڭ بولۇپ يېتىلىدۇ.

3. سىزنىڭ خىزمىتىڭىزنىڭ، جاپايىڭىزنىڭ قەدرىگە يېتىدىغان، سىزنى تېخىمۇ ھۆرمەتلەيدىغان، پۈتۈن قالايمىقان بۇزۇپ ـ چاچمايدىغان بولىدۇ. ئائىلە ئۇچۇن ئويلىنىدىغان ئاڭ يېتىلىدۇ.

4. ئۆزىنى چوڭايغاندەك، ھەرىكىتىگە دىققەت قىلىشى كېرەكتەك، ئۆي ئۇچۇن بىرەر ئىش قىلىپ بېرىشى كېرەكتەك ھېس قىلىدۇ. مۇستەقىللىق خاھىشى كۈچىيىدۇ. كۆپ ئىشلاردا ئۆزىنىلا ئويلايدىغان شەخسىيەتچىلىك تۇيغۇسىدىن قۇتۇلۇپ، ئۆي، ئائىلە، ئاتا ـ ئانا، كۆپچىلىكنى ئويلايدىغان ئائىلە،

قوۋم، مىللىي ئاڭ ناھايىتى تېز يېتىلىدۇ.

ئەمما، بالىڭزنى جەزمەن ساغلام، نورمال سورۇن، يېغىلىشلارغا ئېلىپ بېرىڭ. رېستورانغا ئاپىرىپ ئىچىش - چېكىشىنى، تېتىقسىز لەتىپە - يۇمۇرلارنى ۋە ھاياسىز ئويۇن - تاماشا ئۆگەتمەڭ، بالىڭزغا سەممىي ئىنسانلىقنىڭ ھەسەل تەمىنى تېتىتىڭكى، تاپتىن چىققان ھايۋانلىقنىڭ زەھەر - زوقۇملىرىنى بالىڭزغا زورلاپ يېگۈزمەڭ.

83. ئەر ـ خوتۇنلار ئارا جېدەلدە ئىتتىكلىك قىلماق

بىز باشتا ئەر ـ خوتۇنلار ئارىسىدىكى ئادەتتە كۆپ كۆرۈلىدىغان ئازارلىشىشتا قانداق قىلىش ھەققىدە توختالغانىدۇق. ئەگەردە ئەر ـ خوتۇن مىجەز، قاراشتا زادىلا بىرلىككە كېلەلمەي، ئۇزۇلدۇرمەي جېدەل قىلىشۋەرسە ياكى مەلۇم مەسىلە تۈپەيلى توساتتىنلا ئېغىر زىددىيەتكە پېتىپ قالسا قانداق قىلىش كېرەك؟...

ئەر ـ خوتۇنلار ئارىسىدىكى جېدەل مەيلى قانچىلىك ئېغىر بولۇشىدىن قەتئىينەزەر سوغۇققان بولۇش كېرەك. بولۇپمۇ ئەر-لەر جېدەل ـ ماجىرا ئالدىدا ئىتتىكلىك، يېنىكلىك قىلسا ھېچ-نېمە كەچۈرمەيدۇ. يىغلاپ، سۆرەن سېلىپ ئالەمنى مالەم قى-لىش، ۋارقىراپ ئېسىلىۋېلىش، يامانلاپ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆيى-گە كېتىۋېلىش ئاياللارنىڭ ئەر بىلەن جېدەللەشكەندە كۆرسىتى-دىغان ئىپادىلىرى. ئاياللار غەزەپلەنگەندە يىغلايدۇ، چىرقىرايدۇ، يامانلايدۇ. بۇ ئۇلارنىڭ تەبىئىتى. ئاياللىرى يىغلاپ ـ چىرقىراپ ئۆينى بېشىغا كىيسە، سىزمۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭ بولۇشۇپ ۋاقىراپ ـ جارقىراشماڭ، ئوتنى سۇ ئۆچۈرىدۇ. سوغۇققان، ئېغىر ـ بېسىق بولۇڭ، ئايال كىشى ئوڭايلا سۆزۈمنى بەر، ئاجرىشىمەن... دېگەندەك نىكاھقا بېرىپ چېتىلىدىغان ھاماقەت سۆزلەرنى قىلىشقا ئامراق كېلىدۇ. بولۇپمۇ مۇشۇنداق

چاغلاردا قاتتىق سوغۇققان بولۇڭ. ھەرگىزمۇ «ئالامسەن، ئالە ئەمسە» دېگىنىڭىزچە نىكاھ مۇناسىۋىتىنى ئۈزىدىغان، بۇزىدىغان ھەرقانداق سۆزنى ئېغىزىڭىزدىن چىقارماڭ، كىشىلەر غەزەپلەنگەندە ئەقلىنى يوقىتىدۇ. ئەرلەرنىڭ غەزەپ ئالدىدا ئەقىل ئارغامچىسىغا مەھكەم ئېسىلىۋالغىنى بەكلا ئەۋزەلدۇر. بولمىسا قالايمىقان ئىش - ھەرىكەت قىلىپ قويۇپ، كېيىن ئورنىنى تولدۇرۇۋالغۇسىز زىيان تارتىدىغان ئەھۋاللار كۆرۈلۈپ قېلىشى مۇمكىن.

بىز، ھەتتا خوتۇنىنى ئۈچ تالاق قىلىپ بولۇپمۇ يەنە قايتىدىن يارىشىۋالغۇسى كېلىپ قالىدىغان ۋە ھەتتا شەرئىەتتە يوق، نەدىكى چەك باسماس سەۋەب - ئىلاجلار بىلەن قايتا «نىكاھ» لىنىۋالىدىغان ئەر - خوتۇنلارنى پات - پات ئۇچرىتىپ قالىمىز. ئۈچ تالا قىلغۇچى - قىلىنغۇچى ئەر - خوتۇنلارغا يول تېپىپ بەرگۈچى چەلپەكچى موللىلارغا لەنەت بولسۇن! جېدەلدە ئېغىزنى چىڭ تۇتۇش، سەۋرچان بولۇش، ھاماقەتلەرچە، تەنتەكلەرچە سۆزلەرنى قىلماسلىق كېرەك. ھاماقەتلىك بىلەن خوتۇنىڭىزنى ئۈچ تالاق قىلغان بولسىڭىز، ئەمدى يەنە ئۇنىڭ كەينىدىن سۆرىدىلىپ، سوكۇلداپ يۇرۇشىڭىز تۇتۇرۇقسىز چاكىنىلىقىڭىزدىن ئىشارە ئەمەسمۇ؟ ئايالىڭىز ياقىڭىزغا ئېسىلىپ ئىلەنگۈچ ئۈچسا نېمە بوپتۇ؟ مېھىر بىلەن ئېسىلغان بويۇنغا قەھر بىلەن ئېسىلىدىغان چاغلارمۇ بولۇپ قالىدۇ. مېھىرنىلا كۆتۈرۈپ قەھرگە بەرداشلىق بېرەلمىسىڭىز سىزنىڭ قەيسىرىڭىز ئەر؟ خوتۇنىڭىز يامانلاپ كەتسە نېمە بوپتۇ؟ دەردى چىققاندا، ئىچ پۇشۇقى بېسىققاندا كېلىدۇ ياكى ئەكىلىۋالسىڭىز بولىدىغۇ. بوران - چاپقۇننى كۆرۈپلا ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزۈپ كەتكىلى بولمايدۇ. دەھشەتلىك

كەلكۇن، يەر تەۋرەشلەردە ھەممىلا نېمىسىدىن مەھرۇم بولغان ئەل - خەلقلەرمۇ تۇرمۇشقا بولغان ئۇمىدىسىنى ئۈزگىسىنى يوق. ئاز - تولا زىددىيەتنى دەپلا نىكاھتىن ئۇمىد ئۈزمەك، ئاز - تولا كەمچىلىكىنى دەپلا خوتۇنىنىڭ بارلىق ئارتۇقچىلىقلىرىنىمۇ پوقا كۆممەك، يوقا چىقارماك، ئازابلىق كۈنلەرنىلا كۆرۈپ بارلىق شېرىن كۈنلەرگە كۆز يۇمۇۋالماك. بەلكىم ئۇنىڭ بىلەن تېخىمۇ بايىاشاد تۇرمۇش كەچۈرۈشكە ئىمكانىيەت بولۇشى مۇمكىن. بەختىنىڭ تەلىپى نېمە؟ دەل سەۋرچان، چىداملىق بولۇشتا.

ئەر - خوتۇنلار ئارا ھەرقانداق جېدەلدە سەۋرچان بولۇك، غەزىپىنىڭنى، ئېغىزىنىڭنى بېسىشنى بىلىك، نىكاھ مۇناسىۋىتىگە دەز يەتكۈزىدىغان ھەر قانداق گەپ - سۆز، ئىش - ھەرىكەتتىن ساقلىنىك، بولمىسا غەزىپىنىڭ بېسىققاندا خوتۇنىنىڭ ئۆيىنى چۆرگىلەپ، چىراي سارغايتىپ، يېلىنىپ - يالۋۇرۇپ يۈرىدىغان ئىشلارنى سادىر بولمايدۇ دېگىلى بولمايدۇ. «ئاللاھ ئىتىن قورقۇڭلار، ئاراڭلارنى تۈزەڭلار» (سۈرە «ئەنفال» 1 - ئايەت).

84. ئارازلاشقاندا ئايرىلىپ تۇرۇپ بېقىش

ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ ئازارلاشقاندا، بولۇپمۇ مۇناسىۋەتنى ئىنـ تايىن ئۆتكۈر مەزگىلگە بېرىپ قالغاندا، بىر مەزگىل ئايرىلىپ تۇرۇپ باققىنى ئەۋزەلرەكتۇر. ئائىلىدىكى ھەرقانداق زىددىيەت ئەر ـ ئايال ئىككى تەرەپنىڭ كەڭ قورساقلىق ۋە ئەپۇچانلىقىغا باغلىق. ئەمەلىيەتتە مۇتلەق ناچار، كىلىشكىلى بولمايدىغان ئىنـ سان مەۋجۇت ئەمەس. پەقەت بىر ـ بىرى قارشى تەرەپكە يول قويماسلىق ياكى ئۆزىدىكى ئاجىز ـ كەمچىلىك تەرەپلەرنى تولۇقـ لاشقا ئىنتىلمەسلىك سەۋەبىدىن ئىككى شەخس، ئىككى جىنس ئوتتۇرىسىدا ئىختىلاپ كۆرۈلىدۇ. تويدىن بۇرۇن كىلىشەلمىگەن ۋە ھەتتا بىر بىرىنى كۆرمىسە چىدىيالمايدىغان ھالغا بارغان ئاشىق ـ مەشۇق بىر جۇپلەر تويدىن كېيىن نېمە ئۈچۈن بىرىنى يەنە بىرىنىڭ كۆرەر كۆزى يوق ھالغا چۈشۈپ قالىدۇ؟ مەسىلە ئىنتايىن ئاددىي: بىر ـ بىرىنىڭ ھالىغا يېتەيدۇ. بىر ـ بىرىگە يول قويمايدۇ، ئارىدا ئورتاق ئەپۇ يوق. ئۆزىنىلا ئويلاپ قارشى تەرەپتىن قۇسۇر ئىزدەيدۇ.

قاتتىق ئازارلاشقان، بولۇپمۇ ئاجرىشىش گىردابىغا بېرىپ قالغان ئەر ـ خوتۇنلار مەسىلىنى ئۆزىدىن ئىزدىمەي، ھە دېسىلا قارشى تەرەپتىن قالايمىقان ئاجىزلىق، كەمچىلىكِ ئىزدەشكىلا چۈشۈپ كېتىدۇ ۋە بىردەمدىلا جېنىنى پىدا قىلىدىغان ئامراق

خوتۇنمۇ بەتبەشرە ئالۋاستىغا ئايلىنىپ، نۇقسانلىرى يېپىپ بول-
غۇسىز، ئۆزي تۇتۇش ئەسلا مۇمكىن ئەمەستەك كۆرۈنۈپ كېتە-
دۇ. ئازارلاشقان مەزگىلدە تېزلا - ئايرىلىپ كېتىش، ئاجرە-
شىش، تالاق قىلىۋېتىش، شۇبھىسىزكى، قاتتىق پۇشايمانغا ئې-
لىپ باردۇ. ئازارلىق چېكىغا چىققاندا، غەزەپلەر تېشىپ قاياناپ
تۇرغاندا، ئاجرىشىش ئاقىلانىلىك ئەمەس. نىكاھ ئىككى تەرەپ-
نىڭ ئىشەنچ ئاساسىدا ئورتاق ھەمكارلىشىپ، بىر ئائىلە ۋە
ساغلام نىكاھ مۇناسىۋىتى ئۈچۈن كېڭىشىپ كۆرەش قىلىش جە-
ريانى بولغانىكەن. ھەمكارلىقنىڭ تاماملىنىشىمۇ جەزمەن سوغۇق-
قان، ئەستايىدىل، سالماقلىق بىلەن بېجىرىلىشى كېرەك.

زىددىيەت چېكىگا چىققان، ئايرىلىمسا زادى بولمايدىغان ئەر - خوتۇنلار، ئەر بىر مەزگىل نىكاھ مۇناسىۋىتىنى ساقلاش ئاساسىدا ئايرىلىپ تۇرۇپ باققىنى تۈزۈك. بىر مەزگىللىك ئايرىلىپ تۇرۇش ئارقىلىق ھەر ئىككى تەرەپ قارشى تەرەپ ھەققىدە سوغۇققانلىق بىلەن ئويلىنالايدۇ. توي قىلغان چاغدىكى يېگىت - يەڭگىلەر مانا مۇشۇنداق نىزا مەزگىلىدە جەزمەن كارغا كېلىشى، ئۇلارنى ئەپلەشتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىشى كېرەك. ئاللا تائالا ئېيتتى: «ئەپلىشىش ياخشىدۇر» (سۈرە «نىسا»، 128 - ئايەت).

بۇرادەر، ئاجرىشىش نىيىتىڭىز بولسا ۋە خوتۇنىڭىزغا چىش - تىرنىقىڭىزغىچە ئۆچ بولۇپ كەتكەن بولسىڭىز، ئالدىراپ ئۇنىڭ سۆزىنى بېرىۋەتمەڭ ياكى نىكاھ، سۆزنى يوق قىلىدىغان ھەرىكەت، گەپ - سۆزلەردىن ساقلىنىڭ. خوتۇنىڭىزنىڭ يامان تەرىپىنى ھەرگىز قىلماڭ. ئۇ يەنىلا سىزنىڭ نىكاھىڭىزدىكى، سىز ئارزۇ - ئارمانلاپ ئالغان «پەرىشتە». ئۇنىڭ ئەسكىلىكى

سىزنىڭ ئەسكىلىكىڭىزدىنمۇ دېرەكتۇر. بىر مەزگىل ئايرىلىپ تۇرۇپ سوغۇققانلىق بىلەن ئويلىنىڭ. ئەگەردە نىكاھ مۇناسىۋىتىنى ساقلاپ قېلىش مۇمكىنچىلىكى 1% كە يەتسىمۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن كۈرەش قىلىڭ. ئۇنىڭ بىلەن سەمىمىيلىك، ئوچۇق - يورۇقلۇق بىلەن پاراڭلىشىپ ئاجىزلىقىڭلارنى بايان قىلىڭلار، بەلكىم بىر مەزگىللىك ئايرىلىپ تۇرۇشتىن كېيىن يەنىلا ئۇنىڭسىز ياشىيالمايدىغانلىقىڭىزنى هېس قىلىپ قېلىشىڭىز، خوتۇنىڭىزمۇ تېزلا «ئېيىق بولسىمۇ ئېرى» نىڭ ياخشىلىقىنى تونۇپ يېتىپ، نىكاھىڭلار قايتىدىن مۇستەھكەملىنىشى مۇمكىن.

85. بالىلىرىڭىز يېتىم بولمىسۇن

ئەر ـ خوتۇننىڭ ئازارلىشىپ قېلىش ئادەتتىكى ئىش، ئەمما ئاجرىشىپ كېتىش ھەرگىزمۇ ئادەتتىكى ئىش ئەمەس. چۈنكى ئۇ ھالال نەپىس ـ نەپەسلەرنى يەنە قايتىدىن ھارام قىلىشتۇر. ئاجرىشىش ئەر بىلەن ئايالنىڭ قەلبىگە ۋە كېيىنكى كىشىلىك تۇرمۇشىغا ئىنتايىن ئېغىر جاراھەت ھەمدە نىكاھتىن ئەندىشە قىلىش، تۇرمۇشتىن رايى قايتىش، ئۇمىدسىزلىكتەك ئېغىر دەرد ـ ئەلەملەرنى پەيدا قىلغۇچى زىيانلىق ئىشتۇر؛ ئازغا زىددىيەت ئۇرۇقلىرىنى تېرىپ، كىشىلەرنى ئۆچمەنلىك، غەزەپ، ئاداۋەتكە باشلىغۇچى نىزا ئۇرۇقىدۇر. ئەگەردە ئاردا بالا بولۇپلا قالسا، ئاشۇ بىغۇبار، سەلبىي، يۇمران قەلبىلەرنى لەختە ـ لەختە قىلغۇچى زەھەرلىك خەنجەر، مېھىر ئېقىن ـ تارامىلىرىنى ئۈزۈپ تاشلىغۇچى قورقۇنچلۇق ھاڭ ـ توسمىدۇر.

بۇرادەر، ئاجرىشىشتىن بۇرۇن قانتىق ئويلىنىڭ، مەيلى نىزا ـ زىددىيەت قانچىلىك چوڭقۇر بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئالدىراقسانلىق قىلماڭ. ئۆزىڭىزنى ئويلىمىسىڭىزمۇ بالىڭىزنى، پەرزەنتلىرىڭىزنىڭ كېلەچىكىنى ئويلاڭ. توغرا، بىر ـ بىرىگە بولغان ئەقىدە، ئىشەنچى سۇنغان ئىككى تەنىنىڭ بىر بالىنى دەپلا بىر ئۆيگە سولىنىپ ئولتۇرۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. «بالا ئاتا ـ ئانىنى مەجبۇرىيەت يۇزىسىدىنلا بىر ـ بىرىگە باغلاپ تۇرىدىغان زەنجىرگە ئايلىنىپ قالسا، بۇنى بىر

پاجىئە دېيىش كېرەك» (ئاپتورنىڭ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇر-نىلىنىڭ 2005 ـ يىللىق 5 ـ سانىدا ئېلان قىلىنغان «ئەقىدە ئېھتىرامى» ناملىق ماقالىسىگە قارالسۇن) . مەن ئەزەلدىن ئى-شەنچ ئاساسى بۇزۇلغان، بىر ـ بىرىگە بولغان ساداقىتىگە دەز كەتكەن ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ بىر ئۆيدە بىر ـ بىرىگە رەقىبلەرچە ھومىيىشىپ ئولتۇرۇشىنى قوللاپ كەلگەن ئەمەس. ئەمما، بالا ئالدىدا، ئاللاتائالانىڭ ئىنسانغا بەخش ئەتكەن بىر بۇيۇك ئاما-نەت ـ سوۋغىسى ۋە ئۇنىڭغا قوشۇپ بەرگەن مەجبۇرىيىتى ئالدىدا مەن ئاجىزمەن، تىلىم ـ دىلىمنى يىغىشىغا مەجبۇرمەن ۋە ئەي، ئەر ـ ئاياللار، بالىلارنى، ئائىلىنى دەپ بولسىمۇ ئەڭ زور دەرىجىدە كۈچەپ بېقىڭلار، دەيمەن. چۈنكى يېتىم بالىلارنىڭ قەلبىدىكى تولدۇرۇپ بولغۇسىز ئاچلىق ۋە مېھىر تەشنالىقىنى باشقا ھېچقانداق نەرسە بىلەن تولدۇرۇپ ـ تويدۇرۇپ بولۇش مۇمكىن ئەمەس. 14 يېشىمدا ئانامنىڭ ۋاپاتى تۇپەيلى باشلانغان شۇ خىل مېھىر ئاچارچىلىقى مېنى يېتىملار، بولۇپمۇ ئاتا ـ ئانىسى بار تۇرۇپ يېتىم قالغان بىگۇناھ، بىچارە بالىلارنىڭ غەمكىن تۇرقىغا قاراپ يىغلىتىدۇ. تۇغۇلۇش ئۇلارنىڭ ئۆز ئىخ-تىيارلىقى ۋە گۇناھى ئەمەس. ئەرلەر، ئاياللار، ئويۇن ۋە كۆ-ڭۈل خۇشلۇقىدا قالغان ئەي ئىنسانلار، بارلىق ئويۇنىڭلارنى ئەمدى بولسىمۇ يىغىشتۇرۇڭلار. مەن بىر ساغلام ئەقىلگە ئىگە ئەر ـ ئاياللىنىڭ تىرىشسىلا ئۆي تۇتالايدىغانلىقىغا ۋە ھەتتا ئىنتا-يىن بەختلىك تۇرمۇش قۇرالايدىغانلىقىغا گەپ ـ سۆزسىز ئىشە-نىدىغان بەندىمەن. بىر ـ بىرىڭلارغا ئىشەنچ ۋە ئەپۇ ـ رەھمەت نەزىرىڭلار بىلەن بېقىڭلار. نىكاھ، ئائىلە بىلەن مۇناسىۋەتسىز بارلىق ھەۋەسلەرنى قايرىپ قويۇپ، تۇرمۇشنىڭ ھەقىقىي ئەمە-

لىي مەنسىگە يۈزلىنىڭلار ۋە بالىلىرىڭلارغا مېھىرلىك كۆزلە-
رىڭلار بىلەن بېقىڭلار. پۈتكۈل بالىلار ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ ئۆز-
لىرىگە كۆيۈنۈشىنى ئۈمىد قىلماقتا. پۈتكۈل بالىلار ئاتا ـ ئانە-
لىرىدىن تۈپ مەنىدىكى مەسئۇلىيەت تەلەپ قىلماقتا. پۈتكۈل
بالىلارنىڭ قەلبى مېھىر ئاچارچىلىقىدا قاغجىراپ ياتماقتا. . .

ئەي ئەرلەر، پەرزەنتلەرنىڭ ئۇۋالىغا قالمايلى.

ئەي، ئاجرىشىش ئالدىدا تۇرغان ئەر، ئۆز پەرزەنتىڭنى
ياتلارنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراتما، ئۇنىڭ سەبىي يۈرىكىنى تىلما،
ئۇنىڭ بوينىنى قىسما. بىر ئەرنىڭ پەرزەنت ئالدىدىكى ئەڭ
مۇھىم ۋەزىپىسى ئۇنىڭغا تېرەك، يۆلەك، مەدەت، كۈچ بولۇش.
ئۇ يىقىلغاندا يۆلەكسىز، ھالسىرىغاندا مەدەتسىز قالمىسۇن. ئې-
غىر كۈنلەردە «دادا، سەن نەدە؟» ياكى «خۇدا، ماڭا قانداق دادا
بەرگەن ئىدىڭ، — ھە؟» ۋە ياكى «خۇدا، نېمىشقىمۇ مېنى بۇ
دۇنياغا، مۇشۇنداق بىر ئائىلىدە تۇرەلدۇرگەنىدىڭ» دەپ سالمە-
سۇن. پەرزەنتلەرنىڭ ئاھى بەك يامان. «دادىنىڭ قارغىشى
ئوق» دەيدۇ. بالىنىڭ قارغىشىنى بومبا دېيىش مۇمكىن. سەبىي
بالىلارنىڭ ئاھى ئىزچىل شۇ: «ئاجراشماڭلار ئاتا ـ ئانىلار،
يېتىم بولمىسۇن سەبىي بالىلار».

86. ئاجراشقاندا چۈپەيلىك قىلما

بۇرادەر، نىزادىن كېيىنكى ياراشتۇرۇش، نەسىھەت ۋە سۆلھى ـ سالا، ئايرىلىپ تۇرۇپ ئويلىنىپ بېقىشلارنىڭ ھېچقايسىسى كارغا كەلمىگەن بولسا، ئەپسۇس ۋە مىڭ ئەپسۇسلاركى، سىلەرنىڭ يۈزلىنىدىغىنىڭلار نىكاھ مۇناسىۋىتىنى ئاخىرلاشتۇرۇش جەريانى بولىدۇ. مەن بىر ئەرنىڭ يەنە بىر ئايال بىلەن ئۆي تۇتۇش مۇمكىنچىلىكىنىڭ مۇتلەق قالمىغانلىقىغا ئىشەنمەيمەن. ئەجەبا، شۇنچە ھازا ئۇل، بىشىم دەپ سۆپەتلەپ ئۇچ تالاق ئەمەس، ئۇچيۈزمىڭ تالاق قىلىنغان خوتۇنلارمۇ يەنە ئەرگە تېگىپ شۇنچىلىك خۇشال، بەختلىك تۇرمۇشقا ئېرىشەلەيدىغۇ؟ سەن ئالۋاستى دەپ سۆپەتلىگەن بىر ئايالنى يەنە بىر زاتى ئەركەك پەرىشتە بىلىپ ئۇنىڭ ئىستەكلىرىگە قول سۇنىدىغۇ؟ ئەي، ئۆزىنى ھېچنەرسىگە تەڭ قىلمايدىغان ئەر، ئۆزىنى مۇكەممەل، چوڭ، نۇقسانسىز ساناپ باشقىلاردىن قۇسۇر ئىزدەشنىلا بىلىدىغان ئەر، ئاللا ئەزىز بىلىپ يارانقان ئاشۇ ئايال، ئاشۇ ئىنسانىنى سېنىڭ يارىتىلىشىڭ نە ھەددىڭ ـ ھە؟! ئۇ شۇنچىۋالا لاياقەتسىزمىدى؟ ئۇنىڭ سېنى سۆيۈندۈرىدىغان ھېچقانداق پەزىلىتى، نازاكىتى قالمىدىمۇ؟ ئۆزۈڭنى تۇتۇۋېلىشىڭ، ئۆزۈڭ ھەققىدىمۇ كەڭ قورساقلىق بىلەن، ئايالىڭ ھەققىدىمۇ ئەپۇ نەزەرلىرى ۋە ئۇنىڭ ئارتۇقچىلىقىنىمۇ كۆرەلەيدىغان ئاقىل كۆزلىرىڭ بىلەن قاراپ بېقىشىڭ كېرەك ئىدى. يازغۇچىمىز ئەخمەت تۇردى: «ئايال كىشىنى سەت دېيىشنىڭ ئۆزى گۇناھ» دېگەنىدى. چىرايى

كۆرۈمسىز بىر ئايالدا بەلكىم كىشىلەرنى ھەقدا دېگۈزىدىغان پاكىز قەلب بولۇشى مۇمكىن. تاماقنى قاملاشتۇرالمايدىغان بىر ئايال بەلكىم، ساڭا يېتەرلىك مېھىر ۋە ناز - كەرەشمە بېرەلەيدۇ. غاندۇ... ئوبدان ئويلىنىشىڭ كېرەك. ھەربىر ئىنساندا ئۇنىڭ تېنى - جېنىغا بەخشەندە قىلىپ بېرىلگەن مەلۇم بىر تالانت - ئىقتىدار خۇرۇچلىرى بولىدۇ. بەزىلەرنىڭ يېيىشكە، بەزىلەرنىڭ كىيىشكە، بەزىلەرنىڭ يېزىشقا، بەزىلەرنىڭ تىزىشقا، سىزىشقا، نىڭ ماھىرلىقى شۇنىڭدىن. ئوخشاشلا سەنمۇ مۇكەممەل ئەمەس. سەن ھەم ھەممە تەرەپتىن ئەمەس، مەلۇم بىر تەرەپتىنلا يارامىلىقسەن. ئايالىڭمۇ شۇنداق. ئىشەنمىسەڭ، ئايالىڭنىڭ گەپ - سۆزىگە قۇلاق سال، ئۇ سەندىن قانداق نۇقسانلارنى تاپاركىن...

خەير، سەن ئاجراشماقچى بولدۇڭ. ھەدىسە: «ئەر - ئايالىنىڭ ئاجرىشىشىدىن ئەرش لەرزىگە كېلىدۇ» دېيىلگەن ۋە يەنە «يول قويۇلغان، ئەمما ئاللانى ئەڭ غەزەپلەندۈرىدىغان ئىش تالاق تۇر» دېيىلگەن. سەن ئاشۇ غەزەپكە قورقماي يۈزلىنىدىغان بولىدۇڭ. بىزنىڭ ئارىمىزدا تالاقنى ئويۇن ئورنىدا كۆرىدىغان، ئاجراشسىمۇ قېتىغا ئېلىپ قويمايدىغان، خۇشاللىقتىن گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ، شادلىقتىن تېرىسىگە پاتماي قالىدىغانلارمۇ ئاز ئەمەس. مەن ئاشۇ ئەيىبتىنمۇ، غايىبتىنمۇ ئەيمەنمەيدىغان، بەدىدىنمۇ، دىندىنمۇ ھېيىقمايدىغان غەپلەت بەندىلىرىنىڭ تەنتەكلەرچە كۆرەڭلىكلىرىنىڭ ئارىسىدا كۆزۈم ياش ھالدا غەمكىن جىمىپ قالىمەن. نىكاھ بىزنى پاكلىيالىشى، تۇرمۇشمىزدىكى غەم - غۇسسىلىرىمىزنى، روھىي بېسىملىرىمىزنى ئاز قالدۇرۇشى كېرەكقۇ؟ نىكاھ ئىماننى پۈتۈنلەش باسقۇچى دەپ قارىلىدۇ. توي قىلىپمۇ تۇغمىگەن تەنتەكلىك، ئويغانمىغان ئەقىل، تىزگىنگە كىرمىگەن ھېسسىيات - شەھۋەتلەرگە لەنەتلەر ۋە غەزەپلەر

بولسۇن! تالاقتىن خۇشاللانغۇچىلارغا ئاللا چېغىدا غەزەپلىنىۋاتسا، مەن ئۇنىڭغا يەنە نېمە دەي؟...

بۇرادەر، تالاق ئالدىرايدىغان، يېنىكلىك قىلىدىغان ئىش ئەمەس. سەن قاراپ تۇرۇپ بۇيۇك غەزەپلەرگە خۇشلۇق ئىلكىدە مەيدە كېرىپ بارامسەن؟ ئاللانىڭ غەزىپىنى كۆلۈپ تۇرۇپ قارشى ئالامسەن؟ شەيتان لەئىن ھەر كۈنى ئۆزلىرىنىڭ ئىنسانلارنى ئازدۇرغۇچى چاپارمەنلىرىگە يېڭىدىن - يېڭى ۋەزىپىلەرنى تاپشۇرۇپ، زېمىنغا، ئىنسانلار ئارىسىغا ئەۋەتەرمىش. چاپارمەن شەيتانلار ھەر كۈنى كەچلىكى ئۆزلىرىنىڭ زېمىندا تېرىغان بۇزۇقچىلىقلىرىدىن بىرمۇ - بىر شەيتان لەئىنگە دوكلات قىلمىش، چاپارمەنلەرنىڭ ئىنسانلارنى ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق، قاتىللىق، زىناغا قۇتراتقىچ گۇناھ، جىنايەت، زالالەت يوللىرىغا باشلىغان ئىشلىرى شەيتان لەئىننى ئۇنچۇالا خۇش قىلىپ كەتمەيمىش. ئەمما كىمكى بىر شەيتان ئورنىدىن تۇرسا ۋە مەن بۇگۈن پوكۇنچى ئارىسىغا مۇنداق - مۇنداق خۇسۇمەت ئۇرۇقلىرىنى چېچىپ، ئۇلارنى بىر - بىرلىرىگە زەھەرلىك تىل، قول سېلىشقا قۇتراتتىم ۋە ئاخىرىدا بىرىنى يەنە بىرىدىن تالاق قىلدۇردۇم دېسە، شەيتان لەئىنىڭ خۇشلۇقى ئەرشكە يېتىپ، ئۇ شەيتاننى كاتتا ئىنئاملار بىلەن تارتۇقلارمىش ۋە كۇرسىنىڭ يېنىدىن ئورۇن بېرىپ ئەزىزلەپ ئولتۇرغۇزارمىش. بۇرادەر، سەن ياخشىلىقنى ئۇيالدۇرۇپ، يامانلىقنىڭ قەددىنى تىكمەكچى، ئاللانى غەزەپلەندۇرۇپ شەيتاننى شاد - خۇرام قىلماقچىمۇ؟ كەل، ئاللا غەزەپلەنسىمۇ ساڭا يەنىلا يول بەردى. مۇشۇ يولنى بولسىمۇ ھەقنى خۇش قىلغۇدەك پەزىلەت بىلەن باس.

ئاجرىشىش جەڭگاھ ئەمەس، دوست - دۇشمەن ئۇرۇشى ئەمەس. شۇڭا، ئاجرىشىشتىن ئىبارەت بۇ ئىنتايىن نازۇك ئىشقا

ئېھتىيات بىلەن مۇئامىلە قىلىڭ، ئاجرىشىش نىكاھتىنمۇ نەچچە ھەسسە نازۇك، ئىنچىكە ئىشتۇر. چۈنكى، نىكاھ شادلىق، توي مەرىكىسى ۋە ھەممىنىڭ خۇشلۇقىنى ئويغاتقۇچى ئېھساندۇر. ئەمما ئاجرىشىش، تالاق بولسا ھەممىنى بىئارام قىلىدىغان، غەزەپلەندۈرىدىغان جاراھەتتۇر. بۇنى ئىلاجىنىڭ بارىچە باشقىلار-نىڭ دىلىغا ئازار بەرمەي، ئىنساب ۋە ئېھتىيات بىلەن ېجىرمەك لازىمدۇر.

1. ئاجرىشىش، تالاقنى سىلىق ئۇسۇلدا ېجىرىڭ. كۆپچە-لىكىنىڭ ھەممىسى ئۇزلۇق بىلەن ئاجرىشىش مۇمكىنمۇ، ئاجرا-شىش جاراھەتىنىڭ قانىشى، يىرىڭدىغان جاراھەت تاتلىق قالمايدۇ، دېيىش مۇمكىن. بۇ ئەلۋەتتە سىزنىڭ دىيانىتىڭىزگە باغلىق ئىش. خوتۇنىنى ئۇرۇپ - سوقۇپ، تىللاپ رەسۋاسىنى چىقا-رىپ، ئاندىن تالاق قىلغۇچىلارمۇ، قۇدا بولغۇچى ئىككى تەرەپ قان چېچىشىپ جېدەل تېرىيدىغان ئىشلارمۇ ئاز ئەمەس. ئەمما نىكاھ تۇپ نىگىزىدىن ئالغاندا، رازىلىق ئاساسىدا تويلاشقۇچى ئىككى تەرەپنىڭ ھەمكارلىشىشى، ياخشىلىق بىلەن بىرلىشىشى بولغانىكەن، ئايرىلىشمۇ ھەر ئىككى تەرەپكە بېسىم ۋە ئۆچمەن-لىك، نارازىلىق ئېلىپ كەلمىگىنى ياخشى. نىكاھ ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ ھوقۇقلۇق مۇناسىۋىتى. ئىككىيلەن بىرگە ياشاش ئىمكانىيىتى يوق دەپ قارىغاندا، ئاندىن ئاجرىشىشنى نىيەت قىل-غانىكەن، ئاجرىشىش ۋە تالاقنىمۇ سەممىيلىك، تۈزلۈك بىلەن ېجىرىش كېرەك. تىللىشىپ، ئۇرۇشۇپ يۇرۇش ئەر - خوتۇن-نىلا ئەمەس، ئىككى تەرەپنىڭ ئاتا - ئانىسىنىمۇ بىئارام قىلى-دۇ. ئەڭ ياخشىسى، جېدەل - ماجىراسىز ئايرىلىش ھەر ئىككى-سىنىڭ ئىززىتىنى پەسلەشتۇرمەيدۇ.

2. خوتۇنىڭىزغا يېتەرلىك مەھرى بېرىڭ، چۈپەيلىك قى-

لىپ ئۇنىڭ ھەققى ـ ھۆرمىتىگە چاڭ سالماڭ. بىزنىڭ نىكاھ ۋە ئاجرىشىشتىكى ئەڭ ئېسىل، ئادىل پرىنسىپىمىز مەھرى مەسلىسىدۇر. خوتۇن ئالغاندا ئۇنىڭغا رازى بولغۇدەك مەھرى بەرگەن ئىكەنمىز، ئاجراشقاندىمۇ ئۇنىڭ كېيىنكى تۇرمۇشىنى ئويلاشقان ھالدا مەھرى قالدۇرۇشىمىز ئىنساب ۋە ئىمان جۈملىسىدىندۇر. سىز ئۇنىڭ زىبۇ ـ زىننەتلىرىنى تارتىۋېلىپ، كىيىم ـ كېچەكلىرىنى سالدۇرۇۋېلىپ نېمە قىلماقچىدىڭىز؟ ئايال كىشىنىڭ تۇرمۇشىنى ئويلىشىش، ئىمكانىيەت بولسا ئۇنىڭغا كۆپرەك مەھرى بېرىش كېرەككى، ھەرگىزمۇ خوتۇن كىشىگە تەئەللۇق بولىدىغان مۇلۇك — مەھرىگە لەنەتگەردىلەرچە قول ئۇزاتماسلىق كېرەك. ئاجرىشىش بىر غەزەپنىڭ پىلتىسىدۇر. سىز يەنە بىراۋنىڭ ھەققى ـ ھۆرمىتىگە ھارام قول ئۇزاتىپ، يەنە بىر غەزەپكە ئوت ياقماقچىمۇ؟ ئاجرىشىشتىكى ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش ئەرلەردىكى يەنە بىر پەزىلەتتۇر. تۇل ئاياللارنىڭ كۆپىنچىسى قايتا ياتلىق بولۇشتا، ئەرلەرنىڭ ئاجراشقان ۋاقتىتلىكى پوزىتسىيە، پەزىلىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىغا بەكرەك دىققەت قىلمىش.

3. تالاقنى ئەدەپ بىلەن قىلىڭ. تالاقتىن قۇلاقلار، يۈرەكلەر زىڭىلدايدۇ. ئاسمان ـ زېمىن تىترەيدۇ. پازىل ئىنسانلارنىڭ كۆزى ياشقا تولىدۇ... خوتۇنىڭىزنى نېمىلا بولسۇن ئاياشنى بىلىڭ. بىر ئايالغا نىسبەتەن ئۆزى نەچچە يىل ئاۋايلاپ ساقلاپ كەلگەن مېھرىنى رازى بولۇپ، بۈيۈك ئىشەنچ بىلەن بەخش ئەتكەن قەدىردان كىشىنىڭ (بەلكى ھازىر قەدىردان بىلىنمەس) ئېغىزىدىن تالاق سۆزىنى ئاڭلاش زەربە ـ بېسىملار ئىچىدىكى ئەڭ دەھشەتلىكى ھېسابلىنىمىش. شۇڭا ئۇنى چىرايلىقچە، ئۇنىڭ دىلىنى زېدە قىلمايدىغان ئۇسۇلدە دەڭ. تالاقنى ۋاقىراپ

سۇرەن سېلىپ بېرىش كەتمەيدۇ. ئۇنى ئايالىڭىز ئاڭلىسا، ھا-
مىلىرى بولسا ئاڭلىسا بولدى. يەنە بىرى تالاقنى سېسىق تىللار
بىلەن بەرمەڭ. تالاقنىڭ ئۆزىلا ئەڭ سېسىق ۋە ئەڭ ھاقارەتلىك
يامان سۆزدۇر. يەنە بىرى «ئۈچ تالاق» دېگەن سۆزنى ھەرگىز
ئېغىزىڭىزدىن چىقارماڭ. . .

4. خوتۇنىڭىز مەيلى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئاج-
رىشىشنىڭ ئالدى - كەينىدە ھەرگىز ئۇنىڭ يامان گېپىنى
ئۇيەر - بۇ يەردە پاراڭ قىلىپ يۈرمەڭ. خوتۇنىڭىزنىڭ چۈپرەن-
دىلىكى سىزنىڭ ناكەسلىكىڭىزگە ھەمشېرىك. ئۇچرىغانلىكى ئا-
دەمگە ئۆزىڭىزگە ئايال بولۇپ تۇرغان بىرىنىڭ يامان گېپىنى
قىلىپ بېرىش ئەقىللىق ئەرنىڭ ئىشى ئەمەس. چۈنكى سىز
ھازىر ئەڭ يامان سۈپەتلەر بىلەن تىللاۋاتقان ئاشۇ ئايالنى سىز
بىر چاغلاردا مەلىكە بىلىپ بېشىڭىزدا كۆتۈرگەن، ھەممىلا ئا-
دەمگە ياخشى تەرىپىنى قىلىپ ئېغىزىڭىزدىن كۆپۈك چاچراتقان
ۋە ھەتتا قارشىلىقلارغىمۇ ئۇنماي جاھىللىق بىلەن ئالغان بولۇ-
شىڭىز مۇمكىن. باردا ئۇچۇرۇپ يوقىدا سېستىش ئەڭ ئالدى
بىلەن كىشىلەردىكى مەۋقەسىزلىكىنىڭ دەلىلى. يەنە كېلىپ ئۇ
ھامان يەنە بىرى بىلەن توي قىلىپ تۇرمۇشلۇق بولۇشى مۇمكىن.
قالايمىقان سۆزلەپ يۈرۈش ئۇنىڭ ئابرۇي - ئىززىتىگە تېخىمۇ
ئېغىر يامان تەسىر ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن ھەم سىزنىڭ ئېغىر-
لىڭىزنى يۇمالماسلىقىڭىز قارشى تەرەپنىڭ غەزىپىنى قوزغاپ،
ئۇمۇ سىز ھەققىدە شۇقەدەر تېتىقسىز، تۆھمەتكە توشقان ئوسۇ-
رۇق گەپلەرنى تېپىشى مۇمكىن. زىددىيەتنى يوغىناتماسلىق،
ئىززەتنى ساقلاش ئۈچۈن خوتۇنىڭىزنىڭ ياخشى تەرىپىنى قىلىس-
ىڭىز قىلىڭكى، يامان تەرىپىنى قىلماڭ ياكى ئۇ توغرىلىق ھەر
قانداق سۆز - چۆچەك قىلماڭ.

5. ئەگەر ئاراڭلاردا بالا بولۇپ قالسا، مەيلى بالا قايسى تەرەپتىن تۇرسۇن، بىرىڭلار يەنە بىرىڭلارنىڭ يامان گېپىنى بالاڭلارغا قىلىپ بەرمەڭلار. ئاجراشقان ئەر ـ خوتۇنلار ئارىسىدىكى بالىلارنىڭ بىچارىلىكىنى ئويلىساملا كۆزۈمگە ياش كېلىدۇ. ھەر ئىككى تەرەپ ھېچ ئىش ئۇقمايدىغان بىغۇبار بالىغا بىر ـ بىرىنىڭ ئەسكى تەرپىنى قىلىپ سەبىي بىر قەلبىتە كىچىكىنىلا ئۆچمەنلىك، ئىتتىپاقسىزلىق، نەپرەت ھېسلىرىنى ئويغىتىدۇ. تىرىك يېتىم بولغان بالىلار كىمنى ياخشى كۆرۈشىمۇ، كىم تەرەپتە تۇرۇشنىمۇ بىلەلمەي زىددىيەت، ئارسالدىلىق ئىچىدە دەلدۇش، جۇرئەتسىز، ھېچكىمنى ياراتمايدىغان، قۇسۇر ئىزدەيدىغان، ھېچكىمگە قېتىلمايدىغان، ياۋايى، تەربىيىسىز يوغىنايدۇ. شۇڭا، ئەرلەر، جېنىم دادىلار، ئانىلار، ئاشۇ يېتىم قالغان بالىلىرىڭلارغا ھەرگىزمۇ بىر ـ بىرىڭلارنىڭ يامان گېپىنى قىلىپ بەرمەڭلار. سىلەر چېقىشالمىغاچقا ئايرىلىپ كەتكەن. تۇرمۇشتا مۇناپىقلىقتىن باشقا كەمچىلىكلەرنى ئەپۇ قىلىش مۇمكىنغۇ؟ بالىلىرىڭلارنى دەپ بولسىمۇ، ئىنسانلارنىڭ ئىزگۈ پەزىلىتىنى ياخشى ئىش ـ ئەملىنى زىكىر قىلىڭلار. دادا ـ ئانا مېھرىگە قانمىغان، قەلبىدە تولدۇرۇپ بولغۇسىز كۆيۈم ئاچلىقى قالغان بالىلىرىڭلار ياخشىلىق دەريالىرىدىن سۇزۇك سۇ ئىچسۇنكى، رەزىللىك ئازگىلىنىڭ سېسىق كىر ـ يۇندىلىرىدا بۇلغانمىسۇن.

87. خوتۇندىن ئايرىلىش، ئىشەنچتىن ئايرىلماق

تالاق قىلىنغاندىن كېيىنلا بىر ئەر بىلەن ئايال ئارىسىدىكى ساغلام نىكاھ مۇناسىۋىتى ئاخىرلىشىدۇ. دېمەك ئەر بويىتاقلىق تۇرمۇشىغا، ئايال تۇللۇق ھالىتىگە قايتىدۇ. ئاجراشقاندىن كېيىن ئاياللار جەزمەن ئۇچ ئاي ئىددەت تۇتۇشى كېرەك. ھازىر بەزى ئاياللار بىرىدىن ئاجرىشىپلا ئاردىدىن ھەپتە - ئون كۈن ئۆتەر - ئۆتمەيلا يەنە بىرى بىلەن ئۆيلى تۇتۇۋالىدىغان ھاللار كۆزگە چېلىقىپ قالماقتا. ئاياللار ئىددەت تۇتماسلىق ۋە ئاياللار-نىڭ ئىددىتىگە قارىمايلا خوتۇن قىلىپ ئولتۇرۇۋېلىش ئىلمىيلىك ۋە ئەخلاق جۈملىسىدىن ئەمەس. ئەرگە ئىددەت يوق. ئەمما مەلۇم بىر تۇرمۇشنىڭ ئاخىرلىشىشى بىلەنلا بەزى ئەرلەرمۇ ئەسلى خوتۇنىدىن ئۆچ ئېلىش نىيىتىدە دەرھاللا خوتۇن ئېلىۋالىدىغان، ھەتتا ئالدىنقىسىنىڭ خېتىنى، سۆزىنى بەرمەي تۇرۇپلا يەنە بىر خوتۇن تېپىپ، ئۇنىڭ بىلەن نىكاھ پۈتۈكى پۈتۈشۈپ قويىدىغان ئەھۋاللارمۇ ئۇچراپ تۇرىدۇ. ئەمما، بىز تۇرمۇشقا سوغۇققان، ئەستايىدىل مۇئامىلە بىلەن قارىساق، بۇنداق قىلىشنىڭ ئاقىلانە-لىك ئەمەسلىكىنى خۇلاسىلەپ چىقالايمىز. چۈنكى، نىكاھ بىر - بىرىدىن ئۆچ ئېلىش جەريانى ئەمەس. شۇنداقلا قەستەن خوشلۇق ئىزدەيدىغان كۆڭۈل ئېچىش ئويۇنىمۇ ئەمەس. نىكاھقا دۇرۇس ئەقىدە بىلەن مۇئامىلە قىلالماسلىق بارلىق نىكاھ پاجە-

ئەلىرىنىڭ تۈپ مەنبەسىدۇر.

بۇرادەر، خوتۇنىڭىزدىن ئاجراشتىڭىز، سىز كۆيگەن، سىزنى سۆيدۈرگەن خوتۇن يىرگىنىشلىك، كېلىشكىلى بولمايدىغان ئايالغا ئايلىنىپ ئاخىرى نىكاھىڭىزدىن چىقتى. مەيلى قانداق، نېمە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇ سىزنىڭ خىزمىتىڭىزنى قىلىپ كەلگەنىدى. سىز بەلكىم ئۇنىڭدىن ھە دېسىلا قۇسۇر تاپقان بولغىيتتىڭىز ياكى ئۇ سىزنىڭ كۆتكەن ئۈمىدىڭىزدىن چىقالمىغان بولۇشى مۇمكىن. ئەمدى ھەممىسى ئاخىرلاشتى. ئۆيىڭىز قۇپقۇرۇق، قەلبىڭىز يېگانە، روھىڭىز بىگانە. سىزنى يوقلايدىغىنى غېرىبلىق. ئاجرىشىشتىن كېيىنلا نۇرغۇن ئەرلەر ئۆزىنى شۇقەدەر يەڭگىل، ئەركىن ھېس قىلىدۇ ۋە «خوتۇن بار تۇرمۇشقا قانداق چىدىغان بولغىيتتىم» دەپ ئويلاپ قالىدۇ. بۇ ئاجرىشىشتىن كېيىنكى دەسلەپكى تەسىرات. ئەمما، ئەمدى ئۇ پۈتكۈل تۇرمۇشنى ئۆزى يالغۇز ئورۇنلاشتۇرۇشقا موھتاج. تاماقنى يالغۇز يەيسىز، يوتقان ـ كۆرپىنى ئۆزىڭىز سالىسىز، يالغۇز يېتىسىز، يالغۇز ئۇخلايسىز، كىيىم ـ كېچەكلىرىڭىزنى ئۆزىڭىز يۇيىسىز، ئۆيىڭىزنى ئۆزىڭىز رەتلەپ، سىيرىپ ـ سۈپۈرۈشىڭىز كېرەك. ئەگەردە بالىڭىز بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ كىيىمىنى يۇيۇش، كىيگۈزۈش، تامىقىدىن خەۋەر ئېلىش، ئوقۇش، تاپشۇرۇقلىرىنىڭ ھالىدىن، بىخەتەرلىكىدىن، سالامەتلىكىدىن خەۋەر ئېلىشىڭىز كېرەك... دېمەككى، سىز تارتىدىغان جاپا ۋە يۈزلىنىدىغان تۇرمۇشنىڭ ھېسىمىمۇ ئاز ئەمەس...

ئەمما مەيلى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، سىزنىڭ چىڭ تۇرۇپ ئايرىلغان ياكى ئايالىڭىزنىڭ چىڭ تۇرۇپ ئايرىلغان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر نىكاھ تامامىلانغانىكەن، ئەمدى قايغۇرماڭ،

نىكاھىنىڭ تاماملىنىشى ھاياتنىڭ، بەختنىڭ، تۇرمۇشنىڭ تاماملىنىشى ئەمەس. بىر قېتىملىق نىكاھنىڭ ئاخىرلىشىشى، يەنە بىر يېڭى تۇرمۇشنىڭ باشلىنىشىدۇر. تۇرمۇشقا ئۇمىد كېرەك. بۇ سىز ئۇمىد قىلغان ئايرىلىش بولغانكەن، ئۇمىدۋارلىق، جۇشقۇنلۇق، جەڭگىۋارلىق بىلەن تۇرمۇشقا يۈزلىنىڭ ۋە تېخىمۇ مەنىلىك ئىشلارنى قىلىش ئۈچۈن تىرىشىڭ.

88. بويتاق ئەرمۇ ئۆلۈپ قالمايدۇ

بويتاقلىقنىڭمۇ ئۆزىگە چۈشلۈق خۇشلۇقى بار. سەن ئۆز خىياللىرىڭ ۋە ھەرىكىتىڭنىڭ سەۋەب ـ نەتىجىسىگە ئۆزۈڭ يالغۇز ئىگە بولىسەن. ئىشنى كىملەرگىدۇر ئارتمايسەن، ئېغىرىڭنىمۇ، يېغىرىڭنىمۇ يالغۇز كۆتۈرۈپ، ھايات سوۋغا قىلغان خوۋلۇق ـ خۇشلۇقتىنمۇ مۇستەقىل بەھرلىنىسەن. نەگە بېرىپ، نەدە تۇرغىنىڭنى ھېچكىم سۇرۇشتۇرمەيدۇ. ئالدىنقى قېتىملىق نىكاھ مەغلۇبىيىتى پەيدا قىلغان جاراھەتتىن كېيىنكى بۇ خىل ئەركىن تۇرمۇش كۆپىنچە ئەرلەرنى بولۇشچە ياشاشقا مايىل قىلىۋېتىدۇ. ئەمما بويتاقلىق مەزگىلىدىمۇ دىققەت قىلىدىغان ئىشلار يوق ئەمەس. سېنىڭ نىكاھتىن چىققىنىڭ تۇرمۇشىنىمۇ چىققىنىڭ ئەمەس. بەلكى تۇرمۇشقا يەككە ـ يېگانە ھالدا يالغۇز يۈزلىنىشنى تاللىغىنىڭ.

1. ئەركىنلىكتىن كەڭتاشا بەھرلەن. سەن دوزاخ ـ زەنجىر، باغلاق ھېسابلىغان، رايىڭنى، خۇشۇڭنى قايتۇرغان ئائىلە، تۇرمۇش ساڭا يالغۇز بەھرلىنىشكە قالغانكەن، ئۇنىڭدىن خالىغىنىڭچە بەھرلىنىۋال، بارغۇڭ يەرگە بېرىۋال، چەكتىن ئاشمىغان ئاساستا ئۆينايدىغان ئويۇنۇڭنى ئوينىۋال. ئۆيگە بېكىنىپ ئولتۇرۇپ تۇرمۇش پاجىئەلىرىنى ئويلاۋەرمە. جاراھەتنى كوچىلاۋېرىش دەرد ـ كۈلپەتنى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇشتىن باشقىنى قىلالمايدۇ.

2. بۇرۇنقى تۇرمۇشۇڭ ۋە خوتۇنۇڭنى ئۇنتۇپ كەت. ئاج-

ىرشىپ بولۇپمۇ يەنە بۇرۇنقى تۇرمۇشنى ھە دېسىلا ئەسلىۋېلىش ۋە بۇرۇنقى خوتۇنى بىلەن ئۆتكۈزگەن كۈنلەرنى يادىغا ئېلىپ يۈرۈش كېيىنكى تۇرمۇش ۋە ئىستىقبالىنىڭ دۇشمىنى. ئايالىڭ ياخشى بولسۇن، يامان بولسۇن، سەن ھامان ئاجراشتىڭ. مەن ئاجرىشىشتىن بۇرۇن ئىنتايىن قاتتىق ئويلىنىش، ئاجراشقاندىن كېيىن بۇرۇنقى تۇرمۇش يالدامىلىرىدىن تەبئىي قول ئۈزۈشنى تەشەببۇس قىلغۇچىلاردىنمەن. تۈكۈرگەن تۈكۈرۈككىمۇ يەنە قاراپ ئولتۇرغۇلۇقمۇ؟

3. بۇرۇنقى تۇرمۇشنى ئەسلىتىدىغان ھەر قانداق نەرسىنى ئامالىنىڭ بارىچە كۆزۈڭدىن نېرى قىل.

4. ئاجرىشىپ بولۇپلا ھاراق ـ شارابقا ياكى تاينى يوق كىشىلەرگە ئارىلىشىپ ئۆزۈڭنى بۇلغىۋالما ۋە يامان يولغا كىرىپ كەتمە. بىر ئەقىدە ـ ئېتىقادى چىڭ، تۇرمۇش قارىشى ساغلام ئەر ھاياتىدىكى ھەربىر مەغلۇبىيەتتىن ئۆزىگە خاس تەجرىبە ـ خۇلاسە چىقىرالايدۇ ھەمدە ئۇنى كېيىنكى قەدەملىرى ئۈچۈن پەلەمپەي قىلىشنى بىلىدۇ. نىكاھ پاجىئەيىڭنىڭ تۈپ يىلتىزىنى تاپ ۋە ئۆزۈڭدىن بارلىق ئىللەتلەرنى تازىلا.

5. چۈپەيلىك قىلىپ بۇرۇنقى خوتۇنۇڭنىڭ كەينىگە كىرىۋالما ھەمدە ئۇنىڭ تۇرمۇشىغا قايتىدىن ئارىلاشما. ئۇ مەيلى قايسى يولدا، قانداق ماڭسۇن، كارىڭ بولمىسۇن. ئۆز ئىلكىڭدە تۇزىيەلمىگەن، ئىتائىتىڭگە ئالالمىغان خوتۇننى ئاجرىشىپ بولۇپ يېتىلەپ ماڭالامتىڭ؟

6. بويتاقلىقتىن پايدىلىنىپ ئۆز غايەڭ ئۈچۈن بار كۈچۈڭ بىلەن تىرىش. مانا بۇ سېنىڭ كۈلپەتنى ئۇنتۇپ، ھاياتىڭغا يېڭىدىن يېڭى مەنە، خۇشاللىق قېتىپ، تۇرمۇشۇڭنى قايتىدىن كۈلدۇرىدىغان ھەقىقي ياخشى تاللاش.

89. بىر مۇشت يەپلا يېتىۋالماق

نىكاھتىكى مەغلۇبىيەت شۇبھىسىزكى، ھەر قانداق بىر ئىنسانىي قاتتىق ئازابلايدۇ ۋە ئۇنى كېيىنكى تۇرمۇشقا ئېھتىيات بىلەن مۇئامىلە قىلدىغان سەگەك قىلىۋېتىدۇ. ئەمما، بىر قېتىملىق مەغلۇبىيەت پۈتكۈل ھاياتنىڭ بەربات بولۇشىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. نىكاھتىكى ئۇمىدسىزلىك ھاياتقا بولغان ئۇمىد ـ ئىشەنچىكە ئېغىر تەسىر يەتكۈزىۋەرسە بۇ قاملاشماي قالىدۇ.

بۇرادەر، بىر قېتىملىق نىكاھىڭىز كۆڭۈلسىز بولغان بولسا، ئەمدى ئۇنىڭ ئۈچۈن قايغۇرۇپ، ئۆزىڭىزنىڭ بارلىق ئۇمىد ـ غايىلىرىدىنمۇ ۋاز كېچىدىغان ئىشنى قىلماڭ. مەن بىرسىدىن ئاجرىشىپلا كەتسە جاھاندىن تاپقىلى بولمىغۇدەك دەردـ جىدە چۈشكۈنلىشىپ تۈگىشىپ كېتىدىغان ياكى چۈشكۈنلۈكتىن خۇددىي يوقىتىپ، بىمەنىلەرچە چىركىن تۇرمۇش قاينىمىغا چۆكۈپ كېتىدىغان كىشىلەرنى كۆپ كۆرىمەن. خوتۇن سىزنىڭ قىبلىڭىز ئەمەس. قىبلىڭىزنى توغرا بېكىتىڭ ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن كۈرەش قىلىپ بېرىڭ. شۇنداقلا خوتۇن كىشى دېگەن شۇنداق بولىدىغان بولسا... دەپ قېيداش پىسخىكىسىدىمۇ بولماڭ، تۇرمۇشنى قېيداش ئارقىلىق ئۆز رېلىسىغا قايتۇرۇپ ئەكەلگىلى بولمايدۇ. مەغلۇبىيەتتىن كېيىن بىر ئىنسانىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشى، تۇرمۇشقا قايتىدىن قاراپ چىقىش ۋە ئۆز ئۆلچەملىرىنى قايتىدىن بېكىتىش.

بىر قېتىم مەغلۇپ بولدۇم دەپلا نىكاھتىن تامامەن يۈز ئۆرۈمەكچى. ئىنسان ھامان ئائىلىگە موھتاج. كۆڭۈللۈك ئائىلە بەرپا قىلىش يولىدىكى بىر قېتىملىق ئوڭۇشسىزلىقنى دەپ ئائىلىدىن ۋاز كەچكىلى بولمايدۇ. يەنە كېلىپ ئىنسان شەھۋەت بالاسىدىن ئوڭايلىقچە قۇتۇلالمايدۇ. بىز شەھۋەتنى ھالال نىكاھ شەرتى ئاساسىدا قاندۇرۇشنى كۆچلۈك تەشەببۇس قىلغانىكەنمىز، تەبىئىي ھالدا ئائىلە كېرەك بولىدۇ. ئەرنىڭ تەندۇرۇسلىقىنىڭ يېرىمىنى ئايالغا باغلىغان ئىكەنمىز، ئەرگە تەبىئىي ھالدا ئائىلە لازىم بولىدۇ. ئەۋلاد قالدۇرۇش ۋە تەربىيىلەشنى مۇھىم ئىشلار قاتارىغا تىزغانىكەنمىز، ئەلۋەتتە جەمئىيەتتىكى ئائىلە كېرەك بولىدۇ. بىر ساغلام جەمئىيەت جەزمەن ساغلام ئائىلىنى شەرت قىلىدۇ. دېمەككى، ئائىلە بولمىسا ھەرگىز بولمايدۇ.

بۇرادەر، مەلۇم ۋاقىت ئۆتكۈزۈۋېتىڭ قايتا نىكاھنىڭ كويىغا كىرىڭ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇربى يەتكەنلەرنى ئۆيلىنىشكە، قۇربى يەتمىگەنلەرنى روزا تۇتۇپ بولسىمۇ، نەپسى، شەھۋىتىنى تىزگىنلەپ ئەخلاق ـ ئېتىقاد ۋە جەمئىيەتنىڭ ساغلاملىقىنى كاپالەتلەندۈرۈشكە بۇيرۇغان. يەنە كېلىپ ئىنسان خاتىرجەم ئائىلە مۇھىتىغا ھەممىدىن بەك كېرەكلىك...

بىر مۇشت يەپ يېتىۋالغان بوكسچى مۇنەۋۋەر بوكسچى، ھەتتا ئەڭ ئادەتتىكى ھەۋەسكارمۇ بولالمايدۇ. ئائىلە بەختسىزلىكىگە بىرەر قېتىم ئۇچراپلا نىكاھقا، ئايالغا، ئائىلىگە، كىشىلەرگە بولغان ئۇمىدنى پۈتۈنلەي ئۈزۈپ تاشلاش شۇ كىشىدە ئېغىر قاراش، تونۇش خاتالىقى بارلىقىنى دەلىللەپ بېرىدۇ. خاتالىق بولسا تۈزىتىڭ، بولمىسا خاتالىقتىن ساقلىنىڭ. ھەرگىزمۇ نىكاھتىن، خوتۇن خەقلەردىن ئاغرىنىپ يۈرمەڭ. بەختـ

سىزلىك ئاغرىنىدىغان نەرسە ئەمەس، بەلكى تىرىشىپ ئاجىزلىق-
لارنى تولۇقلاپ يېڭىدىغان، بەخت تامان ئىلگىرىلەيدىغان نەرسە.
بىر خوتۇندىن زەربە پەيلا پۇتكۇل ئاياللارغا كۆزىڭىزنى يۇمۇۋال-
ماڭ. قابىل بولسىڭىزلا، پازىل ئاياللار سىزنى تۆت كۆزلەپ
كۈتىدۇ. بەلكى، ئېھتىياتچانلىق، ئىشەنچ بىلەن قايتا نىكاھىنىڭ
كويىغا كىرىڭ.

90. قايتا نىكاھمۇ بولۇپ قويىدۇ

بىر قېتىم نىكاھ ئوڭۇشسىزلىقىغا ئۇچرىغان ھەرقانداق بىر ئەر - ئايال قايتا نىكاھلىنىش ئالدىدا ئىنتايىن ئېھتىياتچان بولۇپ كېتىدۇ. يەنى ئۆزى ئويلاشماقچى بولغان ئەر ۋە ئايالغا ئەستايىدىللىق بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ. تۇنجى نىكاھتا ھېسسىياتنى ياكى مەلۇم بىر تەرەپتىكى قىزىقىشنى بەكرەك تۇنقا قىلغان بولسا، قايتا نىكاھ جەريانىدا قارشى تەرەپكە ئومۇمىيلىق نۇقتىسىدىن مۇئامىلە قىلىدۇ، بولۇپمۇ قارشى تەرەپنىڭ مىجەز - خاراكتېرىگە بەكرەك دىققەت قىلىدۇ.

بۇرادەر، قايتا نىكاھلىنىش ئالدىدا ئەمدى ھەرگىز ھېسسىيات قوغلاشماڭ. ياخشى كۆرۈش جەزمەن تۇرمۇش قۇرۇشتىن دېرەك بەرمەيدۇ. ئاقىللارنىڭ مۇنداق بىر سۆزى بار: «بەزى قىزلار مۇھەببەتلىشىشكە يارايدۇ، ئەمما توي قىلىشقا لايىق كەلمەيدۇ». مەن بىر قىز بىلەن مۇھەببەتلىشىپ، باشقا بىرى بىلەن توي قىل دېمەكچى ئەمەس. مەن مۇنداق تۇتۇرۇقسىز مۇھەببەت قارىشىغا چىش - تىرنىقى بىلەن قارشى تۇرغۇچىلاردىن. توي قىلالىشىڭغا، نىكاھىڭغا ئېلىپ بەختلىك بولالىشىڭغا كۆزۈڭ يەتسە، ئاندىن نىكاھ توغرىلىق بىراۋ بىلەن پۇتۇش. ئەگەردە بىرى بىلەن تۇرمۇشلۇق بولۇشقا كۆزۈڭ يەتمىسە ئۇنى ھەرقانچە ياخشى كۆرسەڭمۇ چىدا، ھېسسىياتىڭنى باس. قەلبىڭنىڭ ئەڭ پىنھان چوڭقۇرلۇقىغا پاكىز ھېسلىرىڭنى شۇ پېتى باغلاپ قوي.

قىز ـ ئوغۇل، ئەر ـ ئاياللار مۇناسىۋەتتى سىناپ باقمىدىغان، ئارىلىشىپ، بىرگە يۈرۈپ، بىرگە يېتىپ تەجرىبىدىن ئۆتكۈزۈپ ئەرزىسە ئالمىدىغان، بولمىسا قالمىدىغان ئېشەك سودىسى ئەمەس. شۇنداقلا مۇھەببەتلىشىش زېرىكىپ قالماسلىق ئۈچۈن ئارىلىشىپ قويمىدىغان ئويۇن تېخىمۇ ئەمەس. بىر قىز پەزىلەت ۋە مىجەز، خاراكتېر جەھەتتە سەن بىلەن ئورتاقلىق ھاسىل قىلالمىسا ۋە بىر ـ بىرىگىلار بىلەن ھەمجورلۇققا كۆزۈگىلار ئىلسە، ئۇنىڭغا كۆز قوي، سۆز قوي. ماقۇل بولسا ئال ۋە ئاندىن كېيىن ھەر قانداق يېقىنچىلىقنى لايىقىدا قىل. ئەمما نىكاھلانماي تۇرۇپ ياخشى كۆرۈش، مۇھەببەت، سۆيۈش ـ سۆيۈشۈش دېگەندەك ناملاردا يەنە بىر قىزنى تۇتۇپ ـ سۆرەپ يۈرمە. قىز ـ يىگىتلەر، ئەر ـ ئاياللار ئارىسىدا نىكاھتىن ئىلگىرى جەزمەن مۇئەييەن ئارىلىق ساقلىنىشى كېرەك. مۇھەببەتمۇ نىكاھنى شەرت نىشان قىلىپ ئاندىن باشلىنىشى كېرەك. نىشانسىز، شەرتسىز مۇھەببەت ئىككى جىنسنى چىدىغۇسىز روھىي، جىسمانىي، ئىقتىسادىي پاراكەندىچىلىكلەرگە سۆرەيدۇ. ۋەھالەنكى، مەك ئەپسۇسكى، جەمئىيىتىمىز ئىككى جىنسنىڭ نىشانسىز يېقىنچىلىقى تۇپەيلى پەيدا بولغان ئەخلاقىي، ئەقلىي، جىسمانىي، ئىقتىسادىي كرىزىسلەرنىڭ قاينىمىدا ئېغىر ئۇھسىنىپ تۇرۇپتۇ...

بۇرادەر، ئەر بولغان ئىكەنسىز، ئېلىشقا كۆڭلىڭىز يېتمىدىغان بىرىگە كۆز سېلىڭ. ھېسسىيات دەپلا چىركىن تۇرمۇش قوينىغا قەدەم قويماڭ. ئىنسانىنىڭ ئەقلىگە يېقىنمايدىغان قانداق ھېسسىيات بار ئىكەن دۇنيادا؟...

قايتا نىكاھتا لايىق تاللاڭ. ئەمما جەزمەنكى پەزىلەت ـ دىيانەتلىكى بولسۇن، ھايا ـ ئەخلاقنى ئۆزىگە زىننەت قىلغان

قىز - چوكان بولسۇن. ئاياللارنىڭ پۇل - بايلىقى، چىرايى ئەمەس، ھاياسى، پەزىلىتى زىننەتتۇر. ئەگەر ئالدىنقى قېتىملىق نىكاھ پاجىئەسىنى تەكرارلىماي دېسىڭىز، لايىق تاللاشتا پەزىلەتىنى جەزمەن ئەڭ قاتتىق شەرت قىلىڭ. چىرايغا، قىياپەتكە ئالدانماڭ. ئاياللارنىڭ ھەقىقىي چىرايى - قەلبى، ئىماندۇر. چۈنكى، قوپاللىق بىلەن ئېيتقاندا، چىراقىنى ئۆچۈرۈۋەتسىلا سەت - چىرايلىق دېمەستىن ئايال زاتىنىڭ ھەممىسى ئوخشاشتۇر.

يەنە بىر گەپ، لايىق تاللىغاندا قېرىنداشلىرىڭىز كۆز، سۆز قويۇپ بولغان قىز - چوكانغا ئېغىز ئاچماڭ. بەلكىم كىم يامان، كىم ساپالىق بولسا، خوتۇننى شۇ ئالىدۇ، دەپ ئويلىشىڭىز مۇمكىن. قىز - چوكاننىڭ ئۆزىنىڭ رازىلىقى نىكاھتىكى مۇھىم شەرت بولغانىكەن، سىزنىڭ سەۋدايىلەرچە ئۇرۇنۇشىڭىز ۋە قېرىنداشلىرىڭىز ئارا مۇناسىۋەتنىمۇ بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ ھاماقەتلەرچە سەكرىشىڭىز ئەخمەقلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەستۇر. قايتا نىكاھتا كەڭ قورساق، ئەپۇچان بولۇشنى ئۆگىنىۋېلىڭ. ئاياللارنىڭ مەلۇم ئاجىزلىقىنى دەپلا ئۇنىڭ باشقا تەرەپلىرىنىڭ ھەممىسىنى چەتكە قاققىلى بولمايدۇ. يەنە كېلىپ بىر ئايالنى قانداق خوتۇن قىلىپ تۇتۇپ تۇرۇش ئەڭ زور دەرىجىدە ئەرلەرگە باغلىق. خوتەنلىكلەردە شۇنداق گەپ بار: «خوتۇن ئالساڭ جالاپ ئال، خوتۇن قىلىش ئۆزۈڭدىن». بەرھەقكى، خوتۇنىڭىزنى ئۆز ئىتائىتىڭىزدىكى مۇلايىم، مېھرىبان خوتۇنغا ئايلاندۇرۇشمۇ ياكى كىيىش، يېيىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان لاتا - پىتە، يەم - خەشەك بەندىسىگە ئايلاندۇرۇپ قويۇشمۇ ئەرلەرنىڭ ئەقىدىسى، تۇرمۇش قاراش — ئۆلچىمىگە باغلىق.

قايتا نىكاھتا كۆپ ھاللاردا ئەر - ئايال ھەر ئىككى تەرەپ خېلىلا ئېغىر - بېسىق، سالماقلىشىدۇ. بىر - بىرىگە يول قويۇشنى بىلىدۇ ۋە بىر - بىرىنىڭ ھال - ئەھۋالىغا يېتىش، كۆيۈنۈشكە تىرىشىدۇ. ئالدىنقى قېتىملىق نىكاھ پاجىئەسىدىن ئىبرەت، ساۋاق ئالغان، تۇرمۇش، نىكاھ، ئائىلە توغرىلىق قايتىدىن، ئوبيېكتىپ ئويلىنالىغان ئەرلەر قايتا نىكاھتا كۆپىنچە مۇۋەپپەقىيەت قازىنالايدۇ ۋە بەختلىك ئائىلە قۇرالايدۇ.

بۇرادەر، تۇرمۇشقا يۈزلىنىڭ، خوتۇن، ئائىلىگە قايتىدىن قاراپ چىقىڭ ۋە قايتا يەنە بىر رەت نىكاھ كويىغا چۈشۈڭ. بەلكىم قەلبىڭىزگە ئورناپ قالغان دەرد - ئەلەملەرنى يۇيىدىغان ئىللىق، بەختلىك تۇرمۇش سىزنى ساقلاۋاتقاندۇ.

91. كونا خامانني سوريماك

قايتا نكاهنىك ئالدىدا ياكى كەينىده بولسۇن، قارشى تەرەپ-كه سەممي مۇئامله قىلىك. ئۇ مەيلى قانچه ئەرگه كەتكەن، قانداق سەرگۈزەشتىلەرنى باشتىن كەچۈرگەن بولسۇن، ئۇنىك بەختسىزلىكلىرىگه ھېسداشلىق قىلىك ۋە ئۇنىك دىل يارىسىنى داۋالاشقا، ئۇنى بەختلىك قىلىشقا تىرىشىدىغانلىقىنى بىلدۈ-رۈك. ھەرگىزمۇ ئۇنىك بۇرۇنقى نكاھىدىكى پاجىئه - سەرگۈ-زەشتىلىرىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، ئۇنى مازاق - مەسخىره قىلىش پوزىتسىيىسىده بولماك. ئۇ قانداق ئەرگه تەگكەن، كىملەر بىلەن قانداق ئارىلاشقان بولسا كارىگىز بولسۇن. كىم سىزنى ئاجراش-سۇن دەپتىكەن؟ كىم سىزنى تۇنجى نكاھتىن بۇرۇن ئىنتايىن قاتتىق ئويلىنىپ ئېھتىيات بىلەن قەدەم باسمىسۇن دەپتىكەن؟ قايتا نكاھ شۇبھىسىزكى، غەشلىك ئىچىده ئېلىپ بېرىلىدىغان خۇشاللىق ئۇرۇنۇشى. چۈنكى سىزنىك ئالدىگىزدىكىسى ئەمدى «ئانىسى سۆيمىگەن، قولىنىك ئۇچىنى ئۇچىنچى يات جىنس تۇتۇپ باقمىغان، زاتى ئەركەك يېقىنلىشىپ باقمىغان» قىز ئە-مەس. ئۇ بەلكىم بىر ياكى بىرنەچچه ئەرگه مانچه يىل خوتۇن بولغان ۋە ھەتتا بالىلىق بولغان بولۇشى مۇمكىن. بۇنى ھەرقاند-داق بىر نورمال ئەرنىك دەماللىققا قوبۇل قىلالىشى ناتايىن. چۈنكى چۈشكەن شورپىنى ھېچكىم ئازادلىك ئىچىده ئىچەلمەي-دۇ. ئەمما ئۇنتۇماڭكى، سىزمۇ ئاللىقاچان چۈشكەن

شورپا. بىزنىڭ سەپسەتىگە ئامراق كىشىلىرىمىز، ئوغۇللار، ئەرلەرنىڭ بۇزۇقچىلىقلىرىنى ئۇنچىۋالا هار ئېلىپ كەتمەيدۇ. ئەمما قىزلار ـ ئاياللارنىڭ كىچىككىنە سەۋەنلىكىنىمۇ كۆككە كۆتۈرۈپ داۋراڭ سېلىشىدۇ. توغرا، قىز ـ ئاياللارغا مۇشۇنداق قاتتىق ئۆلچەم بويىچە مۇئامىلە قىلىش كېرەك. ئەمما ئوغۇل ـ ئەرلەرنىڭ بۇزۇقچىلىقلىرىنى هار ئالماسلىق، هەتتا «ئوغۇل بالا دېگەن ئۇنچىلىك ئىشلارنى قىلسا نېمە بوپتۇ»، «شۇ ئىشنىمۇ قىلمىساڭ، نەرىڭ ئوغۇل ـ ئەركەك سېنىڭ» دېگەندەك ناچار ئەخلاق، چىركىن تۇرمۇش ئېقىمىغا يېتەكلەيدىغان بىدئەت تەشەببۇسلار ئەڭ ئالدى بىلەن ئەرلەرنى، ئاندىن شىددەت بىلەن ئاياللارنى يولدىن چىقىرىدۇ، ئەرنىڭ بۇزۇلۇشى، ئاجىزلىشىشى ئاياللارنىڭ تاپتىن چىقىپ قۇتراپ، جاهاننى رەسۋايى ئەزم قىلىشنى بەدەل، شەرت قىلىدۇ. نەتىجىدە جەمئىيەت خاراكتېرلىك بۇزۇقچىلىق ئەۋج ئالىدۇ.

بۇرادەر، سىزمۇ خوتۇنلۇق بولغان. ئۇنىڭ بىلەن ئەپلىشىپ ئۆتەلمىگەن ئىكەنسىز، ئەڭ ياخشىسى قايتا نىكاه ئالدىدا قارشى تەرەپتىن تولا قۇسۇر ئىزدىمەڭ ۋە نىكاهنىڭ ئالدىدا ياكى كەينىدە بولسۇن ئۇنىڭ بۇرۇنقى تۇرمۇشىنى قەتئىي سۇرۇشتۇرمەڭ، بەزىلەر سۇرۇشتۇرۇپ، سەمىمىي پاراڭلىشىش ئارىدىكى چۈشىنىشمەسلىكنى كۆتۈرۈۋېتىدۇ دەپ قارىشىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ بۇرۇنقى ئېرى بىلەن بولغان ئىشلارنى سىز ئەقىل ۋە هېسسىيات كۆزىدىن ھېچ ئىش بولمىغاندەك ساقىت قىلۇېتەلىشىڭىز مۇمكىن ئەمەس. بىر نورمال ئەركەك هەرگىزمۇ ئۆزىگە خوتۇن بولغۇچىنىڭ يەنە بىر ئەر بىلەن ئۆتكۈزگەن تۇرمۇشى ۋە هەر قانداق مۇناسىۋىتىنى قوبۇل قىلالمايدۇ ۋە ئۇنى يەنە مېهىر بىلەن

سۆيەلمەيدۇ. خوتۇنىڭ يەنە بىر ئەر بىلەن ئۇتكۇزگەن تۇرمۇ-شىدىن خۇشاللىق ھېس قىلمىغانلار ئارىسىدا بولمىسا كېرەك. ئەڭ ياخشىسى خوتۇنىڭزنىڭ كونا خامىنىنى سورىماي، بۇگۈنكى مۇھەببەت زىرائىتىنى ئوبدان پەرۋىش قىلىڭ. بەختسىز ئۆتمۈش-تىن سېپىق يىرىڭ تېمىپ تۇرىدۇ. ئۆتمۈشنى ئۇنتۇڭ، خوتۇنى-ڭىزغىمۇ ئۆتمۈشنى ئەسلەتمەڭ، پۇتۇن كۈچىڭىز بىلەن ئۇنى ئۆزىڭىزگە قارىتىڭ، ھەتتا ئۇنىڭغا ئۆتمۈشنى ئويلىغۇدەك پۇر-سەتنىمۇ بەرمەڭ، پۇتۇن كۈچىڭىز بىلەن ئۇنىڭغا كۆيۈنۈڭ ۋە خوتۇنىڭىزنى: «ئېسىت، ئەر دېگەن ئەسلى مۇناق بولىدىكەنغۇ» دېگۈزۈۋېتىڭ. قايتا نىكاھىڭىزنىڭ بەخت لەززىتىنى شۇ چاغدا تېتىيالايسىز.

92. ئۆگەي دادا بولۇپ قالسىڭىز...

قايتا نىكاھتا ئەرلەرنىڭ تاللاش ئىمكانىيىتى ئايالىلارنىڭكىدىن كۆپ ۋە كەڭ دېگەندىمۇ، ھامان يېگىتلىكتىكى تاللاشقا يەتمەيدۇ. بۇ ھال ئېنىق ھالدا تۇرمۇشقا بىر ئايالدىن بۆلەك يەنە بەزىبىر قوشۇمچە ئامىللارنى باشلاپ كېلىشى مۇمكىن. قايتا نىكاھتا كۆپ كۆرۈلىدىغان ۋە نۇرغۇن ئائىلىلەردە يەنە يېڭى باش ئاغرىقى پەيدا قىلىپ قويىدىغان مەسىلىنىڭ بىرى — ئۆگەي بالا مەسىلىسىدۇر. تۇرمۇشتا بۇ مەسىلىدىن تولا ھاللاردا قاچىمەن دەپمۇ قېچىش مۇمكىن بولماي قالىدۇ.

بۇرادەر، ئەگەردە قايتا ئالغان ئايالىڭىزنىڭ بالىسى بولسا بۇنىڭغا ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىڭ.

1. ئايالىڭىزغا بىر خىل، بالىغا يەنە بىر خىل مۇئامىلە قىلماڭ. گەرچە ئۇ ئۆزىڭىزنىڭ پۈشتىدىن تامغان بالا بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇ سىز خوتۇن قىلىپ ئولتۇرۇۋاتقان ئايالىنىڭ باغرىنى يېرىپ چۈشكەن ئەزىز جان، يەنە كېلىپ بالا سىز ۋە ئايالىڭىزنىڭ قايتا نىكاھ مۇناسىۋىتى بىلەن ئالاقىسىز ھالدا تۇغۇلغان. بەلكىم ئۇ سىزنى، سىزمۇ ئۇنى دەماللىقتا قوبۇل قىلىپ كېتەلمەسلىكىڭلار مۇمكىن. ئەمما، ئەڭ زور دەرىجىدە تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، ئۇنىڭغا ئۆز دادىسىدىن كەلمىگەن ئىلتىپاتنى بېرىڭ. ئاللاتائالا ئېيتتى: «يېتىمنى خارلىما».

يېتىمغا قىلىنغان مېھرىبانلىق ئىككى ئالەملىك رەھمەتكە ئېلىپ بارىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «يېتىملارغا ھامىي بولغۇچىلار مەن بىلەن جەننەتتە مانا مۇشۇنداق بىللە بولىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. يېتىم، ئۆگەي قالغان بالىغا مېھرىبانلىق قىلىش تۇپەيلى، ئاياللىرىنىڭ ھەسسىلەپ مېھرىبانلىقى ۋە سۆيگۈسىگە ئېرىشىدىگەپ يوق. بالىسىنى چەتكە قاقسىڭىز، يەنە بىر قېتىم يالغۇز قېلىشىڭىز مۇمكىن. چۈنكى، مېھرىبان ئاياللار ئەر بىلەن بالىدىن بىرىنى تاللاشقا توغرا كەلگەندە، ئارتۇق ئىككىلەنمەستىن بالىسى تەرەپكە ئۆتىدۇ.

2. بالىنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ ئۆز دادىسىنىڭ يامان گېپىنى قىلماڭ. مەيلى ياخشى ياكى يامان بولسۇن، ئۆز دادىسىنىڭ يامان تەرىپىنى ئاڭلاش ھەرقانداق تىرىك جاننى بىئارام قىلىدۇ. بالىكىم ئۇنىڭ دادىسىنىڭ يامان گېپىنى قىلىش ئارقىلىق ئۇنىڭ قەلبىدە دادىسىغا، ئۆزىڭىزگە، ئانىسىغا، جەمئىيەتكە قارىتا ئۆچمەنلىك تۇيغۇسى ئويغىتىپ قويۇشىڭىز مۇمكىن. زېمىنىغا ياخشىلىق ئۇرۇقلىرىنى چاچقۇچى سالىھ بەندە بولۇڭكى، كىشىلەر ئارا نىزا تېرىغۇچى زەھەرخەندە مەلئۇنغا ئايلىنىپ قالماڭ.

3. ئۇنى باققىنىڭىزغا ھەرگىز مىننەت قىلماڭ. مىننەت مېھنەتنىمۇ يوق قىلىدۇ. ياخشىلىق قىلغانكەنسىز، خۇشاللىق بىلەن قىلىڭ. مېھنەت قىلىش قارشى تەرەپنى ئوڭايسىزلىق، ئۇمىدسىزلىك ۋە يىراقلىشىشقا ئېلىپ بارىدۇ. ئېسىل پەزىلىتىڭىز ۋە سەممىي مېھرىبانلىقىڭىز بىلەن ئاتا ـ دادا مېھرىگە

قانالمىغان ئاشۇ سەبىنىڭ بېشىنى مېھىر ئالقانلىرىڭىز بىلەن سىيلىسىڭىز، سىزنىڭ ئىشىڭىزمۇ ئەجىر ـ مۇكاپات بېرەكلىرى بىلەن بېزەلگەي ۋە بەلكىم ئاشۇ پەرزەنتنىڭ، ئايالىڭىزنىڭ، جەمئىيەتنىڭ ھەسسىلەپ ھۆرمەت ـ ئىززىتىگە ئېرىشكەيسىز. ياخشىلىق يېنىپ كېلىپ ياخشىلىق قىلغۇچىنىڭ ئۆزىنى يۆلەيدۇ.

93. بالىڭىز ئۆگەي دادىنىڭ قولىغا قالسىچۇ...

پەرزەنتى بار ئەر ـ خوتۇنلار نىكاھتىن ئاجراشقاندا، ھامان بالا ئۇلارنىڭ بېشىنى ئەڭ قاتۇرىدىغان تۇپ مەسىلىگە ئايلىنىپ قالىدۇ. بالىنىڭ دىل سۇنۇقلۇقى ۋە ئۇچرايدىغان روھىي بېسىمـ ىنى دېمىگەندىمۇ، ئەر ـ خوتۇن بالا مەسىلىسىدە دۇچ كېلىدىغان ئىككى خىل تاللاش بولىدۇ: بالىنى يا ئانىسى ئېلىش ياكى دادىسىغا قېلىش. ئەگەردە قانۇنىي ئاساس ياكى كېلىشىش شەرتى بىلەن بالا بىر تەرەپكە قالغان تەقدىردىمۇ بالىنى يوقلاپ تۇرۇش، ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش يەنە بىر قېيىن مەسىلىگە ئايلىنىـ دۇ. ئانىسى بويتاق ھالەتتە تۇرغاندىمۇ بالىڭىزنى يوقلاش ئۇنچىـ ۋالا قېيىن بولماسلىقى مۇمكىن، ئەمما ئۇمۇ توي قىلىپ، بالىڭىز يەنە بىر ئۆگەي دادىنىڭ تەربىيىسىگە كىرگەندىچۇ؟...

1. بالىڭىزنى يوقلاڭ، ئەمما بۇرۇنقى خوتۇنىڭىزنىڭ ھاـ زىرقى ئائىلىسىنى يوقلىماڭ. ئامالىنىڭ بارىچە ئۇلارنىڭ ئۆيىگە بارماڭ. بالىنى يوقلايدىغان بىرەر مۇقىم ۋاقىت بەلگىلەۋېلىپ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ياكى دوست ـ بۇرادەرلەرنىڭ ئۆيىدە كۆرۈـ شۈڭ. پەقەت بولمىغاندىمۇ ئارىغا ئادەم سېلىپ ئەكەلدۈرۈپ كۆـ رۈڭ، يوقلاڭ.

2. بالىڭىز بىلەن كۆرۈشكەندە ئانىسىنىڭ، ئۇنىڭ ھازىرقى ئېرىنىڭ، ئۆيىنىڭ ئەھۋالىنى سۈرۈشتۈرۈشتۈرمەڭ. بۇ گەپلەر بالىنىڭ ئۆگەي دادىسىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ قالسا، بالىڭىزنىڭ ئانىسىغىمۇ، ئائىلىسىگىمۇ، بالىڭىزغىمۇ ياخشى ئەمەس. ئۇلارغا

بەسىم ھېس قىلدۇرۇپ قويماڭ.

3. بالىڭىزغا ئۆگەي دادىسىنىڭ يامان تەرىپىنى قىلىپ بەرمەڭ. ھە دېسىلا «ئۇ ساڭا قانداق مۇئامىلە قىلىدۇ؟ ساڭا ھومايدىمۇ؟ قاتتىق گەپ قىلدىمۇ؟ پۇل بەردىمۇ؟ . . . » دېگەندەك سوئاللارنى سوراپ، بالىڭىزنى بىئارام قىلماڭ ھەمدە ئۆگەي دادىسىنىڭ ھەربىر گەپ ـ سۆزىدىن يامان مەنە ئىزدەپ، بالىڭىزغا باشقىلارنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتىدىن قۇسۇر ئىزدەيدىغان ئوسال ئادەتنى ئۆگەتمەڭ. ئىككى ئاردا تۇرغان، ئاتا ـ ئانىسى ئاجرىشىپ كەتكەن بالىلار نېمىشقا يامان ئۆگىنىپ قالىدۇ؟ سەۋەب، دەل ئاتا ـ ئانىلارنىڭ قارشى تەرەپنىڭ ھەرىكەتلىرىدىن قۇسۇر ئىزدەپ، كوتۇلداپ بالىلارنىڭ دىلىغا بۇ خىل مەرەز كېسەللىكىنى تۇيدۇرماي يۇقتۇرۇشىدا. ئۆزىڭىز تاپقان بالىنى ئىگە بولۇپ باقالمىغاندىن كېيىن، بېقىۋاتقان تەرەپتىن قۇسۇر ئىزدىمەڭ، كۆيۈنسىڭىز، بالىڭىزغا ياخشى پەزىلەت ئۆگىتىڭ، ئۇنى ئۆز تەربىيىڭىزگە ئېلىڭ. لېكىن ئۆزىڭىزدىكى مەنمۇڭى كىر ـ يۇندىلارنى بالىڭىزنىڭ يۇمران، سەبىي، پاكىز قەلبىگە تۆكمەڭ.

4. كۆيۈنىمەن دەپ بالىڭىزغا ھە دېسىلا قالايمىقان پۇل بەرمەڭ ھەمدە ئارتۇقچە يېمەك ـ ئىچمەك، كىيىم ـ كېچەك، ئويۇنچۇقلارنى ئېلىپ بەرمەڭ. بولمىسا بالىڭىز ئەركە، گەپ ئاڭلىماس، مۇتەھەم بولۇۋالىدۇ.

5. بالىڭىز ئۇچۇن پۇل توپلاڭ، پۇل ساقلاپ قويۇڭ. ئۇ چوڭ بولىدۇ، ئوقۇيدۇ، توي قىلىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسىگە پۇل كېرەك. ئۇنى ئانىسىغىلا ۋە ئۆگەي دادىسىغىلا تاشلاپ قويۇپ ھاڭگا ئېشەكتەك كەينىڭىزنى قىلىۋالماڭ. بالىڭىزنىڭ كېلەچىكى ئۇچۇن مۇئەييەن ئىقتىساد جۇغلاڭ.

94. ئائىلىكىزنى پۈلدىن قىسماق

ئادەم ماددىي ئېھتىياجنىڭ قاندۇرۇلۇشىغا موھتاج. شۇنىڭ-دەك بىر ئائىلىمۇ ماددىي جەھەتتىكى كاپالەتنىڭ ھەل قىلىنىشى ئاساسىدا، ئاندىن ھەر جەھەتتىن خاتىرجەم ياشاش مۇھىتى يارد-يدۇ. مەنىۋى جەھەتتىكى توقلۇق ۋە شۇكۇرچانلىق ھامان ماددىي جەھەتتىكى تويۇنۇشنى تەقەززا قىلىدۇ...

بۇرادەر، ئەرلەرنىڭ زىممىسىدە ئائىلىنىڭ خاتىرجەملىكىنى كاپالەتلەندۇرۇشتىن ئىبارەت بىر ئېغىر يۈك بار. ئۇلارنى مەنىۋى جەھەتتىن خاتىرجەم قىلغاندىن كېيىن، ئەلۋەتتە ماددىي جەھەت-تىن توقلىشىكىز كېرەك. ئۇلارنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلىشىكىز مەجبۇرىيەت جۈملىسىدىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىر كىشىنىڭ ئىشلەتكەن دىنارلىرىدىن ئەجرى ئەڭ كاتتا بولىدىغىنى ئائىلىسىگە ئىشلەتكىنىدۇر» دېگەن.

خوتۇنىكىزنىڭ خىراجىتىنى بەكلا قويۇۋەتمەڭ، شۇنداقلا ھەددىدىن زىيادىمۇ قىسۋالماڭ، ئورۇنلۇق سودا چىققاندىمۇ پېخ-سىقلىق قىلىپ تۇرۇۋالماڭ. پەزىلەتلىك ئاياللار ئېرىدىنمۇ بەك-رەك ئائىلىسىنى چىرايلىق، پاكىز تۇتۇشقا تىرىشىپ كۆيۈنىدۇ. ئۇنىڭ بۇ خىل ھەۋىسىنى توغرا چۈشىنىڭ ۋە ئاز - تولا يول قويۇڭ.

خوتۇنىكىزغا مۇۋاپىق پۇل بېرىڭ. ئۇلار ئۆزىنى بىچارە، قۇل، چاكار، سىزنىڭ ئېشىكىزنى ئېتىپ، كىرىكىزنى يۇيۇپ،

ئۆي تۇتۇپلا ئولتۇرىدىغان مەدىكار ھېس قىلىپ قالمىسۇن. ھەر ئايدا ئۇلارغا مۇۋاپىق پۇل بېرىلىدۇ. ئۇنىڭمۇ ئۆزىنىڭ پۇلى ۋە ئۆز ئالدىغا، ياخشى يولغا پۇل خەجلەش ھوقۇقى بولسۇن. تەربىيىلىنىش بىر ئايال ھەرگىزمۇ بەتخەجلىك قىلمايدۇ، بەلكى ئىقتىسادچىللىق بىلەن ئېرىنىڭ مۇلكىنى تېجەيدۇ ھەمدە ئېرى بەرگەن پۇللارنى ئېھتىياتى ئۇچۇن ساقلاپ، ئېغىر كۇنلەردە ئېرىگە يۆلەك بولىدۇ. خوتۇنىڭزغا ئىشەنمىسىڭىز، ئۇنىڭ پەزىلىتىدىن گۇمان قىلمىسىڭىز ئۇنى ئائىلە ئىقتىسادىنى باشقۇرۇش، پىلانلاش، چىقىم قىلىشقا قاتناشتۇرۇڭ، بىلمىسىڭىز، ئاياللار ئەرلەردىن بەكرەك پىلانلىق پۇل خەجلەيدۇ...

بالىلىرىڭىزغىمۇ مۇۋاپىق پۇل بېرىڭ، يەنى ئۇلارنىڭ يېشىغا قاراپ ئايلىق، ھەپتىلىك خىراجەت پۇلى بېرىپ ئۇلارنى ئاشۇ پۇلنى پىلانلىق، ئىقتىسادچىللىق بىلەن خەجلەشكە ئۆگىتىڭ. پۇل بالىنى بۇزمايدۇ، ئەمما بالىغا بېرىلگەن پۇلنىڭ ۋاقتى، قىممىتى ۋە بالىنىڭ پۇل قارىشىنى قانداق يېتىلدۇرۇش بالىنى بەتخەجلىك ۋە قالايمىقان تۇرمۇش ئۇسۇلىغا يېتەكلەيدۇ. بالىڭىزنى پۇلدىن قىسمۇ، پۇلغا تويۇندۇرۇۋېتمۇ ئوخشاشلا ياخشى ئەمەس. مۇۋاپىق پۇل بېرىپ ئۇنى مۇددەتلىك ئىشلىتىشكە، پىلانلىق سەرپ قىلىشقا ئۆگەتسىڭىز، ئۇنىڭدا مۇستەقىللىق خاھىشى ھەمدە ساغلام پۇل، ئىقتىساد قارىشىنى يېتىلدۇرەلەيسىز. ساغلام پۇل قارىشى يېتىلگەن بالىلار پۇل - بايلىققا سېتىلىپ كەتمەيدۇ ياكى پۇل تاپسىلا خۇددىنى يوقىتىپ، ئاتا - بوۋىسىدىنمۇ، ئاتا - بوۋىسى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن ئەقىدىدىنمۇ كەچمەيدۇ. نامراتلىشىپ كەتسىمۇ تۇغىشىپ كېتمەيدۇ، غۇرۇر - ئىمانىنى ساتمايدۇ.

ئائىلىنى پۇلدىن قىسىش يەنە خوتۇنلارنى باشقىلارنىڭ پۇلـ
غا، ھەشەمەتنىگە خۇمار قىلىپ قويۇشى، پىخسىقلىقىڭىز تۈپەيلى
خوتۇنىڭىزدىن ئايرىلىپ قېلىشىڭىزمۇ مۇمكىن.

خوتۇنىغا يېتەرلىك مېھىر، پۇل، ساداقەت بېرەلمەي تۇرۇپ
خوتۇنىدىن ئىتائەت تەلەپ قىلىش ئەخمەقلىقتىن باشقا نەرسە
ئەمەس. ئەرلەر خوتۇنلىرىڭلارغا ئەخمەقلەرچە مۇئامىلە قىلماڭـ
لار، ئالدى بىلەن خوتۇنۇڭلارغا يېتەرلىك بېرىڭلار، ئاندىن ئې
لىڭلار، تەلەپ قىلىڭلار، شەرت قويۇڭلار!

95. قەرزلىرىڭىزنى ۋاقتىدا تۆگىتىپ مېڭىڭ

تۇرمۇشتا كىشىلەر ئارا ئۆتنە ـ يېرىم مۇناسىۋىتىدىن ساقلىنىش تەس. ئەمما، ھەرقانداق ئۆتنە ـ يېرىمنىڭ ۋاقتىدا ئۇزۇلۇپ تۇگەپ ماڭغىنى ئەۋزەلدۇر. بولۇپمۇ ئەر كىشى گەدىنىدە قەرز بار پېتى يۇرسە ياخشى ئەمەستۇر.

بۇرادەر، مەيلى يېقىن ـ يورۇقلار ياكى ئۇرۇق ـ تۇغقانلار دىن بولسۇن، ئامانلىڭ بارىچە قەرز ئالماڭ. يېقىن كىشىلەر ئارا قەرز بېرىش ۋە ئېلىش راستىنى دېگەندە، كىشىلەردە ئاز ـ تولا خجىللىق ۋە توساق پەيدا قىلىپ قويىدۇ. سىز قەرزدار بولغان ئادەمگە ئادەتتىكىچە، ئۇدۇل مۇئامىلە قىلالمايسىز، ھامان تىل قىسىلچىلىقىدىن، خجىلچىلىقتىن قۇتۇلالمايسىز. ئەگەردە قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرالماي قالسىڭىز، يېقىن بۇرادەرلىرىڭىز دىنمۇ يىراقلىشىپ قېلىشىڭىز مۇمكىن.

قەرز ئالغان ئىكەنسىز. قايتۇرۇش ۋاقتىغا كاپالەتلىك قىلىڭ، يالغان سۆزلىمەڭ.

ئالغان قەرزلىرىڭىزدىن خوتۇن ـ بالىلىرىڭىزنىڭ خەۋىرى بولسۇن. مۇمكىن بولسا، يېنىڭىزدا ئائىلىڭىزنىڭ ئالدى ـ بەردىلىرى ۋە مال ـ مۇلۇكلىرى توغرىلىق ئېنىق ھېسابات ۋە ۋەسىيەت بولسۇن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەر قانداق بىر مۇسۇلماننىڭ ۋەسىيەت قالدۇرغۇدەك نەرسىسى بولۇپ، ئۇنىڭ ۋەسىيىتى پۈتۈلمەي ئىككى كېچىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشى لايىق ئە-

مەس» دېگەن. دۇنيا تاسادىپىيلىقلارغا تولغان ھەم ئادەمنىڭ ئۆمرى ئېنىق بېكىنمەپ تەقسىملەنگەن ۋە باشلىنىش ـ ئاخىرلىـ شىشنىڭ ئېنىق چېكى بېكىتىلمەپ ئىنسانغا ئۇلەشتۇرۇلگەن ئەـ مەس. پەۋقۇلئاددە كېلىشمەسلىك بولۇپ قالسا، قەرز ئىگىلىرى بىلەن خوتۇن ـ بالىلىرىڭز ئارىسىغا گۇمان، ئارازلىق ۋە نارازلىق سېلىپ قويىسىز. بالىلىرىڭزمۇ سىزدىن قالغان دۇنياـ نىڭ دە ـ تالىشىدا قېلىشى مۇمكىن.

قەرزلىرىڭزنى چوڭ ـ كىچىك دېمەي ۋاقتىدا تۇگىتىۋېتىپ مېڭىڭ. ھەر قانچە كىچىك، ئەرزىمەس بولسىمۇ، ئۇ ھامان كىشىنىڭ ھەققىدۇر. كىشىنىڭ ھەققىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىپ بەرمىگەنلەر ۋە قايتۇرمىغانلار ئاقىۋىتتە ياخشىلىق كۆرمەس. «ھېچ ئادەم ئەتە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ، ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ» (سۈرە «لوقمان» 34 ـ ئايەت). ئەگەردە گەدىنىڭزدە قەرز پېتى تاسادىپىي ھالدا ئاللانىڭ دەرگاھىغا سەپەر قىلىپ قالسىڭز، خوتۇن ـ بالىلىرىـ ڭىز سىزنىڭ دەردىڭىزنى تارتامدۇ؟ سىزنىڭ قەرزىڭىزنى تۆلەمـ دۇ؟ ئۆزىنىڭ جېنىنى باقامدۇ؟

خوتۇن ـ بالىلىرىڭزغا يۈك تېپىپ بەرمەڭ، كىشىلەرنىڭ ئالدىدا يۈزىڭىز سارغىيىپ، تىلىڭىز تۇتۇلۇپ قالمىسۇن، ئەڭ ياخشىسى تىرىشىپ ئىشلەڭ، پۇل تېپىڭ. قەرز ئالماڭ، قەرز ئالغان بولسىڭىز، ۋاقتىدا قايتۇرۇۋېتىپ روھىي بېسىم، سىقـ لىش، خىجالەتچىلىكتىن خالىي ھالدا ئەركىن ـ ئازادە تىنىپ ياشاڭ. ئاز خەجلىسىڭىزمۇ، ئۆزىڭىزنىڭكىنى خەجلەڭ...

96. قوشنىلار ئارا ئەپ ئۆتۈك

بىز كىشىلىك تۇرمۇشتا مۇئەييەن ئادەملەر توپى ئارىسىدا ياشايمىز. ئۆزىمىزنى ئوراپ تۇرغان ئادەملەر توپى بىزنىڭ تۇر-مۇش، ھاياتىمىزغا ناھايىتى چوڭ تەسىر كۆرسىتىدۇ. بىز قولۇم - قوشنا، ئەھلى - مەھەللە ئارقىلىق قوۋم، مىللەت بولۇپ ئۈيۈشالايمىز ھەمدە ئۆزىمىزگە خاس ئەخلاق، مەدەنىيەت ئالاھىدىلىكلىرىنى رويابقا چىقىرالايمىز، بىر مىللەتنىڭ ئەڭ تۈپ تۇرمۇش ئادەت، مەدەنىيەت ئالاھىدىلىكى قولۇم - قوش-نىلار ۋە ئەھلى - جامائەت ئارا مۇناسىۋەت ۋە مۇراسىم قائىدىلە-رىدە ئەڭ روشەن ئەكس ئېتىدۇ.

بۇرادەر، قوشنىلار ئارا ئەپ ئۆتۈك. قوشنىلار سىز بىلەن ئەڭ غەرەزسىز ھالدا ئالاقە قىلغۇچىلاردۇر. ھەرقانچە يېقىن تۇغقىنىڭىزمۇ بەزى ھاللاردا ھالىڭىزغا ھال، مۇڭدىشىڭىزغا ھەمشە-رىك بولۇپ بولالماسلىقى مۇمكىن. بېشىڭىزغا غەم تاغلىرى يېقىلغاندا، سىزنى قوش قوللاپ يۆلەيدىغىنى، قىينىچىلىق تۇ-پەيلى قەدىڭىز پۈكۈلگەندە، سىزگە سەمىمىي رىغبەت بېرىدىغە-نى ۋە تۇرلۇك ئۆلۇم - يېتىم، توي - تۆكۈن مۇراسىملاردا كېمىڭىزنى تولۇقلاپ، غېمىڭىزنى قىلىدىغىنى قولۇم - قوشنىلاردۇر. شۇڭا دانىشمەنلەر: قوشنىلارنىڭ بىر - بىرىدە تۆت ھەققى بار، دەپ قارايدۇ. يەنى، بىر - بىرىنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتماي، ئىناق ئۆتسۇن؛ بېخىللىق قىلمىسۇن؛ تەمەدىن يە-

راق بولسۇن؛ بىر - بىرىنىڭ ئەھۋاللىرىنى سوراپ، قوللىرى-
دىن كەلگىنىچە ياردەم بېرىپ تۇرسۇن. ئابدۇقادىر داموللام يەنە
«قوشنىلارغا پېشكەللىك يەتسە، ياردەم بەرمەسلىك قوشنا ھەققى-
نى ئادا قىلمىغانلىقتۇر» دېگەن ھېكمەتنى نەقىل كەلتۈرىدۇ.
دېمەككى، بىر - بىرىگە ياخشىلىق يەتكۈزۈش، ئىناق - ئىجىل
ئۆتۈش، ياردەم بېرىش، بىر - بىرىنىڭ ھالىغا يېتىش قوشنىسى-
نىڭ قوشنا ئۇستىدىكى ھەققىدۇر. تۆمۈر ئىشىكنى مەھكەم
تاقاپ، چىڭ سولىنىپ ئولتۇرۇش، كىشىلەرنى دۇنيادىن، جەم-
ئىيەتتىن، ئەل - جامائەتتىن يىراقلاشتۇرۇۋېتىدۇ.

جامائەتتىن، قوشنىلىرىڭىزدىن ئايرىلىپ قالماڭ. مەيلى سىز قانچىلىك جىددىي خىزمەت قىلىڭ ياكى قانداق يۇقىرى مەرتىۋىلىك بولۇڭ، ھامان قولۇم - قوشنىسىز ۋە ئۇلارنىڭ يۆلىكىسىز ياشىيالمايسىز. قوشنىلارنى ھۆرمەتلەڭ، ئىززەت-لەڭ، باي - كەمبەغەل دەپ ئايرىپ مۇئامىلە قىلماڭ، ئۇلارنىڭ ھال ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرۇڭ ۋە قويۇق بېرىش - كېلىش قى-لىڭ، ئەھلى - مەھەللىدە بولغان ئىشلاردىن خەۋەردار بولۇپ تۇرۇڭ. . . ئوينايدىغان، كۆڭۈل ئاچىدىغان دوستلارنىڭ كەينى-دىنلا سوكۇلدىماي، ئۆلگەندە جىنازىڭىزنى كۆتۈرىدىغان، قەدرى-ڭىزنى قىلىپ تۇپراق بېشىڭىزغىچە ھازا باغلاپ چىقىدىغان يېقىن سەپداشلىرىڭىزغىمۇ ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىڭ. قوشنىلار ئارا ئىجىل - ئىناقلىق سىزنىڭ تۇرمۇشىڭىزدىكى مۇۋەپپەقىيەت ۋە بەخت تۇيغۇلىرىنى تېخىمۇ بېيىتىپ، سىزنىڭ ھاياتلىق ئىرادە-ڭىزنى تېخىمۇ چىڭىتىدۇ.

97. پەرزەنتلىرىڭىزدە مۇستەقىل قاراش يېتىلدۇرۇشكە ئەھمىيەت بېرىڭ

پەرزەنتلەرنىڭ يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ ئۇلار دۇچ كېلىدىغان مەسىلە، تاللاش پۇرسەتلىرى شۇنچە كۆپىيىشكە باشلايدۇ. تۇرمۇشتا بەلگىلىك مۇستەقىل قاراشقا ئىگە بالىلار قىيىنچىلىق ئالدىدا ئۇنچىۋالا جىددىيلىشىپ ياكى ئۆزىنى يوقىتىپ قويمايدۇ. بەلكى شارائىت، مۇھىت ۋە مەسلىنىڭ كونكرېت ماھىيىتىگە قاراپ تۇرۇپ ئاقىلانىلىك بىلەن نېمىنى قىلىش، نېمىنى قىلماسلىق مەسلىسىنى ئوبدان ھەل قىلىپ ماڭالايدۇ. ئەمەلىيەتتە، ئائىلە، مەكتەپ تەربىيىسىنىڭ تۈپ روھىمۇ بالىلارغا نېمىنى قىلىش، نېمىنى قىلماسلىق، قانداق قىلىش مەسلىسىنى ئېنىق ھېس قىلدۇرۇش ۋە غايە يېتىلدۇرۇشتىن ئىبارەت.

بۇرادەر، بالىلىرىڭىز ئىش بىلگۈدەك بولغاندىن باشلاپ ئۇلاردا مۇستەقىل قاراش يېتىلدۇرۇشكە ئەھمىيەت بېرىڭ.

1. ئالدى بىلەن بالىلىرىڭىزغا نېمىنى جەزمەن قىلىش، نېمە، قانداق ئىشلاردىن قەتئىي ساقلىنىش كېرەكلىكىنى ئېيتىپ بېرىڭ ياكى ئۆز ئەمەلىيىتىڭىز ئارقىلىق ھېس قىلدۇرۇڭ. بالىلار خىيالىغا كەلگەن، ئۇدۇل كەلگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىشنىڭ ئاقىلانىلىك ئەمەسلىكىنى چۈشىنىپ، ھاياتتىكى مۇئەييەن تەرتىپ ـ مىزانلارغا ئەمەل قىلىپ چوڭ

بولسۇن.

2. ئۇلارنى هه دېسلا يۆلىمەك. ئۇلارنىڭ بارلىق قىينىچىلىقلىرىنى هەل قىلىپ بەرمەك. يىقىلغان بىر بالىنىڭ تەبىئىي هالدا قايتۇرىدىغان تۇنجى ئىنكاسى ئەتراپىغا قاراش، يەنى يۆلەيدىغان ئادەم ئىزدەش. تاينىش، هېسداشلىققا ئېرىشىش بارلىق ئىنسانىدىكى بىر خىل ئاجىزلىق. بالىڭىزدا كىچىكىدىنلا بۇ خىل روهىي تەمەخورلۇق، يۆلىنىش پسخىكىسىنى يېتىلدۇرۇپ قويماڭ. يىقىلغان بالا يىقىلغان يەردىن ئۆزى قوپۇشنى ئۆگەنسۇن. بالىلار ئۆزىنىڭ قىيىنچىلىقلىرىنى ئۆزى هەل قىلسۇن. بالىلارغا رىغبەت بېرىڭ، قىيىنچىلىقتىن قۇتۇلۇشنىڭ يوللىرىنى ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئىزدەپ تېپىشىغا ياردەم بېرىڭ، تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەپ بەرمەڭ...

3. بالىلارنى بەزى مەسىلىلەرگە ئاكتىپلىق بىلەن قارار چىقىرىشقا يېتەكلەڭ، مەيلى بالىلارنىڭ تۇرمۇش، كىيىم - كېچەك سېتىۋېلىشى، پۇل خەجلىشى ياكى ئۆينىڭ چوڭ - چوڭ ئىشلىرى بولسۇن، بالىلارنىڭ پىكرىنى ئېلىڭ، پىكرىنىڭ توغرا - خاتا تەرەپلىرىنى سەممىيلىك بىلەن كۆرسىتىڭ، شۇ چاغدىلا بالىڭىزدا ئەتراپلىق ئويلىنىپ، چوڭقۇر مۇلاهىزە يۈرگۈزىدىغان ۋە دادىل، جۈرئەتلىك پىكىر بايان قىلالايدىغان، نەرسىلەرنىڭ ياخشى - يامان تەرىپىنى ئايرىيالايدىغان ساپا يېتىلدۈرەلەيسىز.

4. بالىلىرىڭىزنى سودا - تىجارەتكە ئەگەشتۇرۇپ ئاپىرىڭ، توي - مەرىكە، ئۆلۈم - يېتىملەرگە قاتناشتۇرۇڭ. ئۇلارنىڭ قەلبى هاياتىنىڭ كۈلپەت - نادامەتلىرى، تەنتەنە هېسلىرى ۋە هەرخىل مىجەزلىك كىشىلەرنىڭ رەڭگارەڭ تەبىئىتى بىلەن ئۇچ-

راشسۇن، قانداق چاغدا، قانداق كىشىلەرگە قانداق مۇئامىلە قىلىشنى ئۆگەنسۇن.

5. بالىلار ئۆزلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى ئۆزلىرى ئورۇنلاشتۇرۇپ، پىلانلاپ باقسۇن. ئۆزىنىڭ مۇئەييەن مۇددەتتە خەجلەيدىغان پۇللىرى بولسۇن، سىز ئۇنىڭ شۇ پۇللارنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشىغا يېتەكچىلىك قىلىڭ. مۇئەييەن مۇددەت ئىچىدە قىلىدىغان، بېجىرىدىغان ئىشلىرى بولسۇن. ئۇنىڭ ئاشۇ ئىشلارىنى لايىقىدا پىلانلاپ، جايىدا بىر تەرەپ قىلىشىغا يارەملىشىڭ بالىلىرىڭىز پىلانلىق، كۆزى - قارنى توق چوڭ بولسۇن. مۇستەقىل ئاڭ روھىي توقلۇقتىن كۆكلەپ چىقىدۇ.

98. بالىلىرىڭىزنىڭ توغرا تاللىشىغا هۆرمەت قىلىڭ

بالىلىرىڭىز چوڭ بولغانىكەن، تەبىئىي هالدا ئۇلارنىڭ تۇر-مۇشىدىكى نۇرغۇن ئىشلاردا مۇستەقىل بولۇشقا، ئۆزلىرى قارار چىقىرىشقا ئامراق كېلىدۇ. مەسىلەن: كىيىم سېتىۋېلىش، كە-سىپ تاللاش، دوستلىرى بىلەن ئارىلىشىش، كۆڭۈل ئېچىش، هەتتا لايىق تاللاش ئىشلىرىدىمۇ ياشلاردا مۇستەقىللىق خاهىشى ئېغىر بولىدۇ. بولۇپمۇ، جەمئىيەتنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئەگە-شىپ، بالىلاردىكى مۇستەقىللىق خاهىشى ئىنتايىن كۈچەيىپ، هەتتا ئاتا ـ ئانىسى بىلەن ئاشكارا توقۇنۇش هالىتىگە بېرىپ يېتىۋاتىدۇ. بىز نىكاه مەسلىسىدە ئاتا ـ ئانىسى بىلەن كېلە-شەلمەي ئۆيىنى تاشلاپ چىقىپ كېتىۋاتقان بالىلارنىمۇ كۆرىدىغان بولۇپ قالدۇق. تولا ئادەم بۇنىڭدىن قاقشايدۇ، زاماندىن زارلايـ-دۇ. ياشلارنى بۇزۇلدى، دەپ ئاغرىنىدۇ، ئۇلاردىكى ئاغرىنىش، دەرد تۆكۈش مەسىلىنى هەل قىلىشنىڭ تۈپ ئۈسۈلى ئەمەس. ئەسلى مەسىلە بەلكىم ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىلىرىدا قىممەت قا-راش، ئادەت يېتىلدۇرۇش تەربىيىسىنىڭ ئاجىز، يۇزە، بىر تەرەپلىمە بولغانلىقىدا بولۇشى مۇمكىن. قانداق قىلىش كېرەك؟

1. بالىڭىزدا كىچىكىدىنلا توغرا تاللاش قارىشى يېتىلدۇ-رۇڭ. بالىلارغا نېمىنىڭ توغرا، نېمە ئۈچۈن توغرىلىقىنى سەمـ-مىيلىك بىلەن هېس قىلدۇرالىسىڭىز، بالىلارنىڭ قەلبىدە هىدا-

يەت گۈللىرى پورەكلەپ ئېچىلىدۇ ۋە سىزنى نارازى قىلىدىغان ئوسال يوللارغا باش تىقمايدۇ. بالىلارغا نېمىنى شاللاش، نېمە ئۈچۈن شاللاش، يېقىن يولىماسلىق كېرەكلىكىنى ئەقىل ـ ئىسپات بىلەن چۈشەندۈرۈپ ھېس قىلدۇرمايلا، «بۇنى قىلساڭ بولمايدۇ، ئۇنى قىلساڭ بولمايدۇ» . . . دەپ ئەتىدىن ـ كەچكىچە تۇزۇم خاراكتېرىدىكى بۇيرۇقۇازلىقنى يۈرگۈزۈۋەرسىڭىز، بالىڭىزدا تەبىئىيلا ئاجىز، بىر تەرەپلىمە، تېگى بوش قىممەت قارىشى يېتىلىپ قالىدۇ ـ دە، چەكلەنگەن نەرسىلەرگە چېقىلىپ بېقىش خاھىشى يېتىلىپ قالىدۇ. توغرا ھەقىقىتى بىلەن چۈشەندۈرۈلمىگەن ئىلىم ئوڭايلا سەپسەتىگە ئايلىنىپ قالىدۇ.

بالىڭىزغا كىچىكىدىن باشلاپ مەسىلىلەرنى تەھلىل قىلدۇرۇڭ ۋە ياخشى ـ يامانىنى ئايرىشنى ئۆگىتىڭ. ئۇنى ھاياتىنىڭ رەڭگا ـ رەڭ تاللاش ـ شاللاش مەيدانىغا ئۆزىڭىز بىلەن بىللە ئەكىرىپ ئۇنىڭغا قانداق تاللاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرۈڭ. . . مانا بۇ كېيىنكى تۇرمۇشتا بالىلار بىلەن توقۇنۇشۇپ قېلىشتىن ساقلىنىشتىكى ۋە بالىلاردا ساغلام، مۇستەھكەم ئەقىدە ـ ئېتىقاد يېتىلدۈرۈشتىكى ئۇل قۇرۇلۇش. مۇشۇ ئۇل قۇرۇلۇشى چىڭ تۇتۇلمىسا، پەرزەنتلەر ئەقىدىسى نىمجان، ھەممىلا نەرسىگە ئىشىنىپ كېتىدىغان، كىم بايراق كۆتۈرۈپ قاتتىقراق توۋلىسا ئۇنىڭ كەينىدىن سوكۇلداپ كېتىۋېرىدىغان مەۋقەسىز ئەۋلاد بولۇپ يېتىشىپ چىقىدۇ.

2. بالىلىرىڭىزنىڭ تاللىشىغا توغرا مۇئامىلە قىلىڭ. ئۇنىڭغا ھاياتتا بىللى قانقان، ئەقىل نەزىرى پىشقان بىر قېرى قاقۇاشنىڭ نەزىرى بىلەن ئەمەس، بەلكى بىر قىزىققان، ھاياجانى ئۇرغۇپ تۇرغان ياشنىڭ نەزىرى بىلەن قارىڭ ۋە ئۇنىڭ

تاللاشلىرىنى مەسخىرە قىلماستىن، لايىقىدا ئىنكاس قايتۇرۇڭ. سەممىيلىك بىلەن ئۇنىڭ تاللىشىدىكى ئارتۇقچىلىق - كەمچىلىكلەرنى كۆرسىتىپ بېرىڭ. ئۇنى توغرا يولغا سەممىيلىك بىلەن يېتەكلەڭ. قورقىتىپ ئەمەس، چىن دىلىدىن قايىل قىلىپ ھىدايەتكە ئەكىرىڭ.

3. ئۇنىڭ ھەممىلا ئىشىغا ئارىلىشىۋالماڭ. ئەخلاقتىن، ئېتىقادتىن چەتنەسمىگەن ئاساستا ئۇنىڭ كەسىپ، خىزمەت، دوست تاللىشىغا ھە دېسىلا ئارىلىشىۋالماڭ. كۆيۈنۈش مۇڭاپىق بولۇش كېرەك. چەكتىن ئاشقان غەمخورلۇق قارشى تەرەپنى چۈشەپ، بوغۇپ قويىدۇ ۋە قارشى تەرەپنى ئۆزى مۇستەقىل قارار چىقىرالماس، ئاجىز ھالغا ئەكىلىپ قويىدۇ. ئۇ تاللاپ باقسۇن، زىيان تارتسا، ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىسا مەيلى. مەن دەيمەن، دادىلار - ئانىلار، بالىلىرىڭلارنى مەغلۇپ بولغىلى قويۇڭلار. ئۇلارنىڭ يۇمران قەلبى ھاياتنىڭ قاتتىق - يۇمشاق سىلكىشلىرىنى بىۋاستە ھېس قىلىپ بېقىشى كېرەك. تۆمۈر ئوتتا تاۋلىنىدۇ، ئادەممۇ مەغلۇبىيەتتە، جەڭدە، قىيىنچىلىقتا پىشىدۇ. بالىلار يېقىلىپ باقسۇن، ئاندىن ئۆزى ئورنىدىن تۇرۇپ باقسۇن. شۇ چاغدىلا ئۇلار ھاياتنىڭ قەدىرىگە تېخىمۇ يېتىدىغان، مەسىلىگە ئەتراپلىق، چوڭقۇر، ئەقلى كۆز بىلەن قارايدىغان بولىدۇ.

4. بالىلارنىڭ تاللىشى ۋە تۇرمۇشىغا ھەددىدىن زىيادە ئارىلىشىۋېلىش ياخشى بولمىغىنىدەك بالىلارنىڭ تاللىشى بىلەن قەتئىي كارى بولماسلىق، بالىلارنىڭ ھەر قانداق تاللىشىغا ھۆرمەت قىلىۋېرىشمۇ ئوخشاشلا ئىنتايىن خەتەرلىكتۇر. كىشىلەر زامان تەرەققىي قىلىۋاتقىنىغا دەپلا بالىلارنىڭ ھەر قانداق تاللىشىغا يول

قويۇپ كېتىپ باردۇ. توغرا، زامان ئۆزگەردى، دەۋر تەرەققي قىلدى. تېخنىكا يېڭىلاندى، كىشىلەرنىڭ ئىش تەقسىماتى ۋە جەمئىيەتتىكى ئورنىدا زور ئۆزگىرىشلەر بارلىققا كەلدى. لېكىن ئۇنتۇماسلىق كېرەككى، ئادەمنىڭ تۇپ ماھىيىتى ۋە ئىنسان رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك تۇپ ئەخلاقي مىزانلار ئۆزگەرگىنى يوق. ئىنسان يەنىلا ئىنساندۇر. جەمئىيەت تەرەققىياتى ئەخلاقي ئۆلچەملەردىكى بەزىبىر ئادەت خاراكتېرلىك مىزانلارغا مۇئەييەن ئۆزگىرىشلەرنى ئېلىپ كەلگەن بولسىمۇ، ئەمما ئەخلاق ـ ئېتىقادنىڭ تۇپ مەزمۇنلىرىنى تېخىچە ئىنكار قىلغىنى يوق. ئەخلاق ـ ئېتىقاد تېخنىكا تەرەققىياتى بويىچە ئۆزگىرىپ بارىدىغان نەرسە ئەمەس ھەم قانداق بىر ئەخلاق سايمانلار تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ ئۆزگىرىپ بارىدىكەن، ئۇنداق ئەخلاقنىڭ توغرىلىقى ۋە ساپلىقىدا گۇمان بار. مەن دەۋر ئۆزگەنسېرى ئەخلاققا تېخىمۇ چوڭ، قەتئىي ئۆلچەم قويۇش كېرەك دەپ قارايمەن...

بالىلارنىڭ ئەخمىقانە ئادەت ـ قىلىق، تاللاشلىرىنى ئاتالمىش دەۋرگە ئارتمايلى، بەلكى سەۋەبىنى ئۆزىمىزدىن ئىزدەيلى ۋە روھىي سەرسانچىلىقىنى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ قىممەت تەربىيىسىنىڭ ناچارلىقىدىن ئىزدەش كېرەك.

بۇرادەر، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزلەرنى پادىچىغا ئوخشاتقان ۋە پادىلىرىمىزنى قوغداشقا بۇيرۇغانىدى. پادىلىرىڭىزنى ئۇدۇل كەلگەن يايلاققا قويۇۋەتمەك. زەھەرلىك چۆپلەر ئوماق قوزىلىرىڭىزنى زەھەرلەپ قويمىسۇن. شورتاك سۇلار ئەركە پاقىلانلىرىڭىزنىڭ تۇمشۇقىنى يارمىسۇن، قوتۇر شىۋاق پادىلىرىڭىزنىڭ تەن ـ ئەزايىنى چاقا ـ جاراھەتكە پاتۇرۇۋەتمىسۇن! بولمىسا سىز ياخشى پادىچى بولالمايسىز. ئۆز پادىلىرىنى ياخشى

قوغداپ، ئاسرىيالمىغان پادىچىدىن ھەركىم نارازىدۇر...
بالىلىرىڭىزنىڭ تاللىشىغا چەك قويۇشنى ئۆگىنىڭ. ئىنسانىنى زالالەتكە ـ قاباھەتكە باشلايدىغان چىركىن يوللارغا كىتىۋاتقان بالىلىرىڭىزنىڭ يۈگىنىنى تارتىپ قويۇڭ. ھارامغا، زىنا-غا، بۇزۇقچىلىققا، بىكارچىلىققا، قىمار، زەھەرلىك چېكىم-لىك، ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق يولىغا كىرىپ كېتىۋاتقان بالىلار-نىڭ، ياشلارنىڭ جەزمەنكى ئىگىسى، ئاتا ـ ئانىسى بار، ئاتا تۇزەلسە، ئانا ئوڭشىلىدۇ، بالا تەرتىپكە چۈشىدۇ، ئەخلاق ئىزىغا قايتىدۇ، جەمئىيەت ئىناق، ساغلاملىشىدۇ. دېمەككى، ئەي ئەر، ئەڭ ئالدى بىلەن سېنىڭ بېشىڭنى سىلكىپ، ئۆزۈڭگە تايىنىشىڭ زۆرۈرىيەتلەر ئىچىدىكى ئەڭ بۈيۈك زۆرۈرىيەتتۇر. سەندە توغرا تاللاش ـ شاللاش قارشى بولغاندىلا، ئاندىن باشقىلار-نى توغرا تاللىتالايسەن! سەندە ساغلام ئەخلاق بولغاندىلا باشقىلار-غا ئەخلاق ھەققىدە ۋەز ئېيتالايسەن...
بالىلىرىڭىزغا تار دائىرىدىن چىقىپ مەسئۇلىيەتسىزلىك بە-لەن مۇئامىلە قىلماي، ئومۇمىيلىق نۇقتىسىدىن چىقىپ تۇرۇپ ئەستايىدىل پوزىتسىيە تۇتۇڭ. ئۇلارنىڭ نېمىنى، قانداق تاللىشى بەلكىم سىز ـ بىزنىڭ، مىللىتىمىزنىڭ قانداق مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىنى بەلگىلەپ قويۇشى مۇمكىن. بالىڭىز ئادالەتنى تاللە-سۇنمۇ، قاباھەتنىمۇ؟ سائادەتنى تاللىسۇنمۇ، زالالەتنىمۇ؟ ۋە ياكى ياخشى ـ يامان، ھالال ـ ھارامنى ئايرىماي ئارىلاشتۇرۇپ ئېلىپ مېڭىۋەرسۇنمۇ؟...

99. ياشانغاندا جەمئىيەتتىن ئايرىلىپ قالماق

ئىنسان مۇقەررەر ھالدا باللىقتىن ياشلىققا، ياشلىقتىن قېرىلىققا، قېرىلىقتىن يەنە بىر يېڭى تۆرىلىشكە ئۇزايدۇ. بالىلىق، ياشلىق مەزگىلى ئىنسانىنىڭ تەن ۋە روھ جەھەتتىن جۇشقۇن، جەڭگىۋار دەۋرىدۇر. تەن - ۋۇجۇدتىن كۈچ - قۇۋۋەت تېمىپ تۇرىدىغان مۇنداق مەزگىلدە كىشىنىڭ جىم تۇرغۇسى، ياتقۇسى كەلمەيدۇ. ئەمما ياشانغاندا تەندە ماغدۇر، يۈرەكتە ئۇنداق شاش، جۇشقۇن روھ قالمايدۇ. قېرىلىققا خاس كېسەللەر، ماغدۇرسىزلىق، غېرىبسىنىش... قاتارلىق ئالامەتلەر ھەرقانداق بىر ياشانغان ئادەمدە تەبئىي ھالدا كۆرۈلۈپ قالىدۇ...

ياشانغان بولسىڭىز، ئىلاجىنىڭ بارىچە جەمئىيەت بىلەن كۆپرەك ئۇچرىشىشقا ئەھمىيەت بېرىڭ. پۈت - قولۇمدا ماغدۇر يوق دەپ ئۆيگە سولىنىپ ئولتۇرۇۋالماڭ. ماغدۇر تاماقتا ئەمەس، ھەرىكەتتە. سىرتلارنى ئايلىنىشىڭىز راۋانلىشىپ، تۇرلۇك كېسەللىكلەرنىڭ قوزغىلىپ قېلىشىدىن ئاز - تولا بولسىمۇ ساقلىنالايسىز. يەنە بىر تەرەپتىن، جەمئىيەتنىڭ رېتىمى، كىشىلەرنىڭ ھال - ئەھۋالى، ئەتراپتىكى ئەڭ يېڭى ئۇچۇرلاردىن خەۋەردار بولالايسىز. بۇ خىل ئۇزۇن قۇلاقلىق تەبئىيلا سىزنى ياشانغاندا بولىدىغان يالغۇزسىراش، غېرىبسىنىش تۇيغۇلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، روھىڭىزنى كۆتۈرىدۇ. سىرتقى دۇنيا ھەققىدىكى خەۋەر - ئۇچۇرلار تەبئىي ھالدىلا

تەپەككۇرىڭىزنى ئويغىتىپ مېڭىڭىزنىڭ سەگەك، ئەس ـ هوشـ
ڭىزنىڭ جايىدا تۇرۇشىنى مۇئەييەن كاپالەت بىلەن تەمىن ئېتىدۇ.

قوشنىلار بىلەن بېرىش ـ كېلىشنى كۆپەيتىڭ. ئەل ـ جامائەت بىلەن يېقىن ئۆتۈڭ. بۇمۇ سىزنى ئەتراپتىكى ئىشلاردىن خەۋەردار قىلىدۇ. ئەڭ مۇهىمى، ياشانغاندا بولىدىغان يالغۇزسـ راش تۇيغۇلىرىدىن خالىي قىلىدۇ.

ياشانغانلارنىڭ كۆڭلى نازۇك، باشقىلاردىن ئوڭاي ئاغرىنىـ دىغان بولۇپ قالىدۇ. بالىلىرىنىڭ يوقلاپ كەلمىگىنىدىن ئاغرىـ نىدۇ. تاپا ـ تەنە قىلغاق بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا، ئەڭ ياخشىسى ئۆزىڭىزنى بۇ خىل روهىي بېسىمدىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن جەمـ ئىيەت بىلەن ئاكتىپ ئارىلىشىڭ. كىشىلەرگە ئۆزىڭىزنىڭ هاـ يات كەچمىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىڭ. گېزىت ـ ژۇرنال كۆرۈڭ، رادىئو ئاڭلاڭ، هەقەمسايىلار بىلەن پاراڭلىشىڭ. خوتۇنىڭىز بىلەن ئۆتكەن گۈزەل كۈنلەرنى ئەسلەڭ. بالىلىرىڭىزنى، نەۋرەـ لىرىڭىزنى يوقلاڭ. ئىش قىلىپ تارچۇق ئۆيگە بېكىنىۋالماڭ، بېكىنمىچىلىك كىشىنىڭ تەپەككۇرىنىمۇ، روهىنىمۇ سقىپ، بوغىدۇ. ئەركىن ياشاپ كۆڭگەن ئەر سولاقمىدىن هەرگىز خوشـ لۇق تاپالمايدۇ. ئەڭ ياخشىسى، كەڭ، پايانسىز دۇنيا بىلەن قىزغىن ئالاقە باغلاڭ...

100. هاياتىڭىزدىن هېساب ئېلىپ بېقىڭ

مۇئەييەن هايات يولىنى بېسىپ بولغان هەرقانداق بىر ئادەم-نىڭ ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ قاراپ ئۆزى باسقان ئىزلارنىڭ ياخشى - يامانلىقىنى تەكشۈرۈپ، سەممىيەت بىلەن خۇلاسە چىقار-مىقى ئىنتايىن مۇهىمدۇر. مەرهۇم ئالىم ئابدۇشۇكۇر مۇهەم-مەتئىمىن ئۆزىنىڭ 60 ياشقا تولغانلىق مۇناسىۋىتى بىلەن يازغان «ئارىفنامە» ناملىق ئېسىل رىسالىسىدە ئۆزىنىڭ هاياتى هەققىدە ئەستايىدىل ئويلىنىپ، ئىنتايىن ئەهمىيەتلىك خۇلاسىلەرنى چې-قارغان ۋە «بىر چاغلاردا تۇتىيا بىلىپ قالتىق چاڭگاللىۋالغان نەرسىلىرىنى پىرقىرىتىپ تاشلاشقا پىداكارلىق قىلغان ئەقىدىلە-رىدىن قاقاقلاپ كۈلۈشكە» باشلىغانلىقىنى سەممىي رەۋىشتە بايان قىلغانىدى. ئەگەر ئۇ، بۇ هايات خۇلاسىسىنى 50 ياشتا ياكى 40 ياشتا يازغان، قىممەت قاراشلىرىنى ئويلىنىپ تۇرۇپ ئەقىلنىڭ ئەلگەكلىرىگە تاشلاپ باققان بولسا، بىز بۇ ئۇلۇغ ئالىمدىن تېخىمۇ بۈيۈك ۋە تېخىمۇ ئەهمىيەتلىك نەتىجىلەرنى كۆرەلىگەن بولار ئىدۇق. ئەگەر ئۇ هاياتىنىمۇ ئۆزى قالتىق چاڭ-گاللىۋالغان نەرسىلىرىنى پىرقىرىتىپ تاشلىمىغان بولسىچۇ؟ ئۆزىنىڭ مەنىۋى هاياتى هەققىدە ئويلانمىغان بولسىچۇ؟...

بىزدە ئۇلۇغ ئادەملەر كۆپ ئۆتتى. ئەمما، بىز نۇرغۇنلىرى-نىڭ ئۆزى هەققىدە ئېلىپ بارغان هايات خۇلاسىلىرىنى، هاياتى-

ىنىڭ ئاخىرقى باسقۇچلىرىدا ئۆلۈمنى بېشىغا ئېلىپ تۇرۇپ سەمىمىيلىك بىلەن يازغان ئوي ـ خاتىرىلىرىنى كۆرۈشكە مۇۋاپىق بولالمىدۇق. ئۇلار يازدىمۇ ـ يازمىدىمۇ، ھاياتتىن ھېساب ئېلىپ بېقىشنى مۇھىم بىلدىمۇ ـ بىلمىدىمۇ، بۇ بىزگە نامەلۇم... بەلكىم، ئۇلارنىڭ ياشلارنى ئۆزىدىن كېيىنكى ئەۋلادلارنى ساۋابقا، ئىبرەتكە يېتەكلەيدىغان، ھاياتقا سىگنال بولىدىغان ئېسىل كەچمىشلىرى بولغيتتى؟...

مەيلى قايسى ياش باسقۇچىدىكى، قايسى كەسىپ ـ ھۈنەر بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم بولماڭ، مۇئەييەن مەزگىلدە بىر ئۆزىگىزدىن ھېساب ئېلىپ، ھاياتىگىزدىن خۇلاسە چىقىرىپ تۇرۇڭ. بۇ سىزنىڭ ياخشى ـ ياماں يوللار ھەققىدىكى تونۇش ـ ئىرادىگىزنى ۋە ھاياتقا بولغان مۇھەببەت ـ ئىرادىگىزنى تېخىمۇ كۈچەيتىدۇ. پۈشايمانلىق، قاباھەتلىك ئۆتمۈش سىزنى يامان يولىلاردىن ئاگاھلاندۇرىدۇ ھەمدە ياخشىلىققا ئۈندەيدۇ. ئەگەردە قۇربىگىز يەتسە، ئۆزىگىزنىڭ ئەخمىقانىلىقلىرىگىزنى، ئاجىزلىقلىرىگىزنى، بىھاجەت ئىشلار ئۈچۈن قىلغان ئەقىدە ـ ئىخلاسىگىزنى، چىركىن تۇرمۇش ئۈچۈن تۆلىگەن بەدەللىرىگىزنى، سىزنى ئەڭ نادامەتتە، ھەسرەتتە، پۈشايماندا قويىدىغان ئىشلىرىگىزنى يېزىپ قويۇڭ ۋە بالىلىرىگىزغا، مۇمكىن بولسا ياشلارنىڭ ئىبرەت ئېلىشىغا سۇنۇڭ. ياشلىرىمىز ئىبرەتكە، ئالدىنقىلارنىڭ، پېشقەدەم ئاقساقاللارنىڭ ساۋاق ـ تەجرىبىسىگە موھتاج. ياشلار قىزىققان، ئالدىراڭغۇ، ھېسسىياتچان كېلىدۇ، توغرا بولمىسىمۇ ئېقىمغا ـ ئىزىلارغا ئوڭايلا ئەگىشىپ كېتىدۇ، ئاسان قايمۇقىدۇ. بەزى ھاللاردا توغرا مەۋقەدىمۇ راۋۇس چىڭ تۇرالمايدۇ. ياشلارنىڭ گۆدەكلىكى چوڭلارنىڭ، ئاقساقاللارنىڭ

تەربىيىسىگە موھتاج، ياشلارنىڭ تەنتەكلىكى تەنبىھكە موھتاج، ياشلارنىڭ ئەنئەنە، ئىپتىقاد ئالدىدىكى كۆرەڭ، مەغرۇرلۇقى ئە-مەلىي، ئىلمى، جانلىق يېتەكلەشكە موھتاج. ياشلارنىڭ قارىغۇ-لارچە ئىستېمال مەدەنىيىتىلا قوغلىشىشى روھىي تاكامۇللاشقان، بېلى قاتقان، ئەقلى پىشقان مويسىپىتلەرنىڭ سەممىي پىكىر - پىچىرىگە زارۇ - زار! بىزنىڭ پېشقەدەملىرىمىز، ئاقىللىرىمىز ياشلارنىڭ، بالىلارنىڭ گۈزەك - تەنتەكلىكىدىن يەتكۈچە ئاغرى-نىدىيۇ، نېمىشقا ئۇلارغا ئەمەلىي ساۋات بېرىشنى ئويلاپ قېرى-مايدۇ؟ ياشلارنى يېتەكلەشتە تەجرىبە كېرەك. ئۇلار سەممىي رىغبەت - ئىبرەتكە بەكلا ئېھتىياجلىق. ياشلارنىڭ ئەقىلسىز تەنتەكلىكىنى ھەرگىز توغرا چۈشىنىش، كەچۈرۈمۈشتىكە بولماي-دۇ. ئەمما، ئۇلارنى تەربىيىسىز تاشلاپ قويۇپ تىللاۋېرىشكىمۇ بولمايدۇ. ئالدى بىلەن ئۇلارغا توغرا، ساغلام ياشاش يولى ھەق-قىدە چۈشەنچىنى كۆپەرەك بېرەيلى، مۇشكۈلاتلار ئالدىدا نېمە قىلىش، ئازغۇن نەرسىلەر ئالدىدا قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى ياشلارغا بىلدۈرەيلى، ئاندىن ئۇلارنىڭ چىن ئىنسانىيلىققا تولغان رەھمەت يوللىرىغا قايتىپ كېلىشىنى ئۈمىد قىلايلى. تەخەينىمۇ ئالدى بىلەن ھارۋىغا ئۆگىتىپ ئاندىن ساپانغا قاتتىدىغان، رايىش ئېشەك قىلىپ ئىشلىتىدىغان گەپ! ئاتىلار، ئالدى بىلەن بالىلار-غا ھاياتىڭلار ھەققىدىكى خۇلاسە، ئۆكۈنۈش - پەخىرلىنىش تۇيە-غۇلىرىڭلارنى سۆزلەپ بېرىپ بېقىڭلار، ئۇلارنىڭ قەلبى بىر ئاتىنىڭ دۇنيا ھەقىقىتى ئالدىدىكى سەممىي زىكىرلىرىنى ئاڭلاپ باقسۇن. ئۆز ئاتىلىرى، ئۆز پېشقەدەملىرىنى ئۆكۈندۈر-گەن، ئەپسۇسلاندۇرغان نادانمەت يوللىرىغا ئەقلى ئويغاق، تەربە-يەتلىك پەرزەنتلەر پۈت تىقمايدۇ. بەلكىم ھايات تەجرىبىلىرىدىن

ئىبرەت ـ ساۋاق ئېلىپ ياخشى يولغا قايتىدۇ، ياخشىلىق ھەققىدىكى ئىخلاسى چىڭىيىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قىيامەت كۈنى ھېسابات مەيدانىدا بەندىنىڭ قەدىمى تەۋرەنمەي تۇرۇپ تۆت ئىشتىن سوراق قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ ھاياتىنى نېمە ئىشلار بىلەن تۈگەتكەنلىكى، ئۆزىنىڭ ئىلمى بىلەن نېمىلەرنى قىلغانلىقى، ئىقتىسادىنى قەيەردىن تېپىپ قەيەرگە ئىشلەتكەنلىكى ۋە ئۆز جىسمىنى قانداق ئىشلاردا چىرىتكەنلىكى (تۇغەتكىلى) توغرىسىدا». ئاخىرەتلىك ھېساباتتىن بۇرۇنراق هاياتىڭىزنى خۇلاسىلەپ بېقىڭ، ئۆمرىڭىزدە قانچىلىك ياخشى ئىشلارنى، قانچىلىك ئەسكى ئىشلارنى قىلىپسىز؟ كىملەرنى قانداق خۇش قىلىپ، كىملەرنىڭ دىلىغا ئازار بېرىپسىز؟ ئۆزىڭىز نىشانلىغان هاياتلىق مەنزىلىگە قانچىلىك يېقىنلىشىپسىز؟ هازىرغىچە سىزنى ئۆكۈندۈرىدىغان نېمە ئىشلارنى قىپسىز؟ هاياتتىن تاپقىنىڭىز نېمە بولدى؟ نېمىلەرنى يوقاتتىڭىز؟ ئاتا ـ ئانىڭىز، قولۇم ـ قوشنا، ئۇرۇق ـ تۇغقان، دوست ـ بۇرادەرلەرنى قانچىلىك رازى قىلىپ كەلدىڭىز؟ سىز ئۆلسىڭىز سىز ئۈچۈن چىن كۆڭلىدىن چىقىرىپ ياش تۆكىدىغان ياكى سىزنى «رەھمەتلىك، دۇنيالىقىدا ياخشى ياشاپ ئۆتكەن ئادەم ئىدى. يارانقۇچى، يانقان يېرىنى رەھمەت نۇرلىرى بىلەن يورۇق قىلغاي» دەپ هەقىقىي مەنىسى بىلەن تەرىپىڭىزنى قىلىپ ئاخىرەتلىكىڭىزگە ئاقيول تىلەيدىغان ئادەمدىن قانچىسى چىقار؟ كىملەر سىزنىڭ ئۆلۈمىڭىزدىن قايغۇرۇپ، كىملەر سىزنىڭ ۋاپاتىڭىز تۈپەيلى شادلىققا چۆمەر؟ ۋە ياكى تولا ئادەم هېچ ئىش بولمىغاندەك نامىزىڭىزنى ئىپادىسىزلا چۈشۈرۈپ، ئاپىرىپلا چامغۇر كۆمگەندەك كۆمۈۋېتىپ ئەتىسىلا سىزنىڭ بۇ ئالەمدە

مانچه يىل ياشاپ ـ ئۆمىلەپ يۈرگىنىڭىزنىمۇ ئۇنتۇپ قالارمۇ؟...

ئەي، بەندە ئويلىنىڭ. ئەمدى ئويلىنىدىغان، ئاخىرەتتىكى ھېسابات‌تىن بۇرۇن ئۆزىڭىزدىن ھېساب ئېلىپ باقىدىغان چاغ بولدى. بىر ئىنسان ئۆمرىدە ئۆزىدىن بىرەر قېتىممۇ ھېساب ئېلىپ باقمىسا ۋە ياخشى ـ يامان ئەمەللىرى ھەققىدە چوڭقۇر ئويلارغا پېتىپ باقمىسا شۇبھىسىزكى، بۇ ئىنسانىڭ ھاياتىدىن باشقىلارمۇ خۇلاسە چىقارغۇدەك گەپ تاپالمايدۇ. نەتىجىدە ئۆلگەندىمۇ ئاپىرىپلا، بىر ـ ئىككى ئېغىز رەسمىيەت يۈزىسىدىكى گەپلەرنى قىلىپلا كۆمۈۋېتىپ قايتىپ كېلىدىغان گەپ. ئىنسانىڭ ھاياتى خۇلاسە چىقمايدىغان ئاق دوكلات ئەمەس. ئۇنىڭدا ياخشىلىق ـ يامانلىق، سائادەت، زالالەت خەۋەرلىرى ئارىلىشىپ كەتكەن ھالەتتە مىجىلىنىپ ياتىدۇ. ياخشى ـ يامان يولنى بايقىماي، باشقىلار كۆرسىتىپ قويغان يول، باشقىلار تۈزۈپ بەرگەن ئۆلچەم ـ مىزانلار بويىچە ياشاپ كۆنگەن بىر ئىنسانىڭ ھاياتى خۇددى قىل ـ توپىغا مىلەنگەن خېمىرگە ئوخشايدۇ. سىز توپىغا، قىل ـ چەللىگە مىلىنىپ بولغان ھاياتلىق زوۋۇلىكىزنى قايتىدىن يۇغۇرالمايسىز. لېكىن ئۇنىڭدىكى ھارام بالالاردىن، مەينەتچىلىكتىن ئىبارەت ئالالايسىز. كېيىنكى يولىڭىزنى پاكىز، مەنىلىك، ئۆزىڭىز رازى بولغۇدەك باسالايسىز. مەن ئۆلگۈچە توۋا قىلىپ باقماي قارا يەرنىڭ قارنىغا كىرىپ كېتىۋاتقان نۇرغۇن ئادەملىرىمىز ئۈچۈن قايغۇرىمەن، جىمجىت ئەپسۇس ئېيتىمەن. ئادەمنىڭ ھاياتى بىرلا قېتىم كېلىدىغان، ئىنتايىن چەكلىك جەريان. ئۇنى ئويلىشىپ بېسىش كېرەككۇ؟ ھاياتنى قەدىرلەش ئىنسانىيلىقتىكى ئەڭ ئەقەللىي پەزىلەتقۇ؟! ھاراق ئىچكەن، مەست پېتى ئۆلۈپ كېتىدىغان، سېسىق پۇراق دەستىدىن

مىيتىنى يۇيۇشقىمۇ يېقىن يولىغلى بولمايدىغان، بىر ئۆمۈر خوتۇن ـ بالىلىرىنى، قولۇم ـ قوشنا، ئاتا ـ ئانا، دوست ـ بۇرادەرلىرىنى قاقشىتىپلا ئۆلۈپ كېتىدىغان، قەۋمىنىڭ سەر-خىل كۈچلىرىنى سېتىپ خەجلەيدىغان، بىر ـ بىرىنى كۆرەلمەي هە دېسىلا غەيۋەت ـ شىكايەت، باشقىلارنىڭ كەينىدىن ئۆسەك گەپ تېپىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان، تىنىقى توختىغۇچە هاياتتا قىلمىسا، بېجىرمىسە زادىلا بولمايدىغان ئەقىدە، ئەخلاق، ئادەت مىزانلىرىغا سەمىمىي رەۋىشتە يۈزلىنىپمۇ باقمايدىغان ئەرلىرى-مىز، ئادەملىرىمىز قانچىلىك چىقىشى مۇمكىن؟ . . .

ئەمدى بولسىمۇ ئويلىنىڭ، ئويغىنىڭ. مەن كىمدۇر بىرى-نىڭ «بىر ئىنسان 60 ياشقا كىرىپمۇ ئىنسانىنىڭ كەلمىش ـ كەتمىشى ۋە ئۇنىڭغا يوشۇرۇنغان سىر، ئۇچۇر، مەنە، مەجبۇرى-يەتلەر هەققىدە ئويلىنىپ باقمىسا، ئۇنداق ئادەمنى قۇنقۇزۇۋې-لىش بەك تەس» دېگەن مەزمۇندىكى گېپىنى ئوقۇغانىدىم. رېۋا-يەتلەردىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ «ئاللا 60 يىل ئۆمۈر تۆۋە قىلىش پۇرسىتى بەرسىمۇ، ئۆزىنى بىلمىگەن كىشىنىڭ ئۆزرىسىنى قوبۇل قىلمايدۇ» دېگەنلىكى بايان قىلىنىدۇ. هەقە-قەتەنمۇ هاياتقا هەر قانداق ئۆزرە ـ باهانە كار قىلمايدۇ. تۆۋە قىلىش مەغپىرەتكە ئىشىك ئاچىدۇ. هايات تىنىقىڭىز توختىغۇچە سىزگە تەئەللۇق. ئېغىزىڭىزغا ياسىن سۈيى تېمىتىلىۋاتقاندا ئە-مانغا كەلسىڭىزمۇ مەيلى، ئۆزىڭىزگە، ئىنسانىنىڭ تۆپ ۋەزىپە، مەجبۇرىيەتلىرىگە قايتىڭ، كېچىكىپ ئويغىنىش هېچبولمىسا قەتئىي ئويغانماي ئۇيقۇلۇق هالەتتە لەهەتنى تاپقاندىن ياخشى. بەزى هاللاردا غاپىللارنىڭ ئويغىنىشى ئۇلارنى ئەقىدىسى مۇرەسسە-سىز كەسكىن ۋە چىڭ تەقىۋادارلارغا ئايلاندۇرۇۋېتىدۇ. «ئىلىم

ۋە ئىمان ئىزدەشتە كېچىكىش يوق» (ئاپتورنىڭ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 2006 - يىللىق 2 - سانىغا بېسىلغان «بىز قەيەرگە بارماقچى» ناملىق ماقالىسىگە قارالسۇن). ئويغىنىشنىڭ ۋاقتى قەرەلسىز، دەرىجىسى چەكسىز. ئاخىرەتتە مۇنكىر - نەكىرلەر ياقىڭىزدىن تارتىپ، ئەسلى ھاياتنىڭ قانداقلىقىنى بىلدۈرۈشتىن بۇرۇن ھاياتنىڭ مەنە - ماھىيىتى ھەققىدە چوڭقۇر ئويلىنىڭ. ياخشىلىقىڭىز تۇپەيلى ئۆزلادلار سىزنىڭ ئىزىڭىزدىن ئەگەشسۇن ۋە سىزگە ئىزگۈ دۇئالار قىلسۇن. كەمچىلىكىڭىزدىن كەلگەن ئۆكسۈش سىزنى، ئەۋلادلارنى ھاياتنىڭ نۇرلۇق ساھىللىرىغا باشلىسۇن!

101. بىزگە ئاقساقاللار بەك كېرەك

بىز ئۇيغۇرلارنىڭ ئاغزاكى ياكى يازما ئەدەبىياتىغا قارايدىغان بولساق، ئۇيغۇرلاردا ئىزچىل داۋاملىشىپ كەتكەن «يۇرت ئاقسا-قىلى» دىن ئىبارەت بىر سىرلىق كۈچنىڭ مەۋجۇتلۇقى ۋە ئۇنىڭ نوپۇزىنىڭ، كىشىلەرنىڭ ھەربىرىدە، ئەمەلنى تىزگىنلەش كۈچى-نىڭ ئىنتايىن يۇقىرى ئىكەنلىكىنى بايقايمىز. ھەقىقەتەنمۇ، مەھەللە، قوۋملار ئىچىدىكى ئەقىلدە پىشقان ئاقساقال، بوۋايلار يۇرتنى ئىناقلىققا، بىرلىككە دەۋەت قىلىپ كەلگەن ھەمدە يۇرتنى بىر پۈتۈن يىمىرىلمەس گەۋدە سۈپىتىدە تۇتۇپ كەلگەن. كىشى-لەر چوڭ ـ چوڭ ئىشلارنى ئاقساقاللارنىڭ پىكرى، مەسلىھىتى، باش بولۇشى بىلەن قىلغان. كىشىلەر ئاقساقاللاردىن قاتتىق ھېيىققان، ئۇلارنى ھۆرمەتلەپ كەلگەن، ھەتتا يولدا ئاقساقاللار ئولتۇرسا كىچىكىلەر ئۇلارنىڭ ئالدىدىن توغرا ئۆتۈشنى ئەدەپسىز-لىك دەپ بىلگەن. يۇرتتىكى قىيىنچىلىق ۋە نامراتلارنىڭ باش ئاغرىقلىرى يۇرت چوڭلىرىنىڭ باش بولۇشى بىلەن بېجىرىلگەن. يۇرت چوڭلىرى بەجايىكى يۇرتنىڭ ئەخلاقى، ئىجتىمائىي، ئىق-تىسادىي تەڭپۇڭلۇقىنى ساقلاپ تۇرغۇچى تەڭشەكلىك رولىنى ئويناغان. يۇرت چوڭلىرى يۇرتنىڭ يۈزى، ئىناۋىتى، شەرىپى دەپ قارالغان. . .

ۋەھالەنكى، يۇكسەك دەرىجىدىكى شەھەرلىشىش، بازارلە-شىش، ئىجتىمائىيلىشىش بىزدىكى بۇ خىل يۇرت تەڭشىكىنى

ئاستا ـ ئاستا سقىپ چىقاردى. كىشىلەر ئەمدى بىر ـ بىرىنى ئۇنچىۋالا چوڭ بىلىپ كەتمەس، ئۆينىلا ئەلا بىلمىغان بولدى. شەخسىنىڭ قارىشى، نوپۇزى كۈچەپ تەكىتلەندى ـ دە، ئومۇمىي بىرلىك يەردە قالدى. دېمەككى، ئاقساقاللار، يۇرت چوڭلىرى تۆردىن چۈشتى. كىچىكلەرگە ئىززەت، چوڭلارغا ھۆرمەت يوق بىر ھېسسىز ئال بىزدە ئەۋج ئېلىشقا باشلىدى. ۋەھالەنكى، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللام بىزنى ئاگاھلاندۇرۇپ شۇنداق دەيدۇ: «كىچىكلىرىگە رەھىم قىلمىغان، چوڭلىرىنىڭ ھۆرمىتىنى تونۇمىغان كىشىلەر بىزلەردىن ئەمەس» . . .

ئەمما، جەمئىيەتنىڭ ئىجتىمائىي ئۇيۇشۇش كۈچى ۋە كىشىلەر ئارا ئەخلاق، باراۋەرلىك نۇقتىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، بىزگە ئاقساقاللار بەك كېرەك. بۈگۈنكى ئاقساقاللار ئۆتمۈشتىكى ئاقساقاللارغا ئەلۋەتتە ئوخشىماسلىقى مۇمكىن. بۈگۈنكى ئاقساقلار كوسا، يەكتەكسىز بولۇشى مۇمكىن، يېشى كىچىك بولۇشمۇ مۇمكىن، مەلۇم بىر يۇرت دائىرىسىدە ئەمەس، مەلۇم جەمەت، ئىدارە، شىركەت، مەھەللە ياكى قورۇلاردىمۇ ئاقساقاللىق نوپۇزغا ۋەكىللىك قىلغۇچى بىرەر شەخسىنىڭ بولغىنى ياخشى.

بىرنەچچە يىللاردىن بېرى، ئۆزلۈكىدىن ئۇيۇشۇپ، جەمئىيەتتىكى ئوقۇشسىز قېلىۋاتقان نامرات بالىلارنى ئىزچىل يۆلەپ كېلىۋاتقان «مېھرىبان ئانىلار» ھەربىر تەپەككۇرى ئويغاق ئادەمنى چوڭقۇر ئويلاندۇردى، كىشىلەرگە مېھرىبانلىقنى، كۆيۈنۈشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى، بىزنىڭ نېمىلەرنى قىلىشىمىز كېرەكلىكىنى مۇئەييەن نۇقتىدا تۇرۇپ تونۇتتى. مەن ئۇلارنىڭ ھەربىر ساخاۋىتىگە چەكسىز ئاپىرىن ئېيتىپ، ئەجىر تىلەپ

تۇردۇم. ئەمما شۇ چاغدا يەنە ئويلاپ قالدىم. جەمئىيەت قۇ-
رۇش، جەمئىيەتنىڭ بىخەتەرلىكىنى كاپالەتلەندۇرۇش، يېتىم -
يېسىر، ئاجىز - مىسكىنلەرنىڭ بېشىنى سىيلاش ئەڭ ئالدى
بىلەن ئەرلەرنىڭ ئىشى، ۋەزىپىسى. ئەمما ئاشۇ ياشسىرىغان
كۆز، يېتىمسىرىغان قەلب، تىترىگەن تەنلەرنى نېمىشقا ئەرلەر-
نىڭ كۆزى كۆرمىدى؟ كۆرگەن بولسا نېمىشقا ئەرلەر ئالدى
بىلەن «مېھرىبان دادىلار» ياكى «يۆلەك ئاتىلار» بولۇپ مەيدانغا
چىقالمىدى؟... شۇبھىسىزكى، تەن ئالماي تۇرالمايمىزكى،
ئەرلەردىكى مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى ئاجىزلاپ كەتتى. ئەرلەر جەمە-
ئىيەتتىكى نەق مەسىلىلەرگىمۇ كۆزىنى يۇمۇۋالمىدىغان بولۇپ
قالدى...

مەن ئەرلەر قىلالمىغان ئىشنى باتۇرلۇق بىلەن ئوتتۇرىغا
چىقىپ جانپىدالىق بىلەن ياخشىلىق قىلىۋاتقان ئاشۇ «مېھرىبان
ئانىلار» نى ۋە ساخاۋەتلىك، قەلبى ئىنسانغا رەھمەت ۋە مېھرىباڭ-
لىققا تولغان ھەرقانداق بىر زاتنى ئىنسانىنى «ئاقساقال، يۇرت
چوڭى» قاتارىدا كۆرىمەن. ئەسلى بىزگە مانا مۇشۇنداق ئاقساقال-
لار كېرەك ئىدى. باشقىلارنىڭ تەڭقىسلىقىنى كۆرگەندە مەيدە
كېرىپ چىقالايدىغان، قېرىندىشىغا ياخشىلىق يەتكۈزۈشنى بۇر-
چۇم دەپ بىلىدىغان، يامانلىق ئۇستىدىن شىكايەت قىلالايدىغان،
ياخشىلىقنى غەرەزسىز، تەمەسىز تەرغىپ قىلىدىغان ھەر قانداق
بىر ئىنسان ھۆرمەتكە، ئىززەتكە سازاۋەر ئاقساقال، چوڭام،
قابىل، پازىل ئىنساندۇر.

ئاقساقاللارنىڭ پەزىلىتىنى ئۆزلەشتۈرۈڭ. ئۇلار ئەڭ ئالدى
بىلەن ئوموم ئۇچۇن ئويلىغان، جەمئىيەتنىڭ ساغلاملىقىنى مۇ-
ھىم بىلگەن، كىشىلەر ئارا ئەدل - ئادالەتنى باشتىن - ئاخىر

تەرغىپ قىلغان، كىشىلەرنى ئالدىمىغان، ئۆز قوۋمىغا كېلىشۋاتقان ھەرقانداق بىر خەۋپنى بار كۈچى بىلەن توسقان. ئۇلاردا ئەڭ ئالدى بىلەن ساغلام، چىڭ ئەقىدە بار. شۇڭا ئۇلار ھەر ئىشتا كەسكىن، پوزىتسىيىسى ئېنىق، جاۋابى كەڭ، چوڭقۇر، مۇئامىلىسى سىيلىق، ئەپۇچان. ئۇلاردا ئۆزلىرى قەتئىي ئەمەل قىلىدىغان ئەخلاقىي مىزان، تۈرمۇش پرىنسىپى بار. شۇڭا ئۇلاردىن ھەممە تارتىنىدۇ، ھېيىقىدۇ، ئاشكارا - يوشۇرۇن بۇزۇقچىلىقتىن ساقلىنىدۇ، ئۇلارنىڭ سۆزىنى شەرتسىز ئاڭلايدۇ، پىكرىگە كىرىدۇ. قىلما دەپ قويۇپ ئۆزى قىلمۇھىرىدىغان سەپسەتە بەندىلىرى ئەمەس. ئۇلار باشقىلارنى ئىشقا تەۋلاپ قويۇپ ئۆزى ئىشلىمەي يانقۇچى، تىلى بىلەن دىلى زىت رىياخورلاردىن ئەمەس. ئۇلار «بىلىش» نى «قىلىش» تىن ئەۋزەل بىلگۈچى نەزەرىيە، كىتاب خالتىلىرى ئەمەس. ئۇلار بىلگىنىگە، دېگىنىگە ئەڭ ئالدى بىلەن ئۆزى ئەمەل قىلغۇچى پازىل بەندىلەردۇر. شۇڭا ئۇلارنىڭ سۆزى ئوق، ھۆكۈمى شەمشەر بولغان. كىشىلەر ئۇلارنىڭ مۇنداقلا قارىشىدىنمۇ ھوشىنى تېپىش كېرەكلىكىنى چۈشىنىپ يېتەلىگەن...

بۇگۈنىمىز ئاقساقالغا تېخىمۇ موھتاجدۇر. ئاقساقاللارنىڭ پەزىلىتىنى ئۆزىڭىزگە مۇجەسسەملەشكە تىرىشىڭ. بىر ئەرنىڭ ھايات يولى ۋە كامالەت يولى ئەمەلىيەتتە ئاقساقاللار ھازىرلىغان ۋە ھازىرلىشى كېرەك بولغان پەزىلەتلەر بىلەن پەرق قىلمايدۇ.

بىلىڭ، بىلگىنىڭىزگە جەزمەن رىئايە قىلىڭ، باشقىلارنى ياخشىلىققا دەۋەت قىلىڭ، ئەمما ئالدىدا ئۆزىڭىز باشلاپ مېڭىڭ. ھەرقاچان شەخسىي تۈرمۇشىڭىزنىلا ئەمەس، ئائىلە، مىللەت، دۆلەتنى تۇتقا قىلىپ تۇرۇپ ئويلىنىڭ. مەسىلىلەرگە ھەرگىزمۇ

ئارىسالدىلارچە، قېچىرلارچە مۇئامىلە قىلماڭ. دۇنيادا جاۋاب ئىككى: ھەئە ياكى ياق! بۇزۇقچىلىق ۋە يالغان ـ ياۋىداق نەزەرىيە، مەپكۇرىلەرنىڭ كىشىلەر ئارىسىدا توسقۇنسىز ئېقىپ يۈرۈشىگە سۈكۈت قىلماڭ. ئەقىدە ـ ئېتىقادنىڭ ساپ، كامىللىقىنى قوغداڭ، ئايالىڭىز، بالىلىرىڭىزنى خاتىرجەم قىلىڭ، ئۇلارنىڭ تەلىپى، ئېھتىياجىنى قاندۇرۇڭ. ئۆز تەۋەيىڭىز دائىرىسىدىكى مۇھىم ئىشلارغا ئاكتىپلىق بىلەن ئاۋاز قوشۇڭ، پىكىر قاتناشتۇرۇڭ.

كىشىلەر پەزىلىتىڭىزدىن ئۇلگە ئالسۇن، ياخشى خىسلەتلىرىڭىز كىشىلەرنى ھىدايەتكە ئۇندىسۇن. ھاياتىڭىز ھەقىقىي مەنىدىكى پاك، راھەتبەخش، رازىمەنلىك تۇيغۇسىغا لىپمۇ لىق تولسۇن. مەڭگۇ ئۇنتۇماڭكى، ئەرنىڭ ئەرلىكى لامزەللىلىك، بىكارچىلىق، بۇزۇقچىلىق، ئەخلاقسىزلىق، بوشاڭلىق، مەسئۇلىيەتسىزلىكتە، گادايلىقتا ئەمەس، بەلكى جۇشتا ـ ھۇشتا، مەسئۇلىيەت ـ مەجبۇرىيەت ئۇستىدىكى تىنىمسىز ئىزدىنىش، بوشاشماي كۈرەش قىلىشتا! ئەرلەرنىڭ كۈچى ـ سۈرىدىن ئايالىلار ھېيىقسۇن، ئەرلەرنىڭ تۇرغان تۇرقىدىنمۇ بالىلار تارتىنسۇن ۋە ئاياللار، بالىلار ئېپتىخار، پەخىر ھېس قىلسۇن. ئەرلەرنىڭ قەتئىيەتكە تولغان بەردەم قەدەم ساداسىدىن ياخشىلىق ـ ھىدايەتنىڭ ئۇنى كەلسۇن، زالالەتنىڭ يۈرىكى تىترىسۇن. ئەر تىك تۇرسۇن، ئايال يۆلەنسۇن. ئەرنىڭ بارىدىن ئەندىشىسىز خاتىرجەملىك ئىلكىدە مېھىر گۈلخانلىرىغا ئايلانسۇن. ئەرنىڭ تۇرقىدىن پەرزەنت غۇرۇرلانسۇن، تومۇرىغا قان، يۈرىكىگە جان ئالسۇن.

تۇگەنچە

ئەرلەرنىڭ كامالەت يولىدىكى تەلقىن ـ تەۋسىيەلەر بۇنىڭ بىلەنلا كۇپايىلەنمەسلىكى مۇمكىن. ئەرلىك ئىنتايىن چوڭ مەجبۇرىيەتتۇر. مەجبۇرىيەت ئۇچۇن ئۇنى كۆتۇرگۇدەك بەل كېرەك. بىز ئاشۇ چىداملىق بەلنى قانداق يېتىلدۇرۇش ھەققىدە ئاز ـ تولا توختالغان بولدۇق. ئەمما بۇلار مۇئەللىپنىڭ تېخى تولۇق پىشمىغان، تاكامۇلغا يەتمىگەن قاراشلىرىنىڭ ئاز ـ تولا خاتىرىسىدۇر. شۇبھىسىزكى، ئۇ تېخى تەنتەكلىك، گۆدەكلىكتىن خالىي ئەمەس. ئەمما ئۇ بىر جەمئىيەتنىڭ ساغلاملىقى، بىر مىللەتنىڭ راۋۇرۇس مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى، ئايال كىشىنىڭ تەربىيىلىك، مەرھەمەتلىك مەلىكە، خوتۇن ـ خانىشقا ئايلىنىپ، ئەرنىڭ ئىتائىتىدىكى پازىل ئايال، مېھىرلىك خوتۇن، لاياقەتلىك ئانا، ساپالىق پۇقرا بولۇشى، پەرزەنتلەرنىڭ زامان زالالەتلىرى ئالدىدا تەمتىرىمەي، ھۇدۇقماي، ئازماي ساغلام، دادىل چوڭ بولۇشىدا ئەرنىڭ، ئەرلەرنىڭ ۋەزىپىسى ئەڭ چوڭ، ئەرلەرنىڭ رولى ئەڭ ھالقىلىق، ئەرلەرنىڭ مەجبۇرىيىتى ئەڭ مۇقەددەس دەپ قارىغىنى ئۇچۇن، ئەرلەرگە خىتاب قىلىشنى بۇرچ دەپ بىلدى ۋە ئۆز ئويلىرىنى ئايانماي بايان قىلىشنى توغرا تاپتى. ئاقساقال پازىللار تۇرغان يەردە ئۇنىڭ شۇمتەكلەرچە كىشىلەرگە ئەقىل ئۆگىتىشى بەلكىم ئەدەپ ۋە ئىلىم جۇملىسىدىن ئەمەستۇر. ئەمما نېمىلا بولمىسۇن، ئۇنىڭدا ئەرلەرنىڭ قەددىنى تىكلەش

شى، جەمئىيەت ئۇچۇن ئاكتىپ كۇچ چىقىرىشى، ئائىلە، ئايال، بالىلارنى ئۆز مەنسى بىلەن ئىتائىتسىگە ئېلىشىغا بولغان ئىنتايىن كۇچلۇك تەشەببۇس، ئىستەك بار. بۇنى ئاشۇ ئوتلۇق ئىستەك-لەرنىڭ بىر قىسمى دەپ بىلىڭ. ئەمما بۇلار بىر ئادەمنىڭ خۇسۇسىي قارىشى بولغاچقا، ئۇنىڭغا نوقۇل ئەگىشىۋېلىش، چو-قۇنۇشتىن خالىي بولۇڭ، بەلكى تېخىمۇ ئاقىلانە، مۇكەممەل ئۇسۇل - چارىلەرنى تېپىپ چىقىپ، ئەرلىك نوپۇزىڭىز، كۇچ-ىڭىز، قۇدرىتىڭىزنى نامايان قىلىش ئۇچۇن دەستەك قىلىڭ. كامىل ئەر بولۇڭ. كامىل، قابىل ئەرلەر قانچە كۆپەيسە شۇ مىللەت، شۇ دۆلەتنىڭ مەۋجۇتلۇق قىممىتى شۇقەدەر يورۇق - نۇرلۇق بولىدۇ. ئەرلەر ئاجىزلىغان، پەرۋاسىز، شەخسىيەتچى بولۇۋالغان ئايال مىجەزلەشكەن، مەسئۇلىيەتسىزلەشكەن جەمئى-يەتتىن سائادەت تۆت پۇتلاپ قاچىدۇ.

بىزگە قانداق ئەر كېرەك؟ سىز قانداق ئەر بولماقچى؟

دۇنيا بار كۇچى بىلەن: «ئەر» دەپ ۋارقىرىماقتا؛

ئەقىدە - ئەخلاق ئەرلەر ئۇچۇن چوڭقۇر ئاھسىنماقتا؛

قىز ئايالار جان - جەھلى بىلەن «ئەركەكلەر، قېنى سى-لەر» دەپ ئاچچىق سۇرەن سالماقتا؛

بالىلار: «دادىلار، سىلەر نەدە» دەپ تېنەپ - تەمتىرەپ ھەريان تەلمۇرمەكتە؛

ئەرلەر، زاتى ئەركەكلەر، قېنى سىلەر؟... جاھانغا ئەردەك ئەر كېرەك! كۆزۈڭنى ئاچ، ئۆزۈڭنى تاپ! كامالەت يوللىرى سېنى ساقلاپ ئاھسىنىپ ياتىدۇ...

2006 - يىل 27 - سېنتەبىر. ئۇرۇمچى

ئەمىن كىتابچىلىقى نەشرگە تەييارلىغان كىتابلار

1. ئەدەب ـ ئەخلاقنى تەۋسىيلەر 12(يۈەن)
2. خوتۇنلارغا 101 تەكلىپ 12 (يۈەن)
3. مەدەنىيىتىمىزگە تەسىر كۆرسەتكەن مەشھۇر شەخسلەر 25 (يۈەن)
4. بىز ئۇنۇتقان ھېكايىلەر ـ (1 ـ 3) 30 (يۈەن)
5. مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى 34 (يۈەن)
6. مۇسۇلمانلار دۇنياسى 19.8 (يۈەن)
7. ئىسلامىيەتنىڭ ياشلىق دەۋرى (1) 22 (يۈەن)
8. ئىسلامىيەتنىڭ ياشلىق دەۋرى (2) 22 (يۈەن)
9. ئىسلامىيەتنىڭ ياشلىق دەۋرى (3) 22 (يۈەن)
10. ئىسلامىيەتنىڭ قىران دەۋرى(1) 22 (يۈەن)
11. ئىسلامىيەتنىڭ قىران دەۋرى(2) 22 (يۈەن)
12. ئەتراپىمىزدىكى شېپالار 12 (يۈەن)
13. سەھھە ھەدىسلەر 13.5 (يۈەن)
14. ئىسلامىيەتنىڭ ئىقتىساد ئىدىيىسى 18 (يۈەن)
15. تالانتلىق بالا مۇنداق تەربىيىلىنىدۇ 20 (يۈەن)
16. بۇركۇت سايىسى 15 (يۈەن)
17. ئۆمۈرلۈك دەسمايە 15 (يۈەن)
18. سۆيگۈ ۋە قىساس 13 (يۈەن)
19. ئارتبالىق ھەققىدە قىسسە 18 (يۈەن)
20. ئورۇقلاش جېڭى 19.8 (يۈەن)

21. ۋېناسچه ئىستراتېگىيه 13 (يۈەن)
22. باشقىلارنىڭ گېپىگه قۇلاق سالماڭ 13 (يۈەن)
23. ئاياللار ئاجىزلىقى 16 (يۈەن)
24. ئەرلەر داۋائىي غىزالىرى 12 (يۈەن)
25. ئاياللار ۋە قان تېپى 7 (يۈەن)
26. ئەرلەرنىڭ ئاياللارغا بىلدۈرۈشىنى خالىمايدىغان سىرلىرى15 (يۈەن)
27. ئەرلەر دەستۇرى 17.6 (يۈەن)
28. سىز نېمە ئۈچۈن كەمبەغەل بولۇپ قالدىڭىز 10 (يۈەن)
29. مەدەنىيەتلەرنىڭ بىللە مەۋجۇتلۇقى 20 (يۈەن)
30. توزانلىق يوللار(پوۋېست) 10 (يۈەن)
31. كارل ۋېتېرنىڭ پەرزەنت تەربىيىسى 16.8 (يۈەن)
32. ئۇيغۇر تېبابىتىدە كۆز ئەتراپى قورۇقىنى يوقىتىش 10 (يۈەن)
33. 100 كىسەلگە 1000 رېتسېپ(1 ـ 2) 32 (يۈەن)
34. ئاياللار بىلىشكە تېگىشلىك پەرھىزلەر(1،2،3،4) 40 (يۈەن)
35. ئەرلەرگە 101 تەكلىپ 16 (يۈەن)
36. قىز ـ ئاياللار مەخپىيىتى 14 (يۈەن)
37. مىڭ دەردلەر دەۋاسى 15 (يۈەن)
38. لابى شاۋشىن(ياپونىيە باللار كارتون كىتابى)(32—1)196(يۈەن)
39. ئۇۋۇلاپ كىسەل داۋالاش 16 (يۈەن)
40. ساراڭ بولۇۋالغان ئوغرى 12 (يۈەن)
41. ياقىدىغان ۋە ياقمايدىغان يېمەك ـ ئىچمەكلەر 12 (يۈەن)
42. «قارابادىن تاللانما رېتسېپلىرى» 14 (يۈەن)
43. قىزلىق دوقمۇشىدىن ئانىلىق سەپرىگىچە 19 (يۈەن)
44. ئۇيغۇر تېبابەت داۋالاش دەستۇرى 72 (يۈەن)

45. تەربىيىلىنىشتىكى 99 پاراسەت 16 (يۈەن)
46. سەرخىل ئەسەرلەردىن جەۋھەرلەر 42 (يۈەن)
47. نەۋائىي دەۋرى تېبابىتى 18 (يۈەن)
48. ئاياللارنىڭ 10 خىل تۇرمۇش ھەققىتى 18 (يۈەن)
49. ئاياللار گۈزەللىك رېتسېپلىرى 16 (يۈەن)
50. تېببىي ھېكايەتلەر 14 (يۈەن)
51. تېببىي خۇلاسىلەر 16 (يۈەن)
52. ئەجدادلاردىن قالغان مەخپىي رېتسېپلار 12 (يۈەن)
53. تەربىيەتلىك بايانلار 14 (يۈەن)
54. كىشىلىك ھاياتتىكى 120 ئاگاھلاندۇرۇش 18 (يۈەن)
55. بوۋام ئېيتقان ھېكمەتلەر 16 (يۈەن)
56. بالىلار تەربىيىسىگە دائىر 1001 ھېكمەت 16 (يۈەن)
57. مەن ۋە مېنىڭ خەلقىم 14 (يۈەن)
58. ئىزگۈلۈك مالائىكىسى 14 (يۈەن)
59. مەن ئۆزۈمنىڭ دوختۇرى 16 (يۈەن)
60. ياش ـ ئۆسمۈرلەر بىلىشكە تېگىشلىك 100 ھەققەت 16 (يۈەن)
61. ياشانغانلار ساغلاملىق بىيمەكلىكلىرى 14 (يۈەن)
62. ئۇيغۇرلارنىڭ شىپالىق ئۇمۇاچلىرى 12 (يۈەن)
63. پەزىلەت غۇنچىلىرىغا سۆز 14 (يۈەن)
64. ياش كىشىنىڭ ـــ كۈيئوغۇللارغا 18 (يۈەن)
65. ئىككى كىشىلىك دۇنيادىكى سىرلار 14 (يۈەن)
66. چوغدەك يۈرەك تىلەيمەن 14 (يۈەن)
67. يۇلتۇزۇڭ بولايمۇ، يىلتىزىڭمۇ؟ 12 (يۈەن)
68. جۈڭيى تېبابىتىدىن تاللانما رېتسېپلار 14 (يۈەن)

ئەرلەرگە 101 تەكلىپ

كۆزۈڭنى ئاچ، ئۆزۈڭنى تاپ ئەركەكلەر

ئاپتورى: نۇرمۇھەممەت ئۆمەر ئۇچقۇن
پىلانلىغۇچى: ئەزىز ئاتاۋۇللا سارتېكىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: يالقۇن ئابدۇسالام
مەسئۇل كوررېكتورى: زۆھرە سىدىق
* * *
نەشر قىلغۇچى: شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى
نەشرىيات ئادرېسى: ئۈرۈمچى بۇلاقبېشى كوچىسى 66 ـ قورۇ
پوچتا نومۇرى: 830004 تېلېفون نومۇرى: 2832440 (0991)
باسقۇچى: ئۈرۈمچى ئالتۇن يارۇق باسما زاۋۇتى
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
نەشرى ۋە بېسىلىشى: 2006 ـ يىل 9 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
ئۆلچىمى: 1168×850 مم، 32 كەسلەم، 11.625 باسما تاۋاق، 185 مىڭ خەت
سانى: 1—10000
* * *
ISBN 7—5372—4231—3
باھاسى : 18.00 يۈەن